This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

J 915

J 915

7915

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ZABAVNA KNJIŽNICA

MATICE HRVATSKE.

SVEZAK CXXXII—CXXXIV.

ŠANDOR-GJALSKI:

NA RODJENOJ GRUDI.

ZAGREB.
TISAK K. ALBRECHTA.
1890.

Digitized by Google

KSAVER ŠANDOR-GJALSKI.

NA RODJENOJ GRUDI.

LADANJSKE SLIKE.

120824

ZAGREB.
NAKLADA „MATICE HRVATSKE“.
1890.

Digitized by Google

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186106244

Digitized by Google

NA RODJENOJ GRUDI.

I.

Staromodna, visoka i kratka kočija, usadjena na ogromnim u polukrug zavitim perima sa silnim krovom posivjele kože i sa trbušastim modro oličenim košem, stajaše jednoga rujanskoga dana god. 188*. pred glavnom zgradom željezničke postaje u Z. Od zore čekaše tu vazdan. Kočijaš, nizak mlad momčić, odjeven u modru pandursku monduru, koja ne bijaše krojena na njegovo tielo, hvatao bi se izprvice svakoga prolaznika, da pita za vlak iz Zagreba, s kojim ima prispjeti njegov »mladi gospodin«. Pitao on to pokorno odkrite glave, nespretno tiskajući k tielu okrugli šešir, sa srebrnom portom obšiti magjarski klobučić, od kojega lepršahu u jesenskom zraku dvie široke duge crne vrvce, na kraju nakićene srebrnim proriedjelim resama.

Tako je već dva vlaka vidio, gdje dolaze i odlaze, a da njegov »mladi gospodin« nije osvanuo. Najzad prestane da pita. Pristupi konjma, starim visokim bielcima plemenite bagre, lupi ih, Bog zna zašto, šakom pod gubice, i onda se liepo protegne, široko i bučno zievne, pa se napokon uvuče u kočiju, te se ondje po dušecima razvali. Za čas se iz kočije orilo snažno zdravo hrkanje, a pognuti vratovi bielaca pospano su klimali.

I još jedan vlak dojurio, a opet nije bilo »mladoga gospodina«. Kočijaš se bio baš probudio, kad je vlak već dalje letio. Sada mu rekoše, da do večera ne će biti više vlaka iz Zagreba. Bez ikaka znaka kake nestrplji-

Digitized by Google

vosti stavio se momak opet k svojim konjma, opet ih lupio, nu taj put izpod rebara, onda se cielim tielom protegnuo, rivajući ruke čak u zatiljak, opet silno zievnuo i stresao se kao od groznice, zatim uzeo ostraga od kočije snop siena, bacio ga pred konje, a sam se uvukao ponovo u kočiju i kano prije lagodno se proširio po starim tvrdim dušecima sjedala.

— Da mi je čaša vina — i štogod hljeba — e — al prerano pojedoh! Stara gospodja liepo su mi rekli, neka na obroke podielim — eh — gdje sam ja mislio, da ću cieli dan izgubiti! Da sam barem štogod sačuvao! A gospodina mladoga nema! Hoće l' mi platiti vina? — i momak se zamisli, da za kratak čas opet čvrsto usne.

* * *

Već je mrak bio — gotovo tmina, — kad se iz daleka pročuo lomot vlaka i tihim večernjim zrakom stao titrati zveket zvončića na stanici. Na ravnome potezu željezničkoga druma, daleko u nevidjenoj tami, prosjale ogromne dvie crvene luči. Zatim kao tik nad zemljom zasjala ondje i neka zelena zviezda. Kočijaš stajaše kod izlaza. Naslonjen rukama i podbradkom na šiljate stupce ograde gledaše prema vlaku. Bio je tu sâm. I čisto mu bilo neobično i nekako strahotno. Nije još nikada toga vidio. Zato se posve poveseli, kad je čuo za sobom, da dolaze nekaka kolica. Bio je poštarski sluga. Kočijaš se stao odmah razgovarati s njim. Priobći mu svoje misli o tim lučima, o tom štropotu, o željeznici, o tome čudovištu, o toj gospodi, koja take coprije umiju da izmisle. Najzad upita, što li je to — taka mašina, što sama trči?

— Hm — to ti je — tako ti je to — ja toga vraga vidim svaki dan — znam jê gotovo — eh — da — mašina je mašina, — odvrati postiljon, pristar u izkrpanu vojničku kabanicu odjeven seljak. Zatim izvadi iz ustâ

Digitized by Google

kratku lulicu, da tri puta redom pljune, svaki put to dalje, to silnije. — A koga čekaš? upita onda kočijaša.

— Našega mladog gospodina. Došlo pismo, da će kao danas stići ovamo 's mašinom; — štara gospa poslali me, morao sam još zorom od kuće. A nijesam ponio ni kruha. I tako čekam — čekam — jednako gladan i žedan. No — briga gospodu za to. Bog zna, hoće l' mi »mladi« platiti vina!

— Eto — daj puši, proći će te glad. A u koga služiš?

— Tamo — tamo — u — kako se kaže — u Lipnjaku. Kočijaš sam — al ne paradni — marovski sam kočijaš. A i volim tako. — Paradni kočijaš — sada ga i nema. Inoš Jurić vozi staru gospodu.

— Lipnjak — e — znam ja, gdje je to! Onamo blizu sv. Antuna — ta poznajem i staroga gospodina. Bio nekoč tamo kod vas sudac — veliki sudac. Pas — htjede mi jednoč batina dati, jer se na sajmu kradja dogodila — a mene vrag nanesao u blizinu tatova. Eh — bio sam mlad — lud.

— Čujte — kume — kako to grmi — kako sipa! — A zašto pušta toliki dim? Gle — i stao je! — Je l' mi došao mladi?

Dok momak u pitanju te se ogledavao na sve strane, izašao je iz kola II. razreda visok gospodin u dugu putnu menčikovu, na glavi mu škotska kapica a u ruci šareni englezki gunjac. Pridje odmah k vratima izlaza. Svjetiljka sa kraja tračnica oblievaše ga ravno u lice, koje je bilo suhonjavo i mračno. Mogla se razpoznati takodjer gusta, posve kratka tamna brada i dugi valoviti brk.

— Jesu l' kola iz Lipnjaka ovdje? — obrati se baš k rpi, gdje stajaše kočijaš. Glas mu je sporo i muklo zvučio. Kretnje bijahu nemirne i izgledao je sav nekako nervozan.

— Na službu, Njihovo Gospodstvo, — javi se momak i odkrije neodlučno glavu.

Digitized by Google

— Dobro. Ti si kočijaš? Kako ti je ime? — ne poznajem te.

— Hvala na pitanju, zovem se Štefić, — i on se glupo i široko nasmieši. — A molim Njihovo Gospodstvo, jesu li oni mladi gospodin Lipnjački?

— Jesam — jesam. Dakle priredi se! Idemo odmah, samo da čekamo još, da mi izdadu prtljagu. Ti budi kod konja. Hej trhonošo — il ga i ne ima ovdje — ah — eto — eto —; dajte uzmite cedulju i donesite sanduk. Jesu li stara gospoda zdrava? — obrati se opet kočijašu, kojega postrance promatraše, ili bolje, gledaše u dim njegove cigare, ugibajući se, da mu gleda u oči, koje se žarko napolak ljutito kriesile i nemirno se svakud razgledavale.

— Zdravi su svi. Pa što da im fali? Zdravi su — zdravi — hvala Bogu, — odgovori momak napokon.

Kad je prtljaga bila donesena, Štefić s nenadanom vještinom prihvati ogromni sanduk, presvučen water-proove-om, i pričvrsti ga ostraga konopcima. Dotle je gospodin nestrpljeno hodao gore dolje pokraj kočije i da požuri momka, rekne mu opet svojim oštrim kao nezadovoljnim načinom:

— Gledaj, da smo skoro kod kuće.

— O — lako za to, konji su vazdan počivali. Za dva sata smo kod kuće.

— Dakle ajd'mo! — i gospodin skoči u kočiju.

Štefić se malko počeše za šijom. Ma da je bio gladan kao vuk, opet nije smio kazati, neka bi u selu stali, da uzme u krčmi štogodj. Tako mrmljajući u bradu, skoči na kola i potjera konje.

Do sela bilo kojih petnaest minuta. Kad je kočija stigla do druge razizemne zgrade velike mjestne gostione i Štefić morao da pridrži nešto konje, jer su pred kućom sve do druma stajale mnoge prilike kirijaške, onda se ipak sabere nekako i spomene, da bi morao konje napojiti.

Digitized by Google

— A što si radio cio dragi dan? — zlovoljno odvrati gospodin.

— Ah — čekao Njihovo Gospodstvo. Borme ni ja niesam ništa založio, — usudi se reći, jer ga je ljutio ukor gospodinov.

— Dakle si gladan? E — pa što ne veliš? — dobrostivo se nasmieši gospodin i zapovjedi, da kola stanu.

— A što ću dakle ja? — pitaše glasno sam sebe, ulazeći u sobu gostione, opredieljenu za bolje goste. Tu nije ni duše bilo. Napokon se sjeti, da piše prijatelju Stjepanu K., drugu još iz djetinjstva, a kojemu nije taj put ni s bogom rekao, ma da je za dugo vremena otišao iz grada.

Naredi, da mu donesu papira i tinte.

— Ne zapoviedaju ništa za večeru ili čašu vina? — upita zamazana tusta židovka-krčmarica.

— Donesite, kako hoćete — tek glavno je papir i tinta.

II.

Mladi gospodin sjede k stolu i brzom rukom napisa ovaj list:

13. septembra 18**. na cesti u Z—.

. . . Ja sam uskok — uskok sam, dragi moj stari Štefica, — i ovaj ti list pišem baš kako je gore označeno. Pišem ga na cesti, u smrdljivoj, zadimljenoj i zlo razsvietljenoj sobi nekakve seoske krčme. A meni je opet laglje! Samo — samo, da sam uskočio tome strašnome životu u gradu, — tek to, — i meni je laglje. Uh — kad se posmatram u sriedi toga svieta, ja čisto moram da se snebivam i zgnušavam od one grdne silesije laži, pretvaranja i prikrivanja, što je gledam svud oko sebe — aoh — ta i na sebi i u sebi. Tu svatko sve i sebe sama vara. Vječno moraš da pritajuješ osjećaje svoje, misli svoje. Nikad ne smije da bude ono na jeziku, što je na srcu; uviek moraš da se pokazuješ inim, no što u istinu.

Digitized by Google

jesi. A sve se to čini iz strastna moderna egoizma, iz nizkosti naših materijalističnih uvjerenja, u kojima se ne samo izpričava svaka lopovština egoizma, nego se dapače lukavština slavi. I pri tom se ljudi pozivaju na primjer u prirodi, u kojoj je tobože vječna nemilosrdna borba za obstanak i u kojoj borbi imade prevladati samo jači i lukaviji individuj. Plemeniti se nesebični porivi izsmjehavaju. Sve — sve nam je uzeo taj novi viek, što je dobra u čovječanstvu bilo, a tomu u zamjenu tek je probudio grabežljive instinkte naše. Ne navlače tek divnu Darvinovu teoriju ljudi naučenjaci, — navlači je i dobričina naš Taković i Onaković, pa lukavo savjest svoju, u koliko je još ima, svakom zgodom utomi doskočicom: »Život je borba«, — i mirne duše svoga bližnjega, svoj narod, svoju domovinu pokrade, prevari, prodade.

Meni je u sredini ovih ljudi kano čovjeku, koji je upao u smradnu grabu i što se više izkopava iz nje, to dublje i dublje pada u smrad. Da padneš u očaj! Ta — najzad, ako i niesam varao i niesam krao i niesam efijaltskih stopa sliedio, opet vidim, da sam i ja pun i prepun ove moderne logike. Meni je moderni sviet strašan — a ja nemam, što da mu u lice bacim i da ga pobijem. Oh — ja toga više uzdržati ne mogu. Meni je pusto — težko — odurno u duši.

Moradoh časkom barem da sve to ostavim. Uzeo sam višemjesečni dopust, pustio sam im platu — i bježim. Zašto? Ne ću da ti dolazim s primjerima. Ta i bez toga pojmit ćeš moj uzklik, kad iz dna duše vapijem, da mi je i dosadno i ogavno i glupo i smiešno. — Oh tko će živ naći sve epitete za tu strašnu civilizovanu junkersko-purgarsku svagdašnjost! Kad mislim na te današnje prilike, na te naše ljude, koji su i bez misli i bez čuvstva, i od kojih je jedan dio u piću ili u naručaju kupljenih žena, u lienosti i u bez-

Digitized by Google

poslici, a drugi dio u grozničavoj hitnji za novcem, za moću i za slastima tiela izgubio razumievanje za svaku nesebičnu ideju, za svaki plemeniti osjećaj i za svaki pokret — a ma za sve, a najviše izgubio ga za poštenje! I onda u mefistofelskom ili u bakantskom podsmievanju svega, što je u svezi s poštenim nagnućem, velju, u tom idiotskom pijanom smiehu ili djavolskom prieziru nalazi oduška svojoj tupoj duševnosti, te u smušenoj oholosti traži utjehe i izprike svome il ništetnome životu il praktičnome padanju u prah pred silom i pred zlatnim teletom — svojim jedinim idealom — blagom svojim. Ja ih ne znam odsuditi, samo znam, da ih podnieti ne mogu. Ta — kako da ti kažem — često i prečesto mi dodje, da se sa sumnjom pitam, je li drugi način živovanja štogod vriedan? Doista — ja već ne znam, što da mislim. Ja ne znam, što je dobro, što je liepo, što je zlo i gadno, ima li u obće u tim pojmovima kake realnosti, ja ništa ne znam, — sve je u mene u nekoj galami — smetnji; — meni je strašno. Ja niesam optimista, ni idealista, niesam pesimista, niesam materijalista. Moj duh u svako od toga ulazi, svagdje nalazi razloga, ali — srce moje nije udovoljeno, pa i duh nije osvojen. Ala — kako je to strašno! Ja sam kao sliepac. Ljepše — ljepše mi je bilo, dok za istinu svieta niesam znao i niesam providio gluposti njegove. Bio sam, duše mi, ljepši, ma da sam bio lud i za sve se zanosio i kovao užasne stihove, pisao ljubavna pisma, razmišljao o estetici (– oh — još sad mi se koža ježi od toga —) i sastavljao rodoljubne članke za političke novine. A sada — sada gledam na tu golemu prostotu purgarskoga duha i vladanja — na taj gadni sviet! Ne ću mu izbjeći — znam ja dobro — ni u selu, kamo sad polazim. Al barem na časove moći ću mu odbjegnuti i s pravom se razkoši podavati sladkome »far niente« — procul ne-

Digitized by Google

gotiis — te pozirati na tihu nepromjenljivu prirodu, koju neki nazivlju prvobitno originalno izdanje gluposti, što ju vasmir sebi samome prikazuje, a u koje se ja ipak nečemu nadam — dašto — tek onako, kao kada čovjek od zlovolje ide u teatar gledati komediju i misli, da će mu od umišljenih šala proći zlovolja.

Ne idem ni s kakim entuzijazmom ni s optimizmom u nove prilike. Al tek — dosta, što niesam u istim prilikama, u kojim jučer bijah. Još jučer mi je bilo kano ptici-selici za vrieme seobe. Malo te niesam mahao rukama isto kano zatvorena prepelica pred jesen što lepršа jednako krilima i tuče iudo glavom po šibkama kaveza.

A sada taj čas — eh — nije mi bog zna kako dobro u duši, ali opet — ovaj svježi vlažni zrak sela, pun mirisa od zrele trave, konoplje i svježe slame pa otave — ej otave — ipak mi je nekako laglje! (Dašto, i to su obsjene!)

Al kako će mi istom biti, kad me moji dobri dični starci dočekaju! Punih deset godina niesam ih vidio. Istina — niesam tako radio iz nemara. Ti znaš — moju poviest s nesretnom Albanićevom Blanšom! Krivac sam bio. Da — i tu sam sliedio moderne nazore — pa dodje, da na mene zuri grob najbolje duše. Al — umirilo je vrieme i to.

No eto — ja se razbrbljao, a moj Štefić silno već pucketa bičem. Za cielo siguran znak, da bismo krenuli. Dakle, Štefica moj, ti, koji još vjeruješ u konačni napredak čovječanstva, koji vjeruješ u mogućnost ljudske slobode i u mogućnost pravičnosti ljudskoga družtva, a koji takodjer ne gledaš poprieko na naše moderne ljude, — ti moj divni umniče al meni dragi čovječe, daj da mi u duhu pružiš ruku i ostaj mi vjeran.

Tvoj stari

Lavo Blinjević.

* * *

Digitized by Google

Lavo zamota list, napiše dosta nečitljivo adresu, i dade gostioničaru, da preda za sutrašnju poštu. Onda ne gledajući računa, napisana na crnoj pločici, plati potrošak, zapali cigaru i ustane, da izadje napolje. U taj čas vrata se otvore i u sobu unidje mlada, krasna gospodjica. Bila je tako vanredne ljepote i pojava joj bijaše tako neobično dražestna, da je Blinjević zapanjen stao i duboko se protiv volje naklonio.

III.

— Niesu bila nikaka kola za mene danas kod Vas? Niesam stigla na predpodnevni vlak — a sada nemam kola, — obrati se ljepota djevojka krčmaru, zahvalivši ljubko no kratkim i nešto zbunjenim kao zastidjenim poklonom Blinjeviću na pozdravu.

— Kola? Niesu bila nikaka kola, gospodjice, — odpovrne joj židov.

— Dakle niesu bila? Što je to opet? A da li bih mogla ovdje dobiti kola?

— Moja kola dao sam nekim trgovcima, što podjoše prieko u Štajersku. Seljaka kojega ne biste li uzeli? Istina — kasno je već. Nije mnogo do devete. Ali eno — gospodin se vozi u vašu okolicu — pa bi možda on htio? — skrene krčmar k Lavu.

Lavo je jednako na istom mjestu stajao i morao da udilj postrance gleda na krasnu djevojku. Imala je na sebi dugi mrki redingot modre boje, koji je svu odjeću prikrivao, no koji nije mogao sakriti divotne savršenosti dosta visoka stasita tiela. A bijaše u istinu predivna — gotovo bajna! Gusta plava kosa bez zlatna sjaja bila je zagasito pepeljasta i neobično jasna. Bijaše spletena u jednostavnu engleszku frizuru. Oči joj bijahu krupne i tamne — kao baršunaste, bijahu oblika dugoljasta i velikih zjenica, u kojim se kriesio i titrao suzni blistaj, i

Digitized by Google

bile su zasjenjene dugim kao vlažnim trepavicama i presvodjene crnim obrvama. Ravni nježni nosić spuštao se od uzka i dosta nizka čela k dražestno urezanim malim usnicama, za rumenim rubom kojih blištila je bjelina malih gustih zubića. Dosta dugi kao u labuda uviti vrat padaše u divno složene nešto uzke ramenice, koje se k punim laktovima u krasno i prelestno zakruženoj crti spuštahu. Preko jedrih nježno izpupčanih grudi koso je tekao kajiš putne torbice, koja se prislonila k tanku pasu. Nije bilo lako pomisliti više prelesti i više harmonije, no što je bilo u cieloj pojavi mlade ove od jedno osamnaest godina djevojke. Svaka forma i svaka linija udesno se skladala i sve bijaše zaobljeno, sve nježno i sve oblito čarom nevina djevojačtva i svježe mladosti. Ova harmonija odavala se i u svakoj kretnji, u cielome držanju, — bilo je dapače u svakome naboru odjeće. A sav taj sjaj — sva ova bajna razkoš bila je obavita nekom dragom čednošću i dobrotom, od koje primaše posebni čar, kao što proljetni cviet posut rosom još se i njenim briljantnim cakljenjem poljepšava. Oči sjahu milotom i vjernošću, krasna lišca zarumenjivahu se od stida i sladki ljubezni smiešak pravio je u obrazu dvie dražestne jamice. Lava se dojimaše djevojka silno i neobično. Bilo mu je kao da gleda u novi neki sviet! — I on je časkom pomislio na poznate mu gradske ljepotice s njihovom modom, — njihovim nenaravskim prenavljanjem — njihovom samouvjerenošću! Uz to pak još ga se nekako čudno dojimaše. ciela pojava — kao da ga je sjećala na nešto — kao da je budila u njemu nešto — al što?

Kad se židov obratio k Blinjeviću, skrenula je i ona krasnu svoju glavu k njemu i lako se poklonila, jedva zamjetljivim kretom. Na usnicama lebdio joj posmjeh, koji kano da hoće reći, kako dobro uvidja svoju fatalnu, gotovo smiešnu situaciju, ali — ali —.

Digitized by Google

— Ne — ne — dragi gospodine Jakove! — prekine onda u jedared naglo krčmara i dražestna rumen oblije joj od stida ili male srdžbe svježe obraze.

— Ako gospodjica zapovieda, ja sam pripravan, — bit će mi samo milo, — pobrza uljudno, ako i nevoljko Blinjević. Želio je biti sam, no ćutio je, da mu uljudnost nalaže inače. A najzad djevojka prekrasna još bi i više okorjela čovjeka umekšala! — Kamo putuje gospodjica? — obrati se onda krčmaru.

—. U Dragance — posve blizu Lipnjaka, — odvrati židov, dok je djevojka stupila na stranu i zagledala se u neku sliku na zidu.

— U Dra-gan-ce! — reče zadivljeno Lavo, i on pocrveni i pobliedi te dugim gotovo zastrašenim pogledom prodje po visoku stasu djevojke i morade časkom da se zagleda u njeno lice. Onda protiv volje ponikne očima.

— Dakle — dragi Jakove, budite tako dobar — i pošaljite koga u selo po kaku priliku, — javi se djevojka i nestrpljivo se približi krčmaru.

— A ma — eto — oprostite — gospodin ide u Lipnjak. To je jedno uz drugo. Kud ćete ljepše prilike? Šta ćete na seljačkim istom kakim godj taljigama? Sada u noći! Ne bih ni pustio gospodjicu. Gospodin Albanić liepo bi me izgrdio.

Lavo je bio posve zabunjen. Kad je židov spomenuo rieč Dragance i još k tomu ime Albanića, onda je po gotovo glavu izgubio i nije znao, što da učini. Prepoznao je sada u djevojci Vjeru Albanićevu, sestru pokojne Blanše, svoje negdašnje zaručnice.

— Dakle baš od njih koga moram najprije da sretnem! — reče u sebi Lavo nekako bolno i težko. No na rieči krčmareve nije smio više otezati.

— Molim, gospodjice — dozvolite. Ja sam Lavo Blinjević. — Glas mu je od uzrujanosti drhtao.

Digitized by Google

— Vi ste dakle gospodin Lavo? — Drago mi je. A ma da — sad Vas prepoznajem. Sjećam Vas se još, kad sam diete bila. Ali — promienili ste se. Koji sretni slučaj — eto Bog me ne ostavlja, — odvrati mu ona i lice joj prosja ljubkim smieškom te mu ona pruži svoju dugu tanku ruku. — O — sada nema više pitanja. Morate me povesti.

— Molim — drago mi je! — odvrati on i duboko joj se nakloni.

— Govorila sam sve ove dane s gospodjom majkom o Vama. Ah — bit će veselja, kad Vas stara gospodja vidi.

Ljubazni ga je susret djevojke umirio. On se sada posve lako obrati k djevojci:

— Gospodjice — ja sam posve na Vašu službu. Ako izvolite, mi možemo odmah poći.

— Ajdmo — ajdmo! — i veselo i nestrpljivo odvrati Vjera i pohiti još u rieči napolje.

Lavu se neizrečeno svidjaše njena prostodušnost, njezine naravne kretnje i njena povjerljivost, kojom si nije trla glavu, što ide noću sama u kočiji s čovjekom, kojega prvi put vidi. Možda nepravedno, ali on je pravio prispodobe sa svojim gradskim poznanstvima — i Vjeri kod toga dao u svem prvenstvo.

— Spusti krov, Štefiću! — zapovjedi onda.

— Da — da. Ali — bit će svježe — krasno će biti! Ja ljubim silno, da mi licem oštri zrak struji, — spomene Vjera i od djetinjaste radosti nije mogla mirno sjedjeti na svom mjestu.

Štefić učini, kako mu bi naloženo, skoči zatim žurno na kola, ogledne se još jednoč na gospodu, žvigne bičem po zraku a stari konji, nestrpljivi već odavna, pojure srčano napried. I Vjera i Lavo ostaše u početku šuteći jedno kraj drugoga.

Digitized by Google

Večer bijaše blaga, onaka nježno-svietla, tiha i sanljiva večer prve jeseni. Po bliedo-modrome nebu titrahu daleke — zviezde. Mjesec se uzpinjaše nizko po iztoku i svaki čas bi se sakrio ili za šumom ili za oblačkom kakim, koji bi u jedared Bog zna odkud doplovio i Bog zna kamo isto tako izčeznuo, puštajući za sobom na časak uzke i dugo razvučene krpe, slične dimu od zapaljene slame. Po dolovima pušila se nizka kao platno il' perinje biela magla. Iz brdina, na polak svietlih, na polak sivom sjenom oblitih, orila se tu i tamo seljačka pjesma, dugozvuka i silna u noćnome miru, a uz nju onamo iz dalekih sela nosio se oštrim odjekom lavež pasa. Visoko u zraku razabirala se crna jata nekakih ptica-selica, kako tiho, pravilno, mirno a opet žurno brode u trouglastim oblicima dolje k jugu, — što dalje, to više nalike na čudan oblak. Luzi i šume kočile se tajinstveno, gluho i tamno, i tek vrški najbližih stabala na rubu bili su osrebreni bljeskom mjesečine. Pred njima su plazile u livade ogromne crne sjene. Vrbe, breze i jaseni pokraj ceste čisto su se od mjesečine bielili i uz žurni kas konja leteći su se izpred oka gubili. Odjek točkova i topot kopita daleko se nosio u noćnu tišinu i tija onamo pod planinom gubili mu se zadnji podrktaji. Sela, uz koja se prolazilo, sva su već u snu bila. I na otvorenoj cesti riedko se sastajala kaka kola, većinom duge nespretne teretne prilike, polagano se odmičući sa kočijašem, koji je zaspao navrh tereta i zavio se posve gunjem konjskim. Koji put bi takodjer proletjela koja seljačka kola s pijanim mužekima, od kojih bi jedan preokrenutim bičem tukao po sitnim suhim konjicima, dok su se drugi derali u bezkrajnoj ludoj vici.

Zrak je bio miran i sav je odisao od mirisa otave, od rose, nešto od prašine a najviše se točio i svakud strujio opojni zadah konoplje.

120824

Digitized by Google

Lavo nehotice pade u neko razneženo i umiljno tronuće. Ova krasna jesenska noć, ovo tiho putovanje uspavanim krajem, a najzad i blizina krasne mlade djevojke, sve to zanosilo ga nekud daleko — daleko. Nekoliko puta ogleda se na Vjeru. Ona je šuteći i ne gibajući se sjedjela. Krupne divne oči nekud su se u dalj gubile, a lišćem je drktao zaneseni, ali prekrasni izražaj. Nije se usudio, da joj progovori. A i volio je, da ostanu šuteći. Dragovoljno se pustio osjećajima i mislima, što ih noć i ova vožnja u njemu izazivahu, i što dulje, to je više padao u prelestno sanjarenje i u sjećanje mladih dana, kad je nekoč kano djak putovao ovom cestom i s tolikim ljubopitstvom pozirao na svaku stvarcu, što mu oko dohvati. Bude mu čisto hladno — bolno u srcu. I volio bi bio kliknuti od radosti nekake a opet i zaplakati od tuge, što je sve to prošlo — prošlo za uviek — prošlo u nepovrat!

— Ah — glupost! — pretrgne se sam. — Sve su ove uspomene tek iluzija — i ništa nego varka. Velike li prievare u tome od drage prirode! Tà — u čas njihove sadašnjosti bile su nam ove uspomene današnje isto tako težke, kao i sadašnji časovi. Prošlost nas samo obmanjuje! — i on po navadi svojoj, naučenoj u svietu i od svojih knjiga, da se k razumu za sve svraća, — uzeo je i sada da si dokazuje, kako ni sjećanje na prošlost, ni ova krasna noć nemaju u istinu nikake prave realne ljepote u sebi. Malo te nije uzeo misliti na fiziku.

Sada zapodjene razgovor s Vjerom. Upita je, je li po poslu bila u gradu i kako dugo? Nije pitao iz zanimanja, tek da je pitao. Želio je, da ne padne više u svoj prijašnji zanos, od kojega se sada čisto stidio u sebi.

— Bila sam po poslu! — odvrati Vjera s uzdahom.

— Pa kako Vam se svidjalo u gradu? — upita banalno Lavo, ne htijući da bude dosadan i da pita, kaki joj bijaše posao.

Digitized by Google

— Eh — niesam imala prilike, da što razgledam. Vazdan sam morala po poslu trčati. Pak — ovaki posao, — ah — tu po gotovo čovjeku ne dolaze misli na zabavu, nema k tome ni dokolice ni volje. — Ona je to izrekla ozbiljno, gotovo strogo, da se Lavo zadivio i morao joj pogledati u lice, koje se kao zabrinulo.

— Tako? — dometne sada i nije se usudio da dalje pita. No djevojka sama nastavi. Otvoreno je pripoviedala, da je morala u grad k advokatima, jer je bila odredjena prodaja otčina dobra.

— Oh — a sviet je nesmiljen protiv siromaha, — nastavljaše uzbudjeno. — S težkom sam ih mukom sklonila, da pristanu na odgodu. Da se sav dug izplati — nema ni govora. A ja mislim, da su mogli odmah pristati, kad su vidjeli, da im donosim sve zaostale kamate! No — ne! Ta — šta sam se namolila! — Ne znaju oni, kako je to težko danas čovjeku — gospodaru, da na vrieme novaca skuca. Nije moj siromah otac toliko kriv. On je star, što će on jadan! Dosta, da tako ide. — Sad sam potepla sav ljetošnji prirod, — morali smo u bezcienje dati i pšenicu i raž, — dà i kukuruz, koji je još na polju, prodala sam unapried. — A. Vi znadete, — kakovi su naši trgovci, kad ćute, da je čovjek u neprilici. Za ništa smo morali dati. Al što ćete — samo da se spase čovjek.

— A na koliko je odgodjeno? — upita Lavo, koji se sve više divio, kako djevojka imade razumievanja za praktičnu stranu života. Kod toga je i osjetio nešto kao sućut, videći je tako mladu i tako krasnu, a mora da se s takim užasnim stvarima navlači.

— Odgodjeno je na pô godine. Jedva sam izprosila taj kratki rok, — odgovori Vjera. — Jelte, i Vama se čini, da je kratak? — upita ga ravno sa cielim obra-

Digitized by Google

zom k njemu se obrativši. U licu se odrazio strah i gotovo kano molba, da joj potvrdi rieči.

— Jest — kratak, — al opet — i nije kratak. Dade se za pô godine što šta urediti. Uzet ćete novaca kod kojega većega novčanoga zavoda u Beču il Pešti. Dade se to — dade se.

— Mislite! — čisto klikne djevojka. — Oh baš mi je milo, da sam Vam o tom govorila. Molit ću Vas, te ćete onda koji dan s otcem govoriti.

Lavo se snadje u ne maloj neprilici. Nije znao, može li jestno odgovoriti. Tâ — hoće li on moći da dodje pred njezina otca? Zato se ugnuo odgovoru. Djevojka medjutim nije u svojoj uzbudjenosti čekala odgovora.

— Dašto — nema tu oklievanja. Nešto ćemo morati što prije da učinimo. Niesam Vam sve kazala. Ili možda ste čuli? — Al — odkle! — Ne bi baš moralo do svega toga doći, da se neka osoba posebice ne zanima za prodaju. Valjada ste čuli za odvjetnika Mikolaša? Taj je kupio u blizini imanje — pa bi silom rado i naše Dragance priklopio k tome. Nešto govore ljudi, da bi neki njemački ili madjarski barun onda sve zajedno kupio. Jedno samo bilo bi mu premaleno. Taj Mikolaš, dakle, čovjek silno bogat — pokupovao je sve tražbine protiv moga otca i nada se tako, da će za male novce dobiti naše imanje.

— Oh — poznajem toga čovjeka! — prekine je Lavo, koji je iz grada dobro poznavao Mikolaša, odvjetnika, bogatira i silnoga krvopiju pučanstva.

— Poznajete ga? Ja ga žalibože takodjer poznajem. Oh — strašan čovjek! I taj hoće, da dobije moje Dragance. Tâ — umrla bih, i otac ne bi preživio — ah — Dragance, da izgubimo — pa — na taki način!

— A nije li ponudio, da kupi ovako? — upita Lavo sa zanimanjen. — Napokon, ne bi loše bilo.

Digitized by Google

— Ne — ne! Ja niesam za prodaju — pa makar morala sama kukuruz okopavati. Ali — on nije ni ponudio. Nada se on na ovrhi bud za što dobiti. Vašemu otcu, čujem, da je nudio veliku svotu za Lipnjak.

— Tako? — odvrati tek nehajno Lavo i umukne. Vjera pak nastavi dalje, da mu pripovieda o svojim nevoljama. Glas joj je podrktavao i Lavo je vidio, da su joj se oči od suza orosile, kad je spominjala, kakove mnoge neprilike, žalosti i poniživanja mora siromah otac da doživi.

— Ah — al što ja to Vama pripoviedam? — Imat ćete o meni liepo mnienje. Prvi put se s Vama sastadoh i sve Vam kazujem. Dašto — ja znam, da ste prijatelj kuće — a naši su roditelji susjedi — znanci — i prijatelji od preko pô vieka.

— Ma naravno, gospodjice Vjero! — odvrati joj Lavo taj put življe no koji put dosele. — Dapače Vi ne znate, kako mi je ugodno i častno, što ovako sa mnom govoriste! — On se u istinu divio djevojci, što je ovako otvoreno i s povjerenjem odkrivala svoje jade i svoje nepovoljno imovinsko stanje, a nije ih sakrivala iz one obične lude gizde, koja čini u svietu, da i najjadniji biednik hoće da izgleda kako tobož da nije siromašan pa se onda kiti radije talmi-zlatom, nego da bi bez nakita ostao. »Oh — kako su to naše »frajle« u gradu drugačije! One bi za cielo u sličnoj zgodi pripoviedale o svom imanju, o svojim ekipažama — o svojim izletima — a zašutjele bi ovrhu!« — govorio u sebi Lavo i gledao joj u krasno lice.

Ona uzme sada razvijati svoje osnove, kako bi svoj rodjeni dom spasla. Lavo je morao u sebi da prizna, kako je duh djevojčin za čudo zrio i značaj joj ozbiljan. Možda su njene kombinacije koji put bile presmione i previše osnovane na onome fatalnome: »ako bi — to

Digitized by Google

bi,« — no opet u glavnome nije se ni jednoj misli mogla poreći mogućnost i izvedivost, a iz cieloga joj razgovora uvjerio se Lavo, da je u djevojke upravo neobična za njenu dob i za njen spol praktična uputa u sve gospodarske radnje i u sve poslove.

— Vi ste gotovo mali nacionalni ekonom i advokat! — prekine je u šali Lavo. On je bio posve začaran od ove svježosti i nepokvarene prirodnosti djevojčine. Njemu je bilo, kao da od nje odiše isto onako, kao onamo iz livade — iz šume — iz bistra gorskoga potoka.

— Što ću! Siromah otac nema nikoga — on je dosta satrt, — moram dakle ja. I tako se naučih i priučih. Oh — moj biedni babo! — Odkada je sestra umrla, — on je posve obnemogao.

— Žao mi ga je. Dobričina je, — odpovrne na silu i u zabuni Lavo i zamukne.

— Vi ste poznavali sirotu Blanšu. Ja se još sjećam, kako ste uviek bili s njom i sa mnom na šetnji. Sjećate l' se još? — upita ga onda u jedared.

Lavo se strese.

— Dašto — sjećam se — sjećam se, — odvrati kratko i sasvim zbunjeno. Bilo mu je strašno težko, da je razgovor na to došao. A i neugodno ga se dojmilo pitanje, jer je iz njega saznao, da Vjera ništa ne zna o njemu i Blanši. Bijaše mu to veoma nemilo. I sam ne bi bio znao pobliže kazati, zašto mu je to tako neugodno. »Najzad — saznat će!« — i on zapade u nujne misli na svoju ljubav s Blanšom, na zadnji list, u kojem joj je savjetovao, da ga zaboravi — ah — i on poćuti tjeskobu i bol, kako to već dugo — dugo nije poćutio bio. Kao da je blizina ove nedužne naravne djevojke, zatim udremljiva nježnost noći — a najzad i vlažni zadah zraka — u njemu dirnuo neke strune u duši, koje su sve vrieme donle netaknute u dubljinama počivale. Tronut — i čuvstven bude u taj čas, kako

Digitized by Google

godine i godine već nije bio. Pomisli na svoje stare roditelje. U duhu ih gledaše, kako ga željno izčekuju, pitaše se, kako li izgledaju, što sada rade — i njemu bude od ovih misli lako i ugodno — nekako sigurno.

IV.

U to se kočija primakla i domu. Draganci prvi osvanuše. Usred visokih stabala i gustih krošanja vidio se strmi krov stara drvena dvora. Od ceste do dvorišta bilo je samo nekoliko koračaja. Mjesečina je oblievala jasno i dvor i dvorište i ine mnoge zgrade gospodarstvene. Lavo htjede, da kočijaš zakrene k dvoru, no Vjera se uzprotivi.

— Nastala bi ciela galama, probudio bi se otac — a kasno je već. Hvala — hvala, gospodine Lavo! — i nikako nije htjela dozvoliti, da kočija skrene sa ceste.

— A ne bojite se? — upita ju on istom onako, u duši zadovoljan, da ne mora gore u sredinu svega, što bi u njega izazivalo toliko bolnih osjećaja.

Vjera mu ne odgovori ništa, tek se glasno nasmije pa vješto i brzo skoči s kočije, kad je Štefić stao.

— Laku noć! — šaptnu Lavo raznježen u sebi, kad je djevojka jur izmakla vidu njegovu. I ponovi onda još jedared: »Laku noć — divno čedo mlado!« —

Povukav se opet dublje u kut kočije sa zadovoljnim tihim posmjehom u licu, promrmlja on još glasno:

»U istinu divna djevojka — i nešto sjeća na sirotu!«

Još nekoliko minuta i stara se kočija primakla starome dvoru Lipnjaku. U svietloj noći Lavo je jasno razabrao najprvo dugi, uzki šljivik i pod njim njivu do ceste. Onda mu u okretu druma za nizkim brežuljkom puče pred očima mjesečinom oblita duga aleja jablana. Visoke grane u visovima proriedjene, mirno su i bez gibanja stršile ravno k zvjezdovitu nebu i mjesec se kroz njih tra-

Digitized by Google

cima svojim provlačio i vidjelo ga se za njima. Najviši vršci nekako se nejasno slievali sa zračnom uspavanom tišinom i bilo je, kao da se ćuti driemanje granja i lišća.

Na ulazu aleje prepoznade Lavo svoje miljenice još iz djetinjstva — dvie stare — stare lipe. Malo te nije dao stati kočijašu, da pohrli k njima. Dašto isti čas prizrelo mu se ovo i glupim i smiešnim. Ali opet — kad ih je kočija već minula, morao se još jedan put obazreti na njih i kad je spazio, da je pod njima još ista stara klupa i još isti stup sa sv. Antunom, zaštitnikom domaćega blaga, on osjeti radost i nije mu se pričinilo smiešno vjerovanje u svetčevu moć.

Onamo tik pred starim dvorom, na kraju gospodarskoga dvorišta, ukazao mu se drvored gustih divljih kestena, a na jednome nešto proriedjenom mjestu prodiralo je na židke grane crveno svjetlo, sipajući se iz prozora staroga doma, kojega se istom dugi visoki krov dielomice za drvećem prokazivao.

— Oj dome — dome — ti jedino utočište! — šapne uzbudjeno i zanosno Lavo. — Kako to ljubko, prijatno i pozovno svietli! Gotovo cielą pričica o mirnome dragome životu pod takim krovom —! Njegova duša sva se zatalasala. Ni sâm ne bi bio mogao reći, od česa li je takav? Da li navaljuju na njega uspomene iz mlade dobi, je li ljubav za rodjenu grudu zemlje, je li ljepota mjesta, ili je pomisao na stare svoje roditelje, za koje poćuti silno vruće čuvstvo ljubavi.

— Daj pobrzaj! — dovikne Štefiću, ma da je on u želji, da učini paradnomu kočijašu ravno, potjerao već bičem konje te su stari bielci nešto uzvišenim putem brzali jače i skorije nego prije na nizkoj cesti.

I konji još niesu stali, kad je on skočio iz kočije i bio na pragu kuće ogromnog starinskog zidanog dvora, sagradjenog po ukusu prošlog vieka. Bieli, šareni i crni

Digitized by Google

psi — ciela rulja — više veselim nego zlobnim lavežem okruže sa sviju strana kočiju veselo poskakujući oko konja i Štefića. Samo jedan crn pas ostade postrance sjedeći na zadnjim nogama i poziruć jednako k mjesecu. Už to je silno u svakojakim tonovima zavijao i čudesno — sablastno orili su se ovi bôni zvuci u tihoj noći.

U to se raztvore vrata gospodskog doma i sa sviećom u ruci pokaže se nizka zgurena starica, nespretna na nogama, no još dosta krepka i pod noćnom kapicom sa dosta još gustom i ne siedom kosom.

— On je — on je — moj Lavica — o diete moje! — klikne dragim drktavim i na plač zanosećim glasom starica pa položi svieću na kamenu stubu i sina obujmi oko vrata, prije no što je on jednu rieč mogao reći. Osim stare gospodje bilo je tu još drugih ljudi, no Lavo niti je koga vidio nit je na koga pazio; on je jednako samo majku gledao i grlio ju i dugim — dugim cjelovima obasipao joj staračko lice. Neki silni zanos uznio mu dušu i osladio srce. Dugo već nije slično osjećao i on se posve prepustio sili toga čuvstva. A bijaše ovo čuvstvo tako sladko — tako dobro i umiljno! Prepustio se posvema svojim osjećajima, ne trpeći više od stidljivosti posve mladą čovjeka, kojom se iz dražestna i dobra samoljublja boji, da bi s prevelikim čuvstvovanjem trpjela muževnost; niti je sada navalila na njega njegova filozofija, niti prisvojeni hladni način svjetskoga čovjeka, niti zanovietke razuma. Svega toga nestalo netragom pred veličjem majčine ljubavi. On je časkom bio blažen tako, da se sav njegov dosadanji život izgubio nekud i bilo mu je, kao da je mlad — još posvema mlad. Htjede nešto da kaže, ali nije mogao ni jedne rieči da izusti. Istom, kad ga je starica, posve oblivena od suza, pustila iz naručaja, sabere se nešto i sa svietlim, smijućim se obrazom upita za otca.

Digitized by Google

— Ah — gle — kaka sam ja! Puštam te ovdje — na pragu. Petre — Juriću — Magdo — Pepo — gdje ste? Primite i odnesite stvari mladoga gospodina gore. Da — Petre moj stari — daj uzmi ti i odnesi gore u modru sobu. A gdje je gospodična? — Dakle ajdemo, Lajko, — gore k tati. On te jedva čeka. Niesmo sami. U slavu tvoju pozvao otac goste. Župnik je tu i Lukačić je tu — i ujak Tomica i tetka Brigita — svi tebe čekaju. A što si tako dugo radio? Mislila sam, da ćeš još o podne doći.

Lavo ne odvrati ništa, tek čvršće stisne majčinu ruku. Tako dodjoše do stuba, što vodjahu u prvi kat. Tu majka pridigne svieću nešto više k licu sinovu i pomno ga promatraše. Priziraše joj se, da mu je lice suviše bliedo i upalo. Obrazi staričini uzmu prestrašeni vid. Bude u dušu uvjerena, da joj je sin težko bolestan i pomisli već na bolest prsiju — na sušicu — te otvori usta, da ga zapita, gdje ćuti najveću bol, no ne usudi se izreći misli svoje i ne reče ništa, tek joj se otme uzdah. U istinu izgledala mu je vanjština nekako izmučena — gotovo bolestna. Visoko, dosta suho tielo nosio je pognuto, i koraci bijahu tromi. Mršavo lice bilo je i upalo i izprekrižano sada već naborima. Tamno-smedje oči ležahu duboko te je zavinuti orlovski nos od toga veći izgledao no što je u istinu bio. Na sljepočicama opažala se rjedja i prosiedjela crna kosa. Gledajući ga majka svеudilj — uzdahne i po drugi put i u mislima predju joj razni teovi i razne biline, što se u kupanje meću.

— Hvala budi Bogu, da si samo ovdje, — reče najzad starica, dok joj on nježno pomagaše uzlaziti stubama. — Tako dugo — ne vidjeh te, — Bože moj! Bojah se već, da će me nestati a ne ću te vidjeti. Oh — djeco — djeco, — vi ne znate, kako ste nam jednako na pameti!

Digitized by Google

— A ti, majčice, zdrava? — prekine ju on, jer je i sam ćutio, da nekako ne izgleda ni liepo ni pravo, što ga gotovo preko deset godina nije bilo kod kuće.

— Zdrava — zdrava! Gdje to? Kako ćeš u mojim godinama da budeš zdrav! Istom, da se nekako izpliva. Eh — trpim od glavobolje — i noge su mi težke — i u ledjima vječna bol. Da nije moga staroga Neupergera, odavna me ne bi više imao. Veli mu današnja mladež, da je bedast, — a mene samo on drži. Ne bih zvala onoga gizdelina iz Toplica ni zašto!

Lavo morade da se u sebi nasmjehne. Poznavao je još iz djetinjstva staroga Neupergera, običnog felčera, koji je nekoč u svojoj Koruškoj il Tirolskoj domovini bio obični brico a u Hrvatskoj se uredio kano doktor — s pomoću susjedne jedne grofice. Umio je liečiti sve bolesti bilo u vratu il u prsima il u želudcu il na nogama rebarbarom vinozom i oblozima od gorušice. Za seljake služio mu uz to još liek tartaricum.

— Dakle Neuperger, — majčice? — rekne šaljivo.

— Jest — jest. Nemoj da se smiješ! I tebe je bome spasao, dok si bio mali.

Gore na hodniku pred zadnjom stubom čekalo cielo družtvo. Vrata od sobe široko zjala i u hodnik plovilo svjetlo i dim duhana u tankim razvučenim maglicama.

— Živio Lavo! — klikne prvi ostraga neki debeli glas, kad se Lavo s materom pokazao na gornjim stubama.

— Oh — oncle Tomica! — otme se Lavu i pusti ruku materinu pa poskoči u dva skoka preko zadnjih još stepenica. Najbliži stajaše otac, stari no po svom izgledu neobično krepki gospodin. Lakom kretnjom stupi bliže k sinu i pruži mu ruku. Lavo i ne misleći, što radi, prihvati otčinu ruku i duboko se prigne pa je poljubi. Sva ona silna moć, koju je od nekada otac na njega imao, kano da je sada opet oživjela i on se kao nekoč

Digitized by Google

pred njim ćutio neznatnim i pokornim. I nije mu bilo s toga ni stidno ni težko.

— No kavaliru moj — dakle si ipak došao! — progovori mu otac bajagi strogo i šaljivo, no u istinu sav se od radosti sjajio i od nježnog tronuća čisto je drktao. Kad je sina davno nevidjena poljubio, poćutio je ovaj vlažne obraze na starčevu licu i osjetio je, da otčina ruka drhće, dok mu gladi kosu i lice. — Oho — čuješ li, Laviću — nekako kano da ti je kosa proriedjela. Ej starče moj! Gledaj mene — sedamdeset i četiri godine, a ni vlasa da bi manjkalo.

Lavo se tek nasmieši, a nije ipak mogao da pogodi familijarno-vražki izraz u licu, s kojim je htio popratiti otčinu šalu.

— Dakle — hoćemo l' jedared mi na red doći? — oglasi se opet debeli glas »oncle« Tomice: ogromno široko tielo stara čovjeka, silno tusta i silno rumena u licu protisne se napried. Nekoč za djetinjstva nije mogao Lavo »oncle« Tomicu trpjeti, jer ga je uviek dražio i uviek od njega zahtievao, da pravi »purcelbaume«. A Lavo bio tih i mrtav dječko. I poslije za mladenačtva nije mu baš Tomica bio najmiliji i uviek se čudio, kako može brat njegove dobre, nježne i fine majčice takav izgledati i takav biti. »Oncle« Tomica imao je naime strašno zao i oštar jezik. Nitko živ nije po njemu dobro prošao. Al opet nije bio loš čovjek; — naprotiv bijaše veoma dobra srca. Pomogao je svakome u svem, što samo u njegovoj moći stajaše. Ta dobrota mnogo mu i dopriniela, da je pao na onako nizke grane, te najposlije živio u šurjaka i sestre, na polak od njihove pomoći, ne baveći se inim nego lovom i homeopatičkim liečenjem seljaka. Dakako — i lakoumni život, veselo družtvo, žene, konji i lovovi doprinieše svoje. Bio je u pravome smislu rieči čovjek uživanja i diete četrdesetih godina i njihova

Digitized by Google

šumna, bučna života. Mladoga si nećaka Lavu prozvao je »pater Leo«, jer se u njega dugo nije razvio smisao za bučnu, veselu zabavu. Poslije, kad je probavio prve godine na sveučilištu, postade i Lavo pristupniji takim zabavama i od onda bili su »oncle« Tomica i on prijatelji. Najviše ih svezala zajednička ljubav k lovu. U tome je bio Tomiça »silan pred Gospodom«.

Lavu je svakako bilo sada drago i ugodno, da veselomu starcu stisne ruku, koji ga je odmah upitao, je li kaku dobru novu pušku sobom donesao.

— Ah — pustite sada puške! — prekine majka. — Lavo je za cielo gladan — a čeka ga večera. Ajde, Lavica! — i starica ga uzme pod ruku, da ga vodi u sobu.

— Idem — idem, — al čekaj — ta još niesam tetici Brigiti ruku stisnuo niti se pozdravio s našim prečastnim; — zdravo — zdravo — gospodo!

— Sve ćeš to u sobi! — i majka ga silom povuče u sobu za otcem.

— Gle — čeka te vazdan pečenka i kolači — a ti toliko zadocnio! — obrati se pred stolom otac k njemu. — Jesu li barem konji bili u redu? Da ih nije onaj glupan pretjerao il ostavio žedne? Hm — dakle — kavaliru — ajdemo u sobu, da što prije večeramo. Maïma nas je porad tebe do sada ostavila gladne. Večeru — večeru nosite!

Svi su unišli u prvu sobu, koja je upravo bila palača, t. j. jedaća soba. Tu je bio dugi stol prostrt i pun boca, voća i kolača. Srebro se po njemu od svakuda lještilo.

»O — čitave mi parade!« — nasmieši se u sebi Lavo, no ipak osjeti s toga neki drugi tronutljivi osjećaj, idući s majkom i s ostalima u pokrajnu sobu.

Digitized by Google

V.

Nastala slavna večer. Stari inoš Jurić u svojoj svečanoj pandurskoj opravi unidje u salon, kamo su se gospoda sabrala, otvori širom oba krila vratâ i stupi pred gospodju.

— Neka dostoju, — reče običajnim svojim oporim glasom, no ipak mu oči postrance naletjele na Lava i izvjedljivo promatrahu »mladoga gospodina«.

Gospodja Blinjevićka turi ruku sinu pod pazuho, a on je dovede k stolu.

— Danas mora on, — obrati se sa sjajnim licem k župniku, kojemu je inače ta čast pripadala. Lavu se to pričinjalo malko smiešno ceremonijoznim, no opet bilo mu nekako voljko i drago.

Ujak Tomica jedva je dočekao, da mu je sestra sjela čelo stola. Onda se odmah hitio na prvi stolac, što mu je najbliže stajao i stao se unapried hvaliti, kako će silno jesti.

— Ti si, Tomica, zapremio mjesto Brigitino! — svrati se k njemu domaćica, opazivši, da »tante Brigita« stoji i tobož ne zna, kamo da sjedne, a na licu joj se pojavio već onaj njoj osobiti izraz uvriedjene pokornosti, svaki put i svakom prilikom zapostavljene, te on nema spram nje dužnog »regarda«.

— Oh — što mene briga — ja sam gladan — pa će chère Brigita oprostiti, — odvrati Tomica, šaljivo izgovarajući ono: »chère Brigita«.

Niesu se naime suviše voljeli — on i Brigita. Ona ga je držala pustim, lakoumnim čovjekom, koji je ženama strašno pogibeljan i koji »laže, kad otvori usta«; — on ju je pak vječito dražio, da je u koga toga zaljubljena, a pred drugima ju prozvao »najvećom blebetušom staroga i novoga vieka«. Znao bi se s toga koji put i na nju razljutiti, no — upravo tu pogriešku imao

Digitized by Google

je i on. Sestra mu koji put nije više znala od jada, što bi začela, kad je počeo sa svojim pripoviedčicama i dosjetkama. Ona baš nije trpjela, ako se suviše ogovaralo, — onako malo — malo i sama je rado pripomagala.

— Dakako — chèr Tomica od nekada je ljubazan, — odvrati ujedljivo i posve uvriedjeno Brigita i sjedne posve dolje k djeci. Bila je ona takodjer uvriedjena, što je nije Lavo k sebi zvao. Ta ona ga je strastno ljubila. I kad joj se sada Lavo gore iz svoga mjesta pokraj matere nasmiešio i ljubazno joj namignuo, prodje je odmah i posve časovita zlovolja. Družtvo je bilo dosta veliko. Osim roditelja bilo već sva sila domaćih. Bila teta Brigita, sestra otčina, mnogogodišnja udovica, koja je svake jeseni dolazila u Lipnjak na nekoliko nedjelja, i onda obično ostala do kasno u zimi, bio ujak Tomica, onda domaća gospodjica Zlatica, daljnja rodjakinja gospodjina, mila dvadesetgodišnja djevojka s prekrasnim očima, bujnom crnom kosom i snažnim, vitkim tielom. Odmah do nje sjedlo je domaći inštruktor Frane, čestiti Slovenac i svrzimantija, dvadesetgodišnji mladić sa ogromnim crvenim rukama i širokim naduvenim licem dobroćudna izraza. Uz njega su imala mjesto dva mu pitomca, desetgodišnji dječarac Svetozar i godinu dana mladja mu sestra Olga, unučad domaća nakon najstarije prije više godina skupa sa suprugom umrle kćeri domaće.

Od stranih bijaše župnik Dijaković, debeli i ogromni šestdesetgodišnji starac, glasovit tarokista i prvi veseljak u okolici. S njim je bio susjed mu vlastelin Lukačić, godinama nešto mladji od domaćine, no već puno slabiji, ali zato još uviek jak na vinu. Imao je navadu, da vječno viče, što je tim teže po druge ljude bilo, jer je bio za čudo gromorna, strašna grla. Starac je Blinjević uviek tvrdio, da je na negdašnjim skupštinama redovito ona stranka pobiedila, kojoj je spadao Lukačić, jer je on sil-

Digitized by Google

nim svojim grlom i stotinu ljudi mogao nadvikati, pa je kod glasovanja izlazilo, da je uviek na njegovoj strani više vike, a »prezeš« spravišta po tome mislio, da je i većina ondje.

Zatim je bio još tu domaći občinski bilježnik Burić i učitelj Šarkić. Prvi je nešto kicoški izgledao, jer je nosio odloženo odielo susjednoga grofa, a drugi je bio sitan, nizak, suh, ali i svečan. Govorio je uviek u stilu članaka »Napredka«, i živio u ideji, da se izvrstno razumije u muziku. Osim ovih bio je tu još stari gradjanin iz obližnjega trgovišta i sedlarski majstor Krašić, čovjek u godinama ravan domaćini, no poput njega jak i čvrst. Taj je svake jeseni dolazio u Lipnjak i tu po više nedjelja radio, da popravlja konjske hamove, preoliči kočije, pa jer se razumio i u tapetarske radnje, to je takodjer popravljao i presvlačio kanapeje, fotelje i stolce. U svojoj mladosti proputovao je kao »wanderburš« pô svieta i sve po tadašnjoj blaženoj navadi, pješice. Prošao je Francuzku, Nizozemsku, Belgiju, Njemačku, Austriju i sjevernu Italiju. Ako je i bio gotovo bez škola, on je opet onim prirodjenim darom slavenskog čovjeka na tim svojim putovanjima mnogo toga znao naučiti i prisvojiti, te mu put nije ostao bez koristi. Stari ga je Blinjević veoma volio i već je tome bilo najmanje četrdeset godina, odkada je Krašić za njega radio. Kao kod sviju starijih vlastelina tako je i kod Blinjevića uviek sa gospodom za stolom sjedio; k mladjima nije išao u kuću, jer ga ne bi k stolu uzimali. Blinjević je medjutim sa svakim naobraženijim majstorom tako radio, po staroj navadi hrvatske gospode. I sada je osim Krašića za stolom sjedio još krojač Hanzl, takodjer stari znanac u dvoru, koji je svake godine pred zimu i pred ljeto dolazio, da uredi Blinjevićevu, inoševu, kočijaševu i dječiju toaletu. A jer je Hanzl u mladim svojim danima bio

Digitized by Google

krojač za gospodje, to je staroj gospodji što to uradio, osobito prije, dok Zlatica još nije znala šivati. Sad je sjedio bezglasno no blaženo za svojim mjestom i na sve se tiho podsmievao, sagibajući kod toga svoju plješivu glavu rumenih, tustih obraza tija do tanjura.

Družtvo se odmah s početka razveselilo. Starac Blinjević, istina, dobričina da mi ga tražiš, ali ipak nekako od navade namrgodjen i strog, večeras je bio kao izmienjen. Jednako je bio u smiehu; očito je bilo, da ga silno veseli sinov dolazak. A i uživao je u dosta brojnu družtvu te je svaki čas radostnim okom zaredao od jednoga kraja do drugoga. Ujak Tomica razvezao je na dugo i široko svoj oštri jezik. Pripoviedao neprekidno svašta i koješta, pravio dosjetke, zbijao lakrdije te je svaki čas družtvo moralo da prasne u grohotni smieh. I teta Brigita, ma da ga je bez prestanka prekidala, neka za Boga toliko strašno ne laže, opet je morala da se neprestance smije i tek što joj suze ne dolažahu. I Lava se prihvati sveobća radost, kao da nije nikada pisao onakog lista, kako ga je pisao prije malo više od dva sata. Nije, istina, zapao u obiestnu šalu, niti je glasno hohotao. U njega proklijala druga vrsta radosti. I nije o tome, po inakom svom običaju, tražio računa. Njega je veselila blizina roditelja, od koje čisto da mu je bilo toplo, sigurno i blaženo. Bez sviesti je ponavljao u duhu jednako: »Ipak jest dom — dom« — i oči mu se zagledavale u roditelje, grudi mu se od uzbudjenosti širile, i on se morao siliti svaki čas, da mu grlo ne zajeca i da mu se oči ne obliju suzama. Gledajući na starce, prizrelo mu se, kano da je majka više ostarjela od otca, no — gladko bez premnogih nabora lice sa dosta još svježom puti taj mah ga umiri. Otac pak upravo ga tjerao u čudo. Njegovih sedamdeset i toliko godina kao baš da ih i nije. Sieda, posve kratko rezana kosa

Digitized by Google

bila je gusta i bez svakoga traga onome žutome prelievanju, koje je običajno u kose u visokoj starosti: Dugi bieli brkovi valovito su se i puno spuštali niz obraze. I lice, — istina, nešto je žuteljivo bilo, no opet — bijaše jedro i čvrstih, energičnih poteza. Isto tako i oči kriesile su se živo i umno. Vidjelo se iz ciele pojave, da će istina biti, što se o njemu govorilo, da je bio nekoč za tlake strah i trepet svojih kmetova, ili kako je on volio kazati, svojih »podanika«, a poslije kao županijski sudac da je svojom bezobzirnom strogosti umio tako rekavši preko noći izgraditi i ceste i škole. I sada još u visokoj starosti nije pustio iz ruku gospodarenje te se nije dao od žene nagovoriti, da uzme kakova izučena gospodara u službu, već je sam uz pripomoć svoga špana-seljaka sve nadzirao i odredjivao. Svomu susjedu Albaniću morao se jednako rugati, da gotovo ni iz sobe ne može izaći. — Lavo nije mogao inače, nego da s nekim udivljenjem gleda na krepka starca i divio mu se i veselio.

Kako ga je razveseljivala blizina roditelja, tako ga je isto zanosila sva okolina, ciela soba, čitava večer — sve — sve! Poziruć na dugi stol, na to veselo raznoliko družtvo, njemu je bilo kao da je pred njim patrijarkalni prizor iz davnih — pradavnih vremena i bilo mu je u tome poziranju ugodno i liepo. »Ova bezbrižnost — ova jednostavnost — ova priroda — prostota — iskrenost — ah — a ondje u svietu ona grozničava jagma, onaj lov za novcem i silom — — kako posve inače a mnogo gore! Nije li upravo u tome jednostavnome mirnome životu, opredieljenu u uzke granice i stegnutu na uzke svrhe, — nije li u tome odgonetka, gdje treba da se traži bolja sudba čovječanstva?« — pitaše se Lavo u sebi, dok se družtvom orio smieh i pričale se pričice iz jednoličnih medjusobnih doživljaja i nazdravljale se zdra-

Digitized by Google

vice mnogim slavnim i preslavnim riečima. On bude tako zadovoljan, da su mu se dapače svidjale ogromne, silno nagrešpane ruke staroga inoša Jurića i njegov na husarsku namazani i uzviti crni brk, a najviše njegova silna vještina, kojom je dvorio kod stola i tačno pazio, kojim redom da nudja gostima jestvine, kod toga vješto se ugibajući sa zdjelom rukama gospode, koja su već silno začela mahati na sve strane. Morao se tome tim više diviti, što je bilo očito, da je starac dobrano pripit, ukebavši zgodu one večeri, kad gospodja u svojoj razigranosti i veselju nije ključa od pivnice kod sebe pridržala.

Poslije pečenke bijaše družtvo već tako razigrano, da je učitelj počeo svojim visokim sušičavim tenorom pjevati: »Prvi pogled oka tvoga!«, — a malo za njim bilježnik sa svojim vinskim basom: »Ljubimo te, naša diko!« —, dok je najzad Krašić sve nadvladao i poslije nesretno započete: »Allons enfants de la patrie«, — zapao u tirolsku neku pjesmu: »Hoch oben am Bergl, da steht...«

Lavo se časkom udalji od stola i ogleda se po sobi.

VI.

Samo stol i lica oko stola bijahu jasno razsvietljena od visoke petrolejske lampe. Pod svodom pak i po kutovima lelijala se sivkasta i prijatna polutama. Skrajnji su dielovi duge i prostrane sobe gotovo već posve tamni bili. Od toga je starinsko pokućtvo i djedovski nared još neobičnije izgledao. Da Lavo nije sve to još iz prvih dana svoga pamćenja nosio u sebi, ne bi bio ništa razpoznati mogao, ali ovako — unatoč nejasne razsvjete on je dobro i posve jasno vidio stari maleni luster iz doba »empire«, zelene boje a posut zlatnim pčelama i klasjem od žita; vidio je i gledao redom slike starodavne, poviešane naokolo po zidu u crnim drvenim okviričima i predstavljajući mitologijske i prekomorske prizore, koji

Digitized by Google

su mu nekoč djetinsku fantaziju daleko — daleko vukli; — vidio je i zapeo očima o staru englezku uru, smještenu u visoku od poda do svoda ormaru, i njezin polagani kano iz dubine dolazeći tik-tak, i onaj zvonki, drktavi štropot, što ga je kazalo pravilo kod svake minute, dojimalo ga se dragim i nekako vjernim osjećajem.

U starom mletačkom zrcalu ogledavaše se ciela soba i dio pokrajnje sobe, u kojoj se na stolu vidjela dva visoka srebrna svietnjaka s upaljenim svićama, kojih crvenkasto svjetlo mirno plovljaše polumrakom. Što je dulje gledao, to je postajao više uzbudjen i tronut.

Ne samo da mu se u dušu uvlačilo nježno i čeznutljivo spominjanje na dane, što ih je negda ovdje proživio, već ove sjene, ovo starinsko pokućtvo, visoke prostrane sobe, debele stiene i duboki kutovi — ciela ova slika činjaše, da bude ugodno občaran od toga i da je nalazio neke posebne ljepote u svem. Čisto je počutio silnu želju za ovim jednostavnim, od svake buke i nemira u svjetskom družtvu udaljenim životom. I bijaše časak, da se u njemu probudio neki poriv mužkaračkoga instinkta za svojim domom i vlastitim ognjištem. Preleti mu misao na Vjeru i sanjarskim blaženim posmjehom gledaše u duhu krasnu djevojku. No spomen na Blanšu raztjera bujnu sliku i njemu bude bolno, težko pri duši. »Da niesam onda sliedio svjetskih misli i svjetskih razloga, no slušao tek glas srca svoga, — sad bih jamačno srećniji bio i uz Blanšu uživao blaženstvo svoga doma! Ah — a sada — kud da ja smijem i misliti samo na Vjeru, baš na nju — sestru one, koju sam unesrećio! —« I on, da izbjegne mislima svojim, povrati se k stolu. Tu je ujak Tomica dražio krojača Hanzla, kako ga je prije nekoliko dana uzeo sobom na lov na zeceve — i Hanzl zbilja ubio zeca, te gle čuda, — zec se upalio i plamenom zaplamsao!

Digitized by Google

— Ta — pripoviedajte, Hanzl, — kako je to bilo! — nukao ga Tomica. — Je l' zec trčao — kako ga Vi to opažiste? Mora da se to znade — to je čudo, — pisat ću ja Brehmu, kake mi to zeceve ovdje imamo.

— No — no — milostivi gospodine, — odvraćao dobrodušno Hanzl, — Vi najbolje znate, kaki je to zec bio. Ta — Vi ste ga nastavili —, sve mi je pripoviedao vrtlar, koji je mješinu napunio slamom.

Cielo dtužtvo prasne u smieh, a najviše sam ujak Tomiča, koji je uživao, kad bi mu koja šala pošla za rukom.

U to je na uri odbilo dvanaest sati. Ujak Tomica taj mah prekine šalu, neki mu se strah pokaže na licu i gledajući na tetu Brigitu, prekrsti se. I odmah stane da priča o dusima. Gospa Blinjevićka i teta Brigita uzprotive se tome mašući rukama, no Zlatica, sa dražestnim smieškom u licu, zamoli, neka puste, da »oncle« pripovieda. Taj se i onako nije obazirao na opoziciju gospodja. U tili časak izbajao je svu silu toga. Teta Brigita stavljala je ruke na uši, ali zato je ipak vjerno slušala i ma da je Tomicu prekidala, da mu ništa ne vjeruje i da mu pričanja niesu no puste laži, ona je opet svakim časom sve bljedja bivala i sve više zastrašena izgledala. Istom pak, kad je stari Blinjević začeo svoje pričice!

— U sobi, gdje ti, Brigita, spavaš, — dovrši na kraju i liče mu je izgledalo i ozbiljno i šaljivo, — da, u onoj sobi spavala je naša majka — i nije mi tek jednoć kazivala, da joj se tamo često prikazivala crvena prikaza — ženska neka — i iz ove sobe onda žalazila dalje u sve druge sobe i opet se vratila te na povratku bila posve biela.

Svi su nebrojeno puta čuli već istu priču. Brigita sama najbolje ju je poznavala. No ipak — bila je ona i

Digitized by Google

s njom svi drugi gotovo kao uplašeni. Svi bijahu tihi. Cielo družtvo nekud poniknulo i čulo se jedino tik-takanje ure a onamo negdje u trećoj il četvrtoj sobi maknulo se nešto i nastao nerazgovietni štropot kao od pada, od česa li — te svi se ogledaju k onoj strani.

— Netko ide! — šapne poluglasno i nehotice Brigita i nastade jedan čas — ukočeni bezglasni čas te je bilo u sobi, kano da se medju sjene i polusjene pokraj staroga pokućtva i pod visoke tamne svodove uvuklo nešto trećega, od česa je zadahnulo cielim prostorom od sablastna tajinstva.

— Crveno-biela gospa! — prekine sa smiehom sveobću šutnju Tomica. Svi se povedu za njim.

Predjašnji čas bude prekinut i svi su se morali sami sebi smijati. Družtvo još više oživi i do skora opet zaori vesela pjesma, kojoj se i starac Blinjević pridruži, — stara ilirska pjesma, koja je vatrenim akordom svojim slavila i dom i rod i ženu i ljubav, i od koje su se potresala stakla na prozorima, stari luster pod svodom, ogromni drevni bilikumi u visokom starom ormaru, a najvećma srce u Lava, koji kao da je iza duga sna probudjen bio i gledao i slušao nešto, što mu je odavna drago. I mlade uspomene i vjera u idejale — sve — sve — kao da se iz duboke nutarnjosti u jedared visoko podiglo i čarnim svjetlom pred dušom njegovom zasjajilo.

I minula davno već ponoć, pietli su se negdje daleko iz dvorišta jur nekoliko puta javili, kad je u veselu družtvu pala prva rieč za razstanak. No — još je potrajalo, dok se gosti u istinu digoše i dok ih gostoljubivi domaćine odpustiše. Dašto — još dolje na dvorištu, kad su već bili stranjski u kolima, morao je inoš Jurić donieti pehar vina i čaše, pa se još jednoč pilo za »dobre lake noći!« I Lavo je bio ovdje. Hladoviti jesenski vjetar lagodno je strujio i igrao se sa siedom

Digitized by Google

kosom domaćine i gostiju. Nad njima se protezalo sjajno, zvjezdovito nebo, na kojemu se već isti veliki Medvjed primaknuo nebosklonu. Po dolinama se vijugala u gustim talasima biela magla. — Noć je bila krotka i bujna i puna od mirisa jabuka i krušaka. Lavo se s nekim zadovoljnim gotovo djetinjim smieškom u licu ogleda najprije na sve strane neba, duboko uvuče u se divni taj zrak i poskokce zakrene u dvor.

Neizrečenom radosti podrktavala mu je pô sata kasnije duša, kad je u svojoj negdašnjoj sobi u svoj negdašnji krevet legao i obazrio se još jednoč po visokoj i širokoj sobi, u kojoj se za onih deset godina a ma ništa promienilo nije. I nije se mogao odlučiti, da ugasi svjetlo, — a na polju pred vratima prepoznao je staračku, prisiljeno tihi korak matere, kako je na pragu popostojala. I njega ova materinska ljubav i briga duboko dirne i raznježi pa kao razmaženo diete zovne je k sebi.

— Ne spavaš još? Ti si bolestan, Lavo! — zabrinuto reče majka, pristupivši krevetu. On je tek uhvati za ruku, kojom mu je gladila kosu i čelo, i pritisne u nju vruće svoje lice. — Oh — kako pusto, — kako hladno proteklo mi je deset godina naprama ovome jednome času materinje blizine. Kolike sreće i blaženosti podaje ova topla, puna ljubavi blizina! A ja se tužim na život svoj — poradi izjalovljenih glupih svjetskih nada — a gle — ovdje mi daje sudba il Bog — što li — toliki blagoslov, da još sada roditelje imam! — sa zanosom šaptaše Lavo poluglasno.

— Što je, sinko? — zabrinuto ga upita majka. On joj ništa ne odvrati i starica, držeći, da je zadriemao, na prstima se odšulja iz sobe. A njegova duša jednako se trzala od poriva silne sinovlje ljubavi i sjajno mu zaplamtila cielom nutarnjosti. I bijaše mu uz to tako blago, tako voljko. Opet kao ono za večere nametne mu se

Digitized by Google

misao, da opet stoji u očigled ove ljubavi i ovih osjećaja pred jednim od pečata, za kojima se sakriva blaženstvo ljudstva. I veliko i sjajno stavi mu se pred dušom sveto ono čuvstvo, što spaja roditelje i rodjene, dogleda daleke njegove niti i sa zanosom glasno govoraše sam sebi: — Oj rode moj — oj rode! — i rieči ove uzbude svu skalu osjećaja, koji svoju harmoniju nadjoše u snažno probujalom čuvstvu vjernosti i odanosti k cielomu svomu narodu. Za cielo ni jedared u svih deset prošlih godina nije tako silno i istinito osjetio onaj osjećaj kano sada u svezi s ljubavlju roditeljskom. Gotovo sve dojakošnje činjaše mu se kao puka naučena fraza, a sada istom da je pravo razsvjetljen postao i iz dna duše poćutio bajnu i svetu svezu, što ga veže s milijunima, koji su od iste krvi i istoga jezika s njegovima najmilijima!

A iz vana se javljala ladanjska draga noć. Cestom su drndala nekaka kolica i glomot traljavih točkova jasno dopiraše u sobu a za njim se povlačila isto tako razgovietna ali daleka — daleka njegova jeka. I klopot zvončića ždrebetova veselo se i prijatno razliegao noću.

Negdje u dônjem spratu dvora, u kuhinji il u družinskoj sobi zakukurikao kokot, — i onda se u hodniku nešto težko stropoštalo, od čega i kokoši i kokoti zadivljeno nezadovoljno zakriešte. Onda malo za tim jave se kokoti iz majura. A lavež pasa orio se mnogobrojno, čas kao ćefkanje kopova, čas ljutito i strašljivo. Jedan se ustobočio baš pred prozorom Lavove sobe, i dugim otegnutim glasom zavijao.

U Lava se dizahu od toga uspomene na djetinjstvo, kad je slušao sa strahom ovakvo javljanje i gibanje noći i kad je morala dadilja do njega da mu strah tjera još strašnijim pričama. I od toga spominjanja bude mu u duši prijatno i milo. On je čisto ćutio, kako raste iz

Digitized by Google

njega i oko njega korienje i žilje, što ga spaja s ovom grudom, koja ga je rodila, i — onda što dalje, to mu se srce jače nadimalo od čuvstvovanja i osjećaja i nije medje svome ljubljenomu predmetu stavljalo tek oko ove grude same, nego dalje — dalje, — sve donle, dokle se stere ista zemlja, koja je kao i ova gruda pokrita kostima roda i nakvašena krvlju predaka i po kojoj se ori ista pjesma, širi ista rieč, te on — kano ono prije za narod, tako shvati sada domovinsku ljubav u svoj njezinoj veleljepoti i očuti veličanstvo njeno, udišući prah rodjenoga praga.

— Oj — dome — dome — jedini dome! — zanosno je i glasno govorio, a u duši mu bilo i blago i mirno i sigurno — bilo mu je kao obasjano od svetačke svjetlosti.

»Oj — kako sam nekakav posve drugi!« — zadovoljno se prekine u mislima svojim i on — sa trideset i četiri godine svoje — očuti, kako mu se iz očiju spušta suza, a u isti čas zatrepta oko usana blaženi posmjeh, te se okrene k stieni, da zapadne u niemi, zdravi san.

* * *

Nije dugo spavao. Oko pet sati u jutru probudi ga zveket zvončića. Bio to otac, koji je tako svako jutro zvonio Juriću, da mu dodje u sobu i u Lava se opet podignu uspomene iz djetinjstva, iz mladenačtva, te ga i ova malenkost ugodno dirne i nekako svega uzbudi. I kao prije dvadeset i toliko godina, tako je i sada čuo isti težki korak Jurićev, kako prolazi hodnikom, kako otvora vrata od dvora, kako glasnom rieči budi služkinje, kako onda uzlazi stubama i unilazi u sobu k otcu. Starčev je glas snažno dopirao i do Lavove sobe, koji je svaku rieč razumio. Pozvao je Blinjević k sebi špana i lugara i uz to pitao Jurića, kako se vrieme kaže. I za

Digitized by Google

Juričem došao špan s lugarom. Kupajući se u hladnoj vodi dogovarao se starac sa slugama o dnevnom poslu. Uz taj dogovor nekoliko je puta zaorilo od ljute starčeve rieči, koji nije nešto zadovoljan bio sa španovim govorom.

— Ne — tako ne smije biti, — vikaše starac, — pokraj vas tepaca čovjek bi još nastradao! Ako su od naših volova dva bolestna, neka se uzme u selu — i onako je dužan Ferkovićev Iva još dva oranja. Ja hoću, da je danas njiva izprašena. Jesi li razumio?

— Ferkovićev Iva nije kod kuće, — molim Njihovo Gospodstvo, — odvrati špan.

— Nije kod kuće, — e pa dobro — neka idu konji na polje — neka se pod branu upregnu. I onako treba malko i branom povaliti, — da se grude laglje razsiplju. — Što ćeš ti, Jankiću? —

— Veli špan, da popazim na šljive u Grabićima; djeca i ptice navaljuju. —

— Hm — znaš što, Jankiću, — ti ćeš odmah u selo, sabrat ćeš djevojaka — i danas odmah berite šljive. Odavno biste već morali — ali ste svi pospanci.

Kad se Jurić vratio s odjećom i čizmama, odpustio je starac špana i lugara, no nastavio je sa Juričem, da se radi šljiva dalje ljuti. Jurić, svojih trideset godina već u svoga gospodara, poznavao ga je u dušu pa je i sada činio onako, kako je najbolje bilo. Najprije mu pomagao i on da psuje, što šljive još niesu pobrane i davao gospodinu u svem pravo, dapače požalio se, što će sada šljive tek za pečenje rakije biti a ne više za sušenje, no onda je promienio pravac i stao tvrditi, da špan nije zbilja ništa kriv, nego nešto kiša u kolovozu, nešto posao s otavom — jedno s drugim — te nije inače moglo biti. I stari Blinjević najzad Juriću pravo dâ. Lavo je sve slušao i nije više mislio na san.. Kad je Jurić po njegovo

Digitized by Google

odielo došao, našao ga je već izvan kreveta. Ta — sav je nekako uzbudjen bio i čisto plamtio, da se po domu ogleda i da što prije dodje pred roditelje. I u duhu njegovu zakruže se misli i slike o otcu i majci — o rodjenom domu.

Već od više koljena natrag Lipnjak je u rukama obitelji Blinjevića, koja je u staro doba — u vrieme turskih ratova — imala svoje posjede u jednoj od južnih staro-hrvatskih županija. Tradicija je tek obćenito spominjala, da dolaze iz Bosne. Lipnjak dodje kupom u njihove ruke u sredini prošloga vieka. Imanje je bilo jedno od ljepših i većih zagorskih dobara — a osobito se odlikovalo podpunim zaokruženjem vlastelinskoga posjeda. Bijaše to zasluga Lavova pradjeda Matije Pavla Blinjevića, koji je sva seljačka selišta iz blizine alodijalnoga (vlastelinskoga) posjeda prenesao na daljnja zemljišta i tako se u isti mah riešio susjedstva seljačkoga te došao do složena posjeda, a opet uredio i selo. Sin njegov Frane učinio je još više. On je dvor uredio i dozidao, pokupovao nekoliko malih plemenitaških posjeda a kod diobe sa sestrom poslužio se svojim vlastelinskim pravom i uzeo k vlastelinskomu posjedu najljepše seljačko selište. I Bog sam znade, što bi taj neobično energični i bezobzirni čovjek još učinio za svoj Lipnjak, da nije rano umro. Ostavio je sina Livija i kćer Brigitu — oboje još u dobi nejakoj.

Pod štitnicima prošlo dosta toga po zlu. Livije Blinjević, svršiv sjajno svoje pravoslovne nauke u Ugarskoj, nije mogao da se posveti profesorskomu, dapače sveučiličkomu zvanju, kako je htio, već je morao otići na imanje, da ga uredi i da ga tako spase sebi i sestri. I trebalo je Blinjeviću velika truda, mnogo muke, dok je cieli stroj opet u pravu kolotečinu spravio. Nije, istina, u njega više bilo one na pô sredovječne a svakako ele-

Digitized by Google

mentarne snage u volji, kao što je još imadijaše njegov djed i pradjed, ni njihova na pô barbarskoga, dosta još seljačkoga ili vojničkoga načina; on je bio već imao prilike, da čita francuzke enciklopediste i da se zanosi veličajnošću francuzkoga pokreta, ali uza sve to — bio je još uviek čovjek neobično odlučan, čvrst, dapače i tvrd, strog naprama sebi samomu i naprama cielomu svietu. I tako je uspio, da je za dvie tri godine Lipnjak opet pridigao te odmah pomislio, da se oženi. Nije tražio imutka, dapače nije ni na to mislio, da mu žena mora biti izvrstna gospodarica. On se previše pouzdavao u svoju snagu, no da bi bio pomišljao, da bi mu u gospodarstvu još koga trebalo. On je najpače tražio djevojku, koja bi mu se svidjala — i koja će biti pokorna i podložna njegovoj volji. Taj svoj ideal našao je u mladoj sedamnaestgodišnjoj djevojci Emiliji Kosnićevoj, kćeri vlastelina i odvjetnika u susjednoj županiji. Djevojka liepe i ugodne vanjštine, mirne i skromne ćudi, mekana srca i dobra, zaniela je Livija posvema — i sutradan iza kako je prvi put vidje, zaprosi je u njezina otca, ne pitajući ni djevojke a i ne znajući, da je djevojka po materi svojoj imućna. Stari je Kosnić radostno prihvatio Blinjevićevu ponudu — a četiri nedjelje kasnije uveo je Livije Blinjević na krasnoj četveroprežnoj kočiji sa kočijašem i inošem u novim mundirima svoju mladu gospodju u Lipnjački dvor i u tu slavu kmetovom dao na dvorištu izpeći vola na ražnju.

Blinjević se nije prevario u ćudi svoje žene. Blaga, strpljiva, dobra sa cielim svietom, zadovoljna svojim tihim i mirnim životom na ladanju, daleko od sjaja i buke vanjskoga svieta, u kom je njena čednost bila uviek stješnjivana, zabrinuta samo, da udovolji svome »gospodinu«, koga je ljubila, al koga se i bojala dapače još u visokoj starosti, ona je mogla i znala Blinjeviću podati sve slasti obiteljskoga, bračnoga života.

Digitized by Google

Tada još u nas razširen sentimentalizam nije ju natrunio a još je se manje dotakne javljajući se već romanticizam. I već kao zrela gospodja ona se s užasom odvraćala od lord Byrona, — od Hajnriha Heineja, od Žorž Sand-ove, koju je gotovo izrodom držala, Göthe joj je bio pravi antikrst, a ljubila je Čoke-ove novele, Lamartinove pjesme a više svega Albanova razmatranja.

Bila je nabožna, no bez bogomoljstva i pred župnikom svojim otvoreno je priznavala, da joj se propoviedi protestantske više svidjaju od katoličkih, — dapače kad bi u grad došla, rado bi išla u židovsku sinagogu i ondje slušala rabinovu prodiku. No u istinu držala je i protestante i židove izgubljenim dušama — i kako je dobra bila — uviek je ćutila za njih neko smilovanje, što ne će ugledati božijega priestolja. Pa jer je kućni doktor židov bio a uvjerila se, da mu je duša pravi dragulj, — ona je svaki čas dala za dušu njegovu čitati mise i bila je uvjerena, da će tako barem izhoditi doktoru manje muka na drugom svietu ili dapače spraviti ga u purgatorij. No ma da je u njegovo znanje sliepo vjerovala, ona je ipak takodjer mnogo držala do domaćih liekova i »simpatičnih sredstava«. Doktor židov znao je za to i puštao je pri tome; drugčiji pak bio je kirurg, Neuperger, kojega je po doktorovoj smrti u kuću zvala; — taj se srdio s toga i spočitnuo joj, što se uz njegove liekove uviek još i svojih drži, pa je od onda morala kriomice pred njim — stavljati dieci amulete oko vrata.

Kao što u amulete, tako je vjerovala i u duhove i u sve, — u karte, a u utorak i u petak ne bi bila ni pod živu glavu kakav znameniti posao započela. Za vještice — vile i coprije tvrdila bi, istina, da ne vjeruje u njih, no znala je sve dane, kad treba vrata od staje i plotove oko dvorišta okititi zelenim granjem, da ne trpi od vještica marva, — i pazila je, da se granje postavi.

Digitized by Google

»Napokon tko zna — škoditi ne može!« — izpričala bi se sama pred sobom. I u običajima svojim rado se držala staroga reda, komu bješe obikla u strastveno ljubljenih svojih roditelja, pa ako i jest sve prije bila no ohola, opet je mnogo do toga držala, da joj se ruke ljube kod dolazka i odlazka i da joj se ne govori tek: »milostiva gospodjo«. Sa služinčadi i sa seljacima bijaše dobra i predobra. Al ipak je pazila, da im u hrani i u piću nikada preko običajne mjere ne dade. Seljakinje u cielim procesijama dolažahu k njoj i nikada ne odoše prazne, a najmanje u pô obćine bila je djeci kuma. Zanimala se za svaki dogadjaj u selu — i znala bi više puta sate i sate proboraviti u naklapanju sa seljakinjama, — osobito sa svojom mezimčadi, od kojih je svaka svoj stalni posao u dvoru imala. Jedna je bila pralja, druga je dolazila u kuhinju, treća je kao švelja radila u dvoru i tako dalje. Ovaj se odnos nije ništa promienio iza prestanka podaničkog stanja. Svoju je djecu ljubila strastveno. Najstariji sin Miloš umrie još kao diete, a kćer Mariju izgubi prije nekoliko godina kao udovicu iza dosta burna braka sa dvoje nejake djece. Tako je pod stare dane imala samo sina Lava i dvoje unučadi. Samo poradi djece došlo je koji put, da se usudila svome mužu protusloviti i nazvati ga dapače tiranom. Dakako i kod toga uviek je on znao svoju volju izvesti. Bio je i s djecom strog — dapače uza svu ljubav, što je gojio za djecu, on je u svom saobraćaju s njom izlazio hladan, nepristupan i gotovo osoran. Kako žena, tako ga se i djeca bojahu te kad bi svojim moćnim grlom zavikao da se sva okna potresla, djeca bi se u materinoj sobi skučila oko nje i miš ne bi bio mogao proći a da ga ne čuješ. No uza sav ovaj strah ljubila je ona svoga muža i bila je uvjerena, da »mužka glava« mora da je takova. Držala ga je čovjekom najpoštenijim i najmarljivijim i za cielo naj-

Digitized by Google

pametnijim, te se umu njegovu i znanju vazda smjerno klanjala. A bio je Livije Blinjević u istinu — ako ne baš posve onakav, kako je žena mu mislila, — svakako čovjek neobično nadaren, načitan, pun znanja i zdrava suda, a pošten u srcu i u rukama, da je mirne duše mogao ravne sebi tražiti u staroklasičnom svietu. Njegova je soba bila puna knjiga znanstvenih, filozofskih i klasičnih, a najmilije knjige morao je u više primjeraka imati, da mu se od česte porabe ne izderu. Tako je bilo s Virgilovim bukolikama i georgikama, tako sa najmilijim mu pjesnikom Kačićem, tako sa Mažuranićevim Čengić-agom — a Humboldtov Kosmos sasvim je bio na uglovima žut od neprekidna listanja u njemu. Nije trpio tužakanja na vasmir i na poredak ljudski u historiji i u družtvu, on se, i ne poznavajući Spinozu nego po imenu, držao načela, da sve što jest, upravo je onako kako mora da bude i da drugčije ni Bog ne bi mogao učiniti, a čovjeku je dužnost da se tome pokori, a ne tek da jalovo kritikuje i plače. Laglje pak će se pokoriti i po tome se prije naći u harmoniji sa vanjštinom, ako vrši svoju dužnost sa neumoljnom voljom. Tu dužnost pak nije pomišljao u kakoj askezi ili u vršenju pretjeranih moralnih zakona, koji se protive prirodi, nego je držao dužnošću vršiti svoj posao, za koji ga je usud odredio, i tražiti ljepotu u vanjštini, koja ga okružuje i priznavati te podavati se ugodama, što mu ih okolina pruža.

Prema tome on se i vladao od prve svoje dobe. Svoje gospodarstvo vodio je savjestno, marljivo, gotovo neutrudivo. Ne samo dok je mlad bio, no još u visokoj starosti on je svagdje sam glavom bio, jer »gospodarevo oko više vidi nego stotina plaćenih očiju«, i nije ni zlo vrieme, ni zabava, pa ni bolest mogla da ga od posla odvrati. Nije tako radio od želje za dobitkom, jer za njim nije čeznuo, već iz ljubavi k radnji i grudi svoje

Digitized by Google

zemlje, koja ga je gruda od prvoga časa sirenskom snagom obajala i za uviek zadržala u svome čaru. Kako u obće nijedan gospodski gospodar ne može da se pohvali veličajnim uspjesima, koji bi mu imutak povećali, tako nije toga mogao ni Blinjević. Naprotiv, da je išao pomno računati kamate svoje glavnice i plaću svoga truda, on bi lako bio izračunao, da je na gubitku. Nu svoga truda nije računao — pa tako je bio zadovoljan, da može barem uztrajati. A nije mu, Boga mi, ni to lako pošlo za rukom. Imao je on osim običajnih nepogoda hrvatskog vlastelina, — kojemu je novo vrieme sve uzelo a u zamjenu ništa ne dalo, kojemu navališe ogromne dužnosti a ne stvoriše mu ni željeznica, ni kreditnih zavoda — i drugih nevolja dosta; njega snadjoše još i težke gospodarske nesreće, te je tri puta pretrpio požar a dva puta kugu. Pa ipak sve to nije ga shrvalo — on je sve pretrpio i jednako uztrajao. Nije dakako prošlo bez jada i bez proklinjanja, ali u očaj nije zapadao, već s podvostručenom voljom svoju dužnost vršio. Poredio je život ljudski sa čamcem na moru, gdje imade dobra i zla vjetra, mirnih i uzburkanih valova, — liepih pristaništa i smrtonosnih grebena. »Nije more zbog čamca; — treba čamcu dakle uzeti ga takovim, kakovo jest, ili pak ne pustiti se od obale!«

Uz tu svoju ljubav k poljskom poslu svojom je dužnosti držao, da se ne uklanja užitku, što mu pružaše priroda i da čuva u sebi sve plemenite osjećaje, što mu ih duša u sebi nosi. Zato je bio prijatelj, koji je mogao da se za prijatelje izloži najvećoj pogibli, bio je dušom i tielom rodoljub, gostoljubni njegov dvor bijaše jedan od prvih, u kojima je ilirska pjesma zaorila, pa kad je ilirizam davno već usnuo, kod njega je još uviek i ilirska pjesma i ilirska ideja imala svoj krov i svoje ognjište. Medjutim se bavio politikom samo do četrdeset i

Digitized by Google

osme godine. Kad je kod upada bečkih Bahovaca morao kao podžupan predati upravu njemačkomu forštandu, on se u toliko ozlovoljio, da nije ništa htio čuti ni o Beču ni o Pešti, — te šestdeset i prve malo da nije iztjerao batinom one, koji mu dodjoše nuditi mandat za sabor.

Takovi su bili roditelji Lavovi, koje je i on ljubio i poštivao pa i u časovih svoga najstrašnijega očaja u svietu nikada nije te svoje ljubavi izgubio. Otac mu nije pokazivao svoja nagnuća onim strastvenim načinom, kojim je to činila majka, no zato ga i on nije ništa manje ljubio. Dapače i radovao mu se i ponosio se njim, videći u sinu istu ljubav knjizi, koju je i on gojio. Bilo je časova te se nadao, da će mu sin postati učenjakom i tako izpuniti idejal, koji je nekoć njemu pred očima lebdio. No kad je Lavo pošao drugim putem, nije ga sprečavao otac. Tek nije mu posve pravo bilo, što je otišao u činovnike. Svojim je bistrim umom pogadjao, da to nije zvanje poletnomu, uz to sanjarskomu duhu Lavovu niti je njegova meka, otvorena, do skrajnosti otmena ćud za taku vrstu zanimanja. — Pa kad su sinovlji listovi dolazili kući, onda ga je svaki redak utvrdjivao, da je dobro predvidjao. No ni otac ni sin ne namakoše pitanja: »što da se čini?« — Isto tako ni otac ni sin niesu se žalili niti se čudili, što sin u odabranom zvanju ne nalazi napredka. Otca je više uznemirivalo to, što je opažao u sina ono po njegovu shvaćanju jalovo kritikovanje vasmira i ljudstva. — Ali ni o tom nije medju njima nikada rieč pala. Napokon pred otcem sin je tek napadao na »tako zvano družtvo« — a ovo kao što i sav moderni pravac bijaše i otcu u dnu duše omraženo.

* * *

Cieli ovaj prvi dan proboravio je Lavo u kući — uz bok majci — malo ili ništa ne govoreći — tek sluša-

Digitized by Google

jući staricu i idući iz jedne sobe u drugu — samo da se nagleda svega i svačesa, što mu je svakom crticom pričalo mlade blažene dane i što ga je svega bajnom moći osvajalo pa bi čisto tronuto i s pobožnom skromnosti prolazio dugim redom visokih, velikih soba i hodnika te podpadao čaru njihove polutame — njihove tišine.

VII.

Još je magla zastirala i ravnicu i bregove, kad je Lavo treće jutro izašao iz dvora i pojurio napolje, da razgleda dom. Na dvorištu pred dvorom sve je još tiho i mirno bilo. Čulo se tek kapanje guste rose i magle sa drveća. Iz nekoga kuta u dvoru slabo je domnievala pridušena pjesma služkinjâ. Dalje iz gospodarstvenog dvorišta dolažaše zvuk pravilna udaranja kladiva — česa li — po nekom kovanom predmetu i orila se seljačka melodija u snažnu, jasnu fićukanju. Iz staja javljala se čas telad tankim oštrim blejanjem, čas matoro blago krupnim mukanjem, a nešto dalje tamo iz majura širila se jutarnjim svježim zrakom množina svakojakih glasova peradi, od kojih je najvećma i nada sve ine zamnievalo gakanje i sikanje gusaka. Mladi jaki glas djevojke-majurice miešao se zvučno medju ovu dražestnu graju nedužna života prirode. Odnekale — pred maglom nije se vidjelo odkale — šaljivo i porugljivo dozivao je momak, a ona mu, prekidajući se u svom dozivanju peradi, odvraćala isto tako šaljivo i isto tako krupno. Onda je poskočila do puta u svojoj visoko podsukanoj suknji i snažne gole noge stale su usred visoka drača. U to se i momak približio, te je Lavo vidio Štefića na konju, vodeći za sobom još par konja — opranih i još mokrih od vode. S druge strane primicahu se protivnim pravcem četiri upregnuta vola sa taljigama, punim plugova i brana. Biroši idjahu otraga, silno fićukajući, i sa dugim de-

Digitized by Google

belim bičevima na još debljim bičalima neprestance su pucketali, da je Štefićev konj daleko poskočio i malo da nije zagrabio djevojku, koja se tek sa smiehom i nedužnom kletvom ugnula. A iz daljine odgovarala i pucketanju i djevojčinu smiehu vesela višekratna jeka, slična glasu djetinjemu ili prenavljanju kakova šaljivdžije.

Lavo kod svega toga osjećaše slično, kao kad je nekoć čitao svoga Homera i njegove divne opise čovječjega života u kući i u polju. Zanimala ga sličnost, što ju je nalazio sada u tim prizorima svoga doma sa prizorima, koji bivahu prije tri do četiri tisuće godina te ova stalnost u pojavama ljudstva imadijaše sada za njega neku svetost i veličajnost. Ona dapače kano da mu je odkrivala neke vječne istine, kojim se sada nije mogao jasno domisliti niti im se dovinuti, tek je ćutio u duši neku protivnost protiv ove grozničave uzrujanosti modernoga družtva, koje ne priznaje ničemu ljepote, niti osjeća ljubavi ma k čemu, i tako samo obara uvjete k sreći i zadovoljstvu svoje djece. Ah — pak istom kad je okom dosegnuo zidine drevnoga doma, gniezda, iz kojega je izletio on, izletio otac mu, izletio djed mu i tako dalje! Kako dostojno a opet kako i milo prizrievahu mu se stari zidovi prostrana dvora, i njegovi mnogi prozori i starinska vrata, i visoki dvostruki krov, i tornjić u sredini krova! Ma da nije Bog zna kako čisto i uredno i sjajno opremljen bio, dapače i opažala mu se duga starost, Lavu se ipak pričinjaše u ovaj trenut, da je i krasan i divan, a svakako njemu dražestan i prepun svakakih čara. I njegovo oko sustavi se gore na uglu sjevernoga krila, na prozoru njegove sobe. Zidom se penjao do krova gusti zimzelen a u sam prozor gotovo upiralo se granje obližnje stare jele. Bijaše draga slika ove sveze, što je znao čovjek naći sa bezsvjestnom prirodom, a ova slika diraše Lava i dizaše mu dušu u sveti entuzijazam, šireći mu

Digitized by Google

grudi od ljubavi k svemu — on ne bi bio znao reći upravo k čemu!

Dvor ležaše na prostranoj visočini. S jedne strane sterala se pod visočinom daleka ravnica sa nedoglednim livadama, obrubljenim na kraju vijugastim potokom i neprekidnim redom vrba i topola. S druge strane visočini dizali se humci i bregovi, obrasli i šumom i vinogradom, a i izradjeni poljem.

Ravnici sa strane bio pred dvorom uzki perivoj s nasadima cvieća, s gajićima od silnih starih jela, lipa i katalpa i s nizkim svakojakim gustim grmljem. Posve na kraju pokraj živice ljeskalo se bielo granje breza s riedkim srebrenastim lišćem. Nad perivojem uz dvorište s desne strane začimao vrt. Pružio se on daleko i gusto i puno. Visoke stare voćke i mladi ciepovi i grmlje od ljeskovine, bazgovine, jorgovana i drenovine svud je uz nasade ogrozda i ribiza obrubljivalo premnoge uzke i široke puteve i puteljke. Lavo zakrenuo onuda i za čas je svud bio i sve razgledao. Od nekada bio mu je vrt najdraže mjesto u cielome dvoru. Pod sjenama gustih krošnjatih stabala njegovih dalo se od vajkada tako sladko, tako tiho sanjariti!

Iz njegovih misli, osjećaja a najvećma sanjarija, kojih se čas stidio, čas im se veselio, prene ga veseli, dobro poznati glas vrtlara Martina, koji se u ruci s ogromnom košarom približio Lavu, skidajući doista šešir, no ipak nekim familijarnim izražajem u licu odsievajući. Služio on u kući već preko trideset godina i poznavao je Lava od najmanjih nogu. Bijaše doista dosta odan piću i kao svi vrtlari tako je i on posebne poslove na vlastitu korist pravio prirodom iz vrta, no opet — starcu se Blinjeviću nekako sljubio i nije ga mario odpustiti. Kad je štogod pregusto bilo, Blinjević bi ga po drevnom običaju s batinom u ruci dozvao pameti i Mar-

Digitized by Google

tin bio za neko vrieme opet u redu. Volio mu Blinjević osobito, što je izvrstno umio ciepiti i bio vanredan voćar.

— Ljubim ruke, mladi gospodine! — uzme sada pogledajući. postrance na Lavov džep, vise li iz njega cigare, za kojima je silno pomaman bio. I nastavio je odmah čisto protektorskim načinom pripoviedati Lavu, kako stoje poslovi s vrtom. Lavo ga slušaše rado. Nije mu bio neugodan onaj dobrodušno vjerni a opet prenavljani način staroga gospodskoga sluge.

Taj se i upustio, da govori o svojoj gospodi i o životu u dvoru; nije se pritužio, istina, ali opet morao je reći, da imade još uviek isti obrok vina, kao ono, kad je mlad bio.

Lavo ga tek napolak slušaše, a onda mu pruži cigaru i podje dalje, kadno dolje iz dvora začuje silni glas starca Blinjevića, kojim zove Martina.

Iz vrta prodje pokraj ribnjaka u brda. Nije mu smetala gusta rosa na travi. U gustoj magli, u kojoj je nestajalo cieloga kraja, i ono, što se vidjelo, izgledalo je sivo i nevoljko, Lavo je zapao u obično svoje nezadovoljstvo. Opet navalila na njega i melankolija i zlovolja, gotovo dosada. Opet ga mučio razbor sa svojim razlozima, koji mu svu njegovu dosadašnju uzbudjenost, njegov zanos i njegove rane pomišljaje predstavljahu kano varke i obsjene. Čisto nije sada mogao pojimati više svoje predjašnje radosti. A najviše se stidio onoga silnoga dojma, što ga od jedan put učini na njega Vjera. Gotovo, da se prekoravao s gluposti osamnaestgodišnjeg momčića, te se daje omamiti od »istom prve ljepušaste guščice, što je sretne.« Oh — stid — stid ga je bilo. Ljutio se sam na se. I bijaše mu težko i bolno. Kao jato ptica-zlokobnica naletješe na njega slike i uspomene iz svieta. I redom ih je vidio — one strašne ljude, medju kojima je dosada živio. I lukave sebične pregaoce, i bezdušne

Digitized by Google

svoje gospodare, i kukavne pokvarene puzavce, koji se ne boje ni najgore klevete, da je razbojnički upotrebe i izmisle protiv svoga iskrnjega, — sve — sve — morao ih je opet pred dušom svojom gledati!

— Dakle svakud prati ova zvjerad čovjeka! — I ovdje moram da na njih mislim! Oh — zašto da ih ne mogu iz pameti izčupati? — kliknuo je glasno.

VIII.

U taj čas spazi već tik pred sobom Vjeru. Išla je brzim korakom. Na sebi je imala jednostavnu gladku i svietlu odjeću sa tamno-modrim kaputićem. Vitka joj stasita pojava nosila se lakoćom i divnim harmonijskim držanjem i bilo je u magli kao da lebdi. U ruci joj bio tamni suncobran.

— Dobro jutro! — pozdravi ga veselo i ljubazno, ne čekajući njegova pozdrava, al ipak bijaše bez svakoga traga onome prenavljanju na druževni mužkaračko-vražki način, kojim se često odlikuju ladanjske plemkinje i one, koje im stope sliede. Vjera je dapače nekako stidljivo nesigurno kod toga izgledala i zarumenila se do vrh čela.

On joj se duboko pokloni a u sebi se morao diviti prekrasnoj pojavi djevojke i predjašnjemu njegovu zlovoljnomu trzanju nije bilo više traga. On je opet posvema podlegao razkošnome čaru, koji kao da je iz krasne pojave strujio.

— Kamo Vi tako rano — pa ovdje — usred polja? — upita je u istinu u čudu, ne dovinuvši se drugoj rieči.

— Ha — Vi nieste tomu obikli od — od —, i ona se sbuni. Htjede mu reći »od vaših varoških dama«, no — nije mogla. Pričini joj se, kao da bi taka rieč s njene strane bila hvalisanje. — Imadem tamo preko polja posla na našoj njivi. Trgamo ondje kukuruz — pa moram onamo.

Digitized by Google

— Smijem li se pridružiti? — upita Lavo, — i ne znajući, da želi u njezinu družtvu biti, on je u sebi mislio: »barem ću se oteti svojoj zlovolji!«

— Izvolite! Kako nadjoste doma?

— Izvrstno sve. Ah čisto sam odahnuo, što sam opet kod kuće!

— Vjerujem Vam — tko se ne bi veselio domu! Ne svidja Vam se dakle u gradu? I ja sam taka. Meni se ljudi u varoši čine uviek kano uapšenici. Ludo je, ali prave uviek na mene dojam takav, — i poćutim za njih smilovanja. Ili su bliedi — bliedi kao krpe, ili — ili — izgledaju opet naduveni i preširoki kano one figure, što ih slikaju ljekarnici na svoje oglase švedskih kapljica i švajcarskih pilula.

Lavo se morao nasmijati. Svidjelo mu se, kojom je bezbrižnošću rekla svoju prispodobu.

— Oj — moje polje — moja šuma — moj posao na polju i u kući! — nastavljaše ona zanosno no ipak s nekom mirnom umjerenosti u glasu i u licu; — pak moja stara — stara kuća, u kojoj smo pod istim krovom samo mi, koji skupa spadamo.

— Ako li Vas pak udes u grad baci?

— Kako mislite? Oh — Bog će možda ipak dati, da spasemo dom!

— Ne mislim ja tako! — pobrza on da joj odvrati. — Mislio sam, ako vaš budući suprug bude u gradu živio.

Djevojka porumeni i u licu joj odsja nezadovoljni izražaj. U sebi pomisli, da nije u redu, što on tako govori.

— Man'te se — man'te se! — primieti onda živo. — Nije pogibli — vjerujte mi. Ja sam siromašna djevojka.

U to se primakoše nekoj seljačkoj kući. Vjera zakrene u dvorište.

Digitized by Google

— Imam ovdje posla. Sirota jedna bolestna pa sama, tek kod nje na pô lud starac, — reče djevojka i unidje u kuću.

Lavo je čekaše napolju. Čuo je iznutra slabi glas bolestnice i jaukanje i plač. Vjera je tješijaše dobrim riečima i nagovaráše je, da uzme neki liek. Onda je otvorila prozore širom, za čas i vrata pa je Lavo spazi, kako mete i čisti sobu. Kod bolestnice nije nikoga bilo. Za ćas izadje Vjera sa vjedricom u ruci i ne pazeći na Lava podje do bunara i zagrabi vode te odnese u kuću.

Kad se opet na pragu pokazala i u licu, punu smilovanja i ljubavi, zadrktao smiešak, dolazeći kano od stidljivosti i opet onoga zadovoljstva, što ga dobro djelo u dobroj duši izazove, — prodrlo je na raztrgane magle svjetlo sunčano i pokazalo se modro nebo. Zlatni traci baš su obasjali zlatnu, dražestno razkuštranu kosu Vjerinu.

— Vi čekate mene? U istinu ste preljubazan, — rekne u dražestnoj zabuni, jer joj nije bilo ugodno, da ju je Lavo vidio u njezinome samarítanskom poslovanju.

— Svakako Vi ste bolji od mene! — reče Lavo s istinitim čuvstvom. On je ćutio u svom srcu neko neopisano zadovoljstvo.

— Ah — molim Vas, — ne učinite, da bih morala pocrvenjeti, — odpovrne Vjera u šali.

— Ne — ne, gospodjice! Vi ćete mi dozvoliti, da smijem reći ono, što mislim i ćutim. Ja dugo već niesam imao prilike, da vidim dobro djelo! A Vi mi sada prûžiste tu zgodu.

— Ne pretjerujte. Što je moje »dobro djelo«, kako Vi to sudite, — naprema boli ove sirote? Jadnica mlada žena — muž joj je na jesenskim vježbama kod vojničtva — a sama je — sa dvoje sirote djece i starcem otcem — a težko bolestna, — iz sela ne smije nitko

Digitized by Google

k njoj, — pa sam se ja latila dužnosti. — Što je to toliko?

— A što joj je?

— Ne preplašite se. Skočite nekoliko koračaja dalje od mene, — odvrati ona šaljivo i porugljivo. — Ima kozice, — ali već je izvan pogibli.

— Kozice? — ponovi zategnuto i sa čudom u licu Lavo. — I Vi se ne plašite? — i u njegovu licu izdavala se bojazan. »Tako liepa — pa da je bolest zahvati!« — pomislio je sa strahom u sebi.

— Oho — Vi ste se u istinu preplašili! — i ona mu se obiestno nasmije.

— Ne poradi sebe, — uzme on živo, — no — Vi — zar ne pomišljate, kakvoj se pogibli izvrgavate?

— Pogibli? Da Vam pravo kažem, niesam u istinu na to mislila. Vidite dakle, nije tu tolike zasluge u mene. Ali — što znam ja! Tek meni bi strašno bilo, da znam, evo ovdje ova kukavica bez svake je pomoći a ja da joj ne pomognem! Kako bih mogla? Recite sami. A tko se u takim prigodama ne boji, toga i Bog čuva. On to od nas zahtieva, da tako učinimo, zato nam je dao srce i udahnuo svoju dušu, da imamo s nesrećom smilovanja i da nesretnicima pomažemo. Sirota moja — kako trpi — a nitko ni blizu — cieli dan je sama — koji put mora sate i sate čekati na svježu vodu, da ugasi žeđju. Nema joj tko kreveta praviti. Sirotica — ! — i Vjera duboko uzdahne a krasne oči zatrepeću i zavlaže se.

Lavo ne mogaše ništa da joj odpovrne. On joj se divio i u taj tren prizrievaše mu se ova ladanjska djevojka čitavim orijašem naprema njemu i njegovim mislima, u kojima je nalazio tako malo — tako malo traga ovakoj ljubavi spram iskrnjega i ovakome milosrdju. Oh — kako krasnom i divnom prosja sada tek mila njezina pojava pred dušom njegovom!

Digitized by Google

Prolažahu sada hrbtom dosta visoka briega. Magla se u nizinama gubila i sunce je posvud zasjalo. I nebo i zemlja zaljeskaše se od njegova sjaja. Samo onamo najdalja daljina još je kao presvučena bila finim — finim bielim zastorom i sanljivo nepoznato sterala se u nevidjelo. A bliži bregovi sa žutim poljem svojim, sa zelenim vinogradima, sa tamnim šumama svojim, u kojim se drveće preljevalo svima nijansama zelene, žute i crvene boje, — sve ovo bijaše gotovo zaliveno od svjetla i u rosi se caklilo i plamtjelo i drktalo. Nježne sjene tek puzahu postrance i po kutovima i oko grmlja, iz kojih su jasno i veselo kliktali i kosovi i srakoperi i crvendaći, svi nadjačani neprekidnim čirikanjem sjenica, što su od drveta do drveta, od grane do grane prolietale.

U šumi negdje gukao golub a nad poljem polietale grlice i ševe. Po putu tik pred Vjerom i Lavom šetale pastiričice poigravajući krilašcima i repom, da se je ocjelna boja perja u suncu caklila i prelievala.

Iza brda sa strane sela i pojedinih selišta zamnievali povici žena i glasovi djetinjske pastirske pjesme. Odnekale je zvonko zvučilo klepanje kose, a još dalje — mnogo dalje — u trećem il četvrtom selu udarao je kovač po nakovnju i oštri kovni zvuci nosili se jasno kao zvonjava tihim, mirnim zrakom. U dolovima trepetala im jeka. Ah — bilo je krasno jutro s ovim svojim svjetlom, s ovim žuborom polja i šume i s ovim javljanjem sela i njegova pravječnoga života — ! —

I Lavo i Vjera bijahu od toga uzbudjeni, čisto zaneseni. Bez traženih fraza i bez neosjećana pretjerivanja, djevojka je davala oduška svome užitku. Iz svake joj rieči pršila je ljubav za tu krasnu svetu prirodu, iz svega se izdavalo razumievanje tih ljepota. Lavo joj se posvema podavao i sliedio njezin primjer. Navrieše mu mnogi osjećaji u dušu. Ćutio je neki blagi mir, neku svježu

Digitized by Google

lakoću i tiela i duše, neko mlado, nedužno veselje, koje ni za što ne pita, niti prosudjuje, tek se raduje i divi bez pitanja i razlaganja.

— Gledajte — ondje dalje u ravnicu — ono grmlje, — onu ravnicu do potoka — pak onda pokraj nje odmah onaj mlin — nije l' divan naš dom? — i djevojka stane pa se zagleda u kraj.

— Divno — divno! — odgovaraše tek on. Bio je u istinu začaran od ljepote predjela pa kao nekoć za mladenačtva, njemu se izpuni duša od ljubavi k domovini, od ponosa, da je tako krasna.

— No Vi ste cieli pejsažista! — okrene se za časak k Vjeri. — Kako Vi to razumijete naći baš ono, što je liepo i znamenito!

Vjera mu ništa ne odvrati, tek se ljubko nasmije.

Tako dodjoše do Vjerina polja. Tu su ljudi trgali kukuruz. Medj suhom kukuruzovinom sve je štropotalo i vrvjelo od poslenika. Momci i snažne mlade djevojke nošahu koševe s klasjem žuta ploda i stresahu ih po tratini u kupove. Unutra u polju zamnievalo od vesela smieha, razgovora i trganja. Vjera se odmah dala u polje. Lavo je ostao postrance. U blizini bijaše šuma. Njega spopadne želja, da podje unutra. Bio je opet posve kao izmienjen. Družtvo djevojčino i šetnja po divnom briegu čisto ga kao pomladi i nekud zanese. I on se odšulja k šumi ni ne čekajući Vjere, dok bi se vratila.

IX.

Tu je tonulo sve u pridušenoj i zastrtoj svjetlosti, gotovo u polumraku. Vanjsko svjetlo tek napolak prodiraše unutra. A i vanjski zuj i šum polja i sela tek je slabo, nejasno i kano iz silne daljine dopirao ovamo. Bijaše tu taka tišina, taki mir, — nad svim je počivao sanljivi pokoj. Tek je trebao sitni žir da se odkine i već

Digitized by Google

je nastao od toga lomot. Kad bi pala suha grančica — ma i kako tanka i kratka — opet se njezin pad razabrao i tihi je zrak od njega zamnio. Isto tako lišće, spuštajući se k zemlji, nije nečuveno prošlo. Negdje daleko dolje u jarku kucao djetelj bukvi po kori, pa i od toga gotovo nastala jeka — draga, nježna, sitna jeka. Ah — Lavu je toliko godio taj tihi mir! Cielom dušom podavaše se divnome čaru, koji ga od svakuda iz ciele šume pozdravljaše i obmamljivaše. »Da je Vjera sada ovdje!« — nehotice je svaki put šapnuo, kad mu je oko il uho štogod liepa našlo. Izmed mahovine i suha lišća po podu još se gdjegdje vidjeli neki šumski cvjetovi. On se nekoliko puta prignuo i odkinuo cviećе u namjeri, da sastavi stručak i da ga dade Vjeri. Držao je cviećе čvrsto u ruci. Kod toga se čisto nije usudio da prekida šumski mir svojim koracima.

Tek što je nešto iz grmlja na čistiji prostor izašao, on je stao i dugim pogledima srkao u se ljepotu šume. Gledao je na ogromne stare hrastove, njihova gorostasna stabla s debelom, nagužvanom korom, njihove silne grane i visoke vrhove. Divio se ravnim bukvama, krasnim tankim grabrovima i osamljenim javorima, nježnoj bieloj ivi, srebrenoj brezi, tamnoj omorici. I sve je ravno, bujno, skladno k nebu raslo, sve izpreplitalo u divni svod svoje granje, po lišću i po kori zlatilo se u dugim tracima sunčano svjetlo, pčele, ose i svakojake sjajnokrile mušice oblietale oko granja, a zemlja dalje pod njima bila je nekako smedja, rahla, čisto pušeći se od posebna mirisa i sunce tek ju je ticalo u dražestnim okancima. Izmed lišća se nebo istom u komadićima vidjelo, al još modrije i još ljepše nego li na otvorenu polju. I veličajno i tajinstveno bijaše ovdje.

Davno ga već u šumi nije bilo, pa on je opet kao za mladih dana, gotovo za djetinjstva, u svojoj duši oću-

Digitized by Google

tio neki ugodni strah, više počitanje ili divljenje. Bilo mu je kao da stoji pred gorostasima, i dušom mu prodje nešto kao dah starih pučkih priča. Onda mu bude dalje, kano da naslućuje neposrednu blizinu nečesa veličanstvena i tajnovita, što je puno veće, ogromnije, snažnije i vrednije od svega onoga, što mu je dojakošnji život u svietu izpunjalo. Ljepota ove visoke i tamne šume, njen pokoj, njezina gluša, začaravaše ga i osvajaše, a da se i nije pitao rašta. Ona ga nekako ponizivaše. Čisto da mu se ovi silni stoljetni hrastovi, ovi visoki divni grabrovi, ove tanke ive i bujnolisti klenovi pričinjahu kano stvorovi s dušom i s mislima, s dušom puno jačom i veličajnijom od duše njegove. — Gotovo sitan, nizak i slab priziraše se sam sebi spram ovih velikana, a i sav ljudski rod pričini mu se neznatan prema njima.

»— Što su naše piramide, naša pismena, naši obreti, željeznice, prokopi, brzojavi i fonografi, prema onome, što je učinilo i jednako čini carstvo bilina, koje od mrtva kamena počinje tvoriti organski svieť. Oj rode ljudski, koliko treba još da učiniš, da ti zasluga bude barem u razmjerju s ovim radom —!« — kliktao je u sebi, sav raznjihan od entuzijazma.

Njemu se sada tako glupo i tako smiešno pričinjalo uvjerenje čovječanstva, da je ono prvi, najznamenitiji i najsavršeniji stvor, — pričinjala mu se još smješnijom misao čovječanstva, da mora jednako u sebi tražiti svrhu svoju a u čitavom ostalom svietu tek neko sredstvo svoje. I njegov pesimizam, kojim odsudjivaše poradi biede i nevolje pojedinačkih pojava cieli vasmir, bio mu je u taj čas neopravdan i u duši njegovoj prosja časkom uvjerenje, da kao što je bila bludnja držati zemlju središtem svieta, oko kojega se sunce i vasmir kreću, — tako je i bludnja jednako i neprestance tražiti nekakove zasebične svrhe čovječanstvu i sve prosudjivati sa stano-

Digitized by Google

višta ljudskoga zadovoljstva. On je zagledao sav nedogledni i kameni i živi sviet, pa je vidio, kako sve ima svoju zadaću — svoj posao — u službi onoga, koji je veći od svega toga svieta. »Što ćeš tu onda posmatrati sa gledišta svoje kože! Svrhe svieta niesu naše«, — govoraše u sebi — »mi smo im tek sredstva i ništa više. I ono, što je pojedincu težko, što mu se pričinja krivično, sve ovo mora biti, jer tako hoće sveobćenitost i njezin razvoj i njezin život!« —

U taj svietli čas najjačega umnoga zanosa i razigranosti bilo mu je kao da vidi Golgotsko brdo i njegova razapetoga Mučenika. Sad je u njemu u istinu gledao poslanika ove sveobćenitosti i pogadjao u njemu njezinu želju, da u muci Kristovoj pouči čovjeka, da pati za druge i da žrtvuje svoju posebnost potrebitomu i neprekidnomu razvoju sveobćega života — svebožijega života!

Izvali se pod granatu bukvu i legne kao negda za mladih dana na uznak, sjećajući se na onaj posebni čar, što ga i šuma i nebo pružaju u takvu pozrievanju. Tanke sjene od granja i lišća, izpremiešane potezima svjetla, križahu se. Lavu tielom i igrahu okolo njega po zemlji, od koje se dizao opojni zadah vlage, izpremiešan vonjem suha lišća i izprhla granja i nekim još jakim nepoznatim mu bilinskim mirisom. Slabo povjetarce u jedared je zatalasalo zrakom i od toga se sve maknulo i nježno zagibalo pa i medju granjem i lišćem od grmlja i visokih trava do krošanja u vrhovima nastao šapat i šum, — koji put čisto kao da drhću visoko, visoko gore neke strune. I sjene se kod toga zanjihale i svjetlost poskakala, a rojevi mušica, pčela i osa stali se u življim kruzima kupati u svježoj zračnoj struji. Lavo istom što ne uzklikne, kako je krasan ovaj sviet. Neka daleka blagodarnost, za koju nije znao, kome je i zašto prinosi, zahvatila mu dušu. Oko njega po zemlji vrzla

Digitized by Google

se povorka mravaca. Najsnažniji i najsmjeliji zaplazili su i po Lavovu rukavu. On poćuti neki bratski osjećaj k malim ovim stvorovima. Bilo mu je čisto, da ćuti želju za njihovom ljubavi i njihovim povjerenjem. »Ta — drugovi smo — braća smo — djeca jedne majke i istoga gniezda!« — klicaše u sebi i iz najtajnijih strana duše izbije mu silni poriv ljubavi k svemu, što je ovdje, što leži, što stoji, što plazi i leti. Razklopio je daleko od sebe ruke i istom što nije spustio glavu k zemlji i obasuo ju cjelovima i zagrlio ju kao majku svoju — svetu veliku zajedničku mater njemu i cielome ovome živome svietu! —

Njemu je bilo u duši gotovo kano prije dvadeset godina i isti osjećaji i iste misli i slične želje talasale mu duhom. Sam se prene iz toga neobična zanosa u čudu i posve zadivljeno. A onda gotovo zahvalno iz nova pogledavaše na divnu prirodu oko sebe, koja mu je takav trenut dala, da ga užije, a njegova zlovolja na dosadašnji život u gradu i u svietu činjaše mu se još više opravdanom. »Nikada — nikada — nije mi ovdje tako bilo.« I njegove oči padnu na stručak cvieća, što ga je za Vjeru sabrao. Pred dušom mu prosja krasna pojava djevojčina u uzvišenoj slici njene duše, kako ju je od jutros nosio u sebi. Čisto da nije sada više svoj zanos i porive nježnih dobrih osjećaja pripisivao tek prirodi oko sebe, već je sve nešto u njemu govorilo, da je krasna djevojka u njemu taj plam uzpirila. A onda tek je naslutio, kako su i ona i priroda uzporedo djelovali, jer je jedna i druga isto. Oh — i on je poželio, da bi i on takav bio i sve mu je nešto govorilo, da bi onda sretniji bio. I njemu zabrode slike o takome životu — blažene, nedužne, dobre slike mirnoga, priprostoga života. U slikama pak ovim bila je svemu središte Vjera. Nije bio više mlad, da bi se silomice rivao k rieči »ljubav«

Digitized by Google

ili plašljivo i stidljivo od nje bježao. On je sebi govorio, da bi možda s Vjerom sretan bio, da, isti čas taj »možda« iz svoje izreke iztjera pa stane tvrditi, da bi za cielo sretan bio. Ta — u prvi mah začarala ga je svojom krasotom a poslije ga tako brzo osvojila i dušom svojom — dušom otvorenom, priprostom, dobrom i iskrenom. Sine mu pred dušom dragi dom njegov; isti osjećaji kao jučer na večer obladaše njime i javio se silno i moćno onaj najsvetiji i najblagonosniji instinkt mužkarački za svojim ognjištem — za kućom svojom, da tim sjajnije i čarobnije lebdi pred očima mu lik Vjerin. No taj čas postavi se izmedju njega i toga lika sjena pokojne Blanše.

— Jadna Blanša! — uzdahne bolno i duboko tronuto. — Kako bih tek i pomisliti smio, da zadobijem Vjeru, ja — koji sam se tako ogriešio spram sestre! Ona ne zna, tko je sakrivio smrt Blanšinu. Oh — da znade, ne bi za cielo mogla da bude sa mnom tako dobra. Eh — ona je takova sa svakim; što opet ja to — kao da je baš sa mnom nekaka osobita! Sva je dobra i ljubazna — divno čedo! Da u obće mislim, da svoj život uredim brakom — Boga mi — nju bih najvolio. Ali to nije moguće. Da joj kažem pa da tako barem znadem, na čemu sam? — Ta — što za Boga ja to bulaznim! Govorim već, kao da u istinu mislim osvojiti Vjeru! Ne — ne — preludo, — on se napregne, da otjera od sebe slične misli i slične podrktaje osjećaja pa se silomice stavljaše u opreku s osjećajima, što ih je malo prije očutio i s porivima srca te dozivljući u pomoć hladnu silu uma on se zatjera u slied misli, koje držaše svojim uvjerenjem i s kojima gledaše na sav ženski spol kano na neprekidnu opasnost i kao na najizabranije sredstvo stvarajuće volje, s kojim ona podržaje biedu i nelogičnost bivstvovanja.

— Ta — eto i Vjera! Što bih se obsjenjivao, da

Digitized by Google

me začarava tek čistoćom i milotom duše svoje. Jučer kod prvoga pogleda, istom da sam je vidio i niesam nikako još mogao znati, je li dobra il zla — a ja opet bio sav udivljen. Zaniela me je ljepotom tiela svoga; i u tom ostajemo na viek jednaki, podložni prostom nagonu. — A Blanša? — Od djetinjstva poznadoh je kao pravoga angjela — a ono, istom kad je vidjeh odraslu i prekrasnu — ja se zaljubih. E — da — istina — jer sam i ja istom onda dorastao, ali — ne — ne! Onako je, kako prije rekoh!

No unatoč ovome svome uvjeravanju on se nije mogao oteti nekoj raznježenosti. I slika Vjerina jednako mu se svraćala pred dušu. Čisto mu je bilo, kao da joj svojom filozofijom čini krivo te je navalice morao da svoja načela brani i da odtjera od sebe slutnju, koja mu šaptaše, da je ovaj silni dojam Vjere na njega pojav tajnih strana naše duše i našega bića, — stranâ, koje stoje nad sviestnim dielom osobe. A i uspomene na Blanšu miešahu se u to. Sve jače i jače rivahu se preda nj. Drugda je uviek silomice tjerao od sebe sve ovake porive. Sada im se nije nikako mogao ugnuti. A kao da baš i nije htio. Tihi šapat lišća i mrmor nejasni iz vana i svietlo-modri dielovi lazura izmedju granja visoko — visoko nad njim, činjahu, da mu je duša ronila u prošlost te je povjest njegove ljubavi prelazila mimo njega.

X.

Još kao djeca bili su uviek zajedno — on i Blanša. Djevojčica bijaše od njega koje tri godine mladja. Lavu držaše otac kod kuće učitelja a k njemu dolažaše i Blanša svaki dan na obuku. Roditelji njezini imadijahu onda već silnih imovinskih neprilika, pa im nije bilo moguće, da uzmu posebna učitelja u dvor ili da dadu

Digitized by Google

djevojče u koji zavod. Blizina pak obiju dvorova činjaše, da je bilo posve lako diete redovito šiljati u Lipnjak. Držalo se obučavanje u prostranoj i visokoj sobi u zadnjem krilu dvora. Učitelj bijaše starac, koji je negda bio učiteljem još otcu Lavovu. Siromašac slabo je već vidio pa su zato sva tri prozora sobe uviek morala biti bez zastora, samo da bude svjetlije. I stol, na kojemu se učilo, bio je postavljen tik do prozora, sve poradi bolje svjetlosti. Stari Lukijan — tako je bilo ime učitelju — sjeo bi na najužoj strani stola, a s jednoga kraja Lavo, s drugoga kraja Blanša. Dječak nikako nije mogao da se sprijatelji s time, što ima djevojčicu, pa tako malenu još, za saučenicu. Stidio se uviek za nju, što za svaku malu pada u plač i što tako težko pojima mudrost Lukijanovu. Najviše ga pak ljutilo, što uza sve to ipak mnogo — mnogo ljepše od njega slova piše. Uviek ju je gospodin Lukijan hvalio zbog toga i dapače njemu za primjer stavljao. A gospodin Lukijan nije, uzme li se pravo, njezin, već je on njegov učitelj, jer kod njegova otca biva! I nije propustio ni jedne zgode, da joj on toga ne rekne. Osobito kad je bilo pitanje o dieljenju držala, pera i kamenčića. Uviek je znao on prisvojiti sve, što je bilo ljepše i odabranije. Dašto, mala mu siroticą u svemu popuštala. Ali baš tim je goropadniji bivao. Koji put istom, što ga niesu čisto veselile njene suze, kad bi je na plač natjerao svojim dječačkim jogunlucima. Tako podjoše jednoga zimskoga dana na šetnju. Bio čist, vedar dan, ali hladan dan. Snieg je visoko ležao i bio je presvučen debelom smrznutom korom, koja je bila tako tvrda, da se po njoj mjestimice moglo koraknuti. I on i Blanša unatoč opomenama Lukijanovim svaki bi čas iz utrenika poskakali na visoki snieg i kad bi se koji put kora uz pucanje prolomila a oni do koljena ugrezli u snieg, nije bilo smiehu i veselju ni kraja ni konca. Tu

Digitized by Google

Lavo od obiesti a nešto i od osjećane premoći rine Blanšu tako, da je odmah pala i na oštroj se kori pobila i zarezala na čelu do krvi. Djevojče od boli zavrisne i silno zaplače. Lavo se u prvi mah prestraši, no onda, da pokaže svoje junačtvo, uzme se siliti, kao da za to i ne haje. U istinu boljela ga duša. Onda ga opet savlada strah od otca, koji je bio strog a Blanšu je volio kao rodjeno svoje diete. Lukijan mu nije smetao. »Al što će otac — pa majka — pa njeni roditelji, — a krv jednako curi! Uh — šibe gotove! — No — neka, ali — ta krv — krv — ako još umre sirotica,« — mišljaše u sebi, a iz vana se jednako pokazivao, kao da ga se ne tiče i dapače, dok je Lukijan djevojčicu mirio i Lavu se grozio otcem, on se izdrečio na djevojku, što pravi »komedije« i govoraše, da je u istinu ne boli. Povratiše se u grad. Lavo je čisto drktao od straha i sramote. Nesrećom još prvi je bio otac, koga sretoše.

— Što ti je, Blanša? — upita je on zabrinut, videći je oblivenu krvlju. I pogleda nekako sumnjivo na Lava s pogledom strašnim. Lukijan htjede već da kaže sve, al hoćeš da — eto ti male Blanše, kako prekinuto od plača pripovieda, da je zapela o nešto i posrnula i pala. Lavu se odvali kamen s duše, ali Blanša ga posvema osvoji. Sad je on prvi bio, koji je potrčao po služkinju, da donese vode, i on je bio, koji je silomice stavljao obloge te nije puštao ni Lukijanu ni služkinji, da to čine. A kad je poslije Blanšu majka spremila na njegov krevet i Lukijan morao da pripovieda priče, onda je sjeo njoj do uzglavlja i nadvladao svaki dječački prkos i stid pa gladio čelo djevojčici i cjelivao je po licu, ma koliko mu neugodan bio vonj arnike, koju je majka u vodu za obloge ulila. Znao je, da Blanša najvoli, kad Lukijan pripovieda iz sv. pisma i od toga da su joj najmilije pripoviesti o Isusu. I on, ma da je sam volio bajkama o

Digitized by Google

zmajevima i kraljevima, zamoli sada Lukijana, da priča iz biblije. Lukijan se odazove želji, jer je to i Blanša zamolila. I djevojčica, nije potrajalo dugo, zapade u težki plač, slušajući muke Kristove, a Lavo nije više mogao da se obrani od suza pa skupa s Blanšom gorko zajeca. A Blanša, u onoj sigurnosti bolestna djeteta, da mu se sve po volji mora činiti, — ulovi Lavovu glavu svojim punim ručicama i jednako od suza jecajući, prisili ga, da i on položi glavu na jastuk pokraj glavice njezine, da im se dah miešao i zaplakana lica doticala. Davno je Lukijan prestao i povukao se u svoj kut, da izpuši lulu, a djeca su još uviek tako ostala i najzad u istome položaju i usnula. Bilo je već tamno — posve tamno, kad se Lavo prenuo. Tamo na drugom krevetu već je netko spavao. A iz vana šuljala se u sobu mjesečina i čulo se dalje pod prozorom zavijanje pasa. Lavu bude strašno. Od negdašnje dadilje Jalže znao je, da ovako zavijanje javlja nesreću. I on se preplaši za Blanšu. Od straha glasno zaplače. Iz drugoga kreveta odmah dojuri djevojka-sobarica, da ga spremi na divanu, gdje su mu priredili ležište. No — on se nikako ne dade i ostade cielu noć na stolici s glavom naslonjen pokraj Blanšine glave.

Od sada se njihov medjusobni saobraćaj posve izmienio. Do sada je zapoviedao Lavo a od sada mala Blanša. Sve je uviek po njenoj volji bivalo i nitko sretniji od Lava, ako je samo pogodio njenu volju. Bio je on dječak ne previše sklon igri i tek što se naučio čitanju, on je najvolio svoje prosto vrieme proboraviti u kutiću dječje sobe, gdje mu je stajao nizki dječji stolić s klupom, i ondje je čitao i čitao knjige svoje, kojih mu otac i majka nikada dosta nadavati ne mogahu. I ne Robinzon Kruzoje već Guliverova povjest bijaše mu najmilija. Najviše pak veselile ga i zanimale bajke i priče i

Digitized by Google

starovitežke pripoviesti. Pa ipak — čim je opazio, da Blanšu isto ne zanima i da voli kućnoj igri po hodnicima staroga dvora i trčanju po vrtu, — on je drage volje pustio svoje mile knjige i otišao se igrati s djevojkom. Al djevojče i bijaše u izumljivanju igara prava majstorica. Što li nije njena vesela glavica izmislila i čemu li se svemu nije dovinula! Sav sviet, koji u zbilji vidjahu i o njem slušahu, oni su prenosili u krug svojih igara. Tu imadijahu kraljevstva svoja, tu dom svoj, tu vilinske dvore, tu se pretvarahu u stare ozbiljne ljude, tu u angjele, tu i u hitre konje i u težke marljive volove. A za drugove u svojoj igri uzimahu i ljubimcepse, i mačke i kokoši i ždrebad. Pa onda po dovršenoj igri onako s razvrućenim lišcima daleko se od odraslih sakriti u najzadnji kut i ondje u spominjanju proći opet sve igre i pustiti se u dogovore, što će sutra biti, to im bijaše najmilija zabava. Ah — one svietle Blanšine oči kod toga, njene dobre mile rieči, njeno pljeskanje u tuste, biele ručice! I onda svaku večer ono nezadovoljno i često zaplašeno lice njeno, kad bi došao po nju sluga iz Draganaca i poveo je kući. Ali — kako bi se i on i ona radovali kišnim danima kasne jeseni, kad bi ona i preko noći ostala u Lipnjaku pa bi se dugo — dugo mogli igrati vani u hodnicima, u blizini kapelice, kamo nije nikad nitko od odraslih zabasao, ili bi pak sjedili u donjem spratu dvora u Lukijanovoj sobici, punoj krletaka s ptičicama, lulâ i kamišâ, starih kaputa a najviše raznih košarica i škatuljica, koje je Lukijan sam pravio i njima na godovno darivao domaćicu. Tu im sada Lukijan nije zadavao muke svojim učenjem, već im je iz starih karata rezao generale, vojnike, konje i pravio kućice. Oh — kako je Blanšu veselilo, da gleda rezanje starčevo i tek je napolak slušala njegovo pričanje i svaki čas ga prekidala u go-

Digitized by Google

voru, da se divi i blaženo smije, kako to izpod starčevih škara postaju generalske kape s perjanicama. Lavo je pak radoznalo pratio starčevo pripoviedanje, u kojem je pričao o svome rodnome gradu, gdje mu je otac bio gradskim vićnikom, i o svojoj nesreći, te je morao u vojnike i otišao s vojskom u Italiju. I morao je starac da jednako odgovara na Lavova pitanja o dalekim zemljama i gradovima, te dječarac dugo još poslije nije mogao a da jednako ne misli o tim dalekim varošima, o stranim ljudima i tudjim zemljama. Onaki malen — pa je opet sav gorio od želje, da bi i on vidio one strane te se veselio vremenu, kad će biti »veliki« i poći onamo.

Tako nadodje i vrieme, kad je Lavo imao da priedje u gimnaziju. Majka htjede, da bi se »privatno« pripravljao i ostao kod kuće. No otac nikako nije htio na to pristati na veliku radost Lavovu. »Dječarac mora da dodje medju dječarce. Samo tako može da se pravo razvije u njega i duh i srce,« — govoraše Blinjević, odbijajući molbe materinje. Kad majka u tom nije uspjela, onda je predložila, da se u kući, što je imadijahu u gradu, uredi za Lava i Lukijana stan s vlastitim kućanstvom. »Tako je nekoć moj otac brata Tomicu u gradu držao,« spomene gospodja, videći razrogačene od čuda oči svoga supruga.

— Ta jesi li pri sebi? Zar misliš, da ću ja takoga gospodičića od tvoga Lava učiniti? Pa onda — kud bih ja dospio? Dok je tvoj brat Tomica u školu išao, bijahu druga vremena. I meni je moj otac držao cieli stan, instruktora, kuhača i inoša. Ali — onda imadosmo kmetova. Bijahu druga vremena. Što misliš? No ja vidim — s vama ženama daleko bi čovjek došao! — Dat ću ja njega u što jednostavniju kuću, ne samo da jeftinije prodjem, već i s toga, da se diete ne priuči svakakim gospodskim ludorijama. Prošla su ta vremena i sve lude

Digitized by Google

plemenitaške predsude!« — On zbilja nadje u gradu jednostavnu gradjansku, ali čestitu i dosta imućnu obitelj, kod koje sina smjesti. I nije pogriešio. Priprosti, ali prekrasni ljudi bijahu novi domaćine — oboje dosta već stari, a Lava primiše u kuću kao da im je rodjeno diete. On dakako težko je zaboravljao na svoj dragi stari dom, a najteže na igre svoje s Blanšom. Bijaše on stidljivo i plaho diete. Ona radost, s kojom je, unatoč suza Blanšinih, sjedao s otcem u kočiju, odpravljajući se u grad, izčezla je netragom, kad je ostao u gradu sam bez otca. Od obiestnih svojih drugova u školi suztezaše se, učiteljima se nije mogao privinuti. Lukijan, njegov stari Lukijan jednako mu je pred dušom stajao i Lavo je dosta žalio za njim, što ga nema više kod sebe i što ne sluša njegovih dobrih — dobrih rieči. U Lukijanu imadijaše druga, prijatelja, — a sada — ah ti učitelji svi su tako hladni, tako strogi, — jedva da ga pogledaju i samo se brinu za svoje sklonitbe, padeže i brojke. A on bi tako želio, da im se više zbliži, da se za njega više zanimaju! Ali — ne usudjuje se, oni su tako strani — strani, pa onda nekako se posve inače kreću, čudno zlobno se smiju, sasvim su drugi od otca mu i gospode, što dolažahu u Lipnjak, — prave često tako štogod, za što mu je znala njegova majka kazati, da to nije liepo ni pristojno. Ah — tako se glasno razgovaraju, hrvatski govore s tudjim naglaskom i zlim izgovorom, sa štropotom se gibaju, pljuju posvuda, a njegov razrednik spočitava mu svaki put gospodski mu rod. Al — ne — on se nikako nije mogao priljubiti k ovim ljudima — i u duhu govoraše ciele razgovore sa svojom malom Blanšom, u kojim joj se pritužuje, kako mu je težko u školi. Kako je kod svojih djetinskih jada vazda najprvo mislio na Blanšu i k njoj se u duhu utjecao, tako je opet i sve svoje radosti s njom dielio. Kod samotnih svojih igara uviek je na

Digitized by Google

nju mislio i veselio se unapried, kako će je u vrieme praznika naučiti ovoj ili onoj novoj igri.

Kad je ponešto ponarastao i postao momčićem, jenjala je ova privrženost. Dječačko divljačtvo i nespretnost onih godina činjahu tako. Njemu je čisto neugodno bilo u njezinu družtvu. O predjašnjim igrama nije ni govora više moglo biti. A i djevojčica koji put gotovo kao prava gospodična premeće se pred njim. On je pak baš mislio, kako je savršen te nalik svojim grčkim filozofima, ako prezire takve trice. Njegovi drugovi, istina, često mu pripoviedahu, da ljubakaju s djevojčicama, pa i on sam poželi, da bi to činio; koji put je dapače pomislio, ne bi li i on tako začeo s Blanšom. No sam se prestraši i zastidi od take pomisli.

XI.

Tako prodjoše godine i godine. Lavo je medjutim stupio već i na sveučilište. Za cielo ovo vrieme on je malo u Lipnjak dolazio. Za školskog vremena nikada nije iz grada izlazio a praznike bi proboravio što putujući s drugovima što posjećujući susjedne dvorove. A desilo se baš pod zadnje godine, da je Blanša uviek bila od doma odsutna, kad je on kod kuće bio. Nije, istina, zaboravio da za nju pita, ma da je to činio s nekim uzvišenim protektorskim tonom, kojim ju je nazivao »svojom malom družicom«. Dašto i zanimalo ga u velike, kako izgleda i »je li što ponarasla?« No opet nije mislio ni na što dalje. Ta, — istina, sav je plamtio od želje za ljubavlju, i Vrazove Djulabije gotovo znao na izust, i rado s večera zaglédao u daljinu i ondje medju zarudjelim oblacima tražio Bog zna što, — ali opet on je u duši nosio već svoj idejal, doista umišljeni ali savršeni, prekrasni idejal i on je čeznuo za tim idejalom te je gotovo ne samo uvjeren bio već upravo doživljaše danomice,

Digitized by Google

da tome idejalu medju živima nema prilike, koja bi mu odgovarala. Za to i u Blanše nije mislio ništa osobita naći. No — dogodi se inače!

Kako je bilo? Kako se dogodi? On se sada u šumi više ne mogaše pravo sjetiti na prvi susret. Dakako — već onda nije se nikad mogao domisliti istome času. Tek ovako u magli lebdila mu je pred očima slika, da je prvi put vidje u Dragancima, — u vrtu pod kruškama ili kod cvieća — ne zna više pravo — i da ga je odvela odmah iz vrta gore u dvor k otcu, koji se vječno kartao s nekim na pô sliepim i gluhim rodjakom pa i taj put sjedio za uzkim stolićem, dimeći iz kratka čibuka i miešajući zaprljane stare karte. Otac mu je tek nekoliko ljubaznih i veselih rieči kazao, ali nije dao, da ga u igri smete, te ga pošlje s Blanšom, neka se u gostinskoj sobi zabavljaju. »Daj gospodičiću Lavu bresaka i krušaka — pa pjevajte, — udaraj u gitaru — il tako što, — bolje ćeš ga ti zabavljati — no ja starac,« — reče stari Albanić, hvatajući se opet karata. I mladež ga posluša te podje u salon, gdje je iz početka razgovor zapinjao. Ona nije bila odmah sigurna. Taj mladi djak na glasu učena čovjeka, dolazeći iz Beča, dojimao je se kao neko strano i preozbiljno biće. Čisto se plašila, da mu se ne bi preglupom pričinila i jednako je žalila, što baš danas nema matere kod kuće i izvinjavala se s toga pred njim i uvjeravala ga, da će se majka svakako još do objeda povratiti. — On pak u istinu posve je bio zbunjen i još više od nje nesiguran. U njegovoj pameti stajala je do sada kao mlado obiestno djevojče a on nadje tu pravu damu — ah — pak toli krasnu damu! Jednako se plašio, ne će li mu izbjeći kakva neumjestna ili prekrupna. Zato mu je govor nekako prebirano i usiljeno tekao.

I Bog zna, dokle bi to još bilo trajalo. Ali na

Digitized by Google

otvoreni prozor sobe iz sjajnoga vanjskoga dana naleti unutra lasta i sjedne na okvir zrcala, smještena upravo nad kanapejem, na kom je Blanša ukočeno sjedila. Mala ptičica nešto se po sobi razgledala a onda podrhtavši i poigravši dugim svojim krilima i repićem, stala je pjevati svoju žuboreću, brbljavu pjesmicu. Lavo htjede nešto da kaže, no Blanša mu hitro dade znak, neka šuti. I ona dražestna slobodna kretnja učini u jedan mah, da je nestalo svake ukočenosti i neprirodnosti medju njima. Njihove oči zasjaše pogledom negdašnjim — i dok gotovo bez daha prisluškivahu ptičicu, oni se jednako gledahu, lica im se sjala od draga smieha — i bijahu opet blizu — posve blizu jedno drugome. Malo poslije odoše u vrt, čavrljajući Bog zna što. Pripoviedahu sto malih sitnica iz svojih uspomena. Kod toga ju je Lavo morao uviek gledati i jednako joj se diviti, kako je krasna. Ne bijaše previsoka, ali stasita i divno izrasla. Uz nježnost ipak se u ubavu dražestnu tielu odavala bujna razkoš i pune izbočene grudi činjahu, da je tanki pâs još tanji izgledao. Ramenice se oblo spuštahu k tielu izpod duga biela vrata. Lice bijaše dugoljasto puti bljedjane i dosti zagasite. Crna bujna kosa povisivaše ljepotu ove neobične puti. Velike crne oči sjahu sjajnim i dobroćudnim pogledom pod obrvama gustim i tamnim. Lavo se nije više pitao za svoj idejal, on je cielom dušom svojom, otvorenom uviek svemu liepomu, upijao u se divnu pojavu djevojačku i jednako se čudio, da je ova krasnica ista ona negdašnja mala nestašna Blanša.

Čitav dan ostao je Lavo u Albanićevih. Njemu je bilo u duši kao nikada još dosele. Sve mu se svidjalo. Stari dobroćudni otac sa svojim širokim crvenim licem i štetinjastim brkovima i debelim nespretnim tielom na kratkim nogama; — rodjak Muki, prava protivnost domaćini u svojoj izsušenoj žutoj koži, i tek s rumenim no-

Digitized by Google

som; — domaćica sa svojim izmučenim i od brige iznemoglim licem, kojemu se još vidjela negdašnja ljepota; mala dražestna sestra Vjera sa svojom dívnom kao u angjela plavom kosom, sa svojom vikom i obiestnom svojevoljom djeteta, od sviju ljubljena: — sve — sve — zanosilo je Lava i čisto mu se stari drveni i priprosti dvor sa slugom — inošem u gaćama više milio od rodjenoga doma, koji je ipak donekle odisao nekim aristokratskim duhom. Dašto — na sve ovo poziraše on onim zanesenim pogledom, koji uzbudjivaše u njemu krasna Blanša i njena poetična, nevina pojava. Kad je toga dana kući došao — on je jedva mogao izčekati čas, da ostavi družtvo i da se povuče u svoju sobu, gdje je uzeo tražiti Vraza, da nadje rieči svome srcu, koje je i drhtalo i širilo se i bilo nekako posve čudnovato, — kano zadivljeno i opet nekako ponosno, a uza to plaho i zabrinuto. I s veseljem ponavljaše, da ljubi i zanosno uzdizaše odabranicu svoju u nedogledne visine, da odmah padne u brigu, može li on tek i misliti, da ju predobije, — nju tako savršenu i krasnu — on, koji jê baš ničim, a ma ničim ne zaslužuje.

Od sada nije bilo dana, da se nije s njom vidio. Gotovo i prije podne i poslije podne letio bi u Dragance. Susjedstvo, davno prijateljevanje obiju obitelji, vječna dokolica praznika, činjahu, da se sastajanje samo od sebe nadavalo. Ni njezini ni njegovi roditelji ne stavljahu nikakih zapreka. Njezina majka pod trhom svagdanjih briga i u vječnoj borbi s računima trgovaca gotovo i nije dospjela, da Bog zna koliko misli o tome vječnome drugovanju kćeri s mladim čovjekom. Bila je posve mirna i zadovoljna, što je uz njih uviek najmladja kćerka Vjera. Lavova majka pak strepila je već kod pomisli, da bi svome jedinome sinu sprečavala sreću, za koju joj govoraše svaki njegov kret, svaka rieč, a najviše njegova

Digitized by Google

jednako zanosna uzbudjenost. Otac Blinjević koji put bi ga, istina, po primjeru svoga otca, podsjećao, da bi dobro bilo, kad bi malko više u svoje knjige zavirivao, ali — napokon ozbiljno ni on nije mislio, da bi mu smetao u njegovu blaženstvu. Najzad — još od negda svidjala mu se Blanša, pa je svaki put sa zadovoljstvom gledao, kad se mladi ljudi zabavljahu skupa. Da se djeca ljube, nije već poslije dvie nedjelje dana nitko sumnjao, a i oni sami bijahu o tomu sviestni, ma da se izjaviše jedno drugomu tek kod Lavova odlazka u Beč. Još je dvie godine imao, da svrši svoja prava. Ove dvie godine bijahu za cielo za njega godine pravoga raja i svestrane sreće. Dolazio je kući i za malih praznika, a tečajem godine pisao je gotovo svaki dan dugačke listove Blanši, u kojima joj je povjeravao svoje vjerne osjećaje i svoje misli, ticale se ma česa. Blanša nije bila prijateljica mnogomu pisanju, pa zato mu nije toliko pisala, no kad je pisala, onda je svaki redak odisao čistom, silnom ljubavi. Nije imala žarkog, kićenoga sloga, naprotiv listovi bijahu pisani priprostim, posve prirodnim načinom, u kojem mu je pričala, kako joj težko i polako bez njega dani odmiču, pripoviedala mu o mjestancima, gdje su najvoljeli bivati, povjeravala mu brige i nevolje, s kojima se roditelji bore. Nije ga sliedila u njegovim visokim mislima, niti se ikada svraćala na njih. Ali — svakomu listu bio je priklopljen listić kakove biljke ili cvietak ili narisano pod podpisom srce sa stereotipnim postskriptom: »Ja sam ovamo stavila svoj cjelov i šaljem ti ga tako, da i ti na istom mjestu poljubiš — pa će nam se cjelovi i u toj daljini sastati!« — I taj postskriptum svaki put je onda netragom izplavio onaj oštrac zlovolje, što bi mu se kod čitanja tiskao u dušu, da se Blanša ne obazire na njegova razglabanja o svietu, poeziji, vjeri i filozofiji, i što joj nije slog više kićen i sjajan, kako je on želio u svojoj

Digitized by Google

mladoj, neizkusnoj duši i koji put samo što nije tumačio taj njezin jednostavni slog kano znak hladna srca.

Dašto, kad je onda kući došao i kad ju je svu uzbudjenu s očima vlažnim od sretnih suza privinuo na grudi i ljubio njene divne hladne ruke, koje su čisto drhtale, onda nije mogao više sumnjati o njezinoj silnoj ljubavi. Istom pak, kad je iz njezinih iskrenih i otvorenih rieči saznao, kako je sav njezin život usredotočen u mislima na njega, — onda mu se duša i od ponosa i od zahvalnosti dizala.

Po svršenom četirgodištu otišao je za zadnji put u Beč, da se podvrgne strogim izpitima. Prije odlazka sporazumio se s Blanšom i sa roditeljima te se zaruče i bude dogovoreno, da će poslije položenih izpita biti vjenčanje.

Njegovi roditelji drage volje pristadoše. »Ma da je siromašna i bit će ti težko, — morat ćeš što prije u službu, — ali neka, dobit ćeš krasnu dušu za ženu!« govoraše otac. Majka je dakako cienila, da njezin Lavo zaslužuje kud i kamo savršeniju i bolju partiju, no ona bi to bila kod svakoga izbora tvrdila. »A napokon Lavo hoće tako — tu dakle nema druge. A on je tako pametan i tako čestit, da će i bez bogate žene znati živjeti!« — tješila se starica i uzljubila je Blanšu, kao da ju je pod srcem nosila bila.

Lavu samomu bijahu ove zaruke kao oblak, koji se usred vedra neba protegne i baca sjenu po razsvietljenoj od sjajnoga sunca livadi. Ma da se sam bez ičijeg nagovora i žurkanja odlučio za zaruke, on je opet ćutio ovu formalnost, jednom javno izrečenu, kano težki teret ili kao uzdu, koja ga je od svakuda sapinjala i bilo mu je, kao da je izgubio svu svoju mladost. Nekako stariji — mnogo stariji pričinjaše se od sada sam sebi. A i sama ljubav kano da je izgubila veliki dio svoga čara. Gotovo kao da mu je bilo kano na koncu pročitane knjige.

Digitized by Google

Osigurani posjed ljubljenoga stvora čisto da je gušio njegov ljubavni zanos i onu sladko-bolnu bojazan, da bi mu najzad izčekivana razkošna sreća mogla još i izmaknuti. On bijaše previše navikao na promatranje samoga sebe i preživo bijaše u njemu razvijena moderna želja za objektivnošću — a da ne bi bio svega toga opazio i s užasom se preplašio za stalnost svojih osjećaja. Uz to mu mnogo jada i gotovo briga zadavahu misli, kako će taj budući život urediti. Do sada čisto i nije u budućnost gledao inako nego li sa uzvišenim zadaćama javnoga djelovanja na polju znanosti, umjetnosti i narodnoga života. A sada eto — tako mlad pa mora da misli na te kukavne svagdanje potrebe! I koliko težko, da što izmisli! Znao je, da su roditelji Blanšini gotovo posve siromašni i da je u njih neprestana borba, kako da se otmu bubnju i kako da namaknu najpotrebitije potrebe kući i djeci svojoj. Opet i za svoje roditelje je znao, da mu ne će ništa moći da pomognu, jer ako i nije kod njih baš tako zlo kao u Albanićevih, opet i oni se jedva uzdržaju u nekom barem prividnom ravnotežju. Imanja malo davahu, glavnica nije bilo, živjelo se prema staležu, a ono, što bi im još moglo od njihove potrebe preostati, morahu davati udatoj kćeri, koja skupa sa svojim mužem nikako nije mogla da živi o vlastitom dohodku. Kud će dakle on još pasti na teret! Kakav će za Boga dragoga biti njegov budući život s Blanšom? — I njemu bivaše težko i dosadno. Dašto, kad se sjećao dana proboravljenih s Blanšom, kad je dozivao krasnu njenu pojavu pred dušu i mislio na njene dobre rieči, na njenu vjernu ljubav, on se prekoravaše sa svoje malodušnosti i sa zanosom je slikao vidike svoje buduće sreće.

Digitized by Google

XII.

U Beču se dao s pravim žarom na učenje. »Ma da sam vezan — ja se ipak ne odričem svoje zadaće,« govoraše u sebi i upravo je grozničavo srkao nauk iz svojih znanstvenih knjiga. Po svojoj naravi bio je sklon knjizi i razmišljanju, sav njegov dojakošnji razvoj držao ga je u tome pravcu, a sada još ovaj grozničavi strah, da bi kao čovjek, vezan uz bračne dužnosti, mogao izgubiti ovu svoju ljubav k znanosti i k misli, još je podvostručio ovu privrženost k nauci. On se nije više pripravljao samo, da izpite svrši te postigne akademijski najviši grad, nego je učio i učio od silne žedji za znanjem. I listovi Blanšini, puni nježnih, dražestnih izpoviesti ljubavne sreće i nade, mogahu ga tek časkom oteti njegovim knjigama, uz koje je još većma prionuo, od kada se upoznao s nekim Davidom Hermanom, poput njega kandidatom prava. Bio je to židovski mladić negdje iz gornje Ugarske, čovjek neobično nadaren i gotovo sada već pun znanja. Poznanstvo je počelo u biblioteci kod knjige. Budući srodnih duhova, žednih za znanjem, brzo se obojica sprijateljiše. Lava se dojimaše novi znanac ne toliko svojim obsežnim znanjem i načitanošću, koliko pronicavim razborom i smjelošću misli. Sam Lavo, ma da je bio nakrcan modernim duhom i sliedio u svemu modernu znanost, ipak je u mnogomu još poput svoga otca ili djeda slušao glas i potrebu srca. Dapače kao da je ponešto još natrunjen bio romantikom i sentimentalitetom germanskoga svieta iz osamnaestoga vieka. Najzad stari krov rodjenoga doma još je uviek koju to sjenu bacao preko njega.

Ma da je uvjeren bio o zahtjevima nove znanosti, on je ipak ćutio nad sobom nešto — ako ne vrhunaravna — a ono svakako višega. Isto je tako rado

Digitized by Google

grijao dušu na žaru pjesničkih maštovanja, i u moralu priznavao dužnosti, koje idu nad sobstvenim interesom. Sada je pak u Davidu našao čovjeka, koji je sa svojom silnom semitskom logikom i svojom poglavito razboru pristupnom dušom semitske pasmine umio zahtjeve nove nauke protegnuti na sve strane duha i ne ograničiti ih tek u uzke granice prirodoznanstva.

Iz uvjerenja svoga, da je sav ovaj sviet tek posljedak gibanja materije i da nema nikake više svrhe u sebi nego sastavljanje atoma, on je crpao snagu, da tvrdi s neuzkolebivim ubjedjenjem, kako je ludo propustiti samo i jedan čas bez koristi za ovaj život i njegovu udobnost, jer »što ovdje postigneš, to ti je sve. Nade u kaki daljnji, bolji život — umovao je David — glupe su ostarjele bajke. A tko da to vjeruje? Priroda, u kojoj vidimo, da čitavi svjetovi propadaju bez milosrdja i bez razloga, — što je nju briga, da si ti jednom tu bio i opet te nestalo? I malo ju je briga, kakav si bio! Gledaj dakle, dok jesi, da ti dobro bude. Pa zar nam sav proces materije ne pokazuje, da je to temeljni zakon njezin. Svaki atom teži za najudobnijim položajem. Iz te volje nastaju tjelesa nebeska i sve ostalo. Taj sveobći egoizam pokretač je svemu. Ni duh čovječji ne smije mu se otimati. Pa i u istinu ne otima se. Tko je jači, tko lukaviji, tko mudriji, njegov je sviet. Vječnost ove istine — ovoga zakona ne će nikakav fanatizam, nikakvo maštanje promieniti. Može se uzbuniti protiv toga časkom čovječanstvo, ali samo, da tim sigurnije padne pod isti zakon. Zato mi neka bude provodićem-načelom, da nastojim bez obzira i bez krzmanja da osvojim stanje najbolje i najblaženije, a ovo stanje ne mislim kao ono stari filozofi grčki i kršćanski crkveni otci, tobože da je najbolje stanje, gdje je najmanje želja i najmanje potreba, već ja ga mislim, da je onako, gdje je najviše želja, najviše potreba, ali i naj-

Digitized by Google

više mogućnosti, da im se udovolji te ne treba odricanja ni čežnje za njima.«

Lavo se gotovo s užasom odvraćaše od ovih načela, ali — nalazio je u njima logike; i što je dulje smišljao, to je više morao davati Davidu pravu. Napokon i on je stajao na stanovištu materijalističnom.

Jednoga dana dobije David od kuće pisamce. Ne upitan povjeri Lavu, da mu piše djevojka, s kojom se odavna zaručio, no koju će ostaviti, jer je siromašna. Isto tako nije zatajio, da ga je mati te djevojke dala u škole i za nj se po smrti roditelja mu zauzela. Lavo gotovo sa stidom slušaše židova. Istom pak kad mu je ovaj priznao, da se iz ljubavi zaručio, bio je Lavo posve razljućen. I on navali grubo na svoga druga. Taj ga tek priezirno odmjeri od glave do pete, a onda mu uzme dokazivati, da je njegov postupak razborit a po tome pravedan i plemenit. Spominjao je svoje i djevojčino siromaštvo, biedu, koja bi ih čekala, da se uzmu. Nabacivao se poznatim izrekama: »treba sviet uzeti takav, kakav jest«, — »glad umori i najtrajniju ljubav«, — »čemu šesthaest godina škole, a da se nikad biedi ne otmeš« — i najzad se uzdigao do tvrdnje, da bi upravo nećudoredno bilo silomice tjerati sebe i djevojku u nevolju, a nasuprot, da je plemenito, ako se toga čuva. Uzalud mu je Lavo doviknuo, da čovjek izučen ne mora u biedu zapasti; on mu je taj mah odvratio, da čovjek bez imanja a sa ženom i obitelju, gotov je prosjak i rob pred svietom.

— Svak te izrabljuje — jer si kukavac — rob, koji mora sve pretrpjeti, da želudci žene i djece ne ostanu prazni. Svak te prezire —; — a dok sam sâm — otvoren mi je sviet. Zato ostavljam djevojku svoju — na sreću svoju i njenu! Osvojit ću sjajno stanje. A onda ne ću zaboraviti na nju. Dat ću joj nekoliko hiljada,

Digitized by Google

dobit će tako miraz — a s njim i muža. Što ću — meni je potrebna bogata zaručnica. Gle — onakva palača, kao ono na Ringu — mora da bude moja, kad mi se rodi sin!

— Ti si dakle tako siguran! — sa glasnim smiehom padne mu Lavo u rieč. U prvi mah pričinio mu se mladi židov naivnim, ali razborito lice Davidovo nije na sebi nosilo ni traga naivnosti. Neki hladni fanatizam i duboko uvjerenje ležaše u neliepim ali umnim crtama.

— Da, — siguran sam! — odvrati David. — Pouvoir c'est vouloir — potere è volere — kažu latinski narodi, koji su dosele četiri puta sviet osvojili. Ja hoću — i bit ću bogat! — klikne David.

Lavo bijaše previše mlad a da i on ne bi bio gledao na sviet u ružičastom svjetlu. I za njega su bogatstvo, ugled i moć imali čarobni zvuk. Nije se dakako mogao otresti kod toga, da ne bi bio primiešao k tome i neke idejalne težnje. On je želio bogatstvo, sjajno ugledno mjesto, nu mislio je kod toga uviek na narod, na domovinu i na dobra djela. Dapače kad bi David sve ovo tek u drugu liniju stavljao, Lavo se živo protivio i prijatelj bi mu postajao strašan. Ali oteti se logici njegovih tvrdnja ne mogaše. Ona ga tako zaokupi, da se stidio povjeriti Davidu, da i on ima zaručnicu, ali je ne kani zapustiti.

Silomice je dozivao uspomene na sladjane časove Blanšina drugovanja, samo da se iztrgne mrežama razloga, što ih razbor, osvojen Davidovim riečima, posvud oko njega stavljaše. U ludo — on je morao priznati, da ni sebi ni Blanši ne čini dobro, te će i nju i sebe tek baciti u pandže neprestane biede i nevolje do groba, žrtvovat će sjajnu budućnost — sve — sve! Ali ljubav — ljubav — nije li ona sigurni jamac sreći? I njegove knjige i pogled na zbiljni život odgovarahu mu, da je

Digitized by Google

ljubav prolazna, kano sve na svietu. Sve ga je učilo, da čovjek ne smije čuvstvu pustiti da ravna životom i sve ga je upućivalo, da sluša i sliedi jedino razbor. A ovaj mu je razbor govorio isto, što i David. Bijahu nastali za njega strašni časovi — uporna neumoljna borba izmedju glave i srca. Sada se dogadjalo, da po dva tri lista Blanšina dodjoše, a on nije odgovarao. Djevojka mu nije s toga ništa spočitavala. Ni jedne tužbe nije bilo s njezine strane. Ona je u svakom listu tumačila njegovu šutnju tako, da mora mnogo učiti te nema vremena za listove.

Umoljavala ga, da se ne izvinjava, i svaki je list svršavala pobjedonosnim slavnim pogledom na buduću zajedničku sreću, koju već jedva izčekuje. Lavo je iz svakoga redka čitao njenu dobrotu, ljubav i odanost, pa ipak kao za vlastitu izpriku silomice je htio iz tih listova crpsti uvjerenje, da joj ljubav nije presilna. »Njoj je dakle ravnodušno, što joj rjedje pišem!« — govoraše on, ma da mu je sva duša govorila, kako joj čini krivo. A njezini sladki pogledi na buduću zajednicu pričinjahu mu se egoistični i glupi. Uh — ta njemu se čisto koža ježila od ove mračne, nemoćne budućnosti od života prikovana uz na pô gladnu obitelj u neznatnu mjestancu ili u gluši ladanjskoga svog doma. A svieť sjajni, velelieпi, silni i moćni prelievaše se pred duhom njegovim u predivnim slikama, — on izgaraše za njim a sva njegova čežnja hlepila je k tome svietu.

I. tako dodje, da joj napiše list — dugi bezkrajni list s predugim uvodom i s razmatranjima o dužnostima čovjeka prema neumoljnim zakonima zbiljskoga svieta, o zadaćama muža u družtvu i domovini i tako dalje i tako dalje, da na koncu kaže, kako u njenu interesu on je rješava zadane rieči, jer on ne će da uz njega provodi kukavni sirotinjski život i jer drži, da bi grjehota bila

Digitized by Google

učiniti je majkom djece, kojoj ne bi dosta hrane mogao dati i osigurati im budućnost.

Za tri dana već je dobio odgovor i rieči ovoga odgovora utisnuše se za naviek u njegovoj pameti. »Ti imadeš pravo. Ja te previše ljubim, da bih ti mogla krivo dati. Ti sa svojim visokim umom ne smiješ da se žrtvuješ za me. Ali kako mi možeš preporučiti, da budem s drugim sretna? Ta — ja te tako ljubim! Samo da toga niesi napisao, — oh — Lavo — Lavo — zašto nas kleta sudba razstavlja? Al ne — ne — ti imadeš pravo i ne ljuti se na me. Drugi sviet — i moji dobri roditelji takodjer — ne bi možebiti znali tvoj čin pravedno prosuditi. Znaš, kakvi su ljudi. Osobito moja braća. Ja ću im za to kazati, da te ja ostavljam i zahtievat ću od biednoga otca, da ti to javi. Znat ću se već dovinuti kakvomu razlogu! Ravnaj se dakle po tome. S Bogom — tvoja Blanša!«

List je bio izgužvan, slova neravna i velika, tinta razvučena, kao promočena. Koliko li je suza na papir kanulo! — Kad je Lavo primio taj list, on je bio od boli i stida gotovo smrvljen. Oh — kako se strašno sramio svoga lista a kako sjajna i velika zasja mu pred dušom slika Blanšina, njezine ljubavi i njene bezkrajne požrtvovnosti. Hotio je odmah sve opozvati, letio je već na brzojavni ured, da odpošalje viest, no on se zastidi svoga tronuća a ujedno ućuti neki osjećaj slobode i lakoće u sebi.

Za dvie nedjelje dana primio je od otca Blanšina list, koji je počeo sa stihom iz Rigoleta: La donna è mobile. (Oh — jadna, sveta Blanša! — morao je Lavo kod toga uzdahnuti). Starac se Lavu na dugo izvinjavao i na koncu molio oproštaj za svoje ludo diete, koje veli, da ne će ni pod koji način tako dugo čekati te voli, da se odrekne.

Digitized by Google

Za pô godine dobio je list od matere Blanšine, u kojem mu javlja, da Blanša danomice propada, da je liečnik odkrio neku bol u srcu i u utrobi, da je djevojka pala u silnu melankoliju. I majka ga zaklinjala, neka dodje kući, »jer ja ne vjerujem djevojci, da Vas više ne ljubi, naprotiv uvjerena sam, ona gine za Vama. Dodjite — dodjite.«

A upravo toga dana položio je sa sjajnim uspjehom zadnji strogi izpit i toga dana javio mu je David, da je za njega našao kod jednoga od najprvih listova odlično mjesto dopisnika — gotovo urednika za slavenske stvari. I on je ostao u Beču. Blanše više nije vidio. Nekoliko mjeseci kasnije dobio je njezinu osmrtnicu.

XIII.

U šumi je bivalo svjetlije, sunce je podnevno oblilo toplim valom ležište Lavovo, no on ne primjećivaše ništa. Još je uviek tonuo u svojim uspomenama. Lice mu je imalo kod toga bolni, mučenički izraz. Gotovo, da je opet svu nevolju svoju prošao. Za cielo, njemu bijaše sada teže i bolnije nego onda, kad se to zbivalo. I sada mu se obraz od stida rumenio, pomišljajući na svoj list, i sada mu je srce htjelo da pukne, kad se sjećao njezina pisma. Ah — onda je barem protiv ovih boli imao nasuprot svoju vjeru i svoje nade k svietu, — poslije, kad ga je zloća i himba ljudi uvjerila, da njihov sviet ne može dati sjaja pravoga i čistoga blaženstva, kad je vidio, da je volja i želja pojedinca bez svake moći za uspjehe svjetske, nego tu jedino sliepe sile djeluju, onda je već i nešto bio prebolio svoje muke a nešto je protegnuo svoj sud o svietu takodjer i na odbačenu svoju ljubav te bio uvjeren, da mu ni ona ne bi bila podala nikakva zadovoljstva. Ali sada — od jučer — pod toplim, dragim dahom doma, u toj okolini, u kojoj

Digitized by Google

je takve blažene časove s Blanšom proživio, — u današnjem družtvu s Vjerom, u struji šumskoga toga uzduha, u hlapu vlažne ove zemlje — majke, njemu se u duši i u srcu sve nešto budilo, davno uspavane strune nutarnjosti, davno netaknute žice kao da su zatitrale, i opet oživjele. Čisto je bilo kao kad u mladu suncu oživu mušice, obamrle već od godina i godina. Opet je on razumio svoj negdašnji zanos, opet je u sjećanju na prošle dane drhtao i nježio se od tronuća i svu mu dušu poklopi mukla bol, da je za volju blištava ništavila svjetskoga sâm svojom krivnjom sve to izgubio. Ah — osvojiti opet takve mlade dane! Njega zahvati gotovo mržnja ne samo na svoju negdašnju žedju za svietom i uspjehom u njemu, nego takodjer na potlašnja svoja uvjerenja, s kojima je gledao na sviet s priezirom i s kojima je tražio sredstva, da bi taj sviet preokrenuo i poboljšao. Ah — neka sladka sumornost liegala mu na dušu, on je poćutio u taj tren želju za mirom i bezdjelicom. Uzeti život takav, kakav je, trpjeti i samo dobar biti, pokoriti se neumoljnim zakonima sveobćenitosti — oj kako bi to divno bilo! Tiho neznano sprovoditi u prostim dužnostima svagdašnjega života svoje dane — kolike li blaženosti! I slika Vjerina opet mu pred dušom zabrodi, no bljedi, izmučeni obraz Blanšin, kako ga od onoga lista njezine matere pomišljavaše, stavi se preda nj i on se trzne:

»Ja sam krivac — ja sam grješnik — pa zar ja mogu da se nadam još — i upravo ondje, gdje sam sagriešio, i k tome još od sestre njene!« I stidio se svoga egoizma — ali i grozničavo se pitao, što bi Vjera rekla i kakva bi spram njega bila, da joj se odkrije kao ubica sestre joj. I očito mu bude težko, kad pomisli, da bi to svakako morao učiniti, ako bi se ikada njegova i Vjerina duša zbližile. —

Digitized by Google

U to zamnije iz daleka podnevno zvono. Lavo se digne i podje iz šume. Zakrene k polju, gdje je mislio Vjeru sresti. Tamo je trganje kukuruza bilo već dovršeno. Na rubu njive ležahu kupovi klasja, a kod svakoga kupa razmetavahu seljaci kukuruz u tri ravne rpe. U polju iz kukuruzovine domnievahu djevojački glasovi živahna razgovora. Pobirale su nekoje pasulj, druge sjekle kukuruznicu, sve u žurnu radu, sve vesele i sve u čistu, bielu ruhu s nedjeljnim pečama. Ciela je njiva sjala ne samo od sjaja podnevnog sunca, već je kao oblita bila od vesele uzbudjenosti težaka, njihove radostne poslenosti, njihove ljubavi k tome zlatnome klasju, njihove vjernosti i poštovanja k toj crnoj zemlji, koja im eto daje hrane i života. S nekim zadovoljstvom pričali su stariji seljaci oko kupova, kakva je bila radnja s proljeća, kako se za suše ljetnje bilo bojati za ljetinu, kako je kolovozka kiša sve popravila. Momci fićukajući natjecali se, tko će više podignuti pun koš i tko će ga brže napuniti, obiestni smieh pratio im posao i šalu. Najsmjeliji dovikivahu djevojkama u polju dobrodušnim ŧugalicama, na koje djevojke slično odgovarahu ili na koju previše krupnu tek se hihotom odjavljivahu. Gdjegdje iz kukoruzovine točila se sitna na pô glasna pjesmica koje djevojke. Sve je žamorilo, sve je šuštilo od ljudske radnje i veselosti. I naokolo po svim ostalim njivama bio isti posleni život, isto gibanje, ista radost. Od sela pak i selišta na svakom puteljku vidjele se seljakinje s košarama na glavi, kako žurno kreću k njivama, noseći težacima objed. Ovaka trgatha kukuruze čitava je slava zagorskome seljaku. Ako se i cielo vrieme zlo hrani, na dan trganja mora da gazdarica spremi što bolji objed. Trgači niesu tek težaci već gosti, koji iz ljubavi, prijateljstva i medjusobne pripomoći dolaze na posao — pa ih treba pogostiti. Osobito valja to na go-

Digitized by Google

spodarskoj njivi, koja se iz trećine obradjuje i gdje mora da je posao što prije obavljen.

Gazdarice mužeka, koji su radili na Vjerinoj njivi, došle su po prilici sve u isti čas s jelom. Svaka stranka priredila na tratini pod rubom šume svoje zasebno mjesto. Oko razastrte na travi ponjave posjedali muževi, dok se ženske, imenito djevojke, stojeći nešto postrance, u krug staviše i tako obrok čekahu. —

U to se i Vjera pokaže sa njive. Prošla ju je čitavu i svagdje je bila. Kod jedne stranke imala je povoda, da bude nezadovoljna. Opazila je naime, da su težaci na batvama puštali toliko ploda, te nije bilo sumnje, u kojoj je namjeri učinjeno. Ne bijaše joj poradi kvara, ali — bolio ju grieh. Da su ju molili, rado bi im bila toliko dala! I ona se mjesto krivca stidjela grieha; nije mogla, da ga na odgovornost pozove, — potajice je dala po trećem čovjeku pobrati kukuruz, pa ga ostavila. »Neka im bude — ali neka znadu, da sam im u trag ušla«, — reče sama sebi.

— Dakle me ipak čekaste! — Baš mi je milo. Pa znate što? Vi ćete biti moj gost. Naručila sam, da mi jelo donesu amo, jer ću do večera imati posla ovdje. Pristajete li? —

— Moja majka, istina, ne će biti sa mnom zadovoljna, što ne dolazim kući, — ali ja ostajem.

— I gle — pa ne ćete dugo čekati. Eto Francek već nosi moju užinu. —

Mali, u rastu zaostali momčić, k tome još šepav na lievu nogu, vukao se polagano uzbrdice sa košarom na ramenima. Prije kojih dvanaest godina ostavila ga majka — služkinja u Albanićevih — kao nejako čedo, što je istom prohodilo. Albanićevi, dobri ljudi, zadržali ga kod sebe iz prva iz milosrdja, a poslije od navike i dobrote. Jedno vrieme mišljahu, da će ga u škole dati i odgojiti za sve-

Digitized by Google

ćenika, videći već u njem kakova biskupa i učenjaka, koji će se uviek blagodarno sjećati neznatna vlastelina dobročinitelja svoga, — no imovinsko stanje nije im dopuštalo, da to izvedu. Pa i mali je Francek volio, da se povlači po kući i gospodarstvu, nego da uči knjigu, kojom ga gospodična Blanša a poslije Vjera nudjala. Tako je najzad ostao u dvoru kao sluga bez prave odredbe. Stavljali ga svakud.

— A što su tebe siromaha poslali — upita Vjera dječaka sa smilovanjem, videći, kako se težko uzpinje svojom šepavom nogom, koju je lanjske godine slomio kod sabiranja oraha.

— Nitko drugi nije htio da ide — odvrati on dobrodušno i bez traga kakve srdžbe. Išao je rado u polje.

Vjera se odmah prihvati posla, da priredi mjesto za blagovanje. Odabere poviše mjestance, odakle se previdjelo na cielo polje i daleko dolje k livadama u ravnini. Stolnjak prostre po ledini, mjesto stolica dade donieti snopove kukuruznice, i onda postavi tanjure. Lavo je neprekidno moraše da promatra. Dražest marne kućanice, nevinost ladanjske djevojke, radost poradi ove neobične prigode, i onda zatravljujuća ljepota tiela, koja se odavala kod svake kretnje, kod prigibanja, kod dražestna hodanja ovamo i onamo, — sve ga začaravaše i izpunjaše mu dušu sladkim čistim užitkom. I sa blaženim vragoljastim smiehom u licu složi se Vjera na snop te pozove Lava, da do nje sjedne.

— Eto — i tako imam ja gosta! — klikne veselo i zaplješće u obje ruke, pa onda pazljivo metne pred njega tanjur s čorbom.

Za njima se širilo grmlje. Žbun stara, siva gloga uz visoka stabalca kupine s razširenim granjem davao im je nizku i uzku sjenu, a miris crvena i crna ploda strujio je nježno jedva zamjetljivo iz grmlja do njih. Sunce im

Digitized by Google

se doticalo nogu i ciela je krajina pred njima obtočena bila sjajnim žarkim svjetlom. U zraku je plovio dah suhe kukuruzovine i mliečni vonj klasja, a najvećma se točio oštri opojni miris konoplje-sjemenjače, od koje nizke guste bodljike svud se poljem crnile.

Ljubko čavrljajući silila je Vjera neprestance svoga gosta, da jede, sama jedva se dotičući jela. Njoj je bilo tako voljko, tako drago, da je čas sva nemirna i uzbudjena bila, čas opet sa licem svietlim od tiha blažena posmjeha zagledala se u daljinu, ruke pred sobom u krilu sklopila i bez gibanja tako ponekoliko časaka ostala. Nju je zanosila ljepota, kojom je okruživaše priroda i veselilo ju ovo blagovanje pod vedrim nebom s Lavom, za kojega joj otac reče, da je veoma plemenit čovjek, a za kojega je i od prije slušala, da je pametan i učen. Radovaše se, da joj je gostom.

Objed tekao slavno. Vjera se od šale ponašala, kâo da svoga gosta časti kod najsvečanijega stola, ali je i pazila, s najvećom pomnjom, da bude u redu podvoren. Od koljena i koljena nasliedjena gostoljubivost nije je ni sada ostavljala. Čisto je unapried pogadjala, što Lavo hoće i što mu treba, te mu svaki čas dodavala ovo ili ono. Kod toga je jednako bilo povoda ljubkoj šali i veselu smiehu, koji se jasno i zvonko pronosio čistim kao staklo zrakom i miešao se dalje sa žamorom seljačke zabave, sa zujanjem pčela i osa, što nalietahu na jelo i na piće, sa cvrkutom ptičica na rubu šume, sa sikanjem nekih kebrića u travi i sa silnom pjesmom cvrčka u polju. Sve — sve i glasovi ljudi i glasovi ostalih malih stvorova sjedinjivali se u jednu istu harmoniju, čisto u istu radost. Bilo je sve kao jedan glas iste prirode. Lavo osjećaše više nego ikada zajedinstvo ciele naravi i on bude od toga pobožno, silno i ugodno tronut. I ćutio je, kako mu se u dušu riva ne-

Digitized by Google

što gotovo nova, velika i moćna. — A blizina divne, dobre djevojke, njezina svietla, otvorena duša, koja se bez svakoga sakrivanja predavala radosti, što je osjećaše i odkrito je pokazivaše, posve ga je očaravala i on je jednako u sebi šaptao, kako je to krasan čas, što ga doživljuje. I čisto se divio i sebi i cieloj okolini zbog toga blaženstva! —

— Ah malo bogče! — klikne Vjera, opazivši, kako se jedna pčela utapa u čaši vode, i hitro izvadi malu životinjicu pa je postavi na sunce, da se osuši. No pčela je ubode i Vjera od boli zavrisne. Djevojka postane čisto žalostna. — Sirotica mala — sad će »umrieti«, — raztumači Vjera Lavu svoje turobno lice, kad je on mislio, da je od boli takova. Lavo je gledaše s udivljenjem i zanosom a i sa zadovoljstvom, no ne reče ništa. —

XIV.

Objed je davno već bio gotov, a još su uviek na istom mjestu ostali, sjedeći jedno prema drugome. Samo se od sebe nekako dalo, da se medju njima razpredao razgovor, sasvim sličan povjeravanju misli i osjećaja. I njemu i njoj je bilo, kao da se ne tek od jučer nego već odavna poznaju i kao da nema mjesta tome, da bi štogodj sakrivali jedno pred drugim. Ona je već po sebi bila otvorene duše, no on — u vieku svom još nije našao čovjeka, pred kojim bi bio mogao svu svoju nutarnjost odkriti. A sada — samo se od sebe nadavalo, da joj izpriča sve, što mu na um dodje. Ona ga nije posve i u svem razumjela, no vjerno je pazila na svaku rieč. Da je došao razgovor na Blanšu, on bi joj možda taj put sve odkrio, no govor se zametnuo o njegovu službovanju i odlazku iz grada.

— I sam Vam ne znam kazati — govoraše on, — kako dodje da sam u obće upao u državnu službu. Za

Digitized by Google

vrieme nauka nikad niesam mislio na takav razvoj svoga života. I najprije bio sam se dao na novinarstvo. Ali — ne nadjoh pravoga veselja u tome. Tako dodjoh u domovinu i dadoh se u službu. Sve je to nekako od zla slučaja nastalo. Tako biva već u nas Slavena. Nigdje prave promišljenosti, — i on nezadovoljno mahne rukom u zraku, a u sebi promišljaše, kako je baš Blanšu napustio iz straha pred mračnom eksistencijom činovnika, a onda — ipak upao u istu eksistenciju! Sad je u sebi prvi put poćutio, kako bi mu težko bilo, da Vjeri izkaže svoju povjest s Blanšom — a da se onda djevojka od njega s mržnjom odkrene — ne — on ne bi mogao kazati. —

— Pa ne svidja Vam se služba? — prekine ga u čudu Vjera, koja nije mogla shvatiti, da bi ikoji posao bio čovjeku težak i neugodan.

— Kako hoćete, da mi se svidja! — nastavi razpaljeno Lavo. — Najzad podnesao bih suhoparni posao, što ga svagdašnjost nadaje. Pomišljajući, da je i najneznatniji uredovni čin uviek jedna od karika u velikom stroju, što ga predstavlja država, — može se čovjek podati takome radu i sa zadovoljstvom ga vršiti. Ali — kod nas — za Boga dragoga! O tome ne ću, da Vam govorim. Kod nas ne možete ni takve misli staviti u svoj posao. Niesmo tek uzalud Aziji na pragu! — i on postane gotovo zelen i posve blied u suhonjavu i bez toga mrku licu. Onda nastavi: — Ta — što sam doživio! Kakvih li ljudi ne sretoh, kolike li potištenosti, poškodnosti, kolike laži — denuncijacije — oh — Vaša je duša predobra a da bih Vam smio tek pričati o tome. Pa i sav taj vanjski moderni sviet! Uvjerio sam se, kako svi uspjesi u tome svietu svojoj odabranoj sretnoj četi ne pružaju nikakva udovoljstva — ni odštete za njihov trud. Izmučeni, izžmikana duha i srca — izsušena tiela ili pre-

Digitized by Google

naduvena mesa — doživljavaju napokon ono, za čim su sav viek hitili — a onda u taj čas opet dalje — dalje — i nikad dosta. Poznavao sam bogataša, koji je za volju svoga napredka izdao otca, pokrao braću — postao silan i moćan — a onda u jedared nije dobio odlikovanja, za kojim je žudio, te je od tronuća zapao u plač — a tri dana kasnije umro. I onda — da žudim za takvom srećom — da se rad nje mučim — da se miešam u rpu takih ljudi! — Vjerujte mi, nije u zlatu sreće! — U zabiti — zabiti — na selu je bolje.

— Oh — i ja volim selu! — prekine ga Vjera, koja nije razumjela smisla njegovih rieči.

Lavo je zapao u svoj obični pesimizam. Čisto kao da je zaboravio, da govori s mladom djevojkom, on je dalje svoje nazore razvijao i osjećaje odkrivao. Kod toga pade rieč i na knjigu. Vjera ga tek napolak razumje, no ipak toliko, da je u čudu na nj gledala. Onda priznade, da ona nasuprot silno želi, da bi joj moguće bilo mnogo — mnogo čitati.

— Pa što čitate? — upita je on sa zanimanjem.

— Ah — malo! — Imena pisaca — ta — ne znam ih. Ali za to ne mislite, da ne zapamtim, što čitam! — i ona mu, zibajući se gornjim tielom i obujmivši desno koljeno objema rukama, uzme zaneseno pripoviedati o svojim najmilijim knjigama. Lice joj se gotovo svietlilo od uzbudjenosti i užitka.

— Osobito mi se svidja jedna pripoviest. Krasni opisi — divna lica — i sve — sve — tek konac mi se ne svidja. On pušta djevojku, koju je ljubio te joj se iznevjeri. Svaki put sam razdražena, kad to čitam. Dat ću Vam knjigu, da i Vi čitate.

Lavo se trgne i bude mu neugodno. »Oh — a da znadeš, da sam ja tvoju sestru tako zapustio — tek još gore — gore — s hladnim razborom i promišljenom

Digitized by Google

nakanom. U pripoviesti istom — i ona se ljuti i boli je; što bi tek bilo, da čuje i sazna takovo što iz života, — iz života rodjene svoje sestre!« — i na njega se svali daleka tuga i zabrinutost i neugoda. Čisto ga je boljela savjest, da dalje sjedi ovdje pokraj toga dobroga nevinog djeteta.

Na njivi se medjutim opet radnja počela. Još zadnje rpe klipova podielile su se u kupove, kukuruznica se sjekla i u snopove vezala, od kojih se slagali krstovi i dizao se od njih fin modrušast prah kao tanka — tanka maglica. Došli su biroši s kripama, puštajući volove u sjeni kod ruba šume a sami pomiešavši se medju težake, da im pomognu i da se s djevojkama našale. S drugih njiva dolazila vika, s kojom se tjeralo blago, upregnuto za kripe, sa livada i dalje još iz lugova zamnievala pastirska pjesma. Vjera i Lavo šuteći zaglédahu se u krajinu.

— Na posao! — prekine ona prva, spazivši, da su rpe podieljene pa hitro ustane, davši Franceku naloge, kako će spremiti posudje i staklo u košaru.

— Sad ćemo dieliti kukuruz, — obrati se k Lavu. — A Vi ćete mi pomoći — zar ne?

— Ako se još razumijem u to, — odvrati on veselo.

— Oh — kakve li težkoće u tome! Izabrat ćete dva kupa kod svake rpe za gospodski dio, a treći kup dat ćete seljaku. Vi ćete ovdje dolje svršiti taj posao, a ja ću poći na gornju stranu njive. Da — morate ostati uviek dotle kod kupova, dok se sve u kripu ne spremi.

— Bit ćete zadovoljni sa mnom.

Bilo je već sunce u malo na zapadu, kad se sav kukuruz podielio i kući odvezao. Vjera je do zadnjega časa ostala u polju. I već je večernji mrak padao na okolicu, kad je u pratnji Lavovoj polazila cestom kući. Bilo je tiho, samotno i mirno oko njih. Niesu nikoga sretali. Iz-

Digitized by Google

bregova tek po koji put začuo se kakav povik ljudski, daleko negdje klopotalo zvonce črede — ali pretrgnuto — nejasno. Bio mir i nad svim je ležala gluša prvih časova večera.

Zrak je svježom strujom zatrepetao i lišće se na drveću od toga lako igrajući trgnulo i zagibalo. Iz trave zabrodio mokar dah. Prah na cesti istom se nešto kao tanki sitni dim nadignuo. U daljini se razvukla nizka maglica. Nebo je prestalo sjati i bliedim se plavetilom nježilo. Prve zviezde zakriesiše i čisto im se vidjele zrake, kako lete dolje k udriemanoj zemlji. Tek dva tri mala okrugla oblačka brodjahu u nedoglednoj visini. Tama sve više prikrivaše i bregove i ravan. Na zapadu izčezla rumen predvečerja i samo se još najdônji potez nebosklona ljeskao u ljubičasto-bliedoj boji, usred koje je žarko svietila velika crvena zviezda. Na iztoku se pak kosa planine u skrajnjem rubu pozlatila žarkim svjetlom kao od raztaljene kovi i od toga se odskliznuo sievak tija ovamo u nizinu, i zaljeskalo od njega trepetljivo srebričasto lišće visoke topole, što je uz drum rasla. I Lavo i Vjera osjećahu ljepotu i čar večeri. Idjahu uzporedo laganim korakom i ne govorahu ništa. U njega bijahu osjećaji čudni, neobični, gotovo mistični. Ova bajna večer očaravala ga i zanosila. Gotovo s entuzijazmom pogledaše oko sebe i bilo mu je u glavi i u srcu kao da se kroz divnu ovu večer javlja viši neki sviet, koji se njegovim očima i njegovim srcem služi, da dodje do spoznanja svoje ljepote.

Ah — njemu bude dobro i drago oko duše. Onda pogleda na Vjeru, koja je stala i zagledala se gore k nebu. Zadivi se krasoti lica, oplemenjena neobičnim izražajem zanosa i uživanja. Oči joj bijahu nekako još krupnije i u mraku bile su sada posve tamne a ipak svietle od nutarnjega žara. Pogled, što ga upravljaše k visinama,

Digitized by Google

plamtio je od zanosa, pobožnosti i skrajne dobrote. Videći ovaj divni pogled divnih očiju, Lavo istom da ne ponikne pred njima a u dušu stavi mu se — ne pomisao — već osjećaj, da ovaj pogled ne može biti no pogled bezsmrtne, vječne duše. I ćutio je, da toga pogleda više nikada zaboraviti ne će i bilo mu je, kao da je prošao preko njega čas, koji je odlučan za sav viek.

— Je l' Vama tako? — uzme u jedared Vjera i obrati se časkom k Lavu cielim licem, da se onda opet okrene k nebu. — Meni je u sumračju pod vedrim nebom često kao da što mimo mene smukne — možda je tek od večernjega zraka, — ali bilo kako godj, meni nastane časkom nekako bolno — i ja se onda sjetim svojih milih pokojnika. Čisto mi je, kao da mi svaka zvieza donosi pozdrav od moje majke — i od Blanše. Ne mogu da Vam točno opišem — tek je kao da sam opet s njima! — I Vjera zamukne a duboki joj se uzdah otme grudima. A onda za čas, polagano koracajući, pripoviedala mu je o Blanši. Rieči joj od tronuća drhtahu a svaka rieč jasno je i glasno odavala ljubav, koja je još uviek plamtila u srcu djevojčinu za milom pokojnicom. Svake se sitnice sjećala i sve joj je bilo kao svetinja, što ju je na pokojnu sestru podsjećalo. No — iz njezina pripoviedanja Lavo se konačno i sigurno uvjeri, da Vjeri nije baš ništa poznato o ljubavi njegovoj prema Blanši. Ona je pripoviedala, kao da je sama prehlada s'rvala Blanšu u grob i nekako nejasno spominjala, da se sjeća, kako su jednoć Blanšu tražili i napokon je zaplakanu našli u vrtu — a bio je metar visok snieg. Od tada je venula. I Vjera zapade u plač — tih grčevit plač. Lavo pak trpio je paklene muke. »Ja stojim kao lažac pred njom!« — neprestance mu zvonilo u glavi i bilo je poriva, da joj je htio sve odkriti, no neki nutarnji strah suzdržavao ga svaki put. Ta — ona bi se s užasom i

Digitized by Google

s mržnjom morala od njega odvrnuti kao od ubojice ljubljene svoje sestre i on ne bi više, mogao i smio pred nju stupiti —; a njemu je njena blizina tako draga — tako draga već bila!

Iz daleka se u to začuo štropot kočije, kako za njima brzo juri. Za čas ih stigne. U polumraku dobro se razpoznao elegantni fajeton, vučen od dva visoka liepa konja. Na kozliću uz livrovana kočijaša sjedio i lakaj. U kočiji ostraga napolak povaljena bijaše mlada djevojka s bogatim širokim šeširom na glavi, od kojega se vijala gusta biela perjanica. Pokraj nje je sjedio stariji debeo gospodin a na malom prednjem mjestu mladji elegantan varošanin.

Lavo nije prepoznao nikoga, tako hitro projuri kočija mimo njih. No Vjera prepoznade po ekipaži, da su Mikolaši.

— A! — otme mu se grubo. I on uzme čisto bjesniti, spominjući poslovanje i djela Mikolaševa. Upravo ga je ljutila ova elegantna gospodska ekipaža.

— Takovi ljudi — pa tako uživaju! To ti je pravica u svietu! Morao bi da sjedi u Lepoglavi — a gle — on kavalir — prvi u okolici.

— Nemojte — nemojte — tako! — prekine ga živo Vjera i njezino lice pokaže se strogim uz bolni izražaj.

— Baš Vi nemate razloga, da ga branite! — odvrati joj Lavo.

— Da, — ali osuditi koga posvema, tomu se mnogo hoće. Da su njegovi interesi protivni mojima, e — to mi još ne daje prava, da ga mrzim. Pa neka je možda i sagriešio, zar nije naša dužnost, da praštamo? Ako tako ne činimo, zašto je onda Isus došao na sviet? — A vjerujte mi, i za nas same i za naša srca mnogo je ugodnije praštati, nego nositi u sebi srdžbu.

Digitized by Google

Lavo je u čudu gledaše, no ne odvrati ništa. Ona pak nastavi:

— Da se on gospodski vozi — a moj otac ima tek na pô polupanu vodičanku, — e — i to ništa ne smeta. Prvo nije sreća, a drugo nije nesreća. Ta — nemojte da sami sebi protuslovite; malo prije rekoste, kako u tome vanjskome sjaju nema nikake vriednosti. Tako rekoste. Ja Vas tako shvatih. Pa i jest tako. Oh — da ste zadnji put slušali propovied našega župnika — upravo o tome, kako vanjske slasti i lasti malo vriede prema onome, što je u duši! — I rekao je — da ne treba uviek nad sobom da gledamo i zavidjamo onima, koji od nas više mogu — nego gledajmo pod nas — i onda — onda vidimo tek — kako ih imade mnogo, mnogo, koji još više trpe — i naša bol neka bude samo ta, što im svima pomoći ne možemo. Oh — krasno je govorio!

— Zar Vi mnogo polazite crkvu?

— Žalibože ne prečesto. Nemam vremena od kućnih poslova. I baš u nedjelju dolazi izplata težaka. Ali — rado idem u crkvu. Služba božja, one nerazumljene molitve latinske, visoki svodovi, miris tamjana, sve me nekud uzvisuje.

— Romantika! — klikne Lavo.

— Ne — ne! — uzme se živo braniti Vjera, koja je romantičnim ženama mislila pretjerane, liene, zaplakane i na pô lude djevojke, kakovu je poznavala u Evelini Muževićevoj.

— Ah — ne mislim ja tako. Budite zadovoljni, da ima u Vas ono, što ja nazvah romantikom; — u vašim godinama najljepši je to ures.

Vjera se na ovu hvalu zarumeni i zastidi, no opet poćuti radost i bijaše joj milo, što je to rekao.

U to dodjoše pred Dragance. Vjera mu na razstanku pruži ruku. — Bi li smjela da Vas umolim nešto?

Digitized by Google

Vi ste onomadne — na putu — rekli nešto, da bi se dalo urediti s kojom bečkom il peštanskom bankom te bismo se Mikolaša oslobodili. Da dodjete k otcu? — Ah — dajte — dodjite da mi pomognete — tâ — ja — ja — što ću da se pritajujem pred Vama, — to bi strašno bilo, da izgubimo Dragance! — što bi moj biedni otac, moja nesretna braća — pak — i taj dom moj — oh — kako bi to bilo, da ga u tudje ruke pustimo! — Glas joj je od uzrujanosti i tronuća čisto na plač zanosio. Lavo bude dirnut i obeća, da će svakako o stvari razmišljati.

— Dodjite — dodjite k otcu! — živo dodade djevojka i pozove ga, da sa Zlatom dodje večeras na komušanje kukuruze. On naravno obreče radostno i pripravno. Ta — tako drago i ljubko bilo mu je u njezinu družtvu, da je samo željeti mogao da taj divni dan produlji još u njezinoj blizini. Uzbudjen i razigran u duši i u srcu, gotovo nekako sav preporodjen, vraćao se kući i nekoliko puta ne znajući i sam zašto, obazrio bi se za sobom, na tamni vrt Draganački i svaki put mu se lice zalilo blaženim posmjehom.

XV.

Na dvorištu pred šupom opazi Lavo Mikolaševu ekipažu. »Oh,« — nezadovoljno, gotovo biesno zaškripi zubima i poboja se odmah, da ne će moći u Dragance. Htjede već da se krišom došulja u svoju sobu i ondje pričeka vrieme, kad bi mogao otići onamo. No na hodniku sretne se s »oncle«-Tomicom. Taj je bio nešto posve zanesen i malo da nije ogrlio Lava.

— O — ta — velim ti. Divni gosti! Mikolaševa Vanda! A gdje si ti — nesretniče? Ajde — ajde — žuri se, da je vidiš.

— Pusti me — meni se ne da. Ne volim Miko-

Digitized by Google

laša, — uzeo se braniti Lavo od Tomice, koji ga je nukao, da ode gore.

— Ne — ne — ti moraš. Što te briga za Mikolaša! I ja ne ljubim toga izjelice, — ali djevojka — djevojka — velim ti, pravi angjeo — oh — poslastica! — i on digne prste k ustima pa cmokne u njih i razigrano mahne debelom rukom po zraku. Nije bilo fajde, Lavo mu se ne mogaše oteti i morade u salon. Oncle Tomica nije ni pustio, da presvuče kaput. »Trice i kučine — rekao je Lavu, kad je taj spomenuo crni kaput, — ne ćemo valjada praviti parade s tom bahatom čivutarijom!« Bio je oncle Tomica pokraj svega svoga liberalizma veoma zagrizen plemenitaš.

Već u palači odisalo je finim dahom elegantnoga svieta. Na stolici u kutu spazio je Lavo moderni haljetak ženski, od kojega je atlasna podstava gizdavo sjajila. Njemu je već ovaj atlas bio strašan.

U salonu je taj čas Zlatica napalila stearinke, usadjene u visoke, staromodne srebrne žirandole. Na kanapeju sjedila je uz domaću gospodju posve mlada djevojka. Oncle Tomica nije pretjerivao, kad ju je toliko slavio sa krasote. Bijaše zbilja savršena ljepota. Bujna crna kosa, spletena u strogo modernu englezku frizuru, dugoljasto fino lice iztočnoga tipa, no ipak bez značajke evrejske, sa zagasitom tamnom pûti, smedje dugoljaste i krupne oči, zasjenjene dugim trepavicama i nadvučene gustim crnim obrvama pod nizkim plemenitim čelom, ravni dražestni, u nozdrvama ponešto tatarski nosić, sitna rumena ustanca, za kojima se red prekrasnih bielih zubića pokazivaše, — sve to činjaše da joj je glava upravo krasna bila, ma da je iz lica strujilo nešto hladna, stroga i suviše svečana. A istom tielo! Evrejke u obće ljepotom stasa i bujnošću i gibkošću oblika nadkriljuju indo-evropske žene. U Vande Mikolaševe ova prednost rase po-

Digitized by Google

stigla je svoj vrhunac. I široka i obla u ramenicama — i bujna u grudima — i vitka u pásu — i prelestnih ruku — sva razkošna a opet nježna, ona je stajala pred čovjekom kao oživjela Sulamit — i bilo mu je kao da sluša slavodobitne rieči velepjesme i kao da ga žari žarki zadah s Libanona.

Kad je Lavo u sobu uljezao i uljudno se poklonio, ona mu je uljudno i dosta ljubazno zahvalila ali i sa dostojanstvom prave svjetske dame. Teta Brigita taj čas je pozelenjela od jada nad »tim židovskim curčetom, što pravi komplimente, kao da je princeza!«

Majka je Lava dočekala s malim prikorom, što je cieli dan od nje izbivao. On se tek nasmieši i učini kao da moli oproštenje, no ne reče, kako je i gdje je sproveo dan. Nešto ga suzdržavalo, da spomene ovdje Vjerino ime. I izmakne daljnjim pitanjima, okrenuv se gospodi, koja se kod prozora sa starcem Blinjevićem zabavljahu. Mikolašu se dosta ukočeno nakloni, ma da ga je ovaj sniženo-ljubazno pozdravio i iz daleka mu pružio tustu ručicu, sa koje se na malom prstu caklilo od omašna briljanta, te mu dva tri puta doviknuo: »servus — servus — amice dragi!« — Bio on silno bogat čovjek, odvjetnik, koga su tražili i bojali ga se, a bio je i moćan na Markovu trgu u Zagrebu — pa si je nizki debeljaković dopuštao u svom obćenju prema mladjima i prema činovnicima način milostiv. Živio je u gradu i ljetom tek dolazio na imanje, koje je prije više godina na javnoj dražbi za male novce kupio. Imanje je prije spadalo njegovu jednome klientu. — Bio je odavna već udovac. Kćer je dao izobraziti kod gradačkih »sacré-coeur«, — no još uviek joj je držao guvernantku ili učiteljicu engleskog jezika, što li.

— Dajte — amice — da Vas upoznam s mojim prijateljem, — uzme Mikolaš Lava za ruku i predstavi ga tome prijatelju.

Digitized by Google

— Dr. Armin Rakoci, odvjetnik i veleposjednik iz Pešte.

Lavo letimice pregleda vanjštinu stranoga gosta. Odlikovala se od glave do pete elegancijom velegradskoga čovjeka. Tamno, majstorski skrojeno odielo za cielo je bilo iz jednoga od prvih krojačkih ateliera i bijaše od najnovije mode, kao što bijaše i rublje i ovratnik i cipele. Iz ciele prikaze odsievao moderni »pšit« i nastojanje zanositi vanjštinom na kavalira; — gotovo bijaše kopija kakova člana iz narodnog kazina peštanskoga. Kosa bijaše do kože ostrižena, isto tako gusta crna brada, — tek brkovi bijahu dugi i ravno zasukani. Male okrugle očice svietlo se i pametno hladnim i pronicavim pogledom micahu na sve strane i svud zagledavahu. Omašni, u pravilni polukrug zavinuti nos i nabačene usnice podavahu bliedome, dugoljastome i naborima izprekrižanom licu izrazit semitski tip, kvareći tako nastojanje, da vanjština izgleda na aristokratsku.

Lavo s priličnom zlovoljom i dosadom pogleda u prvi mah novoga znanca, nu onda se u jedared trzne. Prizre mu se, kao da je toga čovjeka već negdje vidio, tako mu se crte pričinjahu poznate.

— Ta — zar me zbilja ne poznaješ? — uzme dr. Rakoci, držeći ga sveudilj za ruku. Licem mu preleti neki slavodobitni izraz, koji kano da je imao izreći: »gle, kako sam otmen!«

— Čini mi se, — oprostite — ali — odvrati zbunjeno Lavo.

— Ta jest, — valjada u ovih deset — jedanaest godina niesi zaboravio — ali da — prije sam imao drugo — jest — no — zar se ne sjećaš Davida Hermana?

— A ti si — da — da, — gle — pomutilo me novo ime, — odpovrne Lavo, još uviek zbunjen. Nije znao, kako da misli i što da reče o toj promjeni imena.

Digitized by Google

— Dašto. Ti znaš, da sam svoju domovinu i svoj narod ljubio, — zašto dakle ono njemačko prezime, kojega napokon takodjer od pamtivieka ne nosim! A smetalo mi je. Kod nas se ljube narodna imena. I u obće — dobro mi je došlo. Kanim sada u sabor. Kancelariju sam podigao na toliki stepen, da sada mogu malko odahnuti i baviti se politikom. Pa onda dobro je, da budem zastupnikom, jer sam član mnogih novčanih zavoda. Da, — mogu ti reći, niesam potratio svoga vremena. A kako ti? Jesi li još uviek onaj stari idejalista i filozof? — Lavo se tek dosadno nasmieši i ne odgovori na pitanje. Nu dr. Rakoci kao da i nije više mislio na pitanje. Na dušak je izpripovjedio Lavu, da se bogato oženio i dobio sa ženom četverokatnu kuću i peti dio u jednoj tvornici žeste u Galiciji, da imade dvoje djece, kojoj drži sada već francezku guvernantu i da mu žena svake godine polazi u češke kupelji i u Nizzu, — a i sam da mnogo troši, dakako — da i mnogo privredjuje te je u nekoliko godina stekao imetak.

— Da — da — ali, junače moj, — i naradio sam se. Pa brige — pa srdžba, — eh — znaš — da koji put ipak mislim na naša liepa djačka vremena. No — opet je bolje ovako! — i on se samodopadno protegne, nasmije se glasno i obuhvati Lava oko pâsa. Lavo pak nije vjerovao njegovim riečima o sreći, ni njegovu zadovoljnu smiehu, on je u njem tek vidio samodopadnost sebičnjačku. Ostarjelo prije vremena lice Rakocijevo kao da je za njega bilo otvorenom knjigom, iz koje je čitao, koliko li je silna naprezanja — i briga — i robovanja iziskavao taj njegov uspjeh, kojim se dičio. —

— A kako si došao ovamo? — upita ga napokon Lavo. —

— Ta — u poslu. Velim ti — posao, i uviek pósao. Jedan od mojih najodličnijih klienata — barun Ivor

Digitized by Google

Stern — taj ti se zaljubio u tu vašu Hrvatsku, — silom hoće da kupi ovdje imanje. Pa baš ovdje vaš kut omilio mu. Došao lani ovamo u vaše toplice — i nema od onda mira. Prijatelj Mikolaš još ga nagovarao na to. Dakako, samo je Mikolaševo imanje premaleno. Barun hoće da složi i uredi — pravu gospoštiju. I on bi k Mikolaševu dobru još što prikupio — Dragance i vaš Lipnjak. — He što veliš na to? Barun je silno bogat — on će dobro — on će sjajno platiti. Mikolaš će učiniti divan posao. No — nekako zapinje. Barun je već nestrpljiv. Poslao je dakle mene, da uskorim.

— Težko da će ti moj otac prodati. Ne vjerujem.

— O — kad ponudu čuješ — pa i tvoj gospodin otac; — nije moguće, da ne pristanete. Bio bi to grieh. U ostalom ako ne ćete — barun će odustati. Napokon Mikolaševo Topolje sa Dragancem bit će takodjer liepa skupina.

— Dakle ste za Dragance sigurni?

— O sigurni. Veli Mikolaš, da su Draganci gotovo kao njegovi — i on prodaje svoje Topolje samo pod uvjetom, da se od njega Draganci kupe.

— Oprosti ti meni — kakve ima on uvjete stavljati za Dragance? Još, hvala Bogu, niesu njegovi.

— Al on ima sve hipoteke!

— No da — da, ali ipak. Zašto ne bi barun Albaniću platio? Tako bi Mikolaš došao do pokrića svojih tražbina, a Albanićevi ne bi bili upropašteni, — ostala bi im liepa glavnica.

— Ah — ja vidim, da sam previše govorio. No ništa za to. Kako rekoh, na stvari se ništa ne mienja. Barun želi Mikolaševo dobro sa još kojim obližnjim posjedom, a ne može ga dobiti, ako ne kupi od Mikolaša i Dragance. Istina — tebi se čini čudnovat postupak Mikolašev — ali posve je naravan i logičan. Posao je — posao.

Digitized by Google

— Dakako — on misli Dragancé na javnoj dražbi uz bezcienje dobiti — zato je pokupovao sve tražbine protiv Albanića, — razumijem ga ja; na dražbi ne će imati konkurenata. I tako će dobiti krasno dobro bud za što, a prodat će ga za silne novce barunu — a i svoje Topolje tim će skuplje dati. Previdjam ga ja, — al to je užasno. Ti veliš, da si zastupnik barunov, daj dakle — čuvaj njegov interes — i kupi imanje izravno od Albanića. Mikolašu ćeš morati više dati.

— Dobro — dobro — ali onda Topolja nemam! — a napokon — barun je već Mikolašu povjerio sav posao, ja sam samo došao, da pospješim. No — ajde — da čujemo, što kaže gospodin otac.

XVI.

I oni se približe Blinjeviću i Mikolašu, koji u drugome uglu sobe živahno razpravljahu. Stara gospodja promatraše ih cielo vrieme sa silno već zabrinutim licem. Ona je bila posve protivna prodaji. A znala je, da je Blinjević čovjek praktičan, pa se bojala, da bi ga sjajna ponuda mogla skloniti, da pristane na prodaju. Zato je sada Lavu, dok je mimo nje prolazio, namignula i šapnula mu u uho, neka za Boga odvrati starca od prodaje.

Mikolaš je medjutim svojim važnim, glasnim načinom razvijao svoja načela o gospodarstvu i o jadima i nevoljama ekonomskim. Nije još ni jednom rieči spomenuo svoje ponude. Ne htjede odmah s cielom istinom izaći napolje, jer kad je onomadne govorio o tome, prekinuo ga je stari Blinjević sa smiehom i nije htio, da se o tome duži rieč: »Ta — kud ću ja sada ovako star — gotovo sam s jednom nogom već u grobu — pa da se selim — da idem u grad živjeti? Što mislite — moj dragi Mikolašiću?« — rekao je onaj put.

Sada je Mikolaš uzeo iz daleka nišaniti.

Digitized by Google

— Pa uzmite – magnifice domine — onu nekakvu filokseru. Jeste l' čitali o toj najnovijoj kugi? Ako to dodje k nama, mi Zagorci (on se volio nazivati tako, ma da je tek od nekoliko godina kupio dobro u Zagorju, gdje bi istom koji ljetni mjesec običavao proboraviti) — mi — mi Zagorci utučeni smo. Niesu nam dobra ništa više vriedna. Jer još jedino vino bilo je nešto, što je donosilo koristi; kad toga dakle nestane — što ćemo? A taj djavo nije više daleko. Prieko u Štajerskoj, — u Ugarskoj, u Sriemu — svagdje je već ima.

— Pa velite zbilja, da je to tako strašno? Nije l' to kakva bolest — koja je već bila — pa tek u novoj formi? Ti današnji naučnjaci svemu daju nova imena, — prekinuo ga je Blinjević.

— Ta nemojte — strašna je to stvar, — uzme Mikolaš i nastavi živahnim bojama opisivati užas filoksere. Starcu Blinjeviću čisto je srce od straha jače kucalo, slušajući one strahote. Ta – imao je do trideset jutara prekrasnih vinograda, koje ako i ne po novoj metodi al opet držaše u liepu redu. I ljubljaše ih ljubavlju otčinskom, zanosom mučeničkim, strašću poljodjelskom. A opet javio se u njem i čovjek poslenik, koji je odmah pred očima imao golemu štetu na imetku, da mu ova nesreća vinograde porazi.

— Nije — nije ništa danas više s gospodstvom! — nastavljaše Mikolaš svojim debelim, gotovo tustim glasom, ugibajući se očima Blinjevića. — Ono, što govore o američkoj lozi — ta — trice i kučine! Tko to može? Tomu se hoće silna glavnica kod nešto većega vinograda. A tko u nas imade takve glavnice? Pak dopustimo, da bi i to bilo, nastaje drugo pitanje, da li vriedi ulagati veliku glavnicu? Molim Vas, kod naših prilika, naših komunikacija, kako ćemo mi izdržati konkurenciju naprednijih zemalja?

Digitized by Google

Nitko nije protuslovio Mikolašu. Imao je on način vješta odvjetnika i čovjeka umna, kojim je postizavao, da je riedko tko smio pobijati njegove tvrdnje. Stari Blinjević povladjivao mu je dapače kimanjem glave. Znao je najbolje užasno težko stanje gospodara. Imao je svake godine sto jada, dok je mogao unovčiti privredu i prirod. Morao je toliko puta po što po to prodati najkrasnije žito. Najjačim i posve izhranjenim volovima težko je koji put kupca našao. A novaca treba. Daj plati težaka, majstora a najviše i najgore — daj plati porez! Nema tu čekanja. Bilo je časova, kad je starac proklinjao sudbu, koja ga je svezala sa zemljom i sam vjerovao, da bi ma istom za štogod dao dobro, samo da se rieši tih dnevnih briga, nedaća, srdžbe i jalova truda. Dakako, da pomisli sebe u drugim prilikama — gotovo i ne bi mogao smisliti. Čisto bi mu srce zakucalo brže, kad bi mu se pred dušu stavio život u gradskom stanu ili makar i drugčije a ne u Lipnjaku — a zakucalo bi od strave. Ne bijaše tako tek iz sentimentalnosti, već bijaše tako, jer kao da je imanje s dušom njegovom sraslo bilo. On se nije mogao pomisliti bez njega Nije bio oholica, ali opet je mnogo do toga držao, da je do četrdesetosme »vladao« imanjem i imao svojih podanika, te se i sada dičio, da stoji na svojoj grudi, pod svojim krovom i da se od svoje njive hrani. Do plemstva i do svoje krvi nije toliko držao, koliko do toga svoga posjeda, nasliedjena od otca, djeda. On je dapače prezirao onu plemčad, koja je bila bez dobara i tek se svojim plemenitaškim listom dičila. Njemu je bilo glavno njegov »gospodski posjed« i njegovi mužeki, s kojima je bio strog, ali ih ljubio.

I unatoč svim neprilikama, uzprkos sviju muka svega truda, pored neprekidne upravo borbe, da se uzdrži, on — opet dosada nije ozbiljno mislio, da bi se

Digitized by Google

mogao svega toga riešiti i pustiti gospodarenje te se odseliti u varoš. I kad mu je onomadne Mikolaš prvi put spomenuo prodaju, on se tek mogao grohotom nasmijati; — tako strana, tako neprijatna — gotovo glupa pričini mu se ova pomisao. Tek u srdžbi znao je on dosele na sličnu zapasti, — ali isto kao na kletvu, kod koje se ne misli na ono, što se izreče. I nije sutradan već mislio na Mikolaševu ponudu, kao što nije mislio na takvo šta, kad bi čuo, da je ovaj ili onaj vlastelin svoje dobro prodao. Da i on to učini — ta — kako — kako bi? Držala ga ta njegova rodjena zemlja čvrsto — tako čvrsto, da nije ni ćutio silnih njezinih spona. Ove spone kao da su bili dielovi cieloga njegova organizma. Pa i sada, dok je Mikolaš sveudilj bajao o potežkoćama gospodara i zapao iz filoksere na američku i australsku konkurenciju, — on je jednako morao povladjivati Mikolašu, ali nije došao na misao, da bi najbolje bilo, da čovjek imanje proda.

— Tako je — tako, i nije inako, — govoraše Mikolaš. — Nema više od naših malenih imanja koristi. A napokon i slavonski veliki posjedi jedva jedvice životare. Amerika, Australija — a doći će na red i Afrika — južna Sibirija, — ta — to je zemlja djevičanska, — rodi tamo ne osamnaest, dvadeset zrna na zrno, kao u nas tek u najboljim godinama, — već rodi na zrno dvje sta zrna. Pa kud će tu konkurencija? A njihova jeftina radnja — a jeftini provoz preko mora! Molim Vas — nije tome davno, što bijah na Rieci. Vidim ja parobrod — velim Vam — čudo od grdesije, a nakrcan sav kukuruzom. I taj kukuruz jeftiniji je za dvie trećine od našega! Ne — ne — nema s gospodarstvom ništa više, — zavikne Mikolaš.

— Istina — istina — a porez — da ga ne mo'š nasmoći. Propast ćemo redom svi! — dometne Blinjević niknute glave i zabrinuta bolna lica.

Digitized by Google

— Dakle uvidjate? — živahno se okrene k njemu Mikolaš, no brzo se popravi i bude opet miran i hladan. — Tu nema, gospodine moj, nego da se riešimo toga.

— Ha — kako se riešiti — što da činimo?

— Eto što! Ja prodajem svoje Topolje. Učinite to i Vi. To ste napokon dužan sebi i svojoj djeci. Spasti ćete tako barem glavnicu.

Blinjević se u prvi mah zlovoljno lecne, no ne odvrati ništa. Dva tri puta korači po prostoru medju prozorom i Mikolašem. Taj pak nastavljaše kao prije. Govorio je — Bože moj — tako razborito — tako temeljito, da starac Blinjević ne nadje ni jednoga razloga, kojim bi mu tvrdnje pobijao. A opet — sva mu je duša protivna bila riečima, što ih Mikolaš govoraše oporim svojim dubokim glasom i koje se o starinske stiene doma odbijahu čisto kao zrnje iz neprijateljskih topova.

— Ne — ne! — mogaše tek starac promrmljati.

— Kako ne, za Boga! Ta čujte me. Barun Vam daje za Lipnjak sto hiljada. Ja mislim, to je ponuda briljantna. To je već »pretium affectionis«. Nije li tako?

Od ove se svote u istinu trzne Blinjević. Gotovo se stao u sebi tresti kao od groznice. Bio je on previše praktičan duh i previše ozbiljan poslenik, da ne bi bio pred takvom svotom zapao u razmišljanje i da se ne bi na nju osvrnuo.

— Sto hiljada, velite? A da ja za sto hiljada ne dam? — rekne napokon od navade kao čovjek, koji se na sajmu pogadja. U ono nekoliko trenutaka njemu je posve jasna stajala slika, koja govoraše za prodaju. I ovom svotom on postaje čovjek gotovo imućan, a prestaje trud — briga — srdžba. No u drugu ruku — dolje niže u srcu — u srcu sve se nešto trzalo i kidalo od žalosti.

— Ako ne date za sto hiljada — umieša se sada dr. Rakoci, — Vi ćete za cielo dati za sto i deset hiljada.

Digitized by Google

— Sto i deset hiljada! — klikne Blinjević, koji ma i kako visoko cienio svoj Lipnjak, opet je znao, da je ponuda u istinu briljantna. Onda mu u jedared sune misao — posve kao u seljaka, — misao sumnje i dvojbe, nije li Lipnjak još više vriedan, kad se eto židovi za nj tako trgaju.

— A da ja ne dam ni za sto i deset hiljada!

— Ne budite diete — no — barun je silno bogat čovjek, — pa dobro — dat ćemo još pet hiljada k tome, — razumieva se, Vi dajete cieli fundus instructus.

— Sto i petnaest hiljada! — ponovi mekanično gotovo zaslieplјen sjajem i ogromnošću svote Blinjević. Sva njegova razborita duša potrese se od silna poriva. Pred takovom ponudom kao da je sve u njega izčezlo i ostalo jedino uvjerenje, da može učiniti sjajan posao. I Lavo nije u prvi mah ništa mogao da kaže. Tomica pak od čuda je i mahao rukama i vrtio se na mjestu i nezadovoljno kimao na lievo i na desno glavom, mrmljajući: »Kako da tu može još krzmati! Oh — lude hrvatske vlastelinske glave! Ta — odmah bi objeručke drugi pametan čovjek prihvatio.«

— Velite dakle — i sav fundus instructus? — upita tek onako Blinjević, a u duši jedva se suzdržavajući, da ne prihvati ponude. Sjajna svota, za njega i u njegovim očima ogromna svota, čisto je sve njegove ostale osjećaje zatjerala u sjenu. Al opet se nije mogao odlučiti.

— Da, i fundus instructus — naravno — tako se svagdje kupuje i prodaje! — odvrate u isti mah Mikolaš i Rakoci. Sad im se i Tomica pridruži pa i on stane zagovarati prodaju. Tek Lavo je šutio. U njemu je nastala silna borba izmedju čuvstva i razuma.

Njega je u ovo nekoliko sati rodjeni mu dom posvema osvojio i silnu ljubav razplamtio u njega za staru kuću. Pomisao, da je napusti za novac — za volju svjet-

Digitized by Google

skih razloga, činila mu se i gadna i strašna, ali razum je razum, a taj razum upućivaše zapovjednim načinom, da bi bila užasna pogrješka propustiti prodaju.

Oncle Tomica nagovaraše Blinjevića u tom smislu. Nu sada se javi stara gospodja. Ona, koja se drugda od straha pred suprugom ne bi usudila ni za što da se mieša u poslovne stvari, skoči k rpi mužkaraca i uzme se živo protiviti prodaji.

— Dragi Livije — obrati se k suprugu, — slušaj mene! Kako i možeš o tome da razgovaraš? Kud ćemo mi starci — sada odavle? — Gotovo četrdeset sam godina ovdje, — a ti odkad si na svietu — uviek si ovdje. Što ćemo mi u gradu? A da kupimo drugo dobro, kako veli gospodin doktor — i to nije ništa. Ako želimo i nadalje gospodariti — e pa dobro, ostajmo ovdje. Zašto da mi drugima mjesto pravimo? Ah — ja sam tek žena, ne znam ja misliti kao mužka glava, ali — ja ne vidim nikakve koristi. Nije tek srce moje protiv prodaje, već — ja i računam. Što je danas sto hiljada? Ništa; — u gradu ne bismo s tim imetkom ni na polak mogli tako živjeti, kao što živimo danas ovdje. Hvala Bogu, svega imamo. I ti — kako bi ti bez tvoga gospodarstva živio? Niesi ti lienčina — tebi se hoće posla. Ah — ne — ne — nije to za nas! A poradi djece? E — i za njih je bolje, da imadu svoj pied-à-terre — svoj krov, kud se mogu skloniti, ako ih u svietu snadje neprilika. Niesu novci tako sigurni — kao zemlja. — Ne — ne — ja niesam za prodaju! — Glas staričin gotovo je zamirao u plaču. Od uzbudjenosti sva je drhtala. I kada joj uzeše protivno dokazivati, ona je najprije stala rukama od sebe mahati a napokon je spomenula, kako je susjed Petrović od žalosti pô godine kasnije umro, od kad je rodjeni dom prodao.

Digitized by Google

XVII.

Lavo je od prvoga početka cielom dušom stajao uz majku. Dašto — morao je u sebi priznavati, da ga vodi čuvstvo a ne razum. Da li razlozi majčini podnose i kritiku duha, na to još ne mogaše odgovoriti u njezinu smislu. On je još uviek bio uvjeren, da je prodaja razborita. I to ga je boljelo, ljutilo ga je, te njegova mržnja na sviet, na to carstvo razuma, u kome nema mjesta srcu i čuvstvu, sad je jače nego ikada uzbuktila u njemu. On je, gotovo u jasnim oblicima kakove slike, gledao tu silnu bujicu zlata, što je novac predstavlja, a koja sve zahvaća, sve poplavljuje pa i njegov dragi rodjeni dom, u koji je pribjegao, da odbjegne svietu — a eto sad mu ga ova strašna sila otimlje i predaje svietu.

Onda pomisli na Vjeru. Videći majku, kako trpi od pomisli, da bi izgubila dom, njemu se muke i boli, što će ih Vjera imati da propati, pokazaše još strašnije i još bolnije. Gotovo, da mu se sva nutrašnjost prenapuni od straha, smilovanja i sućuti. Ovo bješe razlog, da ga zahváti neka silna uzrujanost i vrtoglavica. On se nije više pitao, tko imade pravo, da li Mikolaši i Rakoci sa svojim razlozima razuma i sa svojim slavljenjem novca, ili pak majka sa svojim srcem i klikom ljubavi k rodjenoj grudi. On uzme sada živahno, vatreno, čisto kao opit braniti majčine rieči i tvrditi, kako ona istinu zastupa a Mikolaš i Rakoci da sliede obmanu svjetsku. Sjeti se današnjih Vjerinih rieči pa i on dovrši: — Što je novac? Zar nam on mora da pribavi blaženstva? Samo ono je po nas dobro i sretno, što u duši imademo. Svoj dom — njega imam u duši i u srcu — a vaše hiljade? Ah — one su svačije i ničije. —

Blinjević je iz početka kako na ženu tako i na sina u čudu gledao. Rekao nije ništa, niti je ma kakovim

Digitized by Google

znakom pokazao, daje li im pravo ili krivo. Tek — kad je Lavo počeo sve žešći bivati — on se tek nasmieši i dosta priezirno rekne: »Ah — idejalizam — gluposti!« No ipak — nadodje mu misao jedan čas, ne bi li u obće pustio Lavu, da on rieši pitanje. »Ja napokon — nemam nego tih još nekoliko godinica pred sobom. Njega se svakako više tiče. No — gle — kakav je idejalista! A ne govori tako iz uvjerenja. Ne — ne — ne ću, no da sâm odlučim!« — I isti mah sâm se snebivao od svoje pomisli. Ta — ne bi li to isto bilo kao da se odriče svoga prvenstva, svoje »potestatis patriae«, — ta — isto — isto — a toga ne smije da učini; — dok živi, mora da on krmilo u ruci drži. Ali ipak i sinovlje rieči i majčin krik učine, da je magična sila velike svote izgubila svoju jakost, te se oni duboki nutarnji glasovi srca opet javili. I on, makar da u svojim svagdašnjim poslovima nije trpio odlaganja i neodlučnosti, niti je rado krzmao, sada ipak postane neodlučan pa smisli da cielu stvar odloži.

— Ne ćemo više o tome. Vi, amice spectabilis a i clarissimus dominus ovdje — ne ćete valjda htjeti, da Vam odmah kažem svoju odluku, — obrati se k Mikolašu. — Kod takvih je stvari najbolje, da se. prije no što se riešiš, prespavaš. Možemo mi koji drugi dan — za koju nedjelju dana — možda i mjesec.

— Dobro — dobro! — potvrdi Mikolaš, komu se sjalo lice od zadovoljstva, držeći, da je za svoju stvar siguran.

Rakoci zamoli ipak, da bi se što prije predmet uredio.

— Ah — neka magnificus po volji, — prekine ga Mikolaš, bojeći se, da bi se Blinjević mogao kod takova nutkanja razljutiti. — Napokon — Vi znadete, da mi je moj perovodja učinio glupost s Albanićevima. Produljio je rok. Sad nema no do proljeća da čekamo. A prodaja

Digitized by Google

Draganaca — to je glavno. Gospodin susjed ima dakle vremena. Glavno mi je, da se odlučite u obće, da o ponudi razmišljate i da je ne odbacujete onako u obće. Jer ja ne sumnjam, da razmišljajući morate doći do istoga zaključka, do kojega sam i ja došao. — I Mikolaš se samosvjestno razgleda po svima nazočnima i po sobi.

Lavo istom što nije planuo od jada, čuvši Mikolaša, kako nemarno i opet posve sigurno govori o prodaji Draganaca. Ah — a sve mu je jasno pokazivalo, da može tako govoriti — taj »užasni« čovjek, u kome je sada gledao personifikovano moderno doba i njegov hladni, tek materijalnim svrhama odani pravac. I htjede da mu se uzprotivi te je već otvorio usta, no u taj čas otvore se u prednjoj sobi vrata i u sobu unidje nizak starčić, siede kose i brade, zamotan u dugi putni menčikov. Sluga Jurić nosio je za njim torbu i plašt.

— Servus humillimus! — javi se još kod vrata piskutljivim na plač zanosećim staračkim glasićem, — i onakav u menčikovu pobrza hitrim kratkim koracima ravno u salon medju družtvo.

— Ljubim ručice, draga moja Milčika, — obrati se najprvo k domaćici i izcjelivav joj obje ruke, pohiti do Blinjevića, komu se baci u naručaj pa ga redom tri puta izljubi na svaku stranu lica.

— Živio — živio, amice Jožica! — pozdravljao ga srdačno Blinjević, otimajući se nježno poljubcima. On nije trpio toga.

— No to je liepo, da si došao. Baš nam je drago, — uvjeravali ga domaćine, kojima je u istinu bilo drago, da vide od davnine prijatelja, koji je prije kratka vremena prodao svoje dobro i preselio se u grad. Učinio je tako po volji svoje žene, rodjene Njemice, koja se ni sa svojih pedeset godinâ nije mogla primiriti i nikako

Digitized by Google

ladanju priviknuti, ma da je punih trideset godina vani proživjela. On je, — zvao se Josip Klenušević, — od vremena, odkad se je preselio u grad, bio kao utučen. Lice mu nekud spalo u duljinu, protegle se po njemu crvenomodrušaste žilice, oči mu mutno i uviek nekud izgubljeno gledale nemirno u sviet, a i nos kao da se nad debelim usnicama ovjesio. Uvjeravao je, istina, cieli sviet, kako tek sada oživljuje i znade, što je pravi život, ugodni mirni život bez dodijavanja služinčadi i poreznoga ovrhovoditelja, — ali opet nitko mu nije mogao toga vjerovati i svak je znao, da tako govori po zapoviedi svoje žene, koja je bila veoma stroga i oštra, i koja ga je vječno učila manire i spočitavala mu, da je pravi hrvatski medo, a koje se on više bojao nego ičesa na svietu. U istinu on je u gradu od dosade zamirao, bio u vječnoj zabuni i smutnji u družtvu gradskih ljudi, u neprekidnoj bojazni, da ne učini pred njima kakvu seosku il zastarjelu glupost i nije nigdje mogao mjesta naći. A opet je pogibao i izgarao od želje za svojim zagorskim zavičajem, za svojim starim znancima, seoskim popovima, i za svojim mužekima. Kad je samo mogao od žene, on bi se odšuljao iz grada i pohrlio u Zagorje, gdje bi redom obredao svoje znance, kako gospodu i popove tako i seljake. Dakako — u blizinu svoga negdašnjeg doma ni za što ne bi bio mogao poći. Na milju mu se ugibao i najsitnija spomen na nj iztisla bi mu suzu. Novoga gospodara imanju, bogatoga nekog primorskog trgovca, ne bi nikad imenom nazivao, već bi govorio samo: »on«.

— Dakle — kako si, dragi Jožica? — upita ga Blinjević, nakon što se došljak na sve strane poklonio i zbunjeno se odvratio od elegantne Vande, koja ga je tek nemarno i mimogred pogledala.

— O — gratias — amice magnifice — izvrstno. Velim ti — sada tekar znam, da živim. Nema više raz-

Digitized by Google

nih Imbrića, Vančeka a nema ni poreznih komedija, — što bi mi trovalo život kao prije.

— O sjeno Babetina — (tako je bilo ime supruzi Klenuševićevoj), — koliko daleko sežeš, — prikrivaš i ovdje mučeničku glavu moga Jožice! — rekne sa smiešnim patosom Tomica.

— Pusti ti moju Babetu na miru. Ona je uzorna gospodja pa zna, što radi. Ja samo njoj imadem zahvaliti, da stojim danas tako, kako stojim. Što bih ja bio — kud bih dospio! — odvrati Jožica dobrodušno. I nije se više obazirao na Tomičine šale, već se dalje hvalisao, kako ugodno boravi dane u gradu.

Mikolaš odmah upotrebi te rieči i svede vodu na svoj mlin.

— Što sam Vam govorio, magnifice? Ta jasno je kô sunce, da je najbolje riešiti se imanja, — kliknuo je on pobjedonosno. Dakako, biedni obraz prijatelja Jožice nikako se nije slagao s njegovim riečima. Domaćica mu stala protusloviti te najzad mu rekla posve otvoreno, da mu ne vjeruje. Starica je bila silno uzrujana.

— Ne — ne — »ergnan« dragi, — ti se varaš — draga Milčika. Prava je istina, što govorim, — branio se Klenušević. — Znala je Babeta, što radi. Ah — ona je čisto procvjetala u gradu.

— Ona — ona! — prekine ga živo starica, koja nije baš previše voljela Babete, srdeći se na njeno cifranje i luksus u toaleti. — Vjerujem za nju, ali ti! — Molim te — dragi Jožica — predobro te poznajem, a da ne bih znala, kako si ljubio otčinski dom. Ne da se to zaboraviti ni zahititi. Mani me se. Mogu misliti, kako bi meni bilo!

— No da — istina — u neku ruku imaš pravo! — priznade malodušno i nešto tišim glasom Jožica, bojazljivo se ogledav po cieloj sobi.

Digitized by Google

— Nije ne — Babete ovdje! Možeš slobodno izkaliti jade svoje, — podraži ga Tomica.

Svi prasnu grohotom u smieh. Ni Jožica nije mogao da se razljuti. Htjede da svrne razgovor na što drugo, no starica je jednako ostala kod istoga. Najzad nije starac u svojoj ulozi mogao da se uzdrži.

— Istina — istina — težko je to. Svaka ptica k svome jatu leti — veli se, — pa i k svome gniezdu, — priznade starčić pokunjeno i žalobno. — Nije meni lako bez doma svoga; — što da tajim, — to ću i pred Babetom priznati. — Glas mu je drhtao i jadovno izmučeno lice još je jadovnije i bjednije u taj mah izgledalo. Žalost njegova i nevolja kao da je sva na površinu izbila. A starica Blinjevićka jednako je u sebi mislila: »Sam Bog ga je poslao ovamo baš večeras. Sad može moj stari vidjeti, što prodaja učini od čovjeka«. I zbilja starac Blinjević kao da pogledavaše na njega sa zanimanjem i smilovanjem.

— Ja čisto odahnem, kad se nadjem opet pod takim starim našim »horvackim« krovom, — nastavljaše sada starčić od svoje volje. — Ah — u tim gradskim kvartirima — nad sobom — pod sobom — oko sebe — svakud imaš ljudi — tudjih, Bog zna kakih ljudi! Uh — pa tako tiesno: — ne smije čovjek ni da se pravo protegne, — ne smije ni pravo koraknuti — ni sjesti — ta — ni glasno zievnuti ne smijem — i da oprostite — ne smijem se ni čestito useknuti ni izkašljati, a da se ne bojim, sva će me kuća čuti. A moja je dobra Babeta u tom strogih nazorâ, ona se u svem reda drži.

— No — ove stroge nazore imala je već u Murvincu. Čini mi se, ni tamo niesi smio nego u papučama u sobe, — bocne ga Tomica. Istina je pak bila, da je o redu u kući Babeta imala svoje posebne, izvanredno stroge nazore. Još dok su živjeli u Murvincu, na dobru

Digitized by Google

svom, nije biedni Jožica smio pušiti nego u kasnarovoj sobi, iznimice i u palači, ako je bilo gostiju. U salon nije zbilja smio uniči nego u papučama, a da bi sjeo na baršunaste fotelje salonske garniture — eh — gotovo zlo i pokor! Kad se u grad preseliše, bilo je Babeti prvo, da nabavi novo skupocjeno pokućtvo — sve u staronjemačkom stilu. Da ga bolje čuva i štedi, čistoljubna je Njemica uredila u stanu, otraga na hodniku, dvie sobice, u koje je sprtila staro pokućtvo. I biedni Jožica morao je tu sprovoditi dane, — što dane —, ta i spavati nije smio u stilom uredjenoj ložnici, već i taj za njega tako važni odsjek života prolazio mu u ovim zadnjim komoricama. Na nesreću naišao je na to Tomica i mnogo je siromaha mučenika dražio s toga, no Klenušević je uviek s dostojanstvom odbijao svaku zanovetalicu, koja se Babete ticala i prekidao brbljavca: »Ta — mani se — moja dobra Babeta znade, što radi; treba da se čuvaju tako fine stvari — a ja — ja priznajem, da sam nesretan čovjek — nespretnjaković sam — medo — pravi medo. Što ćeš — iz te kože nikud — ja bih sve te fine stvari u najkraće vrieme pokvario. Mi stari »Horvati« — takovi smo«.

I sada je uzeo slično odvraćati Tomici. Tek brzo se zapleo u govoru. Smućivala ga Vanda, kojoj je upravo nasuprot sjeo. Djevojka ga pak u istinu jedva zamjećivaše. U njezinu liepom licu odrazivalo se nerazumievanje, divljenje, nemar, dosada, sve u isti mah i sve tek nejasno, jer u glavnome izražavalo je lice samosvjestni ponos i otmeno držanje. Njoj je bilo cielo ovo staračko družtvo čudno i neprijatno — gotovo smiešno i bez svakoga »šika«. Jedini Lavo kod svoga dolazka časkom je probudio neki življi pokret u licu i očima, no kad joj se nije približio, već se i on umiešao u dosadni razgovor staraca, onda je upala u predjašnju ukočenost.

Digitized by Google

Stara je gospodja nastojala, istina, da je pozabavi, no nekako i sama nije se mogla pravo snaći pred elegantnom mladom varošankom a i djevojka tek je nebrižno ili raztreseno odgovarala ili je stala pričati o svojim poznanstvima u gradu, o generalici N., o grofici L., o kontesi Lini i baronesi Terčiki, o »voltetikajcbazarima«, o »rotkrajcbalovima«, o predstavama živih slika, za što sve u starice upravo nikakova zanimanja ni razumievanja ne bijaše. Dok se starica ono upustila u prepirku s Mikolašem, došla je u sobu Zlatica i odmah je do Vande sjela, da ne bude sama, jer teta Brigita ni blizu ne htjede k njoj. Ali ni sa Zlaticom ne zapodjene pravoga razgovora, makar da je Zlatica bila veoma naobražena i načitana djevojka. Nije, istina, bila odgojena ni u kakvom institutu, tek je polazila prostu pučku školu, dok je još kod roditelja bila. No u kući Blinjevićevoj prisvojila je igrajući znanje, kojega redovito nemaju gradske djevojke, odgojene po školskim zavodima i višim školama.

Kod stola u Lipnjaku redovito se zapodievahu razgovori o književnosti, znanosti i umjetnosti. Tako je djevojka imala priliku mnogo toga saznati a uz to bijaše prijateljica čitanju — pa tako je s vremenom postala malom umnicom, koja je u dva tri jezika mogla čitati, razumjela se u književnost i u muziku. Vanda dakako mišljaše, da gleda u njoj tek pustu, nespretnu ladanjsku djevojku, siromašnu rodjakinju kuće. Toaleta Zlatičina, makar pristojna, ne bijaše ipak dotjerana, dapače češljala se još frizurom, koja je po glasu Vandinog žurnala već prije tri godina bila »une horreur!« Kud će dakle ona s njom! I Zlatica sama nekako se smućivala i izgubila svoju sigurnost — posve kao i teta joj Blinjevićka, pa nije našla prave rieči, da pozabavi svoju gostinju.

Vandi je svakim časom bivalo teže i nesnosnije. Teta Brigita je tvrdila poslije, da ju je nekoliko puta

Digitized by Google

uhvatila, kako je očima namigivala i žmirkala otcu, da bi otišli. I lice joj se u istinu posve razvedri, kad je oko osam sati Mikolaš uzeo da se prašta.

— Što? — klikne Blinjević. Sada tik pred večerom da Vas pustim! A niesmo još ni čašicu vina popili. Ta — bar Vi znadete naše običaje! Mora moj peštanski gospodin vidjeti, kako je u nas. Ne — ne — ja Vas ne puštam, — i on ljubazno iztrgne Mikolašu i Rakociju šešir iz ruku. Starica ih nije toliko suzdržavala. Njoj bijaše Mikolaš u dušu mrzak, a i Vanda joj se ne svidjaše. Lavo takodjer ne bijaše zadovoljan, što ih je otac pridržao. Ne samo što mu je cieli ovaj dodir s modernim svietom bio strašan i nesnosan, no on bijaše takodjer na iglama poradi željena pohoda na komušanje kukuruza u Dragancima. Čisto mu je težko bilo, da će tako divno probavljeni dan morati takvom disonansom da zaključi! —

Mikolaš naravno nije mogao odbiti poziva. Vanda, koja se bila već digla i nestrpljeno gledala na otca, spusti se opet nekako sustala i rezignovana na kanape. Zlatica je morade ostaviti, da učini odredbe za večeru. Sad je starica privukla k stoliću Lava. »On će najprvo znati, kako se s takvim »lutkama« postupa!« — mišljaše majka.

Lavo i Vanda poznavahu se još iz grada — dakako tek mimogred, istom od vida. Njoj je bilo sedamnaest godina, te je istom prošle zime počela zalaziti u sviet, a Lavo je tada već prestajao posjećivati zabave i već se zadnjih mjeseci bio povukao u svoju samoću. Tako ju je tek od vida poznavao, držeći je i on, poput sviju mladih ljudi, prekrasnom djevojkom. Dašto — on je gledao takodjer u njoj već sada tek za vanjski sjaj i za družtveno slavno mjesto odredjenu buduću lavicu. Vidjevao ju uviek u družtvu gospodja iz najodličnijih krugova, uviek nacifranu i elegantnu, uviek obkoljenu četom i

Digitized by Google

starih i mladih fićfirića te kao da se njihova smiešna vanjština, njihove glupe rieči, njihova pusta zabava — niesu njoj pričinjale takovima, naprotiv kao da je sve imalo za nju čara i užitka. »Napokon — ona ne traži nego poklonika!« — mišljaše Lavo, i prezirni posmjeh preletio bi mu licem. No — ljepota, neobična, strana ljepota, nikada ga nije pustila mirna. Kad bi se sreo s njom ili ju gdje našao, njemu je uviek bilo, kao da ćuti neki vrući zadah oko sebe, koji mu kožu pali i krv življe tjera. To ga još više protiv nje dražilo.

Kad je sada k njoj sjeo, Vanda je odmah življa postala, oči joj se zakriese i pustivši staru gospodju posve na strani, obraćala se samo k njemu. Bila je u konverzaciji vješta kao svaka svjetska dama. Prema Lavu ponašala se kao stara znanica i činila, kao da su sbilja svaki dan skupa. Poslije dakako spočitnula mu s dražestnom koketerijom, što joj se nije dao nikada predstaviti. On za izpriku tek štogod reče, ma da je znao, da i nije bilo prilike, da se predstavi. U obće on prama njoj kao da nije bio siguran i kao da ga je ostavio njegov običajni mir. Dakako — one veličajno-drzke samouvjerenosti dvadesetgodišnjeg mladića nije imao više, naprotiv, kao da ga je u ženskom družtvu napadala misao na njegove tridesetčetiri godine i zavlačila se neka staračka slabost. Osim toga ova ljepota njena — ona kao da ga je omamljivala, palila i dražila. Gotovo je šutio, te Vanda morade neprestano govoriti. On nije znao ni mislio, da li umno, izabrano govori djevojka, tek je morao jednako gledati njenu čarobnu pojavu — njenu savršenu glavu.

I kad je sluga došao javiti, da je večera na stolu i stari Blinjević ponudio Vandi, da je izpod ruke odvede u palaču, te je njihova zabava prestala, on se nije gotovo ni jedne rieči sjećao, što govorahu, a u duši mu stajala silno, žarko, jasno svaka sitnica njenoga tiela, i jednako

Digitized by Google

mu pred očima plovila slika njezina bielog vrata i one divne baršunaste puti, na kojoj kao da je prema ramenicama — i otraga na šiji lebdio tek dah svilenih pahuljica. — Oncle Tomica, koji je jedini bio u blaženstvu, što su Mikolaševi ostali, odredi Lavu mjesto pokraj Vande.

Večera je tekla svojim redom — obilnim, pravo hrvatskim redom. Jestvine su sve bile izvrstne — i stara je Blinjevićka zadovoljno kimnula nekoliko puta prema Zlatici. Ni gourmand Tomica nije prigovarao, kako je to inače njegov običaj bio — pa ma koliko gostiju kod stola bilo. Blinjević nije bio posve kao obično. Jednako je padao u misli. I morao je neprestance Tomica paziti, da zabava ne sustane. Ni razgovor o politici nije mogao pravoga života družtvu podati, ma da su Blinjević i Mikolaš bili u silnoj opreci, — starac je sav gorio i plamtio od svojih slavenskih idejala, a Mikolaš je slavio Tisu i Andrašija. No taj put čuvao se Mikolaš, da se otvoreno izjavi, malo da nije zatajio i Tise i Andrašija. Tako je razgovor postao mlitav. Dodje govor i na upravu — no i tu ne nadje nitko prave rieči, koja bi bila duhove oživila.

Vanda je iz početka nešto u čudu gledala na Krašića i na krojača, no — videći na stolu masivno staro srebro i dragocjeni rokoko-porculan (— što u ostalom staroj Blinjevićki nije pravo bilo, da ga je Zlatica na stol dala; bijaše to još od njezina djeda porculan i čuvala ga starica kao svoje oko —), Vanda se umirila i nasmiešila opet ljubazno — milostivo, dakako samo prema Lavu. On je pak upadao sve više u jednu ruku u nemir i uzrujanost, što izazivaše blizina krasne djevojke, u drugu ruku pak u zlovolju i dosadu na družtvo, koje ga opet privadja u uspomene na dane, što je proživio u svietu, i koje ga sprečava, da podje u Dragance. Čisto raznježeno

Digitized by Google

i tronuto i čeznutljivo pomišljaše na susjedni dvor, na Vjeru, na vrt i kako se prije nekoliko sati blažen na ogradu toga vrta obazirao. Nadao se, da će možda oko desete moći izmaći i još pohrliti onamo. No oko desete baš se družtvo i zabava najbolje razigraše. Blinjević je napokon našao svoj obični humor ljubazna kuće domaćine, Mikolaš je zabavljao tetu Brigitu, Rakoci pripoviedaše čuda iz Pešte, Klenušević je slavio mudrost svoje Babete, a oncle Tomica izazivaše obći smieh svojim šalama. Nastao je onaj hohot, žamor, smieh, koji čini zabavu svakoga družtva. Tek oko ponoći razstaše se gosti. Blinjević je i Mikolaša i Rakocija uzdignuo u »više sfere«, te su obojica istinabog malko široke volje, ali i posve občarani otišli iz Lipnjaka. Jedini Lavo i Vanda ne bijahu najzadovoljniji. Njoj se njegov mučaljivi, mrki način nimalo ne svidjaše, i bijaše nezadovoljna, da je mogao pokraj nje takav biti, gdje je ona tako neobično ljubazna. »Činila sam tako, da mi vrieme prodje — vjere mi ne njemu za volju« — rekla je poslije pred susjedom, kad se pritužila, koli je Lavo čudan. On bijaše doista ciele večeri nekako silno tužan. A zašto? — Bog sam bi mogao odgovoriti. Prije no je usnuo, okrenut k zidu glasno klikne: »A što mi se mota po glavi i jedna i druga! Što se mene tiču?« —

XVIII.

Ma da je morao obećati i Vandi i Rakociju, da će što prije u Topolje doći, Lavo ipak nije išao onamo. Isto tako naumi, da će svakako posjetiti staroga Albanića. No ni u Dragance nije išao. U Topolje mu se nije nikako dalo ići. Čisto se plašio toga. Znao je, da će ondje naći vjernu sliku modernoga svieta, njegovih za Lava glupih, farizejskih običaja i smiešnosti, gotovo poroka. Vandu je zamišljao kao prototip blistave, tek u vanj-

Digitized by Google

štini od naobraženosti nalaštene ženskinje današnjega vremena, Mikolaša držaše inkarnacijom zločestih nagona u čovjeka, orudjem pohlepe, lakomosti i bezobzirnosti, a Rakoci mu bijaše — točan izraz modernoga materijalizma i sebičnosti. On je znao, da bi mu bilo medju njima pretrpjeti opet sve one muke, što ih je morao podnositi u svietu, i od kojih je pobjegao u seosku tišinu, te sama pomisao na to bijaše dovoljna, da ga odvrati od posjeta u Topolju, ma da je znao, da time grieši proti najelementarnijoj uljudnosti. Ali — što je njemu do toga stalo bilo? Za Dragance nije pravo znao, zašto mu se ne da poći onamo. Nikako se nije mogao odlučiti. Svakako bijaše mu težko, da stupi pred starca Albanića. »Kako da ga pustim u bludnji? Skrivit ću laž, ako šutim te pustim — da stari još vjeruje Blanšinoj plemenito izmišljenoj priči. A opet — da mu izkažem? U koju svrhu — i šta bi sada Vjera —?« — govoraše u sebi. No nije samo s toga ostao kod kuće. Mnogo doprinošaše k tome nervozna mu i po tom promjenljiva narav i ona neopredieljenost i kolebanje u uvjerenjima i osjećajima, što ga koji put čisto tjeraše u očaj. Protiv doista osjećane želje, da vidi Albaniće a najvećma Vjeru, za kojom je gotovo čeznuo, on je suprotstavljao svoje sumnje, svoje nevjerovanje u zbiljnost užitka, svoju duševnu sustalost — gotovo nihilizam i sumorno i dosadno pitao se: »A zašto? Čemu da se opet izvrgavam nemiru, razočaranju? Ne — ne — najbolje — uvuci se kao puž u svoju kuću.« —

No posve zatomiti i ugušiti zanosa prvih dana nije taj nihilizam više mogao. Stari dom činio je svoju. Kao bršljan u šumi kad se obavija oko stabla, tako je i stari dom sve više i više korienja i grana razpleo oko Lava te mu dušu sve jače i gušće zavio u drage svoje mreže. Svaki čas je našao povoda, da u sebi klikne, kako je

Digitized by Google

dobro, sigurno i sladko pod tim rodjenim krovom i kakva bi grjehota bila, da se takav krov napusti i takav dom izgubi. Časkom bi takve osjećaje izazvale u njem stare, polutamne sobe sa svojim staromodnim djedovskim pokućtvom i starim — starim od dima i prašine potamnjelim slikama, od koje svaka kano da mu je od svoga mjesta na stieni tajinstveno — tiho — tiho šaptala drage dane iz djetinjstva. Čas bi opet to isto izazivao pogled na prozor — u rodjeni kraj — na modru planinu, na nedogledne livade, na nejasne rpe šuma i lugova. Koji put tek kakav krik u kući ili daleko gdje vani bio je dovoljan, da mu se u duši uzdigne val silna osjećaja i da mu duša sva zadrhće od ljubavi k rodjenomu domu. I posao u kući, posao u gospodarstvu — ova neprekidna radnja bez velikih maglovitih ciljeva sa jasnom svrhom i vječnim izčekivanjem uspjeha — sve ga to začaravalo i uzdizalo u njem neku mladenačku dragu radost Isto tako zanosili ga skupni dugotrajni razgovori kod stola — toli daleki i neodlučni po tečaj predmetâ, o kojima se razpravljalo, no nekako mili, istiniti i iskreni te bi ga posvema obajali i zatomljivali nekom sladkom običnosti. A najvećma bi ga savladao dom svojim starim slugama, od kojih opet bili mu najmiliji stari, već izsluženi špan Janko i kuhač Petar. Pustio bi gornje odaje i odšuljao se dolje u kuhinju ili u družinsku sobu ili u španovu komoricu te ovdje zapodjenuo bezkrajne razgovore sa svojim starim ljubimcima. Janku je tek nešto do devetdeset trebalo, a Petru netom sedamdeseta minula. Gledajući njih pomišljaše Lavo na onaj dugi nedogledni niz muke i biede, što im je bilo tečajem duga svoga vieka prepatiti, a morao se čisto od čuda u sebi krstiti, kako o toj nevolji tek nešto svjedoče izsušena im tjelesa i zgrbljena im pleća. Riečju njihove ne spominjahu muke, ili je navadjahu kano stvar koja se sama po sebi razumije u

Digitized by Google

ljudskom životu. Nije se čulo od njih jadikovka na starost, a isto tako nije bilo ni gramzenja za životom ni straha od smrti. Bilo je to mirno, razumno pokoravanje pod volju božju. Pa onda koja li vjernost k ovoj grudici zemlje, koja ih je sav viek čvrsto i željeznom snagom uza se držala i tiskala iz njih i zadnju kap znoja! Svaka im je misao, svaki osjećaj, svaka želja uz nju — i samo uz nju — prirasla bila. Janko je bio nizak, sitan starčić, od visoke starosti duboko sagnut sa velikom okruglom glavom, pokritom od guste kao snieg biele kose. Iz tamno-smedjega lica kriesile se crne male oči, tek nešto zamagljene staračkom modrinom. Pod zavinutim omašnim nosom nad upalim krezubim ustima kočio se gust biel brk, što mu podavaše vid stara izslužena vojnika, pak se zato on i rado nazivao »gospodskim oficirom«. Bradu je brijao. Kakav je sada izgledao, takoga se Lavo sjećao od vajkada. U ustima mu uviek visjela kratka lulica, iz koje bi koji put, kad nije bilo duhana, pušio makar orahova il višnjeva lišća. »Tek — da mi se pod nosom kadi i da mi jezik ma štogod cmulji. Tako je to u starosti!« — znao bi protumačiti. Živio je sada kod kuće u kćeri, no — najviše vremena sproveo bi u Lipnjaku, gdje ga gospoda uviek s ljubavlju susretahu i gdje je bio najsretniji, ako je Blinjević odredio, da ide na polje pripaziti k težakom. U dvoru ga čekala uviek i čašica vina, a to mu bijaše uz pušenje najmiliji užitak. Mlada pustopašna služinčad rado je zbijala šalu s njime, no — on nije za to mario. Prizrievalo mu se to posve naravnim. Napokon — znao je, da mu niesu zločesti. Na Petra, sedamdesetgodišnjeg starca, pogledavaše rado kao na čovjeka-mladića, i taj nije smio da govori pred njim o svojoj starosti. »Što ćeš ti? Sjećam se, kad te je pokojna majka nosila na rukama. Jednoć sirota malo da nije poradi tebe dobila po ledjima od špana. Bilo je to još pod starim gospodinom. Špan

Digitized by Google

bio neki Pavel, čovjek mrk i strog. A majka tvoja došla s tobom na tlaku —, vozili smo žito. Dašto — špan se razljutio. Eh — bilo je onda drugačije.«

Petar se podrugivao starcu kao svi drugi, no opet bio mu sklon. Nije mu govorio »ti«. I radje je sebi uzeo gori komadić mesa, samo da starcu dade najbolje. Starac se tomu nevješt činio ali opet — pazio je, da ostane u Petrovoj milosti, kojega je osim toga visoko štovao, jer je Petar bio jedan od najimućnijih seljaka — hvala Blinjevićevoj pripomoći, al svakako glavno zaslugom svojom. Bio je on izvrstan gospodar. Makar da je sav viek svoj u dvoru proživio, on je na nedalekom svom selištu sam gospodario i sinovi su morali dolazit za sve u dvor, da pitaju. Janko je pod starost podielio bio zemlje medju djecu — i za to je gore prolazio. Dakako — da je Petar tjelesno još posve krepak i sačuvan ostao. Od naravi bio je triezan čovjek i nije upao u običnu pogrješku dvorskih sluga, da bi se dao na vino ili požderljivost. Držao se on uviek reda te je on jedini bio, kojemu je Blinjevićka bez straha mogla povjeriti ključ od pivnice. Kod posla bio je brz i vješt. Gospodja Blinjevićka tvrdila je istina, da sada više ne kuha kano prije, imenito da je zaboravio praviti »torte«, — i bilo je koji put medju njima poradi toga pravde, — no opet i njoj i starcu Blinjeviću jedini je Petar po volji kuhao.

Lavo bi sate i sate probavljao vrieme uz njih. I Janko i Petar bijahu neizcrpljivi u pričanju negdašnjih zgoda, u kojima glavna uloga pripadaše redovito Lipnjaku i lipnjačkoj gospodi. Lavo se morao u sebi smijati, kako i za jednoga i za drugoga nije bilo odličnijega gospodina do gospodara njihova — Blinjevića — i kako nigdje nije po mienju njihovu ljepše bilo nego u Lipnjaku i u njihovoj domaćoj župi. A oba prodjoše dosta svietom. Janko je još za djedova života došao u dvor i prvo

Digitized by Google

mu opredjeljenje bijaše, da tada mladoga Blinjevića kao djaka prati u svojstvu sluge u grad, te je s njim tako prošao Zagreb, Pečuh, Subotište, Peštu i Beč. Petar pak došao je u dvor takodjer posve mlad, da se nauči kuhanju. Kad je Blinjević preuzeo gospodarstvo, učinio je njega slugom — inošem a Janka španom. I život ovih ljudî nije se više razminuo. Prestala i tlaka, Janko i Petar postadoše slobodni seljaci, no — i jedan i drugi ostade u dvoru. Lavo i ne mogaše pomisliti svoga Lipnjaka bez ove dvojice. I svaki čas, što ga je u njihovu družtvu sproveo, bio mu je neizrečeno drag, a njegovo čuvstvo ljubavi k domu zatalasalo bi se još jače. I tako se on sve više podavaše zatravljujućoj snazi rodjene kuće.

Uzalud bi se koji put javljao mefistofelski rug razuma sa svojim skepticizmom i svojim nihilizmom — srce njegovo u krilu stare kuće udisavaše i usisavaše već toliko odporne snage i daha staroga doma, te ga niesu mogle više smetati zanovetalice razuma. U take časove gotovo ne mogaše ponjati, da bi se takav dragi dom mogao prodati i tako dražestni život napustiti pa zamieniti životom gradskim, od kojega mu se gotovo koža ježila.

O prodaji Lipnjaka dodje medju starcima i Lavom do razgovora. Započe Janko — onako iz daleka tek da pita. U početku niesu se usudili, da kažu, što misle. Ako i niesu pred Lavom imali onoga strahopočitanja, koje imadjahu spram »staroga gospodina« i koje je prelazilo već u pravi strah, — to opet gledahu u njem uviek gospodina svoga, kojega ljubljahu, jer je tako dobar s njima bio i uviek im cigara donosio. Zato se i sada izgovoriše istom onda, kad su znali, da Lavo nije baš za prodaju posve zauzet. On je istinabog počeo kao da sam ne zna, što bi bolje bilo, ali lukavi seljaci odmah pogodiše, kako ćuti »mladi gospodin«.

Digitized by Google

— Da mi oprosti »mladi gospodin«, — uzme prvi Janko. — Da bi mene htjeli »stari gospodin« pitati, — znao bih im ja kazati. Niesam ja učio škola i ne znam čitati ni pisati — ali naučiše mene godine moje pameti. Starija je glava od knjige — kako se u nas veli, — i on pritisne pepeo u luli.

— Pak što ti veliš? — prekine ga Lavo.

— Hm — ja mislim — što da kažem — hm — kako bi to bilo, da se proda! Ne ide to tako. Znadem za mnogu gospodu, što poprodaše tako imanja svoja — pa onda sve izgubiše. Nije novac, što je zemlja. Zemlja ostaje; — a novac — novac je kao i piesak. Daj ga zahvati, uviek ti medju prstima curi, pa ma ti stiskao ruku kako god htio. Novac — to je djavo.

— E — nemojte tako, Janko, — prihvati Petar, koji je kraj kuhinjskoga prozora stajao. Nije se usudio da sjedne na klupu uz Lava, makar da ga je Lavo zvao, da sjedne. — I novac je dobar — e — što bi bez novca bilo! Dobro je, kad ga čovjek ima. Tek — nije, da bi sve imanje u novcu bilo.

— Nije ne — nije, — uzme opet Janko. Znam ja, — bio sam još diete, — kad je ono u jedared carstvo sve izgubilo — i novac bio bez vriednosti. Kukuruz se plaćao vagan po četrdeset — petdeset forinti. I svi osiromašili. Bogati trgovci u jedared bez svega — a naša gospoda ipak — ostala gospoda i zemlje im ostale.

— Pa kakav bi to gospodin bio — bez imanja! Nije to za našu gospodu, — rekne Petar. — Vidio sam ja u varošima, kako se to živi. Boga mi — volim da sam mužek no da onako živim. Nit vidi pravo sunca, nit imade svojih konja — a ma ništa. Kupuju mlieka na krajcare, isto tako i povrće. Pa kako bi naš gospodin mogli da živu tako? Ah — nije to za njih.

Digitized by Google

I oni nastave tako. Svaka im je rieč svjedočila kako ne mogu pomisliti života bez svoje grudice. Pa i navadjahu razloga, kojima je Lavo morao priznati temeljitost. Čisto se divio, odakle im tako pronicav sud. Na njegov prigovor, da je ponudjena svota mnogo veće vriednosti nego je imanje, Janko se razžesti i uzme dokazivati, da to nije tako. »Ne će kupac više dati no što je vriedno; bio bi onda lud. Pa ako i dade štogod više, suviše ne će dati. Tek koju hiljadicu ako dadne. A za volju takve trice da se gospodin liše domaje! Imadem li stotinjarku u bankama ili u svinjama — uviek imam istu vriednost. Pa zašto svak, koji imade novaca, zamjenjuje ih za stvari?«

Onda opet uzme Lavo tvrditi, da se laglje i s manje muke živi s glavnicom no sa zemljom. Tu mu se Petar uzprotivi.

— Istina — jest muke sa zemljom — i često se izgubi trud i prirod, — ali — kad opet čovjek novaca imade, nikad mira od straha. Uviek bojazan, izgubit ću, doći će razbojnici.

— E — moj Petre — meću se novci u štedione — u papire!

— Pravo imaju mladi gospodin, — može se i tako. Ali vele u nas ljudi, da su i takve kase sam djavo, od kojega nije čovjek seljak nikada siguran. Ja ne znam — mladi gospodin bolje će znati, — ali naš krčmar Ton metao tako novce svoje u štedionu, — meni je pokazivao ne istom jedared neke knjižice, koje je za novce dobivao. I na jednoć kasa sve izgubila — porobili je razbojnici — što li — ja ne znam, — tek naš Ton ostao bez svega. A imao je dvie tri hiljade unutri. Nije to ništa.

— Nije ne! — potvrdi Janko. — Na što čovjeka Bog postavi — onoga neka se drži. To su židovske i trgovačke stvari — a mi seljaci — pa i gospoda la-

Digitized by Google

danjska — za nas niesu takve stvari. Otet će — što čovjek istom okom trene.

Kad ih je Lavo ostavio, on istom što nije uvjeren bio sa njihove proste seljačke logike. Ta — kao sve moderno tako i »narodna ekonomija« bijaše mu u dnu duše zazorna. On i njoj nije vjerovao; mrzio ju je.

* * *

Što je i kako je stari Blinjević mislio o ponudjenoj mu prodaji, nije nitko mogao pogoditi. Majka je nekoliko puta pokušala, da zapodjene o tome s njim rieč, no on se mrko i strogo na nju ogledao i svaki put je začeo o čem drugom razgovarati. Jednoć ga je Lavo zatekao u sobi s olovkom u ruci, a na papiru na stolu bile su velike cifre čvrstim potezima napisane. I protiv volje pročitao je Lavo ponudjenu svotu, i iznos površine imanja i diobnu formulu, te je odmah pogodio, da je starac računao i proračunavao vriednost ponude. Blinjević čisto da se i okosnuo na sina, kad mu je banuo u sobu. Ali ne reče ništa, što radi. Lavo je iz toga zaključivao, da je starac za prodaju. No isti dan uzeo je Lava sobom na polje, gdje se njiva prašila za ugar.

— Moraš da se priučiš gospodarstvu. Možda i ne poznaješ medjâ imanju? Dakako. Pokazat ću ti.

Lavo nije ništa odvratio otcu. Časkom htjede da navrne razgovor o prodaji, ali nije se usudio. Iz rieči starčevih ipak zaključivaše Lavo, da starac ne misli na prodaju. I na njivi se starac toliko zanimao za posao i za buduću sjetvu, te se dogovarao sa španom o osnovi za sijanje zimskih usjeva budućega ljeta. Lavo još više bude sad utvrdjen u svome mnienju. Ali — na večer kod kuće starac je rano ustao od stola i odmah otišao u svoju sobu. Lavo, koji je s majkom i s Tomicom ostao u palači, čuo ga je kasno još blizu ponoći gdje hoda gore dolje

*

Digitized by Google

po sobi i pričinilo mu se, da je starac nekoliko puta glasno ponovio: »sto petnaest hiljada!«

»Oh — taj novac! Kako strašnu, zaraznu moć imade novac! Još će mi i toga staroga kremenjaka razčiniti!« rekne za se Lavo i nježno — bolno ogledne se po stienama sobe, osjećajući težku muku, da bi ih tudjincu morao prepustiti, no u isti mah takodjer priznavajući, da bi prodaja razborita bila. »Jest — jest — ne da se tajiti!« čisto ljutito rekne i uzbudjeno skoči sa stolice, da ga majka i Tomica u čudu pogledaše.

»Još će i mene svladati taj novac!« — šapnuo je nekoliko puta u svojoj sobi, prije nego je legao u krevet.

Onda mu se nadade pomisao, da bi prodajom Lipnjaka može biti odvratio pogibao od Draganaca. »Sirota Vjera — tako bi se spasla od velike boli, što ju čeka!« — U prvi tren on je već u glavi smislio cielu osnovu, kako će otca skloniti na prodaju i kako će onda poći k Mikolašu te mu Lipnjak ponuditi uz uvjet, da se kani Draganaca, a ma da — toga i ne treba, jer Lipnjak može biti odmah izplaćen te će biti novaca, kojim će se Albanićevim pomoći.

»Ona bez svoga doma ne bi jednog dana preživjela — a ja — ja — najzad — ja nit imam više srca niti dosta volje, da mogu što ljubiti i dušu k čemu privinuti! Oteo mi sviet sve. — Ah — ja — ali moja majka — pak ipak —«, i on se prekine u svojim mislima. U jedared se trgne i prepadne se od svoje namjere.

Dolje na dvorištu lajao pas. Lavež se pronosio daleko noću i imao je za Lava u sebi nešto vjerna, dobra i prijatna.

»Kako vjerno čuva niema životinja — dom svoj! A ja mišljah taj mah, da ga izručim tudjincu,« — šapne bolno i zastidjeno Lavo.

Digitized by Google

»Ne — ne! — Ali — biedna Vjera? — No — što se ona mene tiče? Ona ne — ali da popravim grieh svoj protiv Blanše«.

I dugo nije mogao usnuti.

XIX.

Bilo je krasno poslije podne te »oncle« Tomica predloži sestri, da dade crnu kavu po objedu ne za stolom već vani u vrtu pod starom lipom. Starica se neko vrieme otimala tvrdeći, da bi se kod toga lako izgubila koja srebrna žličica, no kad to i Lavo i dapače stari Blinjević zaželješe, morala je popustiti. Podjoše svi pod lipu. Krašić htjede da podje na posao, no Blinjević ga ne pusti i povede ga sobom u vrt. I instruktor Frane sa djecom ostao je u družtvu. Djeca dakako brzo se raztrkala po vrtu i od svakud se — čas iz bagrenova grmlja, čas iz nasade graška i pasulja, orio veseli srebroglasni hohot, dok su se odrasli smjestili oko stola, što je pod lipom bio. Uz gospodu provukla se ovamo i stara ljubimica kuja »Šarka«, a za njom i kopov »Sokol« te pokornim hodom i ljubkim mahanjem repova vrzli se gospodi oko nogu, dok se jedno uz gospodju a drugo uz gospodina ne povali na zemlju. Mjesto Jurića donese kavu, po želji staričinoj, Zlatica, no kad je htjela da i natoči, uzprotivi se tome gospodja, jer se bojala, da ne bi djevojka previše sladora potrošila.

Bijaše prava prelest ovo srkanje kave pod vedrim nebom, u sjeni ogromne, guste lipe, od koje duge debele grane sezahu gotovo do zemlje. Zrak je bio svjež i tek se gibao u nježnu, kratku disanju. Nije ovdje bilo ni sparno ni vlažno. Po zemlji je šuštilo suho lišće, što se od časa do časa spuštalo s drveća.

Sa strane nedaleko čulo se kako kokoš kokodače, a dolje u polju razdavao se svjež jak glas djevojačke pjesme.

Digitized by Google

Prieko iz dvorišta gospodarskoga čulo se pravilno topotanje mlataca. Sa krovova zamnievalo čirikanje još zadnjih lastavica, koje se skupljale u jata, da će eto nà — ostaviti zavičaj.

Lavo se protegnuo tik uz majku na klupu, što je oko lipe namještena bila. Nalegla mu na dušu i na tielo prijatna spokojnost i nedužna radost — neko bezsvjestno podavanje časovitu užitku. Bio je sve jutro u gospodarstvu na poslu. Otac kao da je želio i nastojao uvesti ga u gospodarenje.

Najprvo ga uzeo sobom na polje, gdje se oralo, onda su išli na njivu, gdje se kukuruz trgao. Zatim su došli talijanski trgovci, da pogledaju mlade konje, za koje su čuli, da ih Blinjević želi prodati te je Blinjević opet uzeo Lava, da bude pri tome poslu. Do prodaje nije došlo, jer je starac previše tražio a Talijani premalo nudjali, pa je starac odlučio da čeka najbliži Miholjski vašar. Novaca mu trebalo, jer je od poreznog ureda već došla opomena. Jedva što su Talijani otišli, dodjoše domaći seljaci, da mole pašu na nekoj odaljenoj njivi. Starcu se nije više dalo da podje tako daleko i da pogleda travu i odredi »porcije«. Špan i dvorski bijahu kod kukuruze a u lugara se nije bilo posve pouzdati. Starac, koji nije nikad rado seljake od sebe odpravljao nesvršena posla, zamoli s toga Lava, da ode te stvari urediti. Ma da je Lavo bio dosta umoran od dosadašnjega hodanja, on je ipak radostno pošao sa seljacima. Ovo kretanje u slobodnom zraku, ovaj posao s fizičkim naprezanjem godio mu je i duši i tielu. Pače sustalost i sumornost, koju je čutio kod povratka i koja ga i sada još kod kave zatomljivala ugodnom težinom i zanosila ga željom za negibanjem, bijaše mu mila i ugodna. On je tek napolak slušao razgovor otčin i Tomičin, kojim se žabavljahu o dolazku šljukâ; kao udaljen šum i žubor prolažaše mimo

Digitized by Google

njega jeka dječije vike i hohota, nejasno ga mimoilazio razgovor majke, tete Brigite i Zlatice, u kome rešetahu Mikolaševu Vandu; — Lavo je čuo samo glasove, a nije pazio na rieči. On je cielo ovo poslije podne požudno upijao i u se uvlačio prijatnost njegovu i padao u neku sladku zaborav — u tiho — tiho negibanje i tiela i duha. Majka mu je rukom gladila kosu i čelo, no jednako je s Brigitom čevrljala. I njemu je pod doticajem mile ove ruke bivalo čudesno, blago i nježno.

U to mu se pričini, da čuje iz dvorišta — poznati ugodni »alt« glas djevojački.

— A — tà — Vjera!? — klikne medjutim već Zlatica i veselo trčeći odprhne iz vrta u susret Vjeri, koja je pred dvorcem stajala i pitala Jurića za gospodu.

— O Vjerica naša! — sa zadovoljstvom klikne Blinjevićka, pa odmah nastavi: — Ovakva treba da je djevojka, a ne kao ona naduvena Vanda. Naša Vjerica — gotovo, kao da nije od danas, — ja se čisto prenosim u našu mladost, kad je vidim. — I svi je gledahu sa dopadnošću, dok je sa Zlaticom dolazila k lipi. Tek »oncle« Tomica kroz zube promrmlja: — Divna je — al što hasni, kad nema novaca! — No nitko nije na njega pazio, svi se iz daleka pozdravljahu s došljakinjom, koja je držeći se sa Zlaticom za ruku išla uz nju i bila prelestna u svojoj jednostavnoj svietloj odjeći sa narodnom pregačom i bielim rubčićem na glavi mjesto šešira. Krasno lice svietlilo joj je od radosti i dobrote. Nosila je u ruci košaricu. Stari Blinjević podje nekoliko koračaja pred nju i ljubazno se izrukuje s njom, hoteći odmah da se malko porazgovori, no gospodja je bila već nestrpljiva i zvala djevojku k sebi. Kad joj se Vjera približi ljubeći joj obje ruke, starica je povuče k sebi, ogrli je i izljubi po čelu. Vjera je sva sjala od veselja i divni obrazi uzplamtješe rumenilom od ugodne razigranosti.

Digitized by Google

Lava tek pogledom pozdravi — no ljubkim i neizrečeno milim pogledom. Ruke mu nije pružila — i sama ne bi znala kazati zašto.

— Idem u šumu, da naberem lješnjaka, pa sam došla moliti, da Zlatica ide sa mnom?

— Dakako — dakako, neka ide, — odpovrne Blinjevićka, jednako gledajući s užitkom i zadovoljstvom krasnu djevojku.

— A mene ne zovete? — javi se Tomica i učini šaljivo kicošku kretnju svojom tustom rukom i još debljom desnom nogom.

— Ne — ne — idemo same! — odvrate djevojke.

— Ah — tako je to, kad je čovjek star. No — uzme sada ozbiljno, — šalu na stranu, — nešto ću Vas ipak zamoliti, — kad već u šumu idete, budite tako dobre i naberite mi nešto grančica likovca, — trebam u svojoj apoteci, — ali — za Boga nemojte, da bi k ustima prinesle.

— Dakle ni mene ne ćete sobom da povedete? — umieša se Lavo, ostajući na svom mjestu.

— Ni tebe — ni tebe! — upadne Tomica, a djevojke tek se nasmijaše i ne rekoše ništa, već na brzo izljubivši ruke gospodji Blinjevićki i teti Brigiti odprhnu skokom iz vrta. Kod ljese sustavi se Vjera i okrene se k lipi. —

— Zadnji put nieste došli, gospodin Lavo, — da — da — ja znadem da nieste krivi, — ali večeras opet se komuša kukuruz, — dodjite večeras — eto i Zlatica će doći. Moj se otac veseli vašemu posjetu, — ima da govori s Vama, — znate, o onom, što spomenuste jednoć! — I njeno lice čisto da je odsievalo molbom. Lavo se digne, da ide za njom, jer nije razumio, što Vjera misli sa zadnjim svojim riečima, ali djevojke ga ne čekahu, već odjuriše u dvor, odakle se za kratak čas

Digitized by Google

okružene od sviju pasa, spustiše se k cesti. Lavo se vrati pod lipu. Tek za čas se dosjeti, da je Vjera valjada mislila na dogovor o zajmu, za koji joj je još prvu večer spomenuo, — i on taj mah odluči, da ide u Dragance. —

— Pazi, da se ne opečeš kao kod Blanše! — viknuo je Tomica za Lavom, kad je ovaj za sat kasnije polazio u Dragance i sjedio na konju, dragajući životinju po vratu, da bude mirna. Dugo već nije jahao te nije bio siguran na konju. Fizički strah, da padne, i srdžba na sebe zbog toga straha, učini te nije posve izbilo na površinu neprijatno čuvstvo, što ga u njemu izazivaše pomisao, da će za koji časak stajati pred Blanšinim otcem i biti u kući, u kojoj trepeću sjene njegove prve ljubavi. — No strah ga je brzo minuo a i ono ugodno čuvstvo sigurnosti i premoći, što ga je na to osjetio, takodjer se utaloži. Bude mu sada u istinu savjest na čistu, kako će pred starca stupiti. Put do Draganaca pričinjao mu se tako — tako kratak! I kad je već stigao, da zakrene u dvorište, on svrne konja, da će kući. Ali pred očima mu sine moleći pogled Vjerin te se zastidi svoje malodušnosti pa natjera konja put Draganaca. »Kao deran kakav!« — spočitne sam sebi i zaškripi zubima.

XX.

Dugo se nije nitko pokazao, da preuzme Lavu konja, kad je pred dvorom sjahao. Naokolo bijaše sve tiho i mirno. Na ledini pred starom drvenom kurijom pasla kobila sa dosta već velikim ždrebetom, koje je obiestno natjerivalo stara na pô sliepa psa; dvoru pred vratima skupilo se mnogobrojno jato domaće peradi, koja je tako pitoma bila, da se kod Lavova dolazka nije ni razpršila. Lavo se posvud ogledavaše, ne bi li koga našao, no nigdje

Digitized by Google

ni žive duše. Bude zlovoljan i nestrpljiv, — onda opet i bolno tronut. Sve izazove u njem uspomenu na negdašnje dane, — sve je još bilo isto onako, tek još više staro, iznemoglo i trošno. Bieda kao da još jače i još dublje zasjela stari dom.

Najzad opazi Lavo dolje kod staje nekog derana i pozove ga. Bio je mali šepavi Francek.

— Zar nema nikoga kod kuće? — upita ga Lavo u jednu ruku želeći, da bi tako bilo.

— Gospodična su otišli u šumu, a gospodin su kod kuće, — u svojoj sobi, — neki strani gospodin su kod njih, odpovrne momčić s veseljem hvatajući konja za uzde. —

Lavo zakrene u dvor. Skaline, hodnik, predsoblje, unatoč trošnosti svoje i klimava stanja kurije, i unatoč nagnutih stiena odlikovahu se neobičnom čistoćom i redom, tako te sakrivahu ponekle javni izgled doma. Isto je bilo i u sobama. Neravni pod s iztrošenim, popucanim i razkoljenim daskama bielio se od čistoće. Mali prozori nakrivljeni i s prozjalinama stajahu usadjeni u nedavno obieljenoj stieni, no zavjese i lonci s cviećem sakrivahu po mogućnosti njihovu ruševnu biedu. Staro dosluženo pokućtvo od orahovine i hrastovine bijaše bez trunka prašine. Slike i zrcala bijahu, kao da je sada po njima krpa prošla. Svagdje se osjećala marna ruka gazdarice, koja nada sve ino ljubi čistoću. Po uglovima i po stolcima i stolićima gdjegdje je smještena bila kakva ručna radnja, koja je vješto prikrivala manjak.

Lavo je prošao palaču i sobu za primanje. Tu ga je ponekle smutila i tronula stara garnitura nekoć višnjeve a sada bliedo-žute boje. Slika Blanšina jače no igda narine mu se pred dušu. —

Iz treće sobe začuje glasove. Sjećao se, da je to soba domaćine. Nu bez podrhtaja u srcu pokuca na vrata.

Digitized by Google

— Oh — tu jest netko! — Unutra! — javi se iz sobe hrapav, no uljudan glas, u kome Lavo prepoznade glas Albanićev.

Brzo i nekako nervozno, gotovo lupiv za sobom vratima, uljeze Lavo u sobu, u kojoj se od poda do svoda valjahu gusti oblaci dima od cigara i lula medju staromodnim pokućtvom i tamnim, davno ne bieljenim zidovima, po kojima su visjele dvie tri slike, mnogo starinskoga oružja a nad krevetom u kutu u velikoj formi narisani grb obitelji Albanića Sokolovskih sa rodoslovnim hrastom, gdje su mjesto lišća stajale tablice s imenima predja, za koje je oncle Tomica tvrdio, da niesu nikad postojali. U sobi je tonulo polutamom. Lavo je tek za nekoliko trenutaka prepoznao Albanića, Klenuševića i starog umirovljenog učitelja Krticu. Sjedili su za uzkim, dugim stolićem i kartali se. U prvi tren na licima sve trojice pokaže se nestrpljenost, kad je Lavo unišao i prekinuo ih u igri. Klenušević je imao upravo divnu kartu. No — kad je Klenušević prepoznao Lava i veselo ga imenom nazvao, razvedri se u isti mah i Albanićevo lice te starac onako debeo i nespretan skoči svojim nadulim okruglim tielom sa stolice pa ne govoreći ništa obujmi ga objema rukama oko vrata, pritisne ga na grudi i tri puta ga poljubi. Krupne, dosta još liepe oči od raznježenosti se i tronuća orose.

— Gratias — gratias — amice mladi, što si došao. Moja mala pripoviedala mi, da si ovdje — i ja te sve očekivao — očekivao, — ta — nadam se, da se ne ljutiš više na nas, — niesmo mi Hrvati takvi, — o krasno — da si ipak došao! A kako tvoj stari — kako mamica? Što onaj gursuz Tomica? Ja ti bome nikamo ne idem. Star sam — lien — a što ću? Daj — daj — molim te sjedi! — i starac je bio posve uznemiren i nije znao, što da prije učini. Išao je brzim no težkim

Digitized by Google

korakom po sobi, kao da nešto traži, hvatao se za čelo i jednako uzdisao. — Ta — gle — kako mi je milo, što si došao — a Vjere nije kod kuće. — kako ću ja miloga gosta znati podvoriti?

— Gospodična Vjera bila je u nas — malo prije, — otišla je u šumu, — odpovrne Lavo, sjedajući pokraj Klenuševića, na stari duboki divan s polomljenim perima.

— Nemojte, da Vas smetam, — rekne Lavo, videći Klenuševića, kako sveudilj drži u ruci karte, dok se stari Albanić najzad dosjetio, da lupi čvrstvo nekoliko puta po podu, dozivajući tako poslugu.

— Ne — ne, ti se ne kartaš? Dašto — sjećam se, da niesi kartaš. Pit ćemo radije čašu vina u tvoje zdravlje, — samo da donesu čašu.

Lavo se još jednoć uzprotivi tome, da bi radi njega prekinuli svoju zabavu, no Albanić ni pod koji način ne htjede da mu popusti, makar mu se oči jednako zadievale o karte.

Kad je za mali čas došla u sobu mlada ljepušna seljakinja i brzo doniela još četvrtu čašu, starac Albanić pozdravi Lava dosta bučno i svečano, ali i usrdno i s iskrenim veseljem. Dakako — poslije nekoliko rieči zapleo se starac i od ganuća tek se mogao bez rieči kucnuti s Lavom. Oči mu segnule k stieni, gdje je nad divanom visjela pobliedjela — u ostalom posve loša i zlo pogodjena — fotografija Blanšina.

— Eto — a ja još uviek u Zagorju! — umieša se brzo Klenušević. — Moj Higin drži me ovdje već osam dana. Ne pušta i ne pušta. Ne znam, što će Babeta — sirota onako sama. Ne čudite li se? — okrene se k Lavu.

— Što da se čudim? Naravski, da volite biti u Zagorju. Pa kod prijatelja! Moj se otac još sad ljuti, što ste onomadne tako brzo otišli. —

— Tako? — O doći ću opet — naskoro. Istina,

Digitized by Google

živim u gradu divno — kao mali bog u Francuzkoj, — ali — opet — sve me vuče k Vama.

— Da — da naše drago Zagorje. Nije bez njega ništa. Dašto — u gradu je ljepše, — nema čovjek ni brige ni truda. Ali nije svatko sretan kao naš Klenušević; — našao on kupca. Meni je teže — tko će moje prelomljene Dragance kupiti? Meni su dakako dovoljni. — Priuči se čovjek. No — ja i niesam dvadeset godina izašao više nikamo.

— A ne bismo li nastavili? — javi se Krtica, suhonjav, maljušan starčić s gustom bez prave boje kosom na četverouglastoj omašnoj lubanji, pogadjajući neodoljivu želju domaćine, da se lati »kipaca«, kako bi Krtica rekao. —

— Dašto — dašto — nemojte, da Vam smetam, — prihvati hitro Lavo.

I starci se opet prihvatiše »posla«, kako bi se Albanić izrazio.

XXI.

Bio je Albanić okrugao, krupan i od vječnoga sjedjenja i čučenja u sobi predebeo čovjek. Godina mu bilo oko šestdeset, ali izgledao je stariji. Tako je težak i nespretan bio u kretanju. Nekoć, kao mlad čovjek, slavio je slavlje kao najljepši, najfiniji i najelegantniji mladić. Banski, biskupski, velikaški dvorovi bili su mu širom otvoreni, jer bijaše prvi plesač, divan pjevač, lovac da mi ga tražiš a frakove svoje, divne uzke frakove jasnomodre il ocjelno-tamne boje, ravno je iz Beča (jednoć dapače iz Pariza) naručivao. Od toga svega kao da nije na njemu ništa više ostalo. Tek jedine oči imadjahu još nešto svoje negdašnje ljepote. Krasna kovrčasta crna kosa posve ga ostavila i nije bilo od nje no nekoliko siedih, razčupanih strukova tik nad debelim vratom

Digitized by Google

Nježno — možda previše liepo i žensko lice razpuzlo se u tuste rumene i naduvene obraze, koji široko i duboko padahu k dvovrstnu podbradku. I bilo bi ovo lice upravo ružno, da nije sjalo neobičnom dobrotom i nekom djetinskom nemoći. Od finih i otmenih manira, od elegantne toalete još je manje traga ostalo. Nosio je i ljeti i zimi isto široko platneno odielo, koje mu je seljak-krojač priugotavljao. Za zimskih dana i onako nije ni na hodnik izilazio, a sobe su mu morale vazdan naložene biti, da se peć žarila, — pa je tako lako bavio u svome platnu.

»Život me je — i njegovi udarci — takovim učinio«, znao bi uzdahnuti, gledajući na svoj uljeni portret u naravnoj veličini, gdje je u narodnom ilirskom odielu naslikan bio kao još prekrasan muž.

»Lienost — lienost!« pomišljahu kod toga mnogi, no valjda je najbolje pogadjala stara Blinjevićka, koja bi redovito svoga susjeda branila i govorila: »Nije samo lienost — budimo ljudi! Kako da ne postane takov, ako se pomisli, da ga je snašla svaka nevolja, što je samo sviet poznaje, — i sve mu je uviek po zlu pošlo.«

Po otcu je nasliedio priličan imetak, no i nešto dugova. Bio mu otac carski general u granici, no čovjek pošten, od glave do pete pravi plemić i oficir, nije on umio poput njemačkih generala sakupiti svoticu za stare dane, naprotiv dodavao je od svoga. K tome ga učine još velikim županom, kad je u penziju iz vojničtva otišao, a na njegovu najveću nesreću žena mu bila magjarska boljarka, koja je znala i htjela gospodski živjeti a nije umjela računati. Ovo svojstvo kao da je prešlo na sina jedinca — našega Higina, kojega majka odgoji pravim kavalirom. Već je i onda bilo u običaju, da se računa na dobru partiju, pa je generalica starca generala kod primanja Higinovih velikih računa uviek tješila

Digitized by Google

time, da će krasni njihov Gino izvrstnu partiju naći. Nije mu s toga ni dopustila, da ide u županijsku službu, niti joj je milo bilo, ako se je družio s Ilircima, koji većinom bijahu »siročeki« kao »miševi u crkvi«. No sam Gino pomrsio je sve osnove majčine. Bio je negdje na ladanju u lovu — u Turopolju. Tu nadje prekrasnu djevojku maloga, dosta siromašna plemića. »Dodje — vidje — i zaljubi se«. Kao da je poludio ili kao da je sam nečastivi stvar priredio! I djevojka — mala Kristina Poletićeva — zaljubi se u krasnoga mladića. Sve bi dakle — dobro bilo, ali djevojka bijaše već zaručena, — a zaručena za jednoga od najbogatijih vlastelina u Posavini, — dakako bio je već star. No ta starost nije mogla skloniti njezinih roditelja, da odkažu vlastelinu, kako to Gino i Kristina moljahu. Niesu hasnile suze, molbe, prietnje — a ma ništa. Vlastelin imadjaše preko hiljadu jutára po sjeda i do pet posavskih sela podanika! Higin pak? — Čekala ga tek jadna zagorska, k tome još zadužena »šljivarija!« — No — Higin bijaše vragometno diete. On je u glavu utuvio, da mu Kristina mora postati ženom — i on pobjegne s njome, kod prijatelja se popa vjenča i ode — ravno u Dragance, gdje je i za uviek zasjeo. Iz početka se i jedni i drugi roditelji ljutili, a i cielo družtvo nekako se od Higina odvraćalo. Tako elegantan, otmen mladić pa istom kakvu godj ladanjsku guščicu izabere i to u jedared -- bez svakoga razbora! Albanić u »medu i slasti prvih dana« nije na sve ništa pazio niti je bila njegova navada, da si zbog toga glavu tare. Najzad i nešto ga veselilo, što je izveo takav »štiklec«. Poslije pak htio je dokazati, da i pokraj žene bez miraza može on liepo i gospodski živjeti. S otcem se naredio, da mu imanje posve preda i on se sada uredi što više na boljarsku. Bilo je u njega sada najljepših ekipaža, livrovanih sluga, gostilo se — a ma živjelo se pre-

Digitized by Google

krasno. Nije to onda ni tako težko bilo. Dašto — često i često morao sé utjecati k raznim Dimitriasima, Nikolajevićima, Delipopolisima — i kako su se već zvali svi Grci-trgovci, tadanji glavni novčari u Zagrebu. Ali najzad život bijaše jeftin, seljak kmet morao je raditi i težati gospodsko polje, pa pored sve razkoši i uza sve dugove, Albanić još nije ocutio blizinu ponora, k rubu kojega se primicaše. Istom kad je tlaka prestala, odkrije se Albaniću sva bieda, koja ga neumoljnom silom poklopi. Glavnicu, koju je za odkup tlake primio, morao je gotovo svu vjerovnikom prepustiti, a ono malo, što je ostalo, brzo se kao piesak pod prstima iz ruku odpuzlo. Albanići naime ne promieniše svoga dosadašnjeg gospodskog života — ma da kmetova više nije bilo. A uz to ponarastoše djeca — a s njom još veći troškovi — i tako je Albanić dug za dugom morao praviti.

U braku svome bio je — što da se kaže — bio je sretan. Niesu svake sitnice uzimali tragično ni on ni žena mu — pa su prolazili. Napokon — Kristina bijaše veoma liepa ženica; bila je i dobra, poštena i čestita supruga i majka, a da je ponekle strastvenu temperamentu naginjala i nije previše soli u glavi imala — eh — to Higinu pametnu čovjeku nije smetalo. Rodila mu je do desetero djece, no samo petero njih dostiglo je odraslu dobu, od kojih je sada živjelo još četvero. Kad je prije više godina malo poslije Blanšine smrti naglo i na veliku žalost Higinovu umrla, nije osim Vjere nijedno drugo diete bilo uza samrtni joj krevet. Zadnje joj rieči, što su se već u zamirućem uzdisaju gubile, zazivale su strastveno ljubljenoga sina Danijela i kćer Otiliju. Oči na pô već zastakljene upirahu se jednako o vrata, ne će li oboje stići. No ni Daniela ni Otilije ne bude. On je u isto vrieme dolje u seoskoj krčmi na cesti pijančevao sa seljacima, a kći Otilija nije se mogla odlučiti, da

Digitized by Google

ostavi grad, u kom je već od više godina kukavno i biedno životarila. Pa ipak majka njihova gotovo svu svoju ljubav roditeljsku prikazala je njima i sav svoj imetak žrtvovala za njih, pa i od otčina imanja oduzimala sebi, mužu i drugoj djeci, samo da se njenom milom Dančeku i dragoj Oti svaka želja izpuni. U toj silnoj materinskoj ljubavi znala je opravdavati, što Danijel nije svršio nikakvih škola, što je već kao mlad momčić pravio na sve strane ogromnih dugova i što se posve odao piću, pa živio bez svakoga posla i zanimanja, skićući se od sela do sela. Najzad nije više izdržao u roditeljskoj kući nego se preseli k staroj nekoj razpuštenoj seljakinji, da »bude svoj gospodar«, no tu je u istinu živio više od batina svoje odabranice nego od kruha. Uzalud ga i majka i otac zaklinjali, neka se povrati; on ih nije poslušao, nego sveudilj ostao kod svoje seljakinje, tim više, jer je u tom odkrio divno sredstvo, da izvuče i zadnju krajcaru od otca, grozeći se, da će se oženiti seljakinjom, ne dade li mu otac zahtievane svote. Higin je svaki put dao, najzad — bojao se takve snahe. Kao što je majka sve opraštala Danijelu, tako je isto bilo i s Otilijom. Još od najnježnijeg djetinjstva nije joj majka mogla ništa odbiti; bijaše to strastvena, gotovo bolestna ljubav. Kad je djevojka ponarasla, zaljubi se u oženjena čovjeka, pobjegne s njime i rodi mu više djece. Za nekoliko godina povrati se on k svojoj ženi, a Otiliju ostavi u najvećoj biedi. Odsad su morali roditelji još više dodavati, da nju i djecu joj spasu od glada. Kući vratiti nije se htjela Otilija, jer govoraše, da mora radi odgoja djece biti u gradu a i što je premlada, da se odrekne života i zakopa u seosku glušu. Da osiromašene roditelje štedi, nije joj ni na kraj pameti bilo; naprotiv — njezini su zahtjevi danomice rasli.

Posve drugačiji od ovo dvoje djece bio je sin Stjepan. Njega nije zapala ljubav roditeljska. Još kao

Digitized by Google

malena dječarca dadoše ga k rodjacima u Magjarsku, gdje je svršio škole i stupio u službu. Kući nije gotovo nikada zalazio. Riedko bi pisao. A svaki je list svjedočio, da s njegove strane ne postoji nikakva ljubav k domu i k svojima te je svaki list prožet bio nenavišću prema braći svojoj. On je gotovo od jala zamirao, pa je najprvo Blanši a poslije Vjeri zavidjao njihovu neobičnu ljepotu, živući u neprekidnom strahu, da će tom ljepotom osvojiti kakova velikaša ili bogataša pa će tako postati velike dame, dok će on morati da se povlači po kancelarijama kao kukavan mračan činovnik. Poslije materine smrti zahtievahu sve troje od otca, da im predade dobro, a kad se Higin nije mogao na to odlučiti, sve troje se odkrene sa srdžbom od rodjenoga praga. Dašto Danijel i Otilija zato ipak ne prestadoše tražiti od otca novaca, kojih bi im on jednako davao.

Tako je Higin živio sada kao udovac samo uz kćerku svoju Vjeru.

XXII.

Lavo i nije smio, da pita za sinove, akoprem je s obojicom od djetinjstva bio poznat, sa Stjepanom dapače bio je u isto vrieme u sveučilištu. No starac Albanić sam zapodjene rieč najprvo o Stjepanu a zatim i o Dančeku. Nije ništa prikrivao. U prvi čas svoga tužakanja dapače kao da je jače pocrvenio u tustom licu i glas kao da mu je zadrhtao od ljutosti i jada. No obrazi brzo zapadoše u svoj običajni izraz tupe dobrote i nemara, i kartajući se dalje tužio se na »pijanicu« Dančeka i na »mudrijaša« Šteficu, od kojih nema u starosti svojoj nikakove pomoći, već samo neprilike, srdžbe i jada. Još je više govorio protiv Štefice nego protiv Dančeka. Instinktivna roditeljska ljubav, što ju od negda osjećaše za Dančeka, nije ni sada obamrla pa izgrdivši sina pred Lavom, uzeo ga je odmah izvinjavati i braniti.

Digitized by Google

— Nije siromah toliko kriv, — to ti je, amice mladi, — nesreća, neki fatum što li, — ti ćeš to bolje znati od mene, — i ti si mudrac neki, — ja se knjigom niesam bavio, — i ja ne znam po tome, kako treba da protumačim tu nesreću Dančekovu.

— Spectabilis domine, — srce je izigrano — neka paze, — opomene starca Krtica.

— Revera — gle — ne smijem tako! — i on uzme krivo bačenu kartu sa stola i baci pravu. Udubao se opet posvema u igru.

Lavu je postajalo težko i dosadno. Čudio se takodjer, da Albanić ništa ne govori o zajmu, a Vjera je kazivala, da ga otac poradi toga očekuje. Najzad zapodjene on sam o tome rieč. Albanić ne prekidajući se u kartanju i sa podignutim prstom do čela promišljajući, koju bi kartu bacio, tek se postrance obazre na Lava, a gledaše više sumnjivim pogledom na Klenuševića, koji je bacio izvanrednu kartu i sa slavodobitnom sigurnosti nasmješljivo i ravno gledao u Albanića. Istom, kad je Albanić odabrao kartu, i bacio je — pa Klenuševića pobio, slavno se i grohotom smijući, okrene se k Lavu i dosta raztreseno odvrati:

— A ti misliš ono, što mi je moja Vjerica kazivala. Veli ona, da bi dobro bilo. Ah — dakako — vi ćete bolje znati. Ja se nikad niesam u takve novčane stvari razumio. Zato i podjoh po zlu. Ali — bila su onda takva vremena, — mi tek mišljasmo na zabavu, poeziju — (Lavo ga s jedva pridržanim smiehom gledaše, kad je izustio rieč poeziju).

— Ti niesi dakle za moj predlog?

— Jesam — jesam — prepuštam ja to Vjeri, — daj ti s njom uredi.

— Dobro — ali ipak i ti moraš znati, o čemu se radi.

*

Digitized by Google

— Dakako — Higine! — dostavi Klenušević.

— Naravski i ja! — potvrdi bez volje Albanić i odloži napokon karte.

— Radi se o tome! — uzme Lavo i prigne se gornjim tielom bliže k Albaniću, koji se razvalio u stolici i spustio ruke k zemlji, a noge turio daleko pod stol, — ti imadeš danas uknjiženi dug uz velike postotke, — k tome taj dug duguješ čovjeku, koji je nakanio da ti otme imanje.

— O — tepče — tepče — židovsko il kakvo jest! — uzdahne lieno Albanić. — Vidjet će, što će mi oteti; zar misli, da će zlata ovdje kopati — hoće djavla! Niesu naša imanja ništa vriedna.

— Pusti sada to. Treba dakle da se riešiš toga čovjeka. Ja se nadam i ne će biti tako težko. Imadem poznatih u Beču i u Pešti kod novčanih zavoda, pa bi ti uzeo zajam, kojim ćeš izplatiti Mikolaša i tako se spasti. Vremena ima dosta. Vjera je izposlovala odgodu dražbe na pô godine, — dotle se može novaca naći.

— Oh — oh — amice moj, — to su ti strašne neprilike. Kazivali su mi već ljudi — strašne neprilike, kako da ih ja svladam, — a Vjera — što će djevojka?

Taj čas pokaže se na vratima Vjera. Još je u ruci držala košaricu s lješnjacima. Lice joj bijaše nježno zarumenjeno i kosa joj se razkuštrano nešto spuštala k čelu i vratu. Spazivši Lava, veselo joj prosja lice i zadovoljni smiešak zatitra oko usana. Čisto sa zahvalnim pogledom približi mu se i pruži mu ruku.

— Evo — tato — lješnjaka. Niesu najljepši, — djeca seoska pobrala već sve, što je boljega bilo.

— A — lješnjaka! Bila si u šumi? — Dobro — dobro — dušice moja. Evo — došao Lavo — gospodin Blinjević — i baš govori o onome, što si pripoviedala. Daj, Lavo — molim te — kaži njoj — ona će više ra-

Digitized by Google

zumjeti od mene. Zar ne, Vjerice? I starac, — onako lien i protivan svakome gibanju, uhvati djevojku za ruku pa je privuče k sebi i poljubi je u čelo i na ruku. — Ona je moj financminister i »fir ineres unt ajseres« — moj Bismark i moj Andraši. Dakle daj se ti, Vjerice, s gospodinom dogovori. A ne bi li mi nastavili? — obrati se Klenuševiću i Krtici, uzimajući opet karte u ruke.

— No — tato — dobro bi ipak bilo —, uzme dobrodušno i strpljivo Vjera, — ti si mužka glava, — ti ćeš bolje znati kazati gospodinu Lavu, kako se što nalazi.

— Ne — pusti me. Ja ti niesam za takve stvari, ne razumijem se u to! Što ću hiniti i prisvajati si, — ne — ne. Ti ćeš bolje od mene. Pa ne mora to danas sve na čistu biti. Daj zabavljaj gospodina Lava, odvedi ga k sebi, — mi starci dotle ćemo se kartati. Da, pobrini se za večeru, obećao sam Krtici, da ćemo puricu, — hoćemo l' je imati?

— Da, da, tatice! A da mi ipak dadeš ključ od sekretara, da nadjem gruntovnicu, katastralni list i mapu, pa da vidi gospodin Lavo.

— Ključ od sekretara? Ne znam, Boga mi, gdje je. Novaca nema ha, ha, ha, pa što da mislim na ključ! Dakle daj, diete — kako rekoh.

Vjera slegne ramenima i pogleda plaho na Lava i kao da ga moli, neka izvine otca. Lavo pak i nije ništa zamjeravao starcu. Njega su potresle rieči: »Daj zabavljaj gospodina, odvedi ga k sebi.« Upravo tako bijaše kod Blanše — i onda je sjedio za stolićem u kartanju — i onda. — Lavo časkom zapadne u nujne misli i Vjera je morala da ga ponovno zovne. I on kao da krzma — tako mu bilo jedan časak.

— Siromah otac — on je — kako da kažem — od briga i nesreća, što ga snadjoše, on je postao takav. Ne zamjerite mu. A ja ću Vam sve pokazati. — Zar

Digitized by Google

ne? — reče mu u pokrajnjoj sobi, kamo je na otvorene prozore strujio svježi zrak jesenske rane večeri.

— Budite uvjereni — gospodjice Vjero! — reče joj Lavo s nekim zanosnim i poletnim naglaskom. Njemu je bilo, kao da u kajanju svoga grieha, nanesena Blanši, mora po što po to pomoći Albanićima; — dašto — najviše je mislio kod toga na Vjeru. I dok je djevojka odjurila napolje, da donese svjetlo i da potraži Zlaticu, koja je s njom došla, on je zaduben u misli stajao pokraj prozora polutamne sobe i gledao u sivu večer, a u glavi mu se rojila osnova za osnovom, što će sve uraditi, da pribavi potrebiti zajam.

Vjera se za čas vratila. No i to kratko vrieme ipak joj je dostalo te je i Zlaticu našla, i staroj služkinji Bari dala sve, što je trebalo u kuhinji za večeru, i još je dospjela, da preuzme od kravara mlieko pa ga spremila u mljekarnu i najzad dapače uvjerila se, da je mladina pospremljena. Bila je Vjera od onih blaženih ženskinja, kojim se posao samo odmiče od ruke i koje ma čega treba tek da se prihvate, već je gotovo. Pjevajući dotrče djevojke u sobu k Lavu. Vjera užeže svjetiljku. Prozori ostadoše otvoreni. Za čas prilete lepirice — sive i sitne i zavrte se oko plamena.

— Mi ćemo poslije večere na komušanje, — uzme Vjera. — Dotle ću Vam pokazati spise, gospodine Lavo? Samo — ako ih nadjem. Otac ne zna za ključ.

— Pa ne treba danas — ja ću sutra doći.

— Sutra? Nije l' kasno?

— No — taj jedan dan — pa ja ću moći i bez pisma najpotrebnije da učinim. Trebam i onako prije obaviesti iz Beča.

— Dakle dobro! No sutra svakako? Ja ću Vam sama donieti.

Do večere prodje Lavu vrieme preugodnim makar

Digitized by Google

pustim razgovorom s djevojkama. On je sjedio na fotelju naprama djevojkama, koje se smjestiše na divanu jedna odmah pokraj druge i Vjerin lakat složio se po ramenu Zlatinu. Pripoviedahu tek koješta i svaki čas prekidahu se sladkim, veselim smiehom. On je dakako najviše šutio i tek je slušao njihovo dražestno čavrljanje; — nije toliko pazio na njihove rieči, koliko je puštao, da romoni do njega glas njihov, njihovo smijanje, a ma sve — sve. Bijaše tek djetinjsko naklapanje, maštanje, izbijanje iskrenih žarkih osjećaja »dviju prijateljica«, — ali bijaše i neizrečeno mnogo dražesti u svakoj kretnji i u svakome zvuku i glavno, bijaše u jedne i u druge one divne nedužne veselosti mladih od svieta netaknutih duša, — od jedne i od druge strujilo je i svietlilo je i ljepotom i dobrotom i djevičanstvom, a Lavu bivaše od toga čisto bajno i čisto sladko u duši. I oči i usta i cielo lice zavjesio je o dražestne djevojačke pojave i pred dušu mu se silom stavljaše pitanje: »Pa zar je i to tek iluzija? Zar mi se ne trese svaka žilica u srcu i svaka žica u duši od užitka i zadovoljstva u pogledu ovoga čara? Oh — zašto sumnjama duha i razbora tjerati slast takvih časova?« — i on gotovo ljutito i goropadno odbijaše od sebe navale razbora i pesimističnih mu razloga.

Poslije večere, kod koje je Vjera sav svoj kućanski talenat i svu svoju ljubezljivost dokazala pa i melankoliju Klenuševićevu znala raztjerati, povukoše se starci opet u Albanićevu sobu i nastaviše kartanje.

— A mi idemo na komušanje! — rekne Vjera obraćajući se k Lavu. — No malko izvolite pričekati. Ajdemo, Zlatice — u moju sobu.

Potrajalo je koje pô sata, dok se povratiše. Lavu se odkine uzklik udivljenja, kad unidjoše u sobu. Bijahu obje preodjenute u krasno seljačko ruho nošnje posavačke. Liepo izkićeno platneno odielo pristajaše i jed-

Digitized by Google

noj i drugoj osobito dobro. Zlatica po- gotovo kao da se prometnula u ljepušastu čilu momu. Vjera, istina, kao da je u onoj nošnji zadržala sav svoj otmeni izgled, no zato je opet primila krasna narodna odjeća na njoj neki oplemenjen značaj i još je više izticala svoju vječnu ljepotu. Lavo od udivljenja i zanosa u prvi mah mogaše tek da posmatra i da uživa krasnu sliku, a onda čisto zaneseno uzme pljeskati u ruke i kao kakav mladić poskakivati oko djevojaka. One se istinabog u prvi kraj dosta plaho i zasramljeno držahu, čime su i ne misleći pogodile držanje, što pristaje seljačkoj nošnji, no videći onda zadovoljstvo Lavovo i ugodni dojam na njega, — obje se dovinu svoje običajne naravnosti te se sretno, zadovoljno i koketljivo vrzahu po sobi. Prošavši mimo veliko ogledalo Vjera je stala preda nj i točno se ogledala u nj. Zadovoljna sama sobom popravi tek još kosu, spuštenu u dvie debele kite, i onda okrenuvši se k Lavu, pozove ga, da idu na gumno, gdje se kukuruz komušao. I Zlatica je još našla vremena, da prije odlazka skoči pred zrcalo te se sa sviju strana ogleda.

Lavo bijaše prije ugodno dirnut nego neugodno od ove »koketljivosti« i želje za dopadanjem. On je naime tako tumačio ovo preodievanje. I nešto kao da je u njemu govorilo, da je Vjera tako samo njemu za volju učinila. Po svojoj staroj navadi on je kod toga u sebi najprvo pomislio: »eto — i ona je sujetna — i ona ide za kićenjem kao i sve druge!« No odmah očuti, da je nepravedan i da je ne smije osuditi, ako i jest takva, »jer je ova želja za kićenjem i za dopadanjem već u naravi, ona je prirodi potrebita, pa je s toga ne samo čovjek poznaje, već i ptica u šumi i riba u vodi kiti se, da vabi i začaruje svoga druga, — pa i cviećе snabdieva se krasnom bojom i divnim mirisom samo da prizove mušicu ili kebrića, koji joj treba kod oplodjivanja.«

Digitized by Google

Gumno bijaše jedno tri sta koračaja podalje od plemićkog dvora. Okrugli ogromnim visokim krovom nadkriti prostor sa zidanim pobočnim stupovima bijaše posve oblit mjesečinom. U sredini nabačena rpa kukuruza bila je već obkoljena komušarima. I bielo seljačko ruho njihovo bjelasalo se u neopredieljenim konturama te je čas izgledalo kao jato labudova, čas kao šatorje. Tek šum komušine i mrmor glasova odavaše život i ljudsku blizinu. A noć, sjajna od mjesečine, bila je tiha i bez gibanja. Čak tamo daleko iz brda moglo se u toj gluši čuti prekidano klicanje sove i razabiralo se, kako se u marovskoj kućici guske slabim na pô pospanim gakanjem oglasuju, — probudjene koracima djevojaka i Lavovim. Tako bez glasa i bez svakoga micanja ležaše sjajna noć na zadriemanoj zemlji i disaše tek mirnim — mirnim dahom, kao zdravo čedo u majčinu krilu, a sa drveća nije ni najnježnija šušnjava dolazila. I cvrčki su šutjeli.

U to se sa gumna zaori silna mnogoglasna i snažna seljačka pjesma. Tanki i čisti glasovi djevojački visoko se ali nježno podigoše, a za njima u sklad moćnim, gotovo gorostasnim dubokim romonom zagrmješe jaki zvuci momačkoga pieva. I sva tiha noć kao da se potresla od ove velike i daleke pjesme, koja se silnom snagom razliegala uspavanim krajem i od koje kao da se i zrak osjetljivo zalelijao. Skladni zvuci kao da su dosezali čak i plavetno nebo, po kome su gusto posijane zviezde ljubko titrale i zlatom se blieštile pa čisto kao drhtale i talasale se u skladu sa titrajima pjesme same, kojoj tamo daleko dalje iz luga — od potoka — odakle li — odvraćaše tanka obiestna jeka, kano sakrita u kutovima — u gajićima — za vrbama i jasenima, oko kojih se obavijaše nizka prozirna maglica, zasrebrenjena sjajem mjeseca. I plovljaše tihim zrakom sve dalje i dalje, sve snažnije i snažnije divna velebna ova pjesma,

Digitized by Google

sav kraj odmnievaše od njenih dugih, jednostavnih a opet krasnih zvukova, koji svi odisahu onom zamamnom mirnom melankolijom, što krasi pjesmu, kojoj se domovina širi od nedoglednoga Sibira do modre Adrije, od Labe i Visle rieke do jezera Kaspijskoga!

Lavo bijaše gotovo poražen. Ova divna noć sa sjajnim svojim nebom i tajanstvenim pitanjima, ova seljačka pjesma, blizina krasnih djevojaka, sve ovo začaravaše ga i probudjivaše u njemu zanosne osjećaje, poletne misli, što se sve skladaše u neki osjećaj blaženstva i zadovoljstva i u potrebu, da se pred nečim pokloni i da šapće molitve zahvalnice.

Prene ga iz toga pomisao na njegov predjašnji pusti život. Mune mu glavom opet, da je sve to tek iluzija, igra mašte — i sve je ništa — ništa, no — on gotovo s ljutošću tjeraše ovu navalu od sebe i s nekim slavodobićem šaptaše u sebi: »Nije — nije tek iluzija, — prava je po sebi ljepota u tome, — i nije ona bez svrhe! — Oh — zašto sebi kvariti takav užitak glupim zanovetanjima razbora, koji tek jednostavno ne može poimati cieloga pojava, jer ga tek s najmanje strane poznaje.« — I njega poklopi čuvstvo zahvalnosti te se opet probudi ljubav k selu, koje ga darivaše ovim časom! —

Medjutim stigoše do gumna. Vjera se odmah umieša medju seljakinje pa se ona i Zlatica pridruže njima. Seljačke djevojke jagmiše se za tim, kamo će gospodjice sjesti. Lavo se takodjer spusti na rpu pokraj seljaka-starca, koji je šuteći sjedio i tek za svoje klipove imao oči.

— Zar ne, kakva divota! — obrati se Vjera k Lavu, trgajući sitnim rukama komušinu sa ogromna klipa. Lice joj je sjalo od radosti. — Morate i Vi da komušate! — dometne u šali.

Lavo se u istinu prihvatio posla. Iz početka su se seljaci nekako smućivali, šta li, od blizine gospodske, no

Digitized by Google

obća radost, koja našega Zagorca-seljaka kod spremanja kukuruza izpunjuje svega, nadvlada brzo svaku neugodnost i neslobodu pa i djevojke i momci budu opet kano prije veseli i razigrani te zapjevaše po Vjerinoj želji njezinu najmiliju pjesmu. Medju pjevajućim glasovima naskoro prepozna Lavo duboki alt Vjerin. I njemu bude ugodno — ugodno od toga glasa. On ga nekako čarobno i bajno omamljivaše i srce mu se talasalo pod titrajima njegovim, čisto da zamiraše od uzbudjenosti, čeznuća i razkoši. — I neopazice dopuzi do nje — do pred njezina koljena i gledaše joj ravno u lice. Ona kao da toga nije opazila, bila je posve zanesena pjesmom svojom — čime li. No sjajne joj oči, kao izgubljene od neposredne blizine, prodju i njega — te kao da je opazio, da se zakriesilo u zjenicama.

— Pjevajte i Vi! — prekine se onda Vjera. — Inače ćete nam se još rugati — dodade šaljivom koketljivošću i poprieti rukom. Zatim nastavi njemački: — Zar ne osjećate neko prijatno zadovoljstvo, što ste medju narodom? Meni je svaki put nekako neobično i ugodno, kad mogu medju njima biti. Ćutim neku želju za njihovom ljubavi, neku radost, da se razumijemo, da smo tako blizu jedno drugomu, — ah — ja ne znam, zašto je tako, al tako jest, — a moj mi otac uviek veli, da sam fantastkinja.

Lavo joj povladi. On u istinu dosele nije Bog zna koje zanimanje osjećao za seljake, no taj mah kao da su rieči Vjerine uzbudile u njemu iste osjećaje. I on se približi opet starome seljaku i povede razgovor s njim. Već su komušari gotovo dovršili bili, kad su Vjera, Zlatica i Lavo ostavili gumno. Bilo je već kasno i pietli se javljahu, no Vjera ipak ne htjede popustiti da ne bi svojih lipnjačkih gostiju koji komadić puta sprovela. Idjaše medju Zlatom i Lavom, pričajući o seljacima svojim, a

Digitized by Google

svaka joj rieč odavala, kako ljubi seljačtvo, kako im je blizu.

Do ceste je išla Vjera. Onda se oprosti sa gostima svojim i potrči natrag k dvoru. No pred samom kućom sustavi se i ne podje unutra već se odšulja u vrt. Makar da joj je u svježem, dosta hladnom zraku bilo mrzlo, ona zaželi, da još koji časak ostane napolju — u svietloj, krasnoj noći. Nije bila, što no se kaže, sanjarica — no taj put nekako joj je bilo tako drago i voljko u duši, nekako prelestno i sladko — ona sama ne bi bila znala kazati, kako i zašto — tek je željela, da koji časak ostane sama, da se nagleda neba i uspavanog vrta, da ne misli na svoje kućne poslove. Oh — čudno — čudno joj bijaše! Čas bi najvoljela bila glasno — glasno uzkliknuti, da joj se povik daleko zvukom ponese i da čuje sama svoju jeku, čas joj opet bilo, da joj i samo srce preglasno kucalo — ah — onakav tihi — tihi mir, u kome sve izčezava, bijaše joj od potrebe. Osjećala je duboku radost, neko zadovoljno blaženstvo, onda duboko tronuće a zatim potrebu, da prema čemu god izkaže poriv srca svoga, koje je žedno draganja i grljenja te istom što nije od raznježenosti zaplakala i opet u glasni smieh udarila sastavši se u vrtu sa svojom malom mačkom. — Onda — onda joj bude toplo — toplo u tielu, baš onako nekako, kako joj je bivalo ono prije tri četiri godine, kad se prvi put osjetila odraslom djevojkom i kad su je mučili užasni sni, od kojih joj je stidljivost paklenske muke trpjela, no koji ju nekako sladko omamljivahu te se sirota čisto griešnom smatrala i u bezkrajnim molitvama tražila okrepe. I sad je smuti slični ovaj osjećaj i ona se prestraši od njega. Sva ona njena uzbudjenost bijaše posvema neopredieljena — bilo je talasanje duše, kome nije znala uzroka. Ona je mislila, da je takova istom od ugodno probavljene večeri i od zadovoljstva, što je Lavo obrekao pomoći

Digitized by Google

otcu. I kod ove pomisli zalije joj dušu silni val zahvalnosti naprama Lavu. Ona ga zanosno slavljaše i glasno govoreći sama sobom — nadievaše mu ime jedno ljepše od drugoga. Nije joj na kraj pameti palo, da bi ovo slavljenje svela u svezu s inim kojim čuvstvom nego sa zahvalnošću. Bijaše tako skromna i čedna pa i toliko zabavljena dnevnom brigom i borbom protiv nevoljnoga stanja imovinskog, da gotovo nije ni dospjela dosele, da misli o životu svome i o ljubavi prema mužkarcu. Dašto, i u njoj su uzklijali poviri srca u tome smjeru — i ona se znalično pitala koji put u nutarnjosti svojoj, da li će i kada i kako kucnuti znameniti čas; no — kako nije nikuda zalazila u sviet i tek došla u dodir sa starim prijateljima svoga otca, — to je ova strana njene djevojačke duše gotovo bila još kao šuma u prvom proljeću, kad je sve izpupčalo, ali još ništa ne prolistalo. Zato je i sada svoju zahvalnost samo smatrala zahvalnošću. A kako bijaše pobožna i gorljivo željna, da bude dobra, ona se sa cielim zanosom svoje poletne duše podavala ovome čuvstvu. I saznavanje ove zahvalnosti činjaše joj u srcu, da joj je bivalo ugodno, žarko i gotovo razkošno — baš kao ono u prve trenutke njene šetnje u vrtu. I dugo je još ostala i bila bi možda još šetala, da je nije iz dvora stala dozivati djevojka. Vjera se lecne i potrči kući. Čisto joj bude težko, što je tako dugo mogla zapustiti svoje kućevne dužnosti, koje je s ljubavlju i radošću vršila. Bijaše u nje neka potreba, da radi i da se čini koristnom — gotovo da se žrtvuje. Zato se nikada ne bi tužila, da je tako mlada — pa opet mora da svoj mladi viek jednako sprovodi u poslu, daleko od zabava a uviek pritegnuta uz dužnosti, koje primahu u kućanstvu Albanićevu toliki obseg, da bi im teret težko osjetila i žena puna izkustva. Sa dvanaest godina izgubila je majku, kojoj je već kao posve

Digitized by Google

malo curče znala biti od koristi. Još za života Blanšina bivalo je tako. Blanša nije marila za posao u kući pa i majka je nije navraćala k tome. Vjera pak imala je za pjestinju domaću seljakinju, ženu strogu i uviek tihu, kojoj nikada ne bi dosta posla bilo. Vjera ju je ljubila kao rodjenu majku, i da steče njenu dopadnost, nastojalo je diete, da joj kod posla pomaže. A seljakinja, puna naravna, zdrava razuma, opazila je do mala ovo djetinje nastojanje i gajila — gajila to veselje k poslenosti. Roditelji ne sprečavahu toga. Imovinsko stanje Albanićevih za Vjerina djetinjstva bijaše već takovo, da nije bilo pogibli te će roditelji razmaziti ovo diete, kao što su razmazili prvu djecu. Tako se Vjera još u djetinjstvu prekrasno razvila i uza svu svoju živu — jogunastu ćud diete je već rano — vrlo rano osjećalo potrebu, da bude dobro i da čini ono, što mu se kaže, da činiti mora. Zato kad je po majčinoj smrti, — gotovo u pravom smislu rieči spala kuća na njezina ledja, djevojče se brzo snašlo i gotovo je od sad više bilo reda u kući nego za života gospodjina. Naravski, diete nije moglo imati Bog zna koje čvrste volje i eneržije. No — znala je moliti, i svakomu bila je dobra i svak ju je ljubio, pa joj svatko rado činio ono, što je od njega zatražila; dakako — bilo je neprilika, no meka joj ćud nije joj dopuštala, da se ljuti — a ozbiljni život učini je strpljivom. Otca je ljubila stravstveno. Gotovo nije uvidjala njegovih pogrješaka i imala je prema njemu bezkrajno smilovanje. Mnoge i težke neprilike, što joj danomice život pružaše, ona je radostno i poput kršćanskih mučenika podnosila; — ta — »za njezinog je dragog biednog taticu«, za kojega mora da sve to prepati. I kad bi došla koji put u družtvo inih djevojaka i ondje slušala pripoviesti o njihovim zabavama, o kazalištu, o plesovima, — zaželjelo bi i njeno srce, da barem zaviri u te čarobne strane, no — onda se sjeti, da njoj

Digitized by Google

to ne može biti, a ne može biti poradi otca i kukavnog stanja, pa bi se onda nekako zaneseno i blaženo u sebi nasmjehnula, što joj je dano te se poradi dragoga otca mora odricati svega toga. Pa bi pomislila na svoj dom, — u kom je pokraj sviju neprilika ipak tako milo i divno, u kom su sjene njene majke i neprežaljene sestre Blanše, — i njoj bi bilo težko i čisto kao da je štogod skrivila napram ljubljenomu gniezdu. Bijaše ona mali idejalist, puna toplih žarkih osjećaja, koji se niesu ugušili u svagdanjim kukavnim borbama. One kao da joj još razpaljivahu taj žar i tek činjahu, da je djevojka vrlo — vrlo rano stala mnogo razmišljati.

XXIII.

Baš u oči berbe pokvarilo se vrieme i spustila se bezkrajna gusta jesenska kiša. Putovi i ceste zagrezle blatom, sa bregova letjele silne bujice i po livadama se razlievale široke mlake. Blinjević malo da ne svisnu od jada. Svako jutro, kad mu je Jurić došao u sobu po odielo i po čizme, bijaše prvo pitanje, kakvo je vrieme. I kad stari sluga stereotipno odgovaraše, da lieva kao iz kabla, starac bi ljutito poskočio iz kreveta i stao proklinjati i vrieme i gospodarstvo i — sve. Bilo mu je za grožđje, jer pudari svaki dan dolažahu javljati, da se osiplje jagoda i da začima gnjiti.

— Boga mi — još je Mikolaš najpametniji, — u istinu nema ništa s gospodarstvom, — vikaše starac, — ako već nigdje ne ima kvara, onda najzad mora da dodje samo nebo te čovjeka muči. Vjere mi, najbolje bi bilo, da prodam. — A kako liepo vinogradi svemu odolješe; — ugnusmo se mrazu, magli i tuči, — a eto sada ova pokora.

Ako bi ga supruga stala miriti i tišati, onda bi još goropadniji bivao. Nije mu sama berba na srcu ležala,

Digitized by Google

bilo mu je i radi livada, na koje ne će moći sada blago na pašu, da ne razgazi mekog tla, pa će tako morati već sada početi sa krmom u štali, a krma ljetos nije previše dobro urodila.

Najzad nije bilo više čekanja. Moralo se ovako i po kiši ići u vinograde. Seljaci učiniše tako odmah iz početka pa jedini gospodski vinogradi bijahu ne obrani, te je osim kiše trla grožđje i ptica i lisica i jazavac i pas. Pudari se ne mogahu više otimati.

Stari je Blinjević bio tako ljut, da nije ni htio da ide u berbu. Umolio je Lava, da on ode pripaziti i ravnati poslom. Ma da je nevrieme bilo, on se rado odazvao otčinoj rieči. Sama djelatnost bila mu po sebi ugodna. Ovaj fizički trud, spojen sa polazkom u brda po zločestim puteljcima — po kiši i vjetru u svezi s duševnim radom razporedjivanja u poslu, činjaše, da mu je duša zapadala u neko mirno zadovoljstvo a tielo da se zatomljivaše zdravom, ugodnom sumornosti. Pa i saobraćaj sa seljacima, vesela hitnja brentaša i još veselija žurba mladih liepih beračica, kojima zlo vrieme nije kvarilo dobre volje, — ulievaše mu u dušu neku raznježenost i radost. Tek žalio je, što domaći vinogradi niesu medjaši draganačkim vinogradima, pa da vidi koji put Vjeru, za družtvom koje svaki dan je više čeznuo a za koju je znao, da i ona mora da bude kod branja. Čisto ju je žalio, što se ona mora po toj kiši i u tome blatu vrzati po brdima pa je gotovo strepio za njeno zdravlje. Vraćajući se kući svaku je večer bilo prvo pitanje na Zlaticu, je li vidjela Vjeru, koja je običavala na povratku iz vinograda svaki put koji časak popostati u Lipnjaku i sa Zlaticom malko čavrljati.

— O — o — Lavo! — rekne najzad jednom Zlatica i sa svietlim, sretnim izrazom u licu zaprieti mu prstićem. — Ti mnogo pitaš za Vjeru!

Digitized by Google

On se smete kao dječarac, kad ga uhvate na griehu i zarumeni se. Tek za čas promuca: — Nemoj djetinjariti, — i htjede da se udalji.

— Ali — mogu ti reći — i Vjera — ona pita svaki put za te. Moram ti je odati, — jučer smo bile u tvojoj sobi — i sve je pregledala. Ah — ja sam je tako dražila.

— Nemoj — nemoj! — prekine je Lavo, kome je bilo i ugodno i neugodno slušati Zlatičine rieči.

— Silno žali Vjera, što je tako zlo vrieme u berbi. Htjela je, da bude slavno branje — oh — i jest šteta, da je takovo nevrieme.

— Jesi li joj kazala, da sam dobio list iz Beča i da su dobri glasovi?

— Bome niesam! — Napokon — bit će bolje, da joj ti kažeš, — ja se ne razumijem — pak — neka iz tvojih usta dobije sretnu viest.

— Ti si malo, ludo diete, — odvrati joj Lavo i ode u svoju sobu, gdje s nekom raznježenosti gledaše na svoje knjige i fotografije, pitajući se, što li je baš od toga Vjera pregledala i čega li se dotaknula. Onda se zastidi sam sebe i brzo se presvuče u suho odielo i čistu obuću te podje k otcu, da mu izviesti o poslu.

— Dovršili smo u tri brda — ostaje nam još Okrugljak. Špan misli, da ćemo ondje barem pet dana imati posla, jer veli, da je groždja puno a ljudi se zbog kiše težko daju u nadnicu.

— Ah — preko glave mi je sve, — i starac prevuče rukom nad čelom. — I onako ne će vino valjati. Tolika kiša! Pa vidio sam u prešnici, kako je to traljavo — na pô gnjilo groždje. Ima Mikolaš pravo! — zaključi starac i rine na stranu svoj »Orbis pictus«, u kome je čitao za Lavova ulazka. Na stolu bijaše i list. Starac opazi, da ga je Lavo vidio.

— Piše mi upravo Mikolaš! — rekne otac, no ne

Digitized by Google

nadoveže ništa. Lavo bi bio htio saznati više, no — nije se usudio da pita. Bojao se da bi starca razljutio; tek onako iz daleka rekne, kako svagdje imade neprilika, a ne samo u gospodarstvu. Starac ga postrance pogleda i uzme opet staru debelu knjigu preda se. Čitao je bez naočala. U jedared se obrne cielim licem k Lavu, koji je sjeo na fotelj u kutu.

— A što je s tobom? Kako kaniš s tvojom gospodom u Zagrebu?

— Hm — za sad ne kanim ništa. Tek — da sam ovdje. Glavno mi je, da odahnem. Dašto — istina je — život u gradu i u službi strašan mi je.

Starac opet ne odvrati ništa i upilji se licem u svoju knjigu, primaknuv bliže petrolejku k sebi. U to se na vratima pokaže Tomica.

Debelo lice gotovo mu se razpuzlo od dosade i zlovolje.

— No ti pjesniče il filozofe — što kažeš sada o našemu životu na selu? Per amorem Christi, koliko li dosadno! Ne možeš da izadješ iz sobe — od toga blata i kiše! Uh — strašno. Uviek sami — sami smo! Kako je to u gradu drugčije! Što mi je tamo kiša? Idem po taracu — mogu lakštiflete imati i ne će se promočiti. Velim ja, u gradu se živi — u gradu.

— Gle — a meni se i ovako svidja ovdje! — odvrati sa smiehom Lavo, tako mu se ujak sa svojim jadovnim i očajnim obrazom pričinjao smiešan.

— Ti si pretjeranac bio i ostat ćeš! — odvrati mu srdito Tomica, — kakvi »svidja mi se«? — i Tomica s rugom oponašaše Lava. — Ni u lov ne mogu! Još će šljuke otići — a da ih čovjek ni vidio nije. A tepice — bit će ih na jata — u toj mokrini!

— Istina — mora da ih silesija ima! — umieša se Blinjević, takodjer strastven lovac.

Digitized by Google

— Ima ih — ima! Pripoviedao je Mikolašev lugar. Da zbilja — govorio sam poslije podne s Mikolašem. Otišao je u Zagreb. Neki hitan posao — čini mi se radi Albanića.

Lavo se strese. Zle slutnje pritisnu mu dušu — i on je svodio u svezu list, primljen iz Beča, s ovim Mikolaševim odlazkom. »Valjada je saznao — i kvarit će mi posao«. — Od uzbudjenosti digao se sa stolice i uzeo nemirno po sobi hodati.

— Kako radi Albanića? — upita napokon.

— Ne znam ja. Nije ništa kazao. Da — ali glavno. I s Vandom sam govorio. Poručila ti, da nije od tebe ni najmanje liepo, što još niesi k njima došao. Velim, ti momče, — drž' se!

— Ha, ha, ha! — prekine ga Lavo. — Što ću se držati — eto otišla!

— Ne — ne — vratit će se naskoro. Reče, da kani do božića i možda i dulje ostati na ladanju. Prekrasna djevojka, a zatim koje dostojanstvo, koja li plemenitost u nje! Svaka kontesa mogla bi da si čestita, da bude kao Vanda. — Boga mi — tek starost me štiti, da se ne zaljubim u nju. Ej — Lavo, da sam na tvom mjestu!

Lavo se tek raztreseno nasmieši i ode iz sobe.

Kod večere je opet Tomica uzeo da slavi Vandu, no naišao je na odpor i kod sestre i kod tete Brigite, dapače i kod Zlatice. Lavo je šutio i mislio kod toga na Vjeru. Gotovo ga je ljutilo u Tomice, što vječito slavi Vandu a ne spominje nikada Vjere. Kod toga opet ga spopade zabrinutost, ne će li mu Mikolaš škoditi i zanovietati kod nabave zajma. I bude tako nemiran, da je, i ne čekajući zadnjega jela, ustao od stola i otišao u sobu, da odmah piše u Beč.

Digitized by Google

XXIV.

Kako je berba bila dogotovljena, nastalo je opet krasno, makar hladno vrieme. Dobra volja starca Blinjevića opet se povratila i opet je vazdan bio u polju, gdje je bilo dosta posla još sa spremanjem heljde, kupusa i repe. U vinogradima je takodjer dao raditi. Sadile su se grebenice. Lavo je bio uviek s njim. Još od negda kao diete najvolio je ovakve šetnje s otcem. Sada ga gotovo prenašahu u ono drago sretno doba. Tu bi mu otac pričao povjest svake njive, svake medje; bezkrajne bijahu pripoviesti iz života domaćih seljaka i iz vlastitih doživljaja. Tako je Lavo i s ove strane u jedared osjetio neki dragi vez, koji ga k ovomu kraju sve jače privezivaše i gdje je sada — gotovo na svakom koračaju nailazio na stare znance. Svakim danom kao da se od njega dosadašnjega po koji komad leda otopio i raztalio pod toplim zrakama miloga ovoga doma, — i bilo je časova — tako svietlih, tako prelestnih časova — u duši njegovoj, da nije znao, kud bi se djeo od nježnosti, i od dobrote i radosti. Koji put je kao malo diete išao u sliedu majčinih koraka po starome dvoru i šuteći prisustvovao njenim kućnim poslovima — tako blažen — bez rieči — podavajući se uzbudjenim osjećajima i ljubavi djetinske i vjernosti.

S Vjerom nije već dulje vremena bio. Poslije komušanja jednoć se tek letimice sastaše u Lipnjaku, toliko samo, da joj je mogao kazati, što mu se piše iz Beča u stvari zajma. Ona mu se iskreno sva tronuta zahvali. Da nije Vjera došla češće u Lipnjak a ni on u Dragance, bijaše uzrokom, što je prispjela kući Otilija a i Danček se svaki dan pokazivao. Očutili su novo vino i saznali, da ga je ljetos više no obično, pa dodjoše, da se dočepaju diela. A sirota Vjera odredila je mošt za porez i za kamate!

Digitized by Google

Jednoga popodneva vratiše se Blinjević i Lavo nešto ranije s polja. Posao je bio dogotovljen prije sumraka pa dodjoše skupa s težakinjama kući, da im se u dvoru i u vrtu dade posla. Lavo otidje gore u svoju sobu a onda izadje, da potraži majku. U gostinjskoj sobi nadje samo tetu i Tomicu. Ona je slagala pasijanse a ujak se razvalio kako je dug i širok na divančiću. Pušio je iz svoga dugoga čibuka i dražio od dosade tetu Brigitu, da želi iz karata saznati, hoće li se udati. Uz to bi više sam za se pravio razmatranja, kod kojega se susjeda najbolje jede. Lavo ih pusti, saznavši, da je majka u podrumu kod spremanja mošta pa podje onamo.

Bio dubok i ogroman podrum pod cielim sjevernim krilom dvora. Dugi red grdesnih velikih bačava, od starosti posivjelih i pocrnjelih, izpunjaše na okolo sve stiene. Vanjska vrata podruma široko zjahu a momci dva po dva donašahu iz prešnice u vjedrima mlado vino, od kojega se jaki i rezki miris pronosio zrakom. Kod najbliže bačve na prislonjenoj ljestvici popeo se bio Petar i primaše iz ruku Martinovih vjedrice, napunjivane vinom iz donesenih vjedara, te ih sipaše u lakomicu, utvrdjenu na vrhu bačve. U podaljim bačvama još se izpiralo. U svakoj je bio po momčić pa njihovo bacanje vode i deranje metlom po nutarnjosti starih gorostasa ozvanjaše čas kao daleka jeka iz kakvih ponora čas kao drhtaj po strunama gusala. Prastari Janko takodjer je posla našao te je od časa do časa sa sviećom u ruci zagledavao u nutrinju bačava i davao naloge, gdje da se još izpire.

Gospodja Blinjevićka sjedila je u sredini na nizkoj drvenoj stolici, zamotana u dva plašta i u krilu držaše svoju mačku ljubimicu a do nogu joj bili šarko i bundaš, njeni najdraži psi. Lovačkih pasa nije ljubila. Budno je pazila na posao, najviše na vrtlara Martina, za kojega se neprestance bojala, da bi koju čašicu kradomice u se

Digitized by Google

ulio. Kad je Lavo došao, ona je od radosti kliknula nježnom silom privukla ga k sebi i nekoliko puta izljubila u lice, ne puštajući mu ruku iz ruke. Pazila je ipak i dalje na Martina, koji se već bio ogledavao, nije li nadošao zgodan čas.

— Gdje je stari? — upita majka za otca. Još nije Lavo dospio da odgovori, kad se iz dvorišta začuo jaki starčev glas. Za jedan tren sve ruke u podrumu stadoše. Zvao je starac Martina. Ovaj izleti kao vjetar napolje. I onda se razabiralo, da ga Blinjević kara, što ga nema u vrtu, te mu nalaže, da težakinjama dade posla.

— Oh — taj njegov vrt! — ljutila se u podrumu starica. — Zna, da mi treba ovdje Martina, a on sa svojim vrtom, — kao da sjemenje ne bi moglo još do sutra čekati!

— Jesi l' bio kod djevojčica? — upita zatim majka Lava. — Zlatica i Vjera rade u pojati, spremaju jabuke i vješaju grožđje.

— Tako? — gotovo veselo klikne Lavo i odmah krene prema pojati, do koje je vodio uzak, kao u rogu taman hodnik.

— Uzmi svieću! — klikne za njim majka, no on se već u tmini izgubio. Tapajući rukama po vlažnim zidovima i svaki čas zadjenuv se o što tvrda, dodje najzad do otvorenih vratašca pojate. Iz posve tamne nutrašnjosti — gotovo bezdna — u jednome se kutu talasao polusvietli kolobar, u kome je drhćući plamsala svjećica, crveno zalievajući dvie mlade djevojačke glave, za uglom nekakve police, prostrte slamom, iz koje su nejasno virile jabuke, što li, tek bilo je nešto okrugla. Nešto dalje vidjelo se u zraku, kako visi tamni grozd. A onda sve slabije svjetlo — dok nije posvema izginuo kolobar u dubokoj tmini. Obrazi djevojački u tom nesigurnom svjetlu izgledahu neobično!

Digitized by Google

— Zlatice — daj posvieti malko, — dovikne im.

— Tko je to? upita Zlatkin glas.

— Ta — Lavo! — klikne protiv volje veselim glasom Vjera, dalje nešto šapćući Zlati, što Lavo nije više mogao razumjeti. Sakrila je na to glavu više u sjenu. Lavo je osjetio veselost njezina glasa, isto tako nije mu izmakla njena kretnja. To učini, da ga je minula neodlučnost i sumnja, ne će li neprilično doći. »Ta — djevojke imadu uviek svojih stvari jedna drugoj da pričaju!« — mišljaše prije, a sada je bio uvjeren, da se raduju njegovu dolazku.

— Dakle napokon vas čovjek nadje! — rekne s toga veselo, nakloniv se Vjeri, koja je još uviek zastidjena stajala u sjeni i ugibala se svjetlu. — Smijem li pomagati?

— Daj — daj — eto ti konca i grozdova — pa veži, — uzme Zlatica smijući se.

Vjera je takodjer vezala grozd uz grozd i davala ih Zlatici, koja je na složene pokraj palice krstove tako svezane grozdove vješala. Lavo je pogodio Zlatičinu namjeru, da ga podražuje, odredjujući mu isti posao s Vjerom. — No — on se u istinu prihvati posla. Vjera mu je dala konac. Kod toga se u tmini njihove ruke dotakoše. Bio mu je ovaj dodir kao munjevna iskra — a onda sladak i razkošan. Pričini mu se takodjer, da su njeni prstići zadrhtali. I njim zavlada neka uzrujanost te je vezao tek od nevolje. Više je posmatrao Vjeru, koja je u jedared zašutjela bila i nekako zbunjena — što li — izgledala — ali je bila krasna i dražestna kao uviek. Kao da je u radnji i poslovanju novih čarova primala i odkrivala ih. Svaka kretnja odlikovaše se nekom zaobljenosti i harmonijom. Nikada se ne bi suviše ili premalo pridigla, da segne za grozdom ili da ga dade Zlatici, prstići s neopisivom dražesti zauzlavahu končiće i brzo se posao izpod njih odmicaše. U licu sjaše dobrota i

Digitized by Google

neko smireno blaženstvo. Lavo u sebi neprestance ponavljaše, kako je krasna i dobra. A kad bi ga krupnim svojim očima pogledala, koje ondje u polusvjetlu primahu posve tamnu boju, i taj bi pogled svaki put pun milosti i sav plemenit bio i praćen prijatnim smieškom, — on bi se topio od slasti i jednako mu se nametala misao, kakve li divne i dobre ženice od Vjere! Pa da bi baš njegova bila — oh — onda bi se možda mogao podnieti brak!

— Oh — Lavo — daj bolje veži! — rekne Zlatica, kojoj se zlo vezani grozdovi izvinuše iz ruke i padoše na zemlju.

— Ah — ja vidim, ti niesi sa mnom zadovoljna — pa ne ću više — odpovrne Lavo i pusti vezanje. — Gospodja sestra otišla je? — obrati se k Vjeri.

— Jest — otišla je još prekjučer. Sirota — morala je u grad. Mnogo trpi — biedna Otilija. — A meni je najteže; u svojoj nesreći — dakako — uzrujana je — pa onda misli, da joj i ja ne ću dobro, — a ja je ljubim i trpim za nju možda kao i ona sama.

Lavo je znao po španu, da je Otilija učinila skupa sa Danijelom užasan prizor otcu i Vjeri poradi vina, — i nije bilo mira, dok nije Vjera namolila otca, da im dade polovicu priroda. Nije ipak htio da pita Vjeru pobliže ni onda, kad je ona nastavila, da će sada morati prodati što drugo iz gospodarstva, da se namakne porez, radi kojega je baš na dan Otilijina odlazka došao ovrhovoditelj.

— Ali — moralo se pomoći i sestri i bratu, tko bi mogao da im odbije! — završi Vjera i lice joj je sjalo od milosrdja.

Kad dovršiše posao s grožđjem, podjoše svi skupa potražiti majku. Ona je još uviek sjedila kod vina i nije nikako htjela, da je Zlatica zamieni. A bila je već večer i to hladna vjetrovita večer. Bojala se starica još uviek

Digitized by Google

Martinove žedje, koji se u sumračju vratio u podrum — i nekako ipak ukębao zgodu, da čestito potegne iz škafa.

— Ne — ne — ja moram ovdje ostati. Tebe bi još manje »rešpektirao.« A vi, djeco — ajte brzo gore, da se ne nahladite. Je li skrbljeno za kavu? — Mladež i zbilja podje u Zlatičinu sobu. Zlatica nije nikako htjela da pusti Vjeru kući prije večere. Lavo se pridruži. Vjera sa ljubkim posmjehom u licu najzad pristane, ali Lavo joj je morao obećati, da će odmah nekoga poslati u Dragance, da javi Albaniću, da je ne će biti k večeri kući. —

— Odmah — odmah ćemo naći koga, — a poslije večere pratit ćemo Vas Zlatica i ja!

— Živio Lavo! — klikne veselo Zlatica i od veselja se okrene u okrug. A sada, gospodo moja, — zabavljajte se, ja moram samo časkom da odem dolje i da naredim radi večere.

— Idem ja s tobom! — rekne zabunjena Vjera, koja i sama nije znala, zašto joj je težko da ostane sama s Lavom.

— Ne — ostani ti ovdje — ta znaš — u poslovima kućanskim voli uviek gazdarica, da je sama. Valjada se ne plašiš od Lava? Nije on tako strašan, — dovrši s vragoljastim posmjehom Zlatica i odprhne iz sobe.

I Lavo kao da je izgubio svoj otčinski ton, s kojim bi se znao obraćati na mlade djevojke. Počeo je istom štogod govoriti, samo da ne šuti. No Vjera položi prst na usta i učini mu znak, da šuti, a sama podje tiho — tiho do divančića u kutu i sjedne ondje pa pokaže na vrata pokrajne sobe, koja bijahu na polak otvorena te se vidio oko stola u sredini sobe instruktor Fran sa Svetozarom i Olgom. Velika zelenom krugljom zasjenjena svjetiljka osvjetljivaše jasnim bljedilom obraze i instruktoru i djeci. On im čitaše iz knjige a djeca pomno slu-

Digitized by Google

šahu i lišca im bijahu tronuta i žalobno nategnuta. Mala Olga gutaše plač a i Svetozaru bijahu oči zacrvenjene. Čitaše im biblijsku povjest — muku Kristovu I glas Franov je drhtao. Vjerino lice primilo je neki čudesan zanosan žar a opet se odlikovaše i najvećim mirom. Posve kao izgubljena sjedjaše na svom mjestu. Krasne oči upraviše se k visinama, a kad je prieko iz sobe Fran nastavljao i govorio: »Eloi — eloi — lama sabaktani«, što će reći: »Bože — Bože — zašto si me ostavio,« — zališe se divne ove oči suzama a mala Olga glasno je zajecala. Lavo takodjer bude tronut. Pobožno skrušeno lice Vjerino, koje je sve odisalo od milosrdja i ljubavi, kao da je uzbudilo u njem one davno — davno usnule osjećaje vjerske i prenielo ga u mlade djetinjske dane. Ah — gotovo da se od neke sladke tuge sav u nutarnjosti potresao. I prenoseći na mlado doba on se sjeti, da je upravo prije dvadeset i toliko godina i on u istoj sobi s malom Blanšom slušao isto tako Lukijana starca i bilo mu je isto tako kao i ovoj djeci. Uspomena na Blanšu časkom ga smuti, ali brzo ga to prodje. Sav čas bio je tako nekako čudesan, snažan i velik, da on u taj tren nije čeznuo nego da mu bude sva duša odana božanskomu mučeniku i sve mu je neka tajna strana duše govorila, kako samo u sliedu svetih onih mučeničkih stopa može svoje udovoljenje naći. I gledajući kod toga na Vjeru — on je još više o tome uvjeren bio pa neka nedogledna zahvalnost, neko daleko poštivanje osjeti prema mladoj djevojci, koju zahvati dugim — dugim pogledom. Vjera osjeti njegove oči na sebi i časkom izgine zaneseni njezin pogled te se djevojka do vrh čela zarumeni i oči joj se zakriese žarkom iskrom. No taj mah se lecne i tim prilježnije uzme slušati Frana. A Fran nastavljaše jednako dalje. Njegove rieči lagodno tecijahu od sobe do sobe, a dolje iz kuhinje, iz družinske sobe — iz hodnika za-

Digitized by Google

mnievahu glasovi kućnoga posla, zvonki odjek noževa, sjekira, pila, smijanje služinčadi i od najdalje — negdje od pojate, domnievalo nejasno i na pô muklo pjevanje težakinja. U Lavu se zagibalo srce. Ovo javljanje doma i njegova života dojimaše ga se neizrečeno ugodno i prijatno te uz poriv želje za pobožnošću, on poćuti u sebi dobrotu, od koje bijaše sav blažen. Čisto je osjećao ljepotu časa kao nešto realna, — i on okorjeli nedavno još pesimista šaptao je rieči, koje gotovo sasvim bijahu slične hvali i slavi »što je život ipak sladak!«

U to dojuri u sobu Zlatica.

— Eto me — dovikne veselo i taruči ruke. Širila se od nje svježost vanjskoga zraka. — Što ćemo dakle sada? Gospodine Frane — izvolite dovršiti s djecom. Šest sati odavna je prošlo! Dakle, Vjero, što misliš, da počnemo do večere. Imamo dosta vremena. Večera će biti kasno, jer Petar još uviek u pivnici radi.

— Jesi li poslala k meni?

— Sve je u redu. Al ajdemo u salon, u gostinjsku sobu — k teti i ujaku.

XXV.

Vjera i Lavo podjoše za Zlaticom. Ona je nekako nesigurno išla pokraj njega i predjašnja njezina zabunjenost opet joj obuzme dušu. U salonu je teta Brigita još uviek slagala pasijanse a ujak Tomica isto onako kao prije ležao na divančiću i pušio iz čibuka. Tek nije više govorio o susjedima, kako se u njih jede, već je sada razvijao svoje nazore, kako bi valjalo dan danas gospodariti i kako ni jedan vlastelin ne pojima moderne struje a kako bi on znao gospodariti, da ima dobro.

— Ta imao si ga! — zlovoljno ga i zlobno prekidala Brigita.

— Što ćemo, ujače, do večere? — približi se Zla-

Digitized by Google

tica Tomici, kleknuvši mu do uzglavlja i obujmivši ga oko vrata.

— Što? — i on duhne velik dim preda se. Igrajmo se taroka? —

— Oh — ti užasni čovječe! — i Zlatica odskoči od njega.

— Pa ne! Igrajmo se zalogâ, — odvrati on.

— Ne — ne! javi se Vjera, koja nije trpjela ove igre, osobito ne s Tomicom, koji bi uviek htio cjelivati.

— Eto ja imadem ideju! — gromko se javi Zlatica i postavi dražestno-smiešnim načinom prst na čelo. »Heureka!« — rekao bi oncle-Livije a ja s njim. Znate što? Plesat ćemo — da — plesat ćemo. Ne — ne — tu nema protuslovlja. Ja čisto evo gorim od želje, da opet jednoć plešem, a eto tu imademo varoškog kavalira. I ja želim, da jednom ipak valsujem i s kim drugim a ne uviek s učiteljem i s kapelanom. Dobri su — ali ipak se zadievaju kod plesanja i posrću.

— O ti nezahvalnice! — prekine je Tomica.

— No ti praviš račun bez krčmara, — prihvati Vjera. — Ne pitaš, hoće li gospodin Lavo.

— Mora — mora. I oncle Tomica mora. A teta Brigita bit će tako dobra pa će nam svirati. Zar ne, tetice? Ma dašto, tetica je tako dobra, — i Zlatica poleti do Brigite i uzme joj ljubiti ruke.

— Oh — ala si! Dobro — dobro — ti mala macice, — hoću — hoću, — no Lavo mora plesati.

— Ljubimo ruke — tetice draga. Eto ja ću taj mah prirediti sve kod glasovira.

Kad je Zlatica bila gotova kod glasovira i Lavo upalio postavljene sa svake strane girandole, teta je Brigita nataknula ogromne naočale, sjela pred uzki starinski glasovir i medju požutjelim notama izabrala neki već davno u svietu zaboravljeni francuzki vals.

Digitized by Google

— A sada stolice i stol iz sobe, samo kanape i divani ostaju, — odredjivaše Zlatica hvatajući se sama posla. Dotle je teta Brigita kao pravi muzikant tmurnim licem nemarno gledala po sobi, kao da je se sve skupa ne tiče. Lavo, Tomica i Vjera pomagahu Zlatici. U sve kao da je uljezla neka razkalašena i obiestna radost. Lavo u Vjere izmoli prvi okret.

Glasovir zazveči. Sitni piskutljivi, gotovo iznemogli zvuci staroga, davno zapuštenoga glazbala čudnim se i oporim kano trganim brencanjem razliegali sobom i nije se dala odmah razabrati ni melodija ni takt. Položenom oko Vjerina pasa rukom morao je Lavo tek nagadjati, svira li teta valcer ili polku. Kod toga je protiv volje morao da postrance motri vitki stas Vjerin i ćutio je oblinu njenih forama pa čisto da ga je ovo doticanje omagljivalo i dušu mu opajalo. Bijaše sam s toga nezadovoljan sobom i ljutio se na se.

— Napried — napried! — dovikne im u to Tomica, koji je sa Zlaticom već mimo njih preletio sav bez daha i kao rak crven u licu.

— Ajdemo! — šapne Vjera i povuče Lava za sobom.

Na glas muzike dohrle i djeca u salon pa se i ona zavrte.

— Eto gospodina Frana, — neka on s tobom pleše. reče ujak Tomica, spazivši instruktora, koji se postavio uz vrata i sa znaličnim i začudjenim licem gledao na plesače. Tomica i zbilja pusti Zlaticu i zavuče se u kut, baci se u fotelj i težko dišući uzeo brižno otirati znoj sa lica. Lavo pak nije mogao da stane, tako je uživao u plesanju s Vjerom. Bijaše djevojka izvrstna plesačica, no njega kano da je njena vještina najmanje zanošila, nego je uživao od drage blizine njene, od slasti, da je drži u svom naručaju i gotovo dah, što se iz njene kose, iz lica joj, iz cieloga tiela dizao, brodio mu k licu mirisom

Digitized by Google

cvieta. Časkom se zastidi toga čuvstva, no nije ga mogao utomiti niti se mogao odlučiti, da je pusti. I Vjera kao da je zapala u neko razkošno, prelestno osjećanje. Zažarena lica čisto se k plesaču prislonila i obrazi joj svietljahu od radostna smieška a oči kao da se od užitka zatvarahu.

— Gle — Zlata ne pleše! — opazi prva Vjera i rekne Lavu, da sada nju uzme. Fran je naime na Tomičine rieči i zastidjen, zarumenjen i prestrašen odskočio u drugu sobu, govoreći, da on ne zna valsovati te je Zlatica bila bez plesača.

Na sjajnim gradskim plesovima redovito je Lavo zamirao od dosade, ma da je bio strastven plesač. A sada je postao posvema razigran, veseo, gotovo mlad i obiestan. Redom je plesao s Vjerom i sa Zlatom. Obća radost nastade. Djeca se po svoju vrzahu, djevojke plesahu skupa, kad je Lavo morao malko odahnuti, pa i Tomica s debelim svojim tielom još se dva puta dao zavesti, te je išao »valsovati«, kod toga pokazujući, kako se za njegovo doba vals plesao te se nije ni jedan korak izpuštao.

— Oho — što je to? — Gle — gle — moja krasna Vjerica! — javi se starac Blinjević, stojeći na vratima od sobe, još sa šeširom na glavi i sa silnim svojim štapom u ruci. Djevojke upravo plesahu skupa te primietivši starca dojure plešući k njemu i poljube ga u ruku, ma da se branio.

— Živjele — živjele — dajte, djeco, dalje! — govoraše im, odlazeći časkom u sobu.

Zabava ne bude prekinuta. Teta Brigita bila je takodjer tako dobre volje, da nije ni minute prestala udarati po požutjelim i posivjelim tipkama tvrdog instrumenta. Rumena u licu od napora i dobrostivo se smijući ona je sada uzela neku od valsa još stariju polku izvoditi. A lišca djevojaka plamtjela su od razžarenosti i uzrujanosti,

Digitized by Google

blaženstvo i veselje sievahu iz svake crte, izdavaše ih svaka kretnja — svaki mig i okret. Nestajalo im daha od sustalosti i napora, grudi im se burno talasahu od brza disanja, no ni trenutka niesu stale i počinule bile. Lavo se časkom potegnuo u kut i gledajući sada ovu njihovu radost, on je bivao nekako tronut i zadovoljan onako, kao kada čovjek vidi ili čuje za kakovo dobro djelo. Njega je veselilo, da vidi, kako je malena stvar dostatna, da se ove dvie djevojčice zabavljaju, i pomišljao je na bogate, otmene dame u svietu, koje su u sjajnim dvoranama, u razkošnim toaletama, u bujnom svjetlu i velikom odličnom družtvu — pa za cielo niesu od svoje zabave tako uzhićene kao Vjera i Zlata. I dodje mu misao, kako i takav jednostavni, nebogati život pruža slasti i radosti djeci svojoj možda koji put više i sigurnije no što to biva u velikom sjajnom svietu. I kao da sâm doživljuje istinu ove pomisli, on pohiti opet do Vjere i zamoli je za ples.

Najzad dodje i stara gospodja u salon. Zadivila se i cielo joj lice prosjalo veseljem i radošću. Tomica poskoči k njoj i od šale je zamoli, da poigra s njim. Ona ga dobrodušno udari po laktu, a onda se tiho došulja do kanapeja i mirno sjedne. Sa suznim od ganuća očima gledaše na Lava i na Vjeru, koji još uviek skupa plesahu. Starica bijaše čisto začarana od Lavova plesanja, koji je u istinu liepo i dobro plesao i odlikovao se osobito elegantnim držanjem. Digne se polagano i podje do Brigite, da joj šapne, neka za Boga gleda na Lava, kako krasno pleše. A kad je prestao, pohiti majka k njemu i burno i zaneseno ogrli ga i izljubi. Vjera je još pokraj njega bila. Starica i nju povuče k sebi pa i nju izgrli.

Na vratima se pokaže Jurić i najavi večeru pa raztvori i drugo krilo vratâ. U taj čas začuje se iz hodnika glasna halabuka i smieh. Još nije nitko dospio da se

Digitized by Google

upita, što to znači, kad se u palači pokažu župnik Dijaković i susjedni grof Barković, mlad čovjek od jedno dvadeset i sedam godina, no koji je već našao dosta vremena, da polovicu svoga imetka potroši. S njima je bio takodjer vlastelin Dragutin Lovinčić, nizak, neliep čovjek oko trideset godina, u tielu okrugao i debeo sa velikom, na pô ćelavom glavom i neobično dugom bradom. Nosio je naočale, iza kojih gledahu dobre modre oči vjerna i iskrena pogleda. U kretnjama naličio je ponekle gibanju patke a imao je navadu, da se na sve glasno smije. Inače je bio izvrstan gospodar i unatoč svim neprilikama on je svoje dobro, obično omanje zagorsko imanje, za kratko vrieme prilično uredio i velik već dio dugova, koji su mu ostali od otca, izplatio.

Poradi njegove dobrote sav ga sviet ljubio i radi poštenja, kao kristal čista, morali ga i neprijatelji poštivati. Imao je naime i on pokraj sve svoje dobrote neprijatelja; — ta — kako bi bez toga u svietu bilo!

— Gdje je domaćina — a gdje gospodja! Živjeli — živjeli — eto nas na večeru, — a ima nas još; — o ljubimo ruke, »ergnan« dragi, — eto dovedoh punu kuću gostiju, — govoraše Dijaković, cjelivajuć ruku domaćici, koja je zadivljenost prvoga časa svladala i ljubezno se došljacima naklanjala. Grof se poslije domaćice obratio k Tomici, svome prisnome drugu i prijatelju, no opaziv Vjeru, pustio Tomicu i približio se uljudno djevojci. Lovinčić pak gotovo ravno pohrlio k Zlatici i silom joj stao ruke ljubiti. Zlatica je bila sva uzbudjena i smućena, no radost joj samo sievaše iz očiju. Odavna su Lovinčić i ona dobri prijatelji, i kao da je već neki sporazumak medju njima bio. Tek samo, da se Lovinčić izjavi i da je zaprosi.

Čuvši starac Blinjević iz svoje sobe strane glasove požuri se i on u salon. Čim je prepoznao goste, lice

Digitized by Google

mu se razvedri i gromornim se hohotom i srdačnim rukovanjem pozdravi sa svima. Lovinčića je dapače morao tri puta izljubiti.

— Dakle da znadeš, Livije, kako je bilo, te upadosmo tako kasno k tebi, — uzme grof Barković. — Vraćasmo se iz lova — oh ti, pospanče, debeljače Tomica, što niesi došao? — Da, — da nastavim: — vraćasmo se iz lova, da znaš, bio sam u poljanskim luzima — bome prestupili smo i u tvoje lovište, al ti se ne ljutiš, — dakle — vraćasmo se — i u jedared vidimo sa ceste, u tebe je sve razsvietljeno — glasba — a mi — žedni dobre kapljice — i da te vidimo — a glavno ej, Lavo, — da tebe vidim, kad ti ne držiš za vriedno, da k meni dodješ.

— Molim, tko će sve još doći — ili bolje koliko njih? — prekine grofa domaćica.

— Idu za nama — kapelan, bilježnik, — onda hofmajstor moga brata — i čini mi se — da — čuješ ti, debeli admodum reverende domine, — tko je još za nama?

Župnik Dijaković nije znao kazati.

— Nitko više! — umieša se Lovinčić i šaljivo izkrivi lice, da se odmah glasno nasmije.

— Dakle, Zlatice — daj Juriću kaži, neka prostre iz nova stol za još sedam mjesta. Molim te, dodji bliže! — reče gospodja Blinjevićka Zlatici i onda joj šapne poradi večere.

Jurić se iz početka dosta mrgodio, kad je morao prostrti stol razastirati i opet prostirati, no nada na dobar »tringeld« od grofa sačuvala mu ipak dobru volju. Kad su još ostali gosti pridošli, bio je već poslom svojim gotov, no dodjoše samo bilježnik i kapelan, jer je hofmajstor — Niemac, bojeći se bilikuma, pobjegao kući, i

Digitized by Google

tako je opet morao Jurić jedno mjesto izpustiti i iz nova tanjure premještati.

Sakupivši se sat poslije oko stola za večerom bila je gospodji Blinjevićki prva briga, da ih ne bude trinaest kod stola. A nesrećom baš ih je toliko bilo, jer je djeci bilo predugo čekati a majstori podjoše preko nedjelje kući. Fran znajući, koliko se stara gospodja plaši toga broja, odšulja se na stranu, da će u svojoj sobi večerati. No starica odmah to opazi pa ga pozove natrag.

— Ne ćemo tako. Svetozar — znam — da će rado doći — i valjada se nije još svukao; molim Vas, dovedite njega, bit će nas onda četrnaest.

Dok su čekali Svetozara, nije gospodja htjela sjesti pa je cielo družtvo okružavalo stol. Tomica joj se rugao i grof je iz daleka nišanio šalom, no starica se nije dala smesti i na sva bockanja tek se dobrodušno smijala.

Kod večere odmah je veselo, neprisiljeno, gotovo i bučno bilo, kako i ne može inače biti medju ljudima, koji se svi od davnine poznaju i kojih otci već su isto ovako za stolom skupa sjedjeli. Stolaravnateljem naredi taj put Blinjević Lovinčića, jer se Dijaković izgovorio, da ga grlo boli a za Lovinčića je znao, da rado i mnogo govori.

Lavo bijaše iz početka ponekle nezadovoljan. Žao mu je bilo, što su prekinuti oni divni časovi prije večere, za kojih je bio s Vjerom u malenu krugu, a nije mu ni pravo bilo, što za večerom nije pokraj nje sjedio, jer je kao domaći morao niže sjesti. Uz Vjeru bio s jedne strane grof a s druge Tomica. Grof ju je mnogo zabavljao i djevojka se svaki čas morala nasmijati, jer je Barković bio veoma dosjetljiv i pun zdrava humora. Lavo je znao za to, no opet čisto kao da je ljubomoran bio i jednako u sebi govorio, da Vjera ne čini pravo

Digitized by Google

što se toliko smije. Malo da je nije koketkom nazvao. Ona je brzo opazila Lavovo natmureno lice; i zabuni se od toga i bilo joj je žao Lava. A takodjer kao da ju je veselilo, što je Lavo takav. Ne bi bila još znala kazati, zašto je veseli, no — ovo njeno pronašašće kao da ju je u jedared neizrečeno zbližilo Lavu.

On se pak žalio u sebi, što mu je tako oduzeta prilika, da povede s njom razgovor — razgovor odlučan i važan, iz kojega bi bio mogao saznati, kakova je i kojih nazora. Taj čas nije uvidjao smiešnosti ove namisli i nije se sjetio, kako nazora u mlade duše nema u pogledu onom, za koji se on bezsviestno zanimao. — Videći, da je grof naskoro glavni interes pokazivao za obću zabavu kod stola, popravi se volja Lavova, dapače i njega brzo savlada sveobće veselje te je s drugima skupa upadao u smieh i udioničtvovao u šali i u zdravicama. Družtvo bijaše tako veselo, da nitko nije ni opazio, kako se kazalo primaklo ponoćnoj uri. Vjera prva spazi i tiho se digne, nastojeći da se neopazice odšulja. Tek Zlatici namigne — pa poslije i Lavu. On je presretan bio s toga. U salonu se obrati najprije k njemu.

— Moram kući, — ne mogu da pustim otca — a ni Vi ni Zlatica ne možete sa mnom. Da budete tako dobri te mi za pratnju dadete špana.

— Ostanite ovdje — kamo ćete sada po noći!

— Moram — pa noć je svietla — mjesec je već izašao. Molim Vas, da mi dadete koga.

— Ah — ja idem s Vama! — odvrati on živahno. Onda se sjeti, da bi djevojci moglo neugodno biti s njim samim pa nastavi: — Dat ću upreći — a i Zlatica će s nama.

— Ma — dakako i ja idem s tobom, — rekne Zlatica.

— Kamo — kamo? — javi se za ledjima Lovinčić.

Digitized by Google

Kad mu Zlatica reče, onda on u isti mah odleti u palaču i predloži »u službenom svojstvu stolaravnateljskom«, da se gospodična Vjera s deputacijom odprati kući pa »po starodavnom običaju varmegjske gospode« pozove ujedno u tu deputaciju kao članove grofa, župnika i bilježnika.

Družtvo je već dosta bilo nakićeno te je burnim pleskanjem povladilo stolaravnateljev predlog.

— Ali mi se vraćamo! — vikaše grof i Lovinčić, još iz dvorišta, kad je već Vjera sa Zlatom sjedila u kočiji u družtvu Lavovu i Lovinčićevu. Grof je s kozlića otjerao kočijaša i sam se latio uzda.

Lavo se iz prva ljutio, da se tako dogodi. Bio se nadao, da će tom prilikom barem imati zgode razgovarati se s Vjerom i izpitati, kako djevojka misli. Medjutim on sam ne bi bio znao pravo kazati, što da je pita i o čemu da razgovara. To mu i pade na pamet te se njegova zlovolja izgubi.

Za kratak čas bijahu u Dragancima. Na molbu Vjerinu, da ne bi otca budili, dadoše se grof i Lovinčić skloniti, te ne podjoše u dvor.

Na vratima je dala Vjera Lavu ruku — i pri tome kao da joj se oko zavjesilo o njegovo lice, želeći čitati u njemu, te kao da joj je ruka dulje u njegovoj ruci ostala.

Kad je prema jutru legao u krevet, pošto su se gosti razišli, on je osjetio neko čuvstvo udobnosti i zadovoljstva, kako dugo već nije bio poćutio. Sav ovaj tako prijatno a opet jednostavno probavljeni večer kao da mu je otvorao nove vidike i poglede. On je gotovo s vjernošću psa gledao na zidove svoje sobe i govorio neprekidno u sebi, kako je ugodno i ljubko proživio sav večer, kako je lažna predmnjeva, da bi samo sjaj i raškoš velikoga svieta podavao čovjeku slasti. Čisto je ćutio,

Digitized by Google

kako je posve drugi u kratko vrieme postao. Ah — a najviše mu je pred dušom lebdjela slika Vjerina i srce mu je kod toga zatreptalo i usta mu gorljivo i žarko kao u vrućici šaptala: »Ja je ljubim!« — I sada nije više pomišljao na nikakovu zapreku. Sjena Blanšina kao da se više ne stavljaše izmedju njega i Vjere. Egoizam ljubeće duše nije mogao ponjati, da bi takva »mladenačka zabluda« mogla pokvariti sreću njegovu. I on u duhu slagaše rieči i duge izreke, kako će se Vjeri odkriti, kako će joj priznati svoj grieh prema pokojnici — kako će ona! — »Oh — a da li ona već ne ljubi drugoga koga? Ta — zašto nije imao prilike večeras, da je izpita u tom smjeru! Ne — ne — ona ne ljubi. Na selu — gdje bi imala prilike! — Ne — ona ne ljubi!« — I tako je kolebao izmedju jedne i druge predmnjeve, no napokon njega uzdizaše nekim zadovoljstvom ova spoznaja, da ljubi. Tako mlad — tako mlad osjećaše se on od nje!

XXVI.

Još je sunce za gorom bilo i još je sve prekrivala jesenska magla. I kao da još sve počiva u lakom jutarnjem snu i tek nešto proteže dremovna uda. Sa lišća i sa streha kapala je gusta rosa, negdje dalje pokraj ceste gakale su guske i patke, iz vrta zamnievao cvrkut sjenice, sa kukuružnjaka čulo se živkanje vrabaca. Inače je sve još mirno i tiho. Vrata dvora Draganačkog napolak se otvorila i na najgornjoj stepenici pokaže se Vjera. Lice je još od jutarnje svježosti zarumenjeno bilo, izpod crvene marame podkrao se uvojak zlatne kose i padao od sljepočice k vratu. Izgledala je zamišljena, ali bijaše to mirna, tiha zamišljenost, što je na krasnom licu počivala. Pred nogama joj se vrzao crn kudrov i mašući živo dugim svojim repom po podu, dizao je dugu glavu k Vjeri i gledao ju smedjim svojim očima pogledom vjernim

Digitized by Google

punim ljubavi. Od želje, da ga Vjera podraga, cvilio je i podizao šapice do suknje. Ona je sveudilj gledala daleko preda se i nije spazila psa a iz žitne košarice padalo je na zemlju zrnje, da ni toga nije vidjela. No pas je sve glasnije cvilio i sve se bliže k nogama tiskao.

— O — ti si tu — kudronja! — progovori Vjera i prigne se k psu, koji je sad od radosti stao u vrtlogu poskakivati. Vjera ga umiri a onda uzme dozivati perad. U jedared oživi cielo dvorište. Iz majura, iz staja, sa gumna, od svakuda lepršeći krilima trčaše živad, podižući silnu graju. Kokoti zazivahu, kokoši kokodakahu, purani pijukahu natjerujući kokote, dokotrljaše se i patke, dolebdješe guske, i sve se zamiešalo u gustu rpu pred Vjerom, bez straha motajući se pred nogama.

Najsmjeliji nalietahu čak Vjeri na laktove, rivajući žute svoje kljunove u košaricu punu žita a jedna sitna kokica, najmanje liepa i od najprostije vrste, skočila joj je na ramenicu i popravljajući pera, mirno sada čekala hranu. Još nije sve bilo sakupljeno da je Vjera jače uzela dozivati. Istom kad je mislila, da je sve ovdje, počela je bacati u rpu zrnje, i nastade silna jagma, koje će prvo što uloviti. Sa krovova i sa živica doletješe i vrabci pa se i oni nezvani gosti umiešaše medju živad. Vjera je ljubila svoju perad, koju je svu sama odhranila i sada je pazila, da nikojemu ne bude krivo. Silovite purane svaki čas je redu privodila, najplašljivijoj piladi bacala je posebice i kriomice od matore živadi, a svojoj sitnoj kokici na ramenu podavaše iz ruku zrnja.

Puteljkom iz staje idjaše k dvoru mladi kravar. Nosio je na glavi škaficu mlieka a u ruci držaše žitarku. Nešto se iz daleka posmijavao.

— Nešto nova — gospodično! — reče još iz daljine mladi kravar.

— Što za Boga? — prestrašeno upita Vjera, bojeći

Digitized by Google

se uviek zle kakve viesti, — tâ — riedko je kada što dobra čula.

— Rumenka se oteliła noćas, — krasno je tele.

— Tako! Pa što niesi ranije došao kazati? — Metni mlieko u kuhinju — ali u ormar; — poslije ćemo ga spremiti, — a sada ajdemo u staju.

Sa svojom kokicom u ruci pohrli Vjera niza stube i potrči prema staji, ne čekajući, dok se kravar povrati iz dvora. Išla je pravcem ne pazeći na rosu i na vlagu, što je dolazila do nogu. U staji je uviek bilo dosta tamno a još više ovoga jesenskoga jutra. Toplim i ugodnim dahom rogate marve bio je prociedjen sav zrak unutri. Mirisalo takodjer miomirisom otave i slame. Svud je šuštilo od žvakanja živine, kojoj je u jaslama nabacana bila hrana.

Iz zadnjega kuta dolazio mukli muk krave.

— Rumenka — gdje si, Rumenka! — klikne Vjera i pobrza onamo, odkuda se krava javljala. Na glas Vjerin sva se živina odazvala od jasala i zamukale sada sve krave i sve junice kao na pozdrav. Pa i volovi okrenuli k Vjeri svoje ogromne glave i zamišljenim krupnim svojim očima zadivljeno, no sa spoznavanjem gledali na pridošlicu. Vjera najprije pobrza k Rumenci, krasnoj velikoj kravi švajcarske pasmine, koju je primila Vjera od gospodarske podružnice. Sada je već krava bila domaće vlastničtvo. Kao k ljudskom čeljadetu da dolazi, tako je Vjera stupila k svojoj kravi miljenici. Bez straha prikučila se posvema k njoj, obujmila ju oko vrata i poljubila po gustoj dlaci medju rogovima te ju dragala po bedrima i plećima govoreći joj mile rieči. Krava se pustila milovati, no jednako je dalje mukala, kao da se tuži, što joj mlado ne puštaju kod nje. Vjera ju je riečima tješila i krava baš kao da je razumjela, stane lizati Vjerine ruke i pregaču, njuškajući oko džepa, ima li kruha u njemu. Istom sada podje Vjera da pogleda

Digitized by Google

u ogradici za teliće noćašnje tele. Liep snažan telac stajaše nespretno na previše raztegnutim nogama usred ograde. Još je bio po vratu vlažan od materina jezika. Razrogačenim očima gledaše tupo preda se, neprestance se njišući tustim svojim tielom.

— Oj — kako dražestno! — otme se Vjeri i ona se provuče unutra, da klekne pokraj mlade životinje i uzme je objema rukama dragati i gladiti. I uživala je s njegove dražesti, s one dražesti, što je svaki mladi stvor, bio ljudski bio životinjski, u svakoj crti svoje pojave nosi, a i osjećala je neko smilovanje, neku nježnost, jednom rieči onu ljubav ženskoga spola k svemu novorodjenomu. Gotovo joj se srce od uzbudjenosti protreslo i čisto je gorjela od želje, da malomu nejačetu ma čime ugodi. Njezin postupak sa životinjama bio je gotovo prijateljski i druževan. Ćutila je za svaki živi stvor saućešće i nije nazirala u njemu tek — niemu pojavu prirode, stvorenu za ljudsku korist. Ona je naprotiv nalazila u životinjama gotovo prijatelje i drugove svoje te ih milovala, pa tako su i životinje uz nju vjerno i stalno prianjale. Nije do toga došla kakvim umovanjem ili poznavanjem mudrih knjiga sa Iztoka, već je takva bila, jer ju je ladanjski život dovodio u blizko obćenje s niemim svietom, a tako je često i prečesto došla do zgode, da se uvjeri, kako je u tim stvorovima mnogo i mnogo uzvišeno čuvstvo u svoj svojoj čistoći sačuvano. Svake godine imala je prilike vidjeti roditeljsku ljubav životinja u najsjajnijim prilikama, svake godine uvjeravala se, kako je lastavici zavičaj mio te ga preko gora i preko mora ne zaboravlja, svake je godine vidjela u divljim sjevernim pticama, kako drug uz druga stoji, a u domaće životinje nailazila je i vjernosti i dobrote i medjusobne ljubavi i poštivanja starijih. Vjera bi se gotovo znala razžestiti, kad bi tko pred njom o životinjama tek

Digitized by Google

kao o kamenju govorio i u glupoj bahatosti stavljao duboke jazove izmedju čovjeka i inih živih stvorova. Nije iz umnih knjiga saznala, ali srce joj je govorilo, da je božanskomu stvoritelju jednako sve milo, što je iz njegove stvarajuće volje proizašlo.

Još dosta dugo ostade Vjera u staji. Kao svaki dan tako je i danas točno pregledala, je li blago u redu nadvoreno. Onda se sjeti, da mora još mlieko pospremiti i prirediti doručak družini pa se požuri u dvor. U kuhinji pred ormarom, kamo je kravar spremio mlieko, skupile se mačke i čekale, da ih Vjera nahrani. Djevojka Katica, služkinja, malo je previše glasno baratala sa zdjelama i Vjera je opomene, neka tiše radi, jer gospodin još spava. Albanić je naime kasno liegao u krevet, zabavljajući se koji put sam kartama do dva tri sata po ponoći, te je onda dugo, obično do objeda ostajao u krevetu.

Istom kad je sve poslove kućanske obavila, podje Vjera gore u svoju sobu, da se preodjene i učini skromnu svoju dnevnu toaletu. Sobica je bila na južnom krilu dvora. Jedno okno gledaše u ravan k livadama a drugo u dvorište ka gospodarskim zgradama. Bijaše sobica malena i uzka, s jednostavnim starinskim pokućstvom, ali puna cvieća i ručnih radnja te se u svojoj čistoći i sa svojom urednosti gotovo nekom otmenom elegancijom odlikovala. U jednom kutu bijaše mali stolić, nekoć za damsku igru, a sada je bio Vjeri pisaćim stolićem. Do zida bijahu na njem naslagane knjige a sa strane se dizala rpa modrih debelih svezaka — gospodarski Vjerini računi. — Nad staro-modnim krevetom, uzkim i kratkim, visjela na zidu krasna litografična kopija Renijeva Krista, a izpod nje bijahu smještene fotografije materina i Blanšina. Okviri im bijahu okićeni svježim vjenčićima.

Kad se Vjera opet u svojoj sobici našla, sjedne na kratki divančić, presvučen modrom tkaninom, i u licu

Digitized by Google

se pokaže predjašnja zamišljenost. Od jedared orose joj se oči i ona prikrije objema rukama lice. Već od dulje vremena češće joj je bivalo kano ono zadnji put u vrtu i Vjera je osjećala u sebi nešto nova, neobična. Ono mladenačko neopredieljeno čeznuće, koje stoji samo po sebi u svakoj osamnaest-devetnaestgodišnjoj duši, u zadnje vrieme jače se i češće pojavljivalo. Nenadano i bez vanjskoga povoda salietala bi je čas bezkrajna žalost. čas visoka radost. U svom dnevnom zanimanju nije više nalazila uviek onoga užitka i zadovoljstva kao dosele. Uviek bijaše nešto, što je kao sa strane bacalo na dušu joj svoju sjenu ili svietle svoje zrake. I ne bi bila znala. kazati, što se to mieša u njenu nutarnjost; dapače u svojoj brizi za otčinski dom, da ga ne izgubi, ona nije više ćutjela ono posvemašnje prevladjivanje ove brige u sebi kao prije. Koji put snašlo bi je nešto još čudnovatije. Dosele nije mnogo marila, kakova joj je vanjština, a sada bi se sa zanimanjem zaglédala u svoje lice, dapače u svoje tielo, i tu bi joj onda neka razkošna prelest prostrujila tielom, a uz to bi se umiešalo neko smilovanje sa samom sobom, neka crna tuga, da se kao siromašna djevojka nikada ne će dovinuti sreće i postati čijom ženom. A zašto najzad ne bi? I kod toga pitanja padao joj na um uviek i jedino Lavo. On joj se pričinjao i umnim i dobrim i zanimljivim. Sve s njim probavljene trenutke ona je u duhu ponavljala i kod toga se vječno bojala, nije li bio nezadovoljan s njom. Postići njegovu dopadnost pričinjaše joj se čitava sreća. Kad joj je Zlatica stala kazivati više od šale i bockanja, kako Lavo uviek za nju pita i dodavala, da je izvan svake sumnje, da je Lavo u nju zaljubljen, u Vjere provali od jedared silni val radosti, no u isti čas svali joj se takodjer na dušu silna bojazan, da to ne može biti i prizrievaše joj se gotovo nemogućim, da bi on, čovjek tako uman i naobražen,

Digitized by Google

koji dosele u gradu nije našao nijedne djevojke prema sebi, od jedared mogao za nju· poćutjeti takovo čuvstvo. No — ne — i ona u svojoj čednosti ne htijaše pripisati ni kakve važnosti Zlatičinim riečima, tek je sa suznim očima zamoli, neka za Boga s takvim stvarima ne pravi šale i neka nikada više o tom ne govori. No — sama je ipak svakom prilikom nastojala, da joj Zlatica o Lavu priča a u mislima svojim ona je govorila, kako bi ga učinila sretnim, kako bi samo za njega htjela živjeti, da se žrtvuje za nj, da bude njegovom — njegovom! Provalila bi u takav tren silna ona želja prave ženske duše, da se odrekne svoje volje, da izgine posvema u žiću drugoga ljubljenoga bića. I s koketljivim smieškom posmatrajući se u zrcalu od glave do pete — zarumenjena do vrh čela, pitala se: »A zašto ne bih mogla osvojiti koga? Najzad — najzad — niesmo baš ružni — ah — a kako bih nastojala, da zaslužim takvu sreću i da se odužim — —!« Onda bi se sama silomice borila protiv ovih poriva srca i mašte. Ne bi htjela vjerovati, da ljubi, uvjeravala bi se, da ona ne smije ni misliti na takav razplet svoga života — ona siromašna djevojka, koja napokon imade svoju zadaću kod svoga staroga, obnemogloga otca. »Ne — ne — to je gadno od mene, nije kršćanski, egoizam je, — pak napokon — da li ja zbilja Lava ljubim?«

I tako nestade njezina dojakošnjega mira i ona sigurnost, s kojom je dosele obćila s Lavom, izčeznula je netragom te je sada uviek bila zbunjena, nesigurna i zastidjena u njegovoj blizini, a opet bijaše presretna i blažena od svake njegove rieči — od svakoga pogleda. U maštanjima pak svojim — ona je i dalje stvarala slike sretne zajednice. Jutros, kako je ustala, prva joj je mišao bila na njega — i dušom joj prodju svi časovi onomadnje zabave. Pitala se neprestance, da li se njegovi pogledi, njegova želja s njom zabavlja, imadu li značenja,

Digitized by Google

koje im Zlatica davaše. Čas bi bila posve uvjerena, da je tako, čas opet odbila bi se od toga, kao da nije moguće te bi se čas suze radostnice, čas suze žalostnice zalievale krasnim očima i neprestance joj se duša kolebala u toj neopredieljenosti, u nekom strahu a opet u nekoj radosti i blaženstvu. Iz misli njenih prene je zvonce u otčevoj sobi.

— Ah — jedanaest sati — dakle tako potratih vrieme — a niesam još gotova ni toaletom ni u kuhinji! — klikne glasno i poleti k otcu u sobu, da mu dade doručak.

XXVII.

Starac je još ležao u krevetu. Vjera mu poljubi s nekim strastvenim žarom ruku, tako da se i stari ljenjivac u čudu na nju ogledao — i onda u sebi s tronućem rekao: »Kako me dobro moje diete ljubi.« I on makar da mu je težko bilo da se makne, pridigne se nešto i poljubi Vjeru u čelo.

Dolje u kuhinji čekaše momak iz Lipnjaka. Donesao je listić od Zlatice. Javila joj je na brzu ruku, da je od Lovinčića došlo pismo na Blinjevića, u kojem je zaprosio Zlaticu. »Naravski — ja sam sretna i kad me je ujak pitao, što da odgovori, ja sam ti od veselja — od česa li — oh — kako sam luda — zaplakala, i tek teta Brigita mogla je razjasniti starcu, da privoljujem. Dodji mi čestitati, jer ni teta Blinjevićka ni teta Brigita ne će da mi prve čestitaju, jer vele, da nije dobro primati prve čestitke od starih žena. Dodji dakle! Ja svečano čekam poklonstvene deputacije — ali tebe prvu. Oh — vjeruj mi — krasno ti je to, jučer još — ta šta jučer — danas do devet sati još jednostavna djevojka — a sada zaručnica!« — U postkriptu stajaše: »Da zbilja — Lavo je danas otišao u Topolje. Čini mi se — u lov. Oncle To-

Digitized by Google

mica gotovo silom ga odvukao. U ostalom i Lavo je silan Nimrod«.

Vjeru je viest o Zlatičinim zarukama tako obradovala, da joj je cielo tielo od uzrujanosti drhtalo i čas joj se davalo na plač, čas joj je bilo, da se smije. Nije mogla mjesta naći te je nemirno po kuhinji hodala iz jednoga kuta u drugi, govoreći neprekidno: »kako je to krasno — kako krasno!« Najvoljela bi bila poletjeti ravno u Lipnjak i privinuti prijateljicu na grudi. Bijaše gotovo sretna, kao da se nje same tiče. Saučešće u žalosti ćute brzo i ljudi manje pristupna srca, no saučešće u radosti osjećaju samo najbolje duše. I ako je i što pokazivalo plemenito, dobro srce Vjerino, to je za cielo bila ova radost, što joj sada izpunjaše svu dušu.

Prvo joj bude da pomisli na kakav dar pa poleti u svoju sobicu. Tu se domisli, da će joj sama predati poslije podne stvarcu, koju je u duhu već odabrala, a sada napiše na listiću svoju čestitku i od ono malo cvieća, što ga je u to doba još imala u lončićima po sobama, sastavi kiticu. No — kad je sve gotovo bilo, požali, da bi po sluzi a ne sama osobno odmah čestitala. Izračuna, da do objeda imade još dosta vremena te se odluči, da ide još sada u Lipnjak. »Vidjet ću i Lava!« — šapne poluglasno, no taj čas se sjeti, da je Zlatica nešto o njem u postskriptu pisala, što Vjera u velikoj svojoj radosti nije zapamtila. Pročitavši opet listić bude joj težko, da je Lavo u Topolju a prva joj pomisao kod toga bijaše liepa Vanda. Nešto hladna zastruji joj tielom i srce joj nepravilno zakuca. Strah, briga, žalost prohuje joj dušom i kao da je ljubomorna bila. Čisto joj se pričinjaše, da je nemoguće da se Lavo ne bi zaljubio u Vandu, koja je tako neobično krasna. Gdje može ona uz nju! Njena čednа a uz to bez svake nenavisti duša ne sprečavaše joj, da ne bi priznavala Vandine krasote

Digitized by Google

a sprečavaše joj, da se pouzdaje posvema u svoju vanjštinu. I časkom bude žalostna te osjeti neko smilovanje sa samom sobom. »Ne će - ne će meni nikada osvanuti dan kao Zlatici!« — No u rieči još i ona se prestraši s ove pomisli, nije li u njoj sakrit jal i silomice tjeraše od sebe daljnje takve misli.

Presvukavši se u svoje najbolje odielo i uzevši dar (srebrnu kutijicu, koju je nekoć dobila od svoje kume i koja ju je od nekada silno veselila) i svezanu kiticu, odpremi se u Lipnjak, zadovoljna, što je mogla u kući sve prema potrebi udesiti a radujući se unapried veselju, što će ga Zlatica imati, kad dobije kutijicu.

Bijaše vedar dan. Maglama više ni traga. Zrak je u svoj svojoj svježosti ipak strujao toplim zadahom i bilo je gotovo kao u proljeću. Tek paučine, što su lebdjele zrakom, spominjahu uz šuštanje padajućega lišća kasnu jesen. Vjera udari najprečom stazicom, dok dodje do ceste. U isti čas eto ti spram nje po cesti lovskih kolica. Na stražnjim sjedalima bilo je više ljudi. Cievi od pušaka živo se i srebrnim bljeskom ljeskahu u suncu. Na visoku kozliću sjedila je i uzde držala ženska a uz nju mužkarac. »Oni su!« — šapne Vjera i sa strahom izčekivaše kočijicu. »Ako je on to, što pokraj nje sjedi!«

Kočijica dojuri strelovitom brzinom do nje. Vjera pobliedi — na kozliću je sjedila Vanda a uz nju Lavo. Bude joj tako težko i tako se zbuni od toga, da nije ni opazila pozdravâ gospode ili je zaboravila, da odzdravi. Njezine oči kao da su se ovjesile o Vandu i Lava. I morao je ovaj pogled biti bolan, tužan — što li, ili je Lavo želio, da pred Vjerom ne bude uz Vandu, on u jedared zamoli Vandu, da ustavi konje te rekavši, da će pješke odmah za družtvom stići, skoči sa kozlića. Oncle Tomica, koji je ostraga s Mikolašem, grofom Barkovićem i još jednim stranim gospodinom sjedio, razrogači od čuda

Digitized by Google

oči i silno nezadovoljan upita Lava, kamo će. On je u ostalom pogadjao.

— Imadem nešto silna da kažem gospodjici Vjeri, odpovrne Lavo s mirom, u njega posve neobičnim. Vanda ga zadivljeno pogleda i licem joj preleti sarkastičan smiešak, no ne reče ništa, udari tek dugim engleskim bičem konje, da su plemenite životinje poskočile i silnom brzinom trgnule dalje.

Vjera je medjutim nekoliko koračaja napried otišla bila i Lavo ju je morao dostignuti.

— Što se tako žurite i kamo?

— U Lipnjak! — odvrati Vjera, sileći se da sakrije svoju uzrujanost i radost, koja joj izpuni svu nutarnjost, što je Lavo njoj za volju ostavio »onu drugu«. »Meni — meni za volju učinio je on tako — oh — kako je dobar!« — govoraše u sebi, dok mu je pripoviedala, zašto ide u Lipnjak.

— Eto vidite — kako nas Zlatica i Lovinčić iznenadiše, — prekine je Lavo, gledajući joj ravno u njeno krasno, sada tako veselo lice. — Sretni oni! — završi i utihne. Htio je da kaže štogod, iz česa bi mogla Vjera naslutiti njegove osjećaje a i opet, da iz njezina odgovora sazna, da li se ona za koga zanima. No ništa mu nije moglo pasti na um. Pa i zavlada njim neka plahost i nesigurnost. Bojao se, da ne rekne štogod, čime bi se djevojci zamjerio. Uz to mu se sada pričini, da on ne smije s Vjerom govoriti o ljubavi svojoj prama njoj (o kojoj više od one večeri nije ni malo sumnjao) dotle, dok joj se ne izpovjedi posvema i ne kaže, što je medju njim i Blanšom bilo. Dašto — sada nije više držao to tolikom zaprekom kao u prvo vrieme, sviestna želja za Vjerinim srcem zamamljivaše ga i on je sada čisto mirno znao sebe sama izvinjavati. No — da započne govoriti o tome ipak nije mogao.

Digitized by Google

Vjera je medjutim vesela obraza nastavljala o Zlatici i o Lovinčiću i o njihovoj medjusobnoj sreći. Posve je zaboravila na se i na misli svoje, kad je ono postskriptum pročitala.

— Niesu ih mogli golubovi bolje izabrati, — ja sam uvjerena, da će sretni biti, — ona je tako dobra pa i on.

— Ne zavisi sreća naša od nas, — primieti Lavo.

— Istina, ne uviek, — ali kad čovjek istinito osjeća, kad se nadju dva takva srca, — i kad čovjek znade biti dobar pa se ugiba griehu i ne teži za nemogućim a zadovoljava se onim, što je njegovo — onda i nesreća ne dodje tako brzo, ili ako dodje — eh — onda čovjek uviek imade utjehe i zaštite u tome, što može kazati: bio sam nevin, — pa se podnosi. Glavno je, da smo dobri — a Zlatica i Lovinčić jesu takovi.

— A kad ćemo Vama čestitati? — izlane u jedared Lavo, u isti čas uvidjajući, da je počinio i glupost i nespretnost.

No on je želio svakako saznati, je li Vjera još slobodna, a znao je, da bi mu kazala; — ta tako je iskrena. Uz to mu se pričinjaše, da Vjera pogadja njegova čuvstva te na jedan put, možda i protiv volje, uvuče mu se u dušu nešto, što ga tjeraše, da hini pred njom kao da mu srce pri tom ništa ne osjeća. Bijaše to ponos ili kriva stidljivost, što li, — no često bijaše on takav u svom životu i zato je malo o kojem čovjeku bilo tako krivih glasova i tako različnih mnienja kao o njemu.

Vjere se njegovo pitanje veoma neugodno dojmilo — gotovo strašno. »Dakle njemu bi to tako ravnodušno bilo — on i ne misli!« — Kako je bila posve nevješta da se pritajuje, njeno je lice odmah izdavalo neko bolno razočaranje. I Lavo požali svoje rieči, no časkom bude ipak silno sretan. On je ovo raztuženo lice dobro po sebe tumačio i istom što nije taj mah sve izkazao. Ali

Digitized by Google

— onda mu opet padne na um, ne vara li se i sjeti se opet Blanše — i njegova ga radost mine.

— Ah — gospodin Lavo — što velite! Ja i ne mislim — pa ja imam staroga otca; ne smijem ja! — odpovrne istom za čas djevojka. Glas joj je muklo izlazio i usnice su joj drhtale.

— Ne — ne govorite tako! — prekine je živo Lavo i uhvati je za ruku. Sad mu je bilo te će se eto nâ odkriti. »Ona dakle ne ljubi drugoga!« — slavodobitno mu se orilo dušom. Dalje se nije pitao i htio je već da govori — no u taj tren puštajući ruku u njegovoj ruci spomene Vjera pokojnu sestru Blanšu.

— Nju je otac izgubio — sirotu — pa da ga i ja ostavim! —

Lavo se potrese čuvši ime pokojne svoje ostavljene zaručnice. Sad ne bi bio ni za što više mogao da se izjavi. Sjeti se one večeri, kad mu je pričala o Blanši i kad je zapala u težak plač. »Ako sam dakle i postigao što to u njezinu srcu, sve će to propasti, kad sazna, da sam Blanšu — ubio ja!« — I on čisto kao da je ćutio u tom težinu odmazde, što mu sudbina nabacuje.

Idjahu uzporedo ne govoreći ništa. Vjera je mnogo trpjela. Pogadjala je, da joj je htio kazati nešto važno, pogadjala je dapače, da mu ona nije ravnodušna, no — zašto ne govori onda? Zar se bori protiv toga? Zar jê ne cieni vriednom sebe? Što se u jedared prekinuo? — I sva ova pitanja mučila su joj dušu.

— Vi ćete zakasniti u lov, — vaše družtvo bit će nestrpljivo, — prekine Vjera šutnju. Bijaše nezadovoljna i samom sobom i Lavom. Ljutilo ju je, što je rekla ono, da ona ni ne misli na brak. Korila se s neiskrenosti a u drugu ruku mišljaše, da je tim zakrčila Lavu izjavu. »Ali — ipak bi on mogao kazati!« —

— Moje družtvo? I zaboravio sam na nj! Da, pravo

Digitized by Google

rekoste, moram da idem. I eto vršim vašu želju. Dajte mi barem ruku!

— Moju želju? — Nemojte tako, gospodine Lavo! — odgovori mu ona ozbiljno i raztuženo pružajući mu ruku. Opet mu provali u nutarnjosti želja, da izljubi hladnu njezinu ručicu i da joj sve kaže, no opet nije smio. —

Pred njih dodje u taj par seljakinja bosonoga i bez surine.

— Hvaljen Bog — gospodine — hvala Bogu, što ih još nadjoh — uzme seljakinja i od plača zajeca. — Bila sam u »gradu« i rekoše mi gore, da su otišli u Lipnjak. A sila mi je i nužda. Oboljelo mi diete — drže ga grčevi. Oh — gospodično — kako mora sirotče malo trpjeti! Istom da čovjeku srce ne pukne, slušajući kako jauče malo bogče. — Seljakinja zapade u još jači plač i jedva joj se razumjele rieči. — A nemam ništa u kući da mu priredim što dobra, a ne mogu ni da kupim štogod u »apateki.» Za cielo oni imadu kakav napitak — ili »teh« — pa sam došla, da ih zamolim, — neka se smiluju.

— Zar je to mala Barica oboljela? Ja ti ne mogu ništa dati; — a kakvi grčevi — kazuj — kako diete trpi? Da pošalješ po doktora.

— Ta — šta će doktor; ako oni ne pomognu, ne će ni doktor.

— Čekaj — idem gore u dvor, — potražit ću štogod, ali — ako je djetetu zlo — ajde ti svakako po doktora.

— E — a novci? —

Vjera se zbuni; ni ona nije imala novaca, da dade seljakinji. Nu doskora se domisli. — Dat ću ti koju mjericu pasulja — pa to prodaj u varoši i kupi za novce liek, što će ti doktor prepisati. Za prvi kraj naći ću ti

Digitized by Google

ja štogod! — Šteta, što nije gospodin ujak kod kuće, on bi znao pomoći, — okrene se k Lavu.

Lavo slegne ramenima i onda se sjeti te izvadi iz džepa novce i dade brzom kretnjom dva — tri forinta seljakinji. I naglo se oprosti od Vjere. Djevojka mu se glasno još iz daleka u ime seljakinje zahvaljivaše. Okrenuv se vidio je sjajni, zadovoljni pogled njezin — i njemu bude neopisano ugodno. Veselilo ga je i dobro djelo, što je učinio, i onaj divni pogled Vjerin. —

XXVIII.

Oko četiri sata poslije podne, kad se lovci približiše Topolju, zaključe prestati s lovom. Kolica s divljači i s puškama odpreme se cestom u dvor, a družtvo samo zakrene pješice priečkim putem. Vanda bijaše umorna i zaželjela je kući. Nitko joj se naravski nije uzprotivio, tek grof Barković predloži Tomici, da do objeda podju u nizki kolosjek za dvorom čekati šljuke te je zadržao svoju pušku, govoreći, da znade pod brdom iza perivoja za dvie tri divne čekalice. Lavo im se nije htio pridružiti. Cio dan užasno je zlo strieljao i počinio pogrješaka, od kojih mu se duša gotovo zgražala. Malo te nije lošije strieljao od same Vande. Ona i on bijahu jedini, koji ni komada ne ubiše. Tomica bijaše osobite sreće, a grof Barković kao vazda, tako je i sada bio pun pliena te je nekoliko upravo majstorskih hitaca opalio. Da je Lavo tako zlo prošao, nije bilo zato, što bi bio slab gadjalac; naprotiv bio je on obično medju najboljima. Ali danas se dogodi, te je poslije svoga susreta s Vjerom bio raztresen i nije dosta pazio niti se za lov zanimao. Jednako mu pred dušom lebdjela slika Vjerina i bijaše uzbudjen, čas sretan čas opet nezadovoljan sa sobom. Kad je pak napokon prevladala lovačka

Digitized by Google

strast, onda je bio već tako ljut sa predjašnih pogrješaka, te je neprestance promašio cilj. Vanda mu se smijala, Tomica ga psovao, pa ga to još više jadilo. »Vi mislite na liepu kćerku Albanićevu — a od toga onda blago zecovima i šljukama!« — nekoliko puta nadraži ga Vanda.

Došavši pred perivoj Topoljski predomisli se Tomica i ne htjede da još ide na šljuke. Barković morade sam da podje.

— Točno u sedam diner, — grofe! — vikne za njim Vanda i otvori modro-bielo oličena vratašca, usadjena u živici, za kojom se sterao prostrani ako i uzki perivoj Topoljski. Ne bijaše u njemu visokih starih stabala. Mikolaš ih je dao posjeći, kad je kupio dobro, prodavši izradjeno drvo. Mjesto ogromnih lipa, jablana, klenova i jela nasadio je platane, breze, kestene, alikante i drugo modno drveće, koje se još nije podpuno razraslo te je perivoj izgledao prazan i bio bez sjene. Inače bijaše prekrasno uredjen. Neobično južno cviće — krasne listnate biline, ogromne majolike — vaze i kipovi od terakote izpunjahu svaki kutić perivoja. Puteljci bijahu pomno čišćeni i posuti bielim potočnim pieskom. Dapače nešto podalje — preko glavnoga puta — pod briegom bio neke vrste ribnjak sa modro-bielo oličenim čamcem i sa dva labuda. Nekoć je to bila mlaka za patke i guske. Sve klupe — sva vratašca i mostići preko graba bijahu oličeni modro-bielim potezima. — Bijaše naime modro-biela boja u Mikolaševu grbu.

Za kratak čas dodje družtvo pred dvor. Još od nekada bio je dvor Topoljski na glasu kao jedan od najljepših dvorova u okolici. Sagradio ga je bio koncem osamnaestoga vieka grof J., sa svoje razsipnosti poznati velmoža. Govorahu ljudi, da je htio u Topolju oponašati Šenbrun Marije Terezije. Sad bilo kako mu drago, on je podigao u istinu velikaški dvor i zadao tim svojoj gospodarskoj

Digitized by Google

snazi zadnji udarac. Mikolaš je obnovio, što je obnove trebalo, a uz to je još mnogo toga poljepšao i neprestance poljepšavao. U početku je mislio kod toga na Vandu, koju je strastveno ljubio, a poslije radio je tako od špekulacije, da uzmogne imanje za veće novce prodati. Od gospodarskih zgrada uredio je prema tome jedinu konjušnicu elegantno.

Dvor se prikazivao sjajno i impozantno, no s impozantnošću modernih hotela i villa u kakvom kupalištu. Pod rukom Mikolaševom izgubio je sav svoj gospodski lik; nestalo onoga neopredieljenoga nečesa — one zatravljujuće »patine« — starih dvorova, što se toliko čovjeka doimlje. Bijahu tu i verande i altane i visoki prozori i krasna stubišta. Terakotni kipovi kitili su i ovdje svaki kutić i svaki ugao, ali — čovjek se ćutio u vidu toga dvora kao da dolazi ne u kuću vlastelina i zemljodjelca već u javno kakvo zabavište, ili u kakav hotel lucernski ili opatijski. U okruglu, visoku triemu, bojadisanu po pompejskom ukusu, dočekivaše gospodu nekoliko livrovanih lakaja i hofmajstor u crnom fraku s bielim ovratnikom i sa srebrnim lancem oko vrata. Dapače i dva mala paža u fantastičnom sredovječnom kostimu stajahu do stubišta.

— Gospodo — kod diner-a au revoir — okrene se Vanda mužkarcima, koji stupahu za njom, i dade hofmajstoru znak, da gospodu primi. Sama poleti u svojoj kratkoj i širokoj lovskoj toaleti žurno uza široke mramorne stube.

— Neka izvole gospoda! — sladkim glasom i ljubaznim smieškom u obrijanu licu, naliku diplomatskim obrazima iz sredine ovoga vieka, javi se hofmajstor i zapovjedi lakajem, da stupe bliže.

— Odvedite gospodina u br. 14; — gospodina ovdje u br. 15 — ili žele možda gospoda istu sobu? — obrati

Digitized by Google

se hofmajstor k Tomici i Lavu. — Ne — ne — bit će bolje zasebice! — Gospodina viteza evo u br. 19. — Priredite odmah za gospodina grofa br. 17. — Da — paket iz Lipnjaka ponesite gore.

— Kakav paket? — u čudu se okrene Lavo k Tomici. Njemu je neprestance kod hofmajstorovih brojeva šumjelo u glavi: »Kao u hotelu — kao u hótelu!« — i sa ljubavlju se sjećao staroga svoga doma i starih navada, gdje je domaćin sam za svoje goste mislio pa poredjenje modernoga ovoga načina sa običajem domaćim — utvrdi opet u njem uvjerenje, kako je jedan bez svake duše — a drugi tako svojski jednostavan i prijatan.

— Dao sam kod kuće nalog, da nam pošalju crne kaputе, — odvrati Tomica, — tu je takav običaj — pa i ne pristoji se, da valjada u zamazanim lovskim jaketama sjedimo za stolom.

— Da — da —, odvrati Lavo, — no i ova svečana forma, ma da ju je toliko puta doživio, bijaše mu sada neugodna i gotovo sa raznježenim i čeznutljivim čuvstvom mišljaše na dom svoj i na Dragance, a ovaj ponovni dodir sa modernim svietom — oh — bijaše mu strašan i ogavan.

Kad se sva gospoda preodjenuše, sastaše se u sobi i čekahu još grofa, koji se istom sada povratio i glasno ćućukajući u svojoj sobi pravio kod otvorenih vrata toaletu, razgovarajući se preko hodnika s malom ljepušastom sobaricom. Napokon bio je gotov te se svi zaputiše preko dva tri hodnika u prednje krilo, gdje su dvorane bile. Lakaj ih odvede u salon pokraj blagóvališne dvorane. Bogato i u najnovijem ukusu uredjena soba odisala je finim nekim mirisom i topli zadah strujao je zrakom. U ogromnu kaminu, koji je cieli jedan ugao duboko zauzimao, plamsala je crvenim i nujnim žarom

Digitized by Google

vatra. Oko kamina bijahu postavljeni posve nizki — nizki foteljčići na kovnim nožicama i presvučeni modrom svilom. Krzno bieloga medvjeda pokrivalo je sav kut. Na kaminu redjali se skupocjeni parizki bronzi.

Ni Vande ni Mikolaša ne bijaše još ovdje. Dočekivahu goste dvie dame, jedna suha i dosta izvan mladjih godina plavka; a druga mlada, okrugla, ljepušasta crnka. Prva bijaše Vandina učiteljica englezkog jezika a druga njezina gospodična za družtvo. Grof se odmah prikuči k mladjoj i nije potrajalo dugo te je živahna i nemirna djevojka zapadala iz smieha u smieh. Učiteljica englezkog jezika vodila je obću zabavu, glavno ipak osvrćući se na stranog gospodina, imenom Ritter von Beben, koji je iz Beča došao Mikolašu u pohode. Na Tomicu i Lava nije se previše obazirala, jer je u obće imala neku »a-ver-sion« protiv Hrvata, koje je stavljala u prilično istu kategoriju s bašibozucima i ciganima.

Lavu počimaše bivati nevoljko i dosadno. Pomišljao je na svoj dom i na krasnu večer, koju je ondje proživio s Vjerom.

Već je kazalo posve blizu sedmomu satu stajalo, kad je Vanda došla. Imala je na sebi jednostavnu uzku i kratku odjeću tamne boje. U kosi joj bio cvietak. Osim briljantnog prstenja na ruci nije imala nikakav ini nakit. Sa ljubkim smieškom na licu stupi u salon, no oči joj sievnuše časkom ljutito poglédajući na gospodjicu Hildu, ljepušastu crnku.

— Ja sam Vas gore očekivala! — primieti joj kratko i hladno, prolazeći mimo nje do fotelja kod kamina.

— Gdje je otac? Što on radi tako dugo? — upita Englezkinju, no ne čekajući odgovora zovne Lava k sebi i sama primakne stolčić bliže kaminu pa mu pokaže, da sjedne.

— Treba da smo skupa — nas dvoje nesretnih

Digitized by Google

lovaca. O — Vi se zar ljutite? Eh — ja sam iskrena i sve prikazujem onako, kako jest.

— Pa imate i pravo, da mi se rugate, u istinu prava je strahota, kako sam griešio. Istom da čujete moga ujaka Tomicu, što me se taj napsovao, — odvrati Lavo nevoljko na šalu. Nije mu bilo drago, ni što ga je Vanda k sebi smjestila niti mu se svidjao njezin način.

— Od navade dakle nieste takovi? Oho — a koji je uzrok bio? Možda ste ostavili oči svoje gdjegod? — i ona mu se zagrozi prstićem a oči joj s koketljivom pronicavošću gledahu na njega.

Lavo ne odvrati ništa. Nije ga ova familijarnost mlade djevojke vriedjala, no on se od sjajna joj pogleda nekako zabunio. Tek časkom kasnije spomene: — Možda! Ne lovi čovjek bez kazni u tako krasnu družtvu kano što sam lovio danas ja. — On se taj mah zastidi banalna komplimenta, no Vanda kao da je s njega uživala. Ona se sladko nasmieši, udari ga kao razmaženo diete po rukavu i onda — okrene se kaminu tobož srdita s dražestno navučenom usnicom.

— Da — sad vidim, da ste kao i svi drugi. Uviek moram takve stvari slušati! A k tome — Vi i ne govorite istinu. Mislite, da niesam vidjela, s kim ste razgovarali, kad ste ono iz kočije izašli. Ipak voljeste »onome« družtvu!

— Ah — da — da — Vi mislite gospodjicu Vjeru. Imao sam da joj u poslu nešto kažem. Mi smo susjedi i tu imade uviek posla, — odvrati Lavo, kojemu je nevoljko bilo, što Vanda o Vjeri govori, ali i odgovor njegov ne svidjaše mu se. Još isti mah prekoravao se s izdajstva i neiskrenosti. »Gotovo ju zatajujem — ali — u tom prokletom svietu — uviek je tako!«

— U poslu ste dakle govorili s njom? A tako — tako! Onda Vam praštam. Ali — velite, susjedi ste. I mi

Digitized by Google

smo susjedi — pa k nama i ne dolazite. Da zbilja — ja bih se bila užasno na Vas ljutila, da nieste danas došli.

Lavo je morade pogledati u lice, al i taj mah morao je poniknuti pred krasnim očima, koje su plamtjele nekim čarnim ognjem, iz kojih kao da je strujala neka opojna sladka sila. Pa ove divne ruke — ovaj nježni i opet bujni djevojački struk! Lavo se digne naglo sa stolice.

— A gdje je otac? Gospodično Hildo, budite dobri i pošaljite Stefana il Imbra gospodinu — i neka se onda »servira«, — rekne Vanda drugarici.

— Gospodine Blinjeviću — obrati se k Lavu i pokaže mu opet rukom, da sjedne na predjašnje mjesto. — Znate li, tko mi je mnogo o Vama pripoviedao?

— O meni?

— O Vama — jest — Vaš prijatelj Rakoci. Je li istina, da ste pjesnik i užasan idejalista?

— Ha — ha — ha — moj prijatelj Rakoci zlo Vas je izviestio. Ni prigodne pjesme k Vašim zarukama ne bih Vam umio skovati.

— No sve jednako. U ostalom do te prigodne pjesme ne će tako skoro doći. Ja se ne kanim tako brzo odreći slobode. Treba prije da se djevojačtva naužijem! No — što sam ono htjela da kažem? Da — meni se Vaš prijatelj Rakoci baš ništa ne svidja. Entre nous rečeno — židov od glave do pete — a ja židova ni pod živu glavu ne mogu trpjeti.

Lavo se morao začuditi. Vanda naime bijaše takodjer i po otcu i po materi židovske krvi. Istina, Mikolaš bio je već rodjen od pokrštena otca-židova, a žena mu primila krst prije udaje. Nije moguće, da ne bi Vanda za to znala bila! »Ali — poturica gori od Turčina! Pokršteni židovi najrevniji su antisemiti!« — promrmlja u

Digitized by Google

sebi Lavo i njemu bude nekako težko i još više neugodno u toj današnjoj prigodi. »Što hini i što se sakriva?« — govoraše u sebi, gledajući postrance na krasnu djevojku, koja ga iskreno i bez svake smetnje gledaše, nastavljajući dapače neslane i od Barkovića naučene šale protiv židova. »A tu ljepotu, koja te tako diže i do koje toliko držiš, daje ti ta prezrena židovska pasmina!« — mišljaše neprestance Lavo u sebi.

Napokon dodje Mikolaš — istina ne u frižkoj košulji, ali u crnu kaputu i bielu ovratniku. Još na pragu medju portijerom izgledalo mu je lice mračno i grubo te se i nešto okosnuo na Hildu, koja je ostraga za njim išla. No čim je u salon stupio, isti mah razvedri mu se lice i protegne se dobrodušnim smiehom. Išao je na kratkim svojim nožicama od jednoga gosta do drugoga i svakomu pružio svoje tuste kratke prstiće, sa kojih se caklilo od briljanata. Vandi poljubi najprije ruku — posve kao stran kavalir — a onda se još više prigne i cmokne je na čelo.

— Oprostite, gospodo — i ti, Vando, ne ljuti se, — ali pošta je danas silna bila — milijun listova — a važnih — i —, prekine se sam, kod česa je kradomice zaglednuo za Lavom. Taj je pogled tek trenut trajao, no bio je i ljutit i zloban.

U to je i lakaj najavio objed. Mikolaš dade grofu, da Vandu vodi, Tomica je uzeo Englezkinju a Ritter von Beben ponudio se Hildi.

— A mi ostajemo! — primieti Mikolaš Lavu i ovjesi mu se izpod pazuha. — No što stari magnificus — nije se još odlučio? Neka se žuri, — govoraše Mikolaš, dok idjahu u blagovališnu dvoranu.

— Čini mi se, moj otac i ne će.

— Ne će? Dajte mu razjasnite — no da — stari ljudi takvi su.

Digitized by Google

— Al i ja niesam za prodaju.

— Vi nieste. Ta — ne govorite. Ja Vam toga ne vjerujem. Valjada nieste na glavu pali. Što mislite — gospodine moj — divan ćete posao učiniti.

— Istina je — sa strane materijalnih probitaka nema sumnje o tomu — no opet — majka moja ne želi — staricu bi ubila selitba — ne — ne ide.

— Trice i kučine! Kad su u izgledu tolike hiljade, kad jednim trenom prestaju sve neugodnosti gospodarenja, — tu se onda ne smije paziti više na malenkosti.

Lavo mu u srcu nije davao pravo, ali nije umio protusloviti. Ni jedan razlog ne pade mu na um, da se Mikolašu uzprotivi.

Kod objeda je sjedio Lavo izmedju Mikolaša i male crnke. No Vanda se u razgovoru najviše k njemu obraćala, ma da joj on tek za nevolju odgovaraše. Razgovor se vodio općenito i Mikolaš je nastojao, da bude obća zabava. Vanda se manje za to brinula. Sadržaj razgovora bijaše Lavu u dnu duše mrzak. Govorilo se o bečkim kazalištima, o peštanskim gradnjama, o nekojim zagrebačkim damama i njihovim toaletama — i razprela se duga debata o carskoj obitelji; gdje Beben, Vanda, Englezkinja i Mikolaš pripoviedahu tako, kao da su svaki dan s najvišom i visokom ovom gospodom i kao da su upućeni u najintimnije sitnice.

Svečani način dvorbe sa tri lakaja i hofmajstorom pored stolnika, sjajno i bogato urešeni sa najfinijim porcelanom i težkim srebrom stol, a vino u čašu toči lakaj za ledjima, — sve je to stješnjivalo Lava i sjećalo ga na službene objede kod bana i kardinala. A ovdje — za ovo četiri pet gostiju — ovdje ga je taj način i ljutio i pričinjao mu se smiešan i hvalisav. — Veselo, od užitka raztegnuto lice Tomičino, koje se gotovo suzama zalievalo pijući izmjenice pravi bordo i porajnsko vino — tjeraše Lava čisto u bies.

Digitized by Google

Bude mu napokon kao da mu se kamen s grudiju svalio, kad je poslije sladoleda Vanda digla stol i pozvala gospodu u pokrajnji pušaći salon.

— Da zbilja — približi se Mikolaš Lavu i odvede ga u salon s kaminom. — Baš bih želio, da s Vama nešto govorim.

— O prodaji? Vi znadete, da moj otac sam odlučuje.

— Ne — o prodaji Lipnjaka. Uredit ću ja to sa starim gospodinom. Želim o drugome — da — amice moj, što Vi to za Albaniće radite? Upravo večeras dobio sam pismo: pitaju mene da se izjavim o kreditnoj sposobnosti i o vriednosti dobra.

— Vas pitaju! — klikne gotovo prestrašeno Lavo ljutito udari nogom po podu.

— Naravski mene — ja sam . . . Mikolaš se brzo sam prekine; htio je da kaže, kako je odmah saznao o Lavovu nastojanju te učinio, što bijaše potrebito, no predomisli se te nastavi: — ja — Vi ćete uvidjeti — ja se moram odužiti stavljenu u mene povjerenju. Moram da otvoreno priobćim, kako se Albanićem ni pet novčića ne može uzajmiti a kamo li tolike hiljade!

— To Vi tako mislite!

— Pa i s pravom. Nije li uknjiženi dug od nekoliko tek hiljada narastao za polovicu više, jer Albanić nikada nije plaćao kamata.

— Ali odkada gospodari Vjera — plaća se!

— Pustimo; — što može ženska — pa tako mlada? Vjerujte mi — Vi im ne pomogoste. Recimo, da i postignete zajam — pa koja hasna od toga? Ne će, istina, doći sada do dražbe, — ali siguran sam, da će godinu dana kasnije banka isto morati činiti, što danas ja činim i zahtievati dražbu. Težko gospodar plaća kamate, kad mu je gospodarstvo u redu, kad imade mnogobrojni fundus

Digitized by Google

instructus, — a istom kako da ih plaća gospodar, kao što je Albanić!

— Napokon — dozvolite, dragi spectabilis — to je briga Albanićeva. Vi ćete svoju glavnicu dobiti povraćenu — pak mirna Bosna.

— Dobit ću — dobit ću, — ali vjerujte mi ne načinom, kako Vi mislite. Albanići ne mogu dobiti zajma — i mora doći do dražbe od mene zamoljene.

— Dakako — izmakao bi Vam se dobitak! — vikne najzad Lavo, koga je strpljivost ostavila.

— Pa mislite, da bih se stidio takova priznanja? Dan danas sve ide i svatko mora da ide za dobitkom. Hvala Bogu, mene ne muče nikakove zastarjele predsude.

Lavo je bio strašno razjedjen a i prestrašen. Uvidio je, da je sada sve njegovo nastojanje, da spase Dragance, u pogibli. Ostaviv Mikolaša povrati se s mračnim licem u družtvo.

— Što je Vama? — Izgledate kao — kao — kao kakav Blaubart! — rekne mu Vanda ne dovinuvši se drugoj prispodobi.

I ciele večeri nije mu se popravila volja, ma da ga je Vanda upravo odlikovala svojom ljubaznosti i odvela ga dapače u salon za primanje te mu redom pokazala sve svoje albume, souvenir-e, i sjajno vezane knjige modernih njemačkih pjesnika.

Da se Tomica dao kući, Lavo bi bio malo poslije razgovora s Mikolašem otišao, no Tomica je tako uživao, da nije htio ni čuti o odlazku. Istom poslije čaja oko jedanaeste dao se skloniti na polazak. Vanda je zadržavala Lava, no on se nije dao odvratiti. Gotovo mu je od nužde bilo, da izbjegne ovome modernome svietu — i da se povrati u svoj drevni — drevni otčinski dom.

U kočiji je Tomica nastavljao svoje uživanje time, što je redom ponavljao sve doživljaje i iz jednog zanos-

Digitized by Google

nog uzklika padao u drugi, spominjući razkošno uredjenje, izvrstna vina, neopisano dobre i fine jestvine — ah — sve bijaše divno i prekrasno.

— A istom Vanda! — Ta to je Venera — božica — angjeo! Ja vas današnje mlade ljude ne razumijem. Ti kao da i niesi opazio, kako te je odlikovala. Ja u tvojim godinama — stajao bih sada pred dvorom i unatoč zime ostao bih tako cielu noć, samo da vidim svjetlo njezine spavaće sobe. — No ne šalim se, — meni se sve čini — ti bi mogao kod Vande postići sreću svoju. Da moram ti reći — i Mikolaš Vas je gledao sa zadovoljnim licem, dok ste u salonu gledali albume. Rekao je: »gle — gle — moja Vandica jedina još umije gospodina Lava iztrgnuti iz njegovih misli.« I reče onda: »A što je to s Lavom? Ako hoće, ja ću se zauzeti za njega — sjajnu karijeru možemo mu otvoriti — neka samo bude pametan. Meni se silno svidja.« Da — tako je rekao, — čovječe božji, shvaćaš li — velim ti — drž' se!

— Nije l' ti rekao, da mi to kažeš? — grubo se otresne Lavo na Tomicu. »Želi, da me tako odvrati od moga nastojanja — gursuz!« — reče za sebe.

Noć je bila hladna i tamna.

— Bit će sniega! — primieti Tomica i zavije se u kabanicu.

* * *

Sutradan je Lavo otišao u Beč, ne rekav nikome ništa, zašto putuje. Majka je bila u sto briga. Tek Vjera nekako se zadovoljno i blaženo smiešila. Ona je bila uvjerena, da je otišao u njezinu poslu. Tako sigurnom — tako sigurnom osjećaše se o tomu — pa i daleko blaženstvo izpunjavaše joj dušu i neka nada — uvjerenje uzdizaše je, što ne bi u rieči stavljala — ali u pomisli već

Digitized by Google

i ona bi zapadala u blaženi, tihi posmjeh i krasne joj oči zamišljeno bi se nekud u daljinu zagledavale.

Osam dana izbivao je Lavo. Kad se vratio kući, bijaše ondje Vjera. Pomagala je Zlatici šijući platno za opremu. Lavo je bio sretan, što je odmah prvi čas vidi a opet mu je bilo težko da kaže, da je išao u njezinu poslu i da je sve najbolje uredio. Ne što bi mu bila hvala njezina neugodna, ali on se bojao, da bi se to činilo, kao da on traži zahvalnosti i da bi mogla Vjera pomisliti, on je tako radio da osvoji kakova prava na njezine osjećaje. Zato joj posve suhoparno pripovjedi, kako je bilo dobro, što je sam otišao u Beč i da je sada sve u redu i ustanovljeno, da će ugovor najkasnije za tri mjeseca biti sklopljen i novci zajmovni položeni.

Vjera je pogadjala, da joj on tek polovicu izkazuje. Pronicava i domišljata, kako bijaše, ona je odmah stavljala njegov nenadani odlazak u svezu sa zadnjim posjetom u Topolju. Po Klenuševiću pak još od prije bješe saznala za sve Mikolaševa namjere.

— Hvala Vam — Vi učiniste više, no što bih mogla od brata zahtievati. Hvala — Vi mi, istina, ne ćete kazati, da je bila velika pogibao — ali ja znam! Hvala — hvala! — i ona od tronuća nije dalje mogla.

Sad joj je Lavo sve priznao. Mikolaš je na sve strane protiv podjeljenja zajma radio. Lavo je imao velika okapanja, dok je oborio zapreke po Mikolašu postavljene i uvjerio ravnatelje banke, da mogu bez pogibli dati novaca. Da ih još bolje osigura, dao im je jamstvo, da će otac njegov kupiti dobro za toliku svotu, koliku oni uzajmljuju te ne će morati preuzeti imanje ni u kojem slučaju. To je učinio bez znanja otčeva — ali je znao, da će otac pristati.

— Kako ste dobri — kako dobri! — klikne ganuto Vjera i pruži mu obje ruke.

Digitized by Google

Ona bi bila najvoljela poniknuti pred njim od prevelike zahvalnosti. Lavo pak promrmlja zbunjen i uzbudjen, da on nikada dosta dobra ne može učiniti njoj i njezinim te malo da nije izkazao svoju povjest s Blanšom. No u zadnji čas svlada se — i sretan, što je pomagao Vjeri, odšulja se u svoju sobu.

XXIX.

Oko Nikolja nastala zima. Nježno-svietli i oko podneva topli dani kasne jeseni, tako zvani dani babljeg ljeta, prometnuli se u prave zimske dane i bila je ćiča studen. Vjetar — sjevernjak grizko je duvao. Na večer u oči Nikolja još je hladno nebo bilo vedro i gusto posuto zvjezdama. Mliečna staza od jednoga kraja svoda sterala se k drugome kraju i sitne njene zvjezdice jasno se razabirahu. Traci im prodirahu na prozore u dječju sobu. Kod stolića pokraj prozora sjedila je stara gospodja i prebirala u ladici medju svojim stvarima, nešto tražeći i birajući. Djeca znalično gledahu u te za njih toliko zanimljive krasne stvarce i svaki čas im je baba morala ovo ili ono dva puta pokazati. Najviše im se svidje sličica jedna, na kojoj je bilo naslikano isto tako zvjezdovito nebo kao ono vani i po njemu lebdio angjeo s dugom bielom povlakom, držeći diete na ruci.

— No — ako ste bili dobri i ako je sv. Nikola s Vama bio zadovoljan — Bog zna ne će li Vam takvu sliku donieti, — rekne stara gospodja i sakrije sliku u u posebni pretinac.

— Oh — da donese! — s uzdahom odvrati mala Olga, a Svetozar nekako sa sumnjivim posmjehom pogleda babu. No ne reče ništa. Ipak nije bio siguran — a da si pokvari pred svetcem, opet nije htio.

— Da li Bog zna već putuje svetac? — upita Olga i okrene se k prozoru a Svetozar za njom. I djeca se za-

Digitized by Google

gledaše u tamno-modro nebo, u daleke trepteće zviezde u bliedi srp uštapa na zapadu nad briegom, u bajno vijuganje mliečne staze — i slušahu sa drhtavim srdašcima lajanje pasa i zavijanje vjetra. Sanljivo im se upirahu očice k visinama i jedno drugo stanu pitati o svetinjama, što ih gore za zviezdama naslućivahu, pa s neprekidnom znaličnošću zagledahu posvuda po daleku svodu, ne bi li spazili očekivanoga gosta iz nebeskih strana.

— Postavite, djeco, tanjure. Možda Vas se ipak sjeti sv. Nikola.

I djeca poskočiše svako k svome ormariću — te uzeše davno već pripravljene tanjure.

— Kamo da ih stavimo? — zapitaše staru majku.

— Aha — dosjeti se Svetozar — bit će najbolje u gostinsku sobu. Tamo je najsvjetlije — vidjet će prije.

— A sada ajte u palaču, — Petar je za cielo već donesao kavu, — odpravi gospodja djecu i kad im se koraci u pokrajnim sobama izgubiše, starica hitro izvadi iz pretinca izabrane stvari i pojuri napolje.

Pô sata kasnije sjedila je ciela obitelj za stolom pijući kavu. Djeca su dašto govorila glavnu rieč i sav razgovor vrtio im se oko toga, hoće li Nikola doći ili ne će.

— Zlatice! budi tako dobra i otidji mjesto mene k praljam, ja sam nešto umorna — reče stara gospodja sa značajnim izrazom u licu djevojci, koja odmah ustade i sa pridušenim smiehom odleti iz sobe. Svetozar je opet gledao s nekom sumnjom na vrata, za kojima je Zlatice nestalo i dapače sa smiehom pogledavao na Frana i na tetu Brigitu, ali nije ništa rekao. Teta Brigita uzme na to pričati, kako je sv. Nikola često došao do praga već, pa kad je očutio, da koje diete ne vjeruje u njegov dolazak, odmah se okrenuo i nije u onu kuću došao.

Digitized by Google

Svetozar se pokunji i uzme Frana izpitivati o životu svetčevu.

Franovo — nešto nesigurno pričanje prekine zvonjava na hodniku tik pred vratima palače. Djeca pobliede i skuče se bliže k staroj majci. Vrata se otvore i u sobu unidje sv. Nikola u zlatno izvezenoj svećeničkoj odori sa visokom srebrnom kapom, s dugim štapom i s neobično dugom bielom bradom. Lice bijaše liępo i blago, ali bliedo kao da je brašnom posuto. Uz njega stajaše angjeo u dugoj bieloj haljini s modrim pâsom i s košarom u ruci, iz koje su virili svakojaki zamotci. A kod vratâ ostane crni djavo, mumljajući i lancima zvekćući. Mala Olgica sklopila je ruke i ne čekajući Nikolina poziva drhtavim glasom stala moliti: Otče naš. Svetozar se najviše zanimao za djavla i u taj čas zaboravio je na darove i na molitve. On bi bio tako rado pokazao vragu, da ga se ne boji.

— Dakle, djeco, ja sam s Vama zadovoljan; — — angjele, ti ćeš im u tanjure staviti nešto, — ali — — da vidim, jesu li poslušna djeca: — do sutra u jutro ne smiju zaviriti u tanjure, — reče Nikola i okrene se k vratima. Angjeo je još toliko vremena ujagmio, da djeci dade smokava, šljiva i sladora, a vrag se zagrozio Svetozaru šibom. Svetozar poskoči na pô prestrašeno, na pô jogunasto. Pričinio mu se djavo posve sličan staromu Petru. I odjeća svećenička u sv. Nikole kao da ga je sjećala na svećeničku odjeću iz domaće kapele, a angjeo bio je posve nalik na gospodjicu Vjeru. I on siguran sada za dar spomene svoja opažanja. Teta Brigita umah se uzprotivi i ukori dječarca. Kao da niesu sva svećenička odiela ista, a da je angjeo sličan Vjeri — za Boga — zar nije Vjera liepa kao angjeo?

»Liepa kao angjeo!« — jekne i u ušima Lavu, kojega je cieli prizor i dirao te prenosio u njegovo dje-

Digitized by Google

tinjstvo i svidjao mu se te mu opet u dušu ulievao neko uvjerenje, neko spoznavanje ili bolje neko naslućivanje, da u ovakvim nježnim nedužnim igrama i drevnim običajima ima takodjer jedan dio one tajne umjeće, koja čini život podnosljivim.

Djeca odoše večeras ranije u krevet samo da budu u jutro prije na nogama, da što prije vide prikazane im darove. Tekar kad odoše, pokaže se Vjera sa Zlaticom. Sada nije bilo kraja smiehu i šali. Zlatica je opet pokazivala isto onako ozbiljno smireno lice svetca kao prije i tek je prestala, kad ju je Vjera opomenula, kojoj nije bilo milo, da se od takvih stvari ma i nevina šala pravi. Prije večere još sjedili su Vjera i Lavo sami u kutu i ona mu je stala pripoviedati o svojim Nikoljima za djetinjstva a pri tome spominjala je opet Blanšu, koja je redovito njezin Nikola bila. Lavo bude kao da je preplovio nad njim oblak. »Uviek ona — uviek se njena sjena medju nas tura!« — pomisli u sebi i čisto da ga je neka ljutost i mržnja pograbila na nesretnu uspomenu. No Vjera pričaše tako milo i tako jednostavno, da nije mogao inako nego da je dalje sluša. A kad se djevojka sa suzama u očima spomene biedne Otilijine djece i sa drhtavim od žalostna tronuća glasom zapita, Bog zna kako ona siročad sprovodi ovu djetinju večer, Lava svlada takodjer žalost i sućut.

Za večere dodju gosti. Pojavi se opet Klenušević. S njim bijaše i občinski bilježnik i još neki strani gospodin s njemačkim imenom i germanskim licem. Bilježnik ga predstavi kao inžinira kod državnog katastra. Došljaci budu ljubazno i srdačno primljeni i za čas im se donese frižka večera. Zlatica je morala odmah otići, da priredi sobe za Klenuševića i za inžinira.

— Hoćemo l' tarok? — pitaše još za večerom Klenušević.

Digitized by Google

— Dašto, da hoćemo. Baš te je sam Bog donesao — i milost blage Babete, — odpovrne Tomica i podje sam u salon, da priredi stolove za kartanje.

Blinjević, Klenušević, Tomica i bilježnik sjedoše kartati se. Niemac-inžinir izgubio je svoju zbunjenu nespretnost prvih časova i sad je već posve slobodno zabavljao tetu Brigitu, koja se od uzbudjenosti sva zarumenjela pa Tomici neprekidno davala tobož povoda, da je podražuje.

Vjera, Lavo i stara gospodja sjedili su na okupu u kutu pokraj peći. Starica je jednom rukom držala njegovu a drugom Vjerinu ruku i slušala, ništa ne govoreći, razgovor mladih ljudi. Vjera je Lava pitala nešto iz pjesničtva — za pjesmu, kojoj je tek znala prve kitice a nije znala pjesnika ni naslova pjesmi. Lavo se u zadnje vrieme — ovdje na ladanju — opet vratio svojoj negdašnjoj navadi i rado čitao liepu književnost. Odmah se dosjetio, da ga Vjera za jednu Lamartinovu pjesmu pita te joj je stao dalje pričati. On nije bio svaki put krasnorječiv. Često je bilo, da nije jedne čestite izreke u razgovoru znao sastaviti; čas mu nestajalo rieči, čas je prebrzo mislio, čas je bio taman u izrazu, no taj put pod toplim žarom Vjerinih krasnih očiju, u tom milom kutu pokraj majke i nje, uz razgovor ostaloga družtva, on je govorio jasno, ugodno i zanimljivo. Veselilo ga, što ga Vjera tako pozorno, gotovo vjerno sluša. Pa i prijatna soba, dok je napolju duvao i urlikao vjetar, šum ciele kuće, koji se sastavljao od štropota u kuhinji, od pjesme služkinja i pralja negdje u zadnjem kraju dônjega sprata, od mrmora momakâ, što su se razgovarali negdje dolje u družinskoj sobi, — sve je to Lava nekud uznosilo i uzbudjivalo. A Vjera i starica slušahu ga udilj. Djevojka mu se divila i čisto se strašila, kako joj se učenim pričinjaše, no neki ponos na njega radjaše joj se

Digitized by Google

u duši. A majka — ona je tek slušala njegov glas i videći oči mu jednako upravljene na Vjeru, ona je s materinskim svojim čuvstvom odmah pogodila, što taj plamteći pogled znači. U prvi mah osjeti čisto slično kao ljubomor — no onda pogleda Vjeru i srce joj od ljubavi zadrhće i dobro staričino lice prosja blaženstvom a usta šaptahu poluglasno: »Da bi Bog dao!«

I ponoć je prošla, a družtvo je još skupa bilo. Napolju iz oštra vjetra podigla se čitava bura i mećava. Vjera je ostala u Lipnjaku, kako je u ostalom i prije nevremena odlučeno bilo.

Kad su drugo jutro Svetozar i Olga već oko sedam sati, dok je još bio posve mrak u sobi, poletjeli k prozoru te uz dobivene darove, kojima su tanjuri nakrcani bili, opazili, da je napolju sve bielo i prozori sniegom zatrpani, — oboje pokliče od veselja i radosti:

»Prvi snieg!« — i bijaše kao da je zamnio kakav čarobni glas. Sva kuća od njega oživjela. U prvi čas sve se radovaše i svak sa tronutim čuvstvom i veseljem pogledavaše na prozore u bielu okolicu, na nizke sive oblake, ovješene preko gora i bregova, na razastrti plašt po ravninama, na prignuto granje drveća, obloženo gustim oblozima sniežnih pahuljica, na zatrpane putove i na divne kao od šećera složene naslage po krovovima. A dolazila neka gluha tišina iz vana, u kojoj se svaki glasak ptičica jasno pronosio hladnim zrakom, i svaka rieč, što je tko dolje u dvorištu rekao, nekako pridušeno — muklo dolazila gore. Sa hodnika svaki čas čulo se štropotanje čizama, kojim dolazeći otirahu snieg, a podalje — tamo od gospodarskih zgrada, — zamnievalo od vesele vike, hohota i cike momaka i djevojaka, što se grudama nabacivahu. Svetozara i Olgu jedva suzdržavaše Fran, da ne polete i oni napolje, te se djeca tek umiriše, kad im je obećao, da će im divnu babu od

Digitized by Google

sniega načiniti. Lavo je punom dušom u sebe uvlačio čar zimskoga jutra i smišljavaše već, kako će dati upreći saonice i izvesti Vjeru i Zlaticu. No Vjere više ne bijaše u dvoru. Ne čekajući doručka otišla je bila za mraka još kući.

— A što si je pustila! — Može se na smrt prehladiti — u tom sniegu; — istina, nije daleko — al opet — pa pješke! Oh — vi djeco! — ljutila se stara gospodja.

— Nije nikako htjela da me sluša; rekla je, da mora kući — radi otca — a znaš, kakva je u tome, — branila se Zlatica.

Kod doručka jenjala je već barem u staraca prva radost. Blinjević se žalio, što je tako rano zapao snieg te ne će marva više moći na pašu, no opet u drugu ruku radovao mu se za ozimne usjeve, jer su mrazovi vedrih dana postajali pogibeljni. I stara se gospodja čudila kao svake godine tako i taj put, što je zima tako rano bahnula i s uzdahom se sjetila siromašnih seljaka, koji »ne imaju ni dosta drva ni dostatne odjeće«. Klenušević je mislio na svoju Babetu, a strani je inžinir jadikovao, što će sada morati da prestane s mjerenjem i povratiti se u grad, u kancelariju, te će mu dnevnice odpasti. Tomicu je veselio snieg, tek je bio zabrinut za zečove, »koje će ti gursuzi mužeki po takovom sniegu batinom ubijati.«

— Znadeš što, Lavo? Uzmimo puške — pa ajdemo u lov. Traga će biti, pa je plien siguran — a i obranit ćemo tako zvjerad od zvjerokradica, jer ako se nitko ne pokaže, navalit će lopovi, da je grozota. I djeca — upadat će.

Lavo radostno prihvati.

— A mene ne zovete? — javi se starac Blinjević. — Idem i ja — kako ne bih!

Digitized by Google

— Ne će li ti biti težko? — usudi se spomenuti Lavo.

— Odkud težko! — i starac ga veselo odmjeri od glave do pete te pozvoni Juriću, da mu priredi velike čizme, a špan je morao odmah u selo po lovce i lugare.

Klenuševića i inžinira takodjer nagovarahu, da idu s njima, ali prvi nikad nije bio lovac i jedva je izčekivao čas, da dodje k Higinu, kod kojeg će se vas dan kartati, a inžinir se izgovorio službenim poslom.

Svetozar pak sjeti djeda na obećanje, da će kod prvog sniega dobiti malu nekoć Lavovu pušku i njom strieljati vrabce po plotovima. I kad je djed otišao u svoju sobu te za čas donesao puščicu sa prahom i olovom pa ju pred dječarcem nabio, nije bilo kraja njegovu veselju i odmah je odjurio na dvorište, gdje se sva sila vrabaca, vrana i svraka sjatilo po plotovima, drvocjepima i oko krovova. Stara gospodja bijaše, istina, izvan sebe od brige, ne će l' se dječarcu dogoditi kakva nezgoda, i htjela je, da ga Fran prati, no Blinjević nije toga dopustio. Znao je, da bi polovicu veselja oteli Svetozaru, kad bi ga pod pazku stavili.

— Moram da Martina zovnem, — spomene Zlata, — da mi na prozore izvana postavi daščice za hranu ptičicama; — ljutila bi se Vjera, kad bih propustila.

— Dobro je tako, — odobravaše Blinjević, pa i sam podje u svoju sobu, gdje su i prozori i stiene pune bile krletaka, u kojima pjevahu svakovrstne domaće ptice, koje bi s jeseni dao pohvatati i hranio ih cielu zimu, a onda na Valentinovo, kao na »svatbeni dan« malih stvorova, pustio ih na slobodu. Često i često se dogadjalo, da mu se takve ptičice s večera povraćahu kući.

Pô sata poslije dovršena doručka odoše Blinjević, Tomica i Lavo u lov, praćeni od lugara, od lovaca-seljaka, koji se isti čas, što dobiše glas, pojaviše u dvoru. Kao da su unapried slutili, doći će danas do lova.

Digitized by Google

Po dosta visoku sniegu težko se proprtiše napried. Lavo zaželi, da bi prošli mimo Draganaca, u nadi da će možda štogod saznati, kako je Vjera kući došla ili bar da vidi dom njezin. No ne reče ništa, bojeći se, da bi se Tomica uzprotivio. On odluči i neopazice u razgovoru skrenuti onuda. Dobro mu dodje, kad je pod brdom za vrtlarskom kućom Tomica opazio trag tvorčev i odmah išao za njim. Lavo ga pusti i udari s otcem i s lugarima puteljkom, što je zakretao Dragancima. Iz daleka je već spazio u bieloj krajini tamni dvorac Draganački. Visoki starinski krov sa snježnim svojim plaštem još je viši postao — a smedje drvene stiene s nizkim svojim okancima, obloženimi od sniega, pokazivahu lik staračkih obraza s bielom kosom. Iz dimnjaka se pušio u nizkim prozirnim kolobarima modrušasti dim. Na okolo je sve bilo mirno i tiho, i nije se nigdje nikoga vidjelo. Lava se starinsko gniezdo ljubko i prijatno dojimaše i sa čeznućem mišljaše na Vjeru. Oh — da je vidi, što sada radi! — Zatim ga obuzme briga, nije li se iduci kući u sniegu pokvarila. On je sav strepio — ta — i Blanša je tako u sniegu zaglavila. Ovo podsjećanje na pokojnicu smuti ga i on ne podje k dvorcu, da upita za Vjeru. U to ga je i Tomica stigao pa upraviše put ravno u brda — u lovišta.

Po neutrtim stazama idjahu polagano i znojeći se, ali starac Blinjević ni časkom nije sustao bio. Kud im oko sezalo, svud se sterao samo snieg te snieg. I šume primahu neopredieljene konture i izčezavahu u nedoglednoj bieloj masi. A ipak pokraj toga okoliš nije trpio od jednoličnosti, naprotiv krasno se i bajno izmjenjivahu duboke snježne nizine s visokim snježnim rpama bregova, posve gladke čistine kao razastrte ogromne ponjave bjelinom se svojom svjetlucahu pokraj prostorja grmljem obrasla, koje je sada sasvim sakrito bilo od sniega i bješe

Digitized by Google

vidjeti kao uzkomešano i tek kao čarolijom nekom u gibanju zadržano valovlje. I podalje nejasno — nejasno razpoznavahu se tornjevi crkava — i crni kućerci seljački. A sve kao da spava, nigdje se ne vidi i ne čuje živa stvora, — takva je daleka duboka tišina. Na najdaljem ondje drvcu kanuo je u taj mir nježni — nježni, od studeni od česa li žalostni glasić male neke ptičice, pa i taj sitni zvuk nosio se hladnim zrakom daleko, gotovo da mu se jeka čula. Kad bi se pak dugim prekidajem koji put javila vrana ili svraka ili gavran iz mnogobrojnih jata, što polietahu lieno i tužno od brda u ravan, iz ravni u brdo, onda bi jeka iz jaraka i iz visova, iz dolina i bregova odvraćala isto onako tužnim glasom po tri — po četir puta: »kvar - kvar — kvar«. I od toga tek jače bi se osjetila gluša zimskoga dana i njegova veličajnost i njegova bajna melankolija. Rieči lovaca ozvanjale pod nizkim svodom oblaka moćno i duboko, a lica im bila rumena od studeni i od naporna hoda. No veselo se penjahu napried, — bila je takva prelest hodati tim sniežnim krajem. Blinjević se s vidljivom radosti kopao po sniegu, — neka sujeta i zadovoljstvo sjaše mu iz lica i u dobroj svojoj volji pričaše sad ovu sad onu uspomenu iz doba, dok je ovako tuda hodao mlad s drugovima davno pokojnima. Lavo je sav uznesen bio i nije mogao dosta nasmagati rieči, da se naslavi Tomice s njegove divne »ideje«. Tomica sam bijaše takodjer prekrasne volje. Sve mu je kazivalo, da će lov biti sjajan. Sniega u visinama nije toliko bilo kao u ravnici pa je s toga Tomica siguran bio za plien. Kopovi i zbilja, istom što ih odkorlatiše, razbjegoše se na sve strane i veselo mahanje njihovih repova i još veselije i silno nestrpljeno ćefkanje svjedočilo je, da su naišli na trag. Pa i lovci vidješe uſisnute zečje stope. Lugar Ivanča, prvi lovac u okolici, stane u jedared i namigne Lavu, da i

Digitized by Google

on ostane. Ništa ne govoreći pokaže tek na snieg, po kome se na dugo redjao kratko utisnuti trag uzko-okrugla oblika u pravcu do jednoga grma, gdje je na jednoć bilo više posve pomiešanih redova traga i gdje je trag primio oblik dugoljasti te su utisci stražnjih stopa mnogo pred prednjima bili. Koje pô metra pred grmom nije bilo traga.

— Pst — pst — ovdje spava —, šapne Ivanča, — oh — kako im je to pametna zvier, — znade on, što je snieg i da mu u njem ostaje trag, da će svako diete znati sliediti, — pa neka vide, što je učinio! — U blizini lovišta prohodao je na sve strane i onda skočio pod grm, — od toga ovi dulji oblici! —

Ivanča se tiho približavaše grmu i onda u jedan put pljesne dlanom o dlan. U taj par poskoči iz grma ogroman zec.

— Neka pucaju! — vikne Ivanča Lavu, no on se ni ne makne i kad je Ivanča namjerio, zavikne na njega, neka ne strielja. Ivanča je od ljutosti sav zadrhtao a zec daleko — daleko odjurio.

— Oh — mladi gospodine — što su učinili! Kakva krasna pečenka — ta čitavo tele!

— Ništa za to. Neka mu nije njegova pamet uzalud bila, — reče Lavo i da umiri Ivanču, dade mu cigaru.

Ali kad je ovaj malo poslije pripoviedao dogadjaj Tomici i staromu gospodinu, oba se svališe na jadnoga Lava: jedan ga prekoravaše sa pretjerane sentimentalnosti a drugi reče, da se ne smije brojiti u častni stalež lovaca. Lavo ćek slegne ramenima i nasmije se. Nije mu bilo žao i sjeti se Vjere, koja bi ga za cielo hvalila.

Za malo časova odjekivala brda od hitaca, i od ćefkanja i od dozivanja lovačkoga. Tomica je u slavu nekoliko puta zatrubio. Strieljahu svi ljudi izvrstno. Lavo je osim zecova i dviju lisica ubio i divlju mačku, pa veselju nije bilo kraja.

Digitized by Google

Prodjoše sva brda i oko tri sata spustiše se u ravnicu, gdje se sterao prostran star lug. Niesu više kanili loviti. U lugu naime starac ne dozvoljavaše, da se zvjerad ubija. No upravo tu im se opet lisica jedna namjeri. Dašto na nju se nije protezala zabrana i svi se pojagniše za njom — starac je ubije. Dotle je Lavo pošao podalje i zateče ciganskú djevojku u šumi, pobirući lišće. Mlado četrnaestgodišnje curče u lakim svojim crvenim, žutim i modrim krpama drhtalo je od zime i straha. Iz poderane košuljice virile u zimsko studeno jutro njezine grudi — nage i razkrite. Lavu se trzne srce od saučešća i oči mu se zadivljene ovjese o divnu mladu pojavu. Djevojče ga krupnim svojim divnim očima prestravljeno promatraše — a onda prije no što je mogao i rieč izreći i bliže doći, skoči kao srna i odjuri iz šume, ne slušajući ga, dok je za njom zaviknuo, neka slobodno nabere štogod suhori. Lavo gledaše za njom i vidje je, gdje lebdi pašnjakom, gdje su se u kutu kraj ceste pokazivali ciganski šatori, pretrpani sniegom. Tanki — tanki dim se dizao od njih u visinu i onda kao krošnja kakva ostao lebdeći nad njima. Oštri i pravilni zvuk nakovnja dolažaše odanle. — I starac Blinjević ih je spazio pa se razljutio. Nije trpio cigana. Taj čas morao je lugar otići u selo k starješini, da otjera biedne skitalice. Lavo ih je žalio i bude mu težko, — gotovo da je osjetio srdžbu na družtveni poredak, koji ljudske stvorove tako časti. — No sam je morao priznati, da nema pravo a opet nešto mu govoraše, da bi i Vjera tako ćutjela.

U povratku bilo im je proći pokraj Draganačkog luga. »Da se sada u jedan put Vjera stvori ovdje!« — pomisli Lavo, a isti mah uvidi smiešnost takve misli. Ali još on u misli, kad eto pred njim Vjere s dva tri seljaka.

— Što Vi ovdje? — klikne on u čudu.

Digitized by Google

— Imala sam posla — a Vi u lovu? Oh — biedne životinje! — drktavim glasom izgovori djevojka s užasom pogledajući na klimavu glavu mrtva zeca, što je Lavu iz torbaka visjela.

— Pa kako podjoste u tom sniegu — u šumu? — Vi se zbilja titrate svojim zdravljem, — priekorno joj on spočitne. — Ona ne odvrati ništa, ali se zato javi seljak:

— Gospodična su tako dobri. Nemam drva kod kuće — a žena bolestna — pa taj snieg tako rano, — što sam mogao? Išao sam k našoj gospodični — pa su mi drva odkazali. Bog — Bog im platio!

— No — ajdemo — prekine ga Vjera i obrati se k Lavu, dok je medju tim stiglo i ostalo družtvo. Vjera im se priključi pa svi skupa krenuše u Lipnjak.

Pred njima se prtio k dvoru duboko zgrbljen čovjek sa cielim tornjem na ledjima. Domaći psi izdaleka ga opazili i sa silnim lavežem pojuriše prema njemu i morao se čovjek lievo i desno braniti ogromnom ćulom, dok se dokopao dvora. Na vratima stajahu služkinje, nagadjajući, tko se to bliži! »O — kramar Kranjac — on je — on je!« — veselo klikne prva mala Pepa i odmah poskoči u dvor. Kramar još nije sprtio sa sebe svoju ogromnu ladicu, kad se pokazala i stara gospodja i Brigita i Zlatica sa Lovinčićem. Pozovu ga u kuhinju i tu je sada morao svoju robu pokazivati. Starica je rado kupovala i rado je darivala te je kramar svu silu toga prodao. Isto tako i Brigita nakupovala raznih sitnica a siromah Lovinčić čisto se od neprilike znojio. Rado bi bio štogod kupio Zlatici, ali nije se u to razumio. Da je zapita? Bilo bi malo čudnovato. Treba da iznenadi. Najzad se odluči te kupi mirisni sapun. Svi prasnu u smieh a najviše Zlatica, koja ga sva radostna podraživaše, da je mislio, da joj ruke niesu čiste. Vjera i Lavo takodjer dodjoše u kuhinju. Imao kramar liepih toplih stvari za

Digitized by Google

zimu. Bilo je dosta toga, što je Vjera željela da imade i da pošalje Otilijinoj djeci, no — uvidjala je, da ne može kupiti. Lavo kao da je pogadjao njene misli, no nije znao, kako da udesi. I tek kad je družtvo otišlo u gornje sobe i kramar stao Pepu nagovarati, da kupi štogod, pristupio je Lavo. Najprije je nakupovao darova za Petra i za Janka, onda pak — skupi se i uzme vunene haljetke za Otilijinu djecu. Domislio se, da će majci dati pa će ona Vjeri predati. Tako je i bilo — no Vjera blagodareći starici gledaše s tronutim i zahvalnim očima na Lava.

Istom što je kramar otišao, nastane u dvorištu opet silan lavež. Sam Blinjević podje do prozora, da vidi, što je. No već se mrak hvatao, gusti oblaci tjerahu se nebom i snieg je opet počeo praminjati. Starac ne mogaše nikoga vidjeti.

— Laju kô ludi — rekne i naloži, da se objed odmah donese. — Gladni smo — mi lovci! — dodade, da umiri staru gospodju i pozove goste k stolu prije no što je Jurić donesao čorbu.

— Došao fratar i pita, može li prenoćiti? — javi Jurić, donesav jelo na stol.

— Neka dodje gore — stavi i za njega tanjur. Fratri mogu vazdan jesti, — reče starac, koji je još uviek bio dobre lovačke volje.

Provuče se i dotetura debeo fratar na vrata. Široka smedja mantija pored sve svoje širine još je nekako tiesna izgledala na okruglu, izhranjenu tielu. Pokorno, al malko nespretno klanjao se fratar-lajik na sve strane, zazivajući ime Isusovo, i stao je odmah dieliti svetačke sličice. Stara gospodja nije baš previše voljela redovnicima i ne dao Bog, da sastane kojega, kad bi na putu bila; onaj čas vratila bi se kući, pa ma kako silan posao bio. Tvrdila je, da to donosi nesreću. Kod

Digitized by Google

kuće dakako bila je dobra s njima pa je i sada ljubazno primila fratra i posadila ga uza Zlaticu. Blinjević je bio isto tako ljubazan, jedini Tomica, i u tome diete svoga duha, nije sakrivao svoje antipatije. No videći, da fratar za to ne mari, nego veselo dalje jede i pije, razvedri mu se mračno lice i on stane zbijati šale sa jadnim fratrom, koji je strpljivo sve primao i sam se najviše smijao Tomičinim šalama. Pod konac ručka sporazumješe se već toliko, da je malo falilo te bi bio od vina razigrani Tomica pio bratinstvo s »gospodinom lajkušem«, kako ga je nazivao.

— I još će treći tko doći — eno mačica se pere! — opazi kod crne kave gospodja Blinjevićka.

— Tri puta se ježi ježe! — izlane fratar, i cielo družtvo prasne u smieh.

I zbilja taj put mačka nije prevarila. Došao pod večer čudan gost, koji je u Lava izazvao cieli niz uspomena. Sjedili su baš kod biele kave, a muževi kod čaše vina, kad netko na vrata silno pokuca i sa jakim kašljem i štropotom nogû skoči u sobu nizak, sjedogłav starčić, u visokim čizmama, u modroj odjeći i sa ogromnom torbom na ledjima.

— Prokleti snieg — ali hvala Bogu, što je Lipnjak na svietu! — progovori po njemački otipajući u sobi snieg sa čizama.

— A — a — izvrstno — eto stari Kvarger! — kliknu i gospodin i gospodja Blinjević.

— Kistihant — ergnan Milči — kistihant gneher Livius, — kuden abent — kuden abent! — Čitavo družtvo u vas — gle — gle — uviek veselo. Pf — pf — smrsi — opazivši fratra, dok je prolazio do gospodje i poljubio joj ruku. S Tomicom se izrukuje a Lava, kojega nije prepoznao, promjeri postrance. Nu zato s Lovinčićem gotovo da se izljubio, tako ga je živo pozdravio.

Digitized by Google

— Sve već znade stari Kvarger — šuti — šuti — meni su oči bile pune suza, kad sam čuo za tvoju sreću — kliktaše stari Niemac šaljivo namigujući Zlatici.

— A mene zar zbilja ne poznajete? — približi mu se Lavo.

— Hm — ta jest i opet nije — jest — jest — mladi gospodin Leonhard! O — o — kako je ostario. Gledajte, gneher Livius — a mladji od Vas! —

I svi se nasmiju glasno riečima Niemca. A Lavo sam najviše, i živo stisne starcu ruku. Bio to svakogodišnji dvokratni gost u Lipnjaku. Od kada je mogao pamtiti, Lavo se sjećaše staroga Kvargera — tako zvanoga »ratenfengera«. Bio mu je naime zanat, da je išao okolo trovati miševe i parceve. Imala mu obitelj neko »tajno sredstvo«, po svoj prilici obični mišomor, pa je od otca na sina prelazila tajna. Dom mu je bio negdje u zapadnoj Ugarskoj, u nekom njemačkom selu. Uz poljodjelstvo bavio se Kvarger ovim trovanjem, pa je služio liepe novce. Pješke bi prošao od Požuna ili Šopruna do Karlovca sav predjel, a najvolio je dolaziti u Zagorje, gdje je kroz pedeset godina postao po svim vlasteoskim dvorovima posve domaći, i sa vlastelom obćio kao s prijateljima te ni jednoga nije po prezimenu već sve tek po krstnom imenu ili dapače po nadimku nazivao. Bio starac od glave do pete poštena duša, znao svakakvih šala i rado je pio; — sav dakle upravo onakav, da ga vlastela zagorska mogahu zavoljeti.

— Pa odakle dolazite — Kvarger? — zapita ga gospodja nakon što mu pokaže mjesto uz fratra.

— Odakle? Najprvo naravno iz Šopruna, no tome je već dva mjeseca, — a danas od našega Higina, gdje sretoh nesretnika Babetera (tako je on Klenuševića zvao) — oh ergnan — ein jammer — jaj — jaj — jaj — moj nesretni Babeter — ni piti više ne zna: draga naša Ba-

Digitized by Google

bětica uništila čovjeka. — Jučer bijah kod Lacice a prekjučer kod Škendera — krasni ljudi — divna gospoda! Još danas mi glava šumi — ali ne bojte se za miševe — stari Kvarger još imr je uviek gazda.

— Samo da nieste opet kojega nezvanoga gosta imali, — bocne ga Tomica, nišaneć na nezgodu, što ju je prije nekoliko godina imao te su mu noću seljaci ukrali torbak s »tajnim sredstvom« i jedan od njih u misli, da je sir, pošteno se najio i umro. Kvarger nije rado slušao, da ga tko na to sjeća. Pa i sad je sav pocrvenio u svom i onako crvenom licu. Zbunjeno istom nešto odvrati, pa onda nastavi svoja pričanja iz susjednih vlastelinskih dvorova. U najveću je hvalu zapao, kad je o Vjeri govorio, a strašno je psovao, kad spomenu Mikolaša, koji ga je otjerao.

Lavo je slušao postrance. Niemac je neprekidno i veselo čavrljao svojim brzim na pô razumljivim načinom, spominjao svašta i koješta, a najviše stare negdašnje dane. I Lava je zanosila njegova prisutnost u sjećanje na svoje djetinjstvo, kad je taj stari Kvarger bio za njega na pô mitična osoba, onako nešto kao pojava kakva iz germanskih priča, koja imade onu »tajnu travu«, da za njom svi miševi i parcovi sliepo idu i on ih onda — u vodu zavede. Neka nježnost uvlačila se Lavu u dušu — neko čeznuće za onom dragom dobom — i čisto s ljubavlju zagledavaše po stienama stare sobe, u kojoj mu je bilo tako voljko i prijatno u zadahu tople peći, u blizini svojih starih roditelja, usred ovoga veseloga družtva, pa gotovo da se zadovoljno u sebi smiešio od ugodna čuvstva, što sjedi eto ovdje u blizini ogromne zelene peći — u toj ladanjskoj osami — ah — tako daleko — daleko od svieta gradskoga, koji mu se taj mah prizrievao tako hladan i tako strašan kao vjetar sjevernjak, od kojega se vani sve treslo. A ovdje unutri ni plamen

Digitized by Google

svjetiljke nije od njega zatreptao; — toliko sigurno· — toliko sigurno pričinjaše se Lavu ovdje pod starim svojim krovom.

XXX.

Tomica je svaki dan više trpio od dosade. Proklinjao je i snieg i zimu i ladanje a jadikovao barem ma i za najkukavnijom partijom taroka i smišljao već, koga da navabi u Lipnjak. Gluša, koja je prikrila sav kraj, ubijala ga, a ovih tihih, nježnih glasova doma, koji se sada još više no obično javljahu, nije razpoznavao — on. Ali zato ih je čuo Lavo i sva duša njegova od njih se talasala. Od rana jutra, kad mu je soba još tamna bila i na pukotine peći plazile žarke niti ognja pa još hladnim zrakom zabrodile tople struje, on je ove glasove željno prisluškivao i bio sav začaran od njih. I svjetlo jutrom zapaljene svjetiljke prijatno ga diraše i pričinjaše mu se nekako drugojačijim od svjetla večernjega. Pa onda ono prvo micanje dolje u kuhinji i u hodniku, — poznavao je već i Petra i Jurića i špana po koraku; — zatim iz vana — daleko — daleko od sela zvonjava crkvica i kapela k zornici; onda jeka čizama dolje na cesti po otvrdnjelu i zaledjenu sniegu; zatim pjesma budilica kokota; ah — sve — sve mu se rivalo u srce i on je kao diete zadovoljno se nasmješkivao, al ujedno s užasom pomišljao na svoj gradski život. I od časa, kako bi se sav dom probudio i na noge stao a Lavo okom segnuo po smrznutim staklima prozora, na koje bi svaki čas nalietale ptičice, on je neprekidno u nekoj mirnoj, zadovoljnoj uzbudjenosti ostajao. Sve bi ga radovalo i svemu bi se veselio. Sav ladanjski život sad se skupio posve u dvor, koji svojom toplinom, svojim debelim zidovima, svojim dobrim krovom pozivaše sve k sebi i pod svoj zagrljaj primaše. I ptice, što se tiskahu k prozorima, kao da u njemu iskahu zakloništa.

Digitized by Google

Vas dan je šumjelo sada u njem od posla. U jednom kutu občinjalo se žito, u drugom kraju ruljio se kukuruz, ondje odjekivalo od djevojačke pjesme, ovdje od momačkoga smieha. A češljugari i zebe i čižaci u otčinoj i Franovoj sobi pjevali i cvrkutali, da se orio sav daleki dom, dok dalje po dvorištu dugim — dugim naricanjem javljale se kokoši i sa divljenjem gledale na junačke kokote, što se i sada po visoku sniegu usmjeliše da idu dalje od dvora i sa uzvišenih mjesta glasno i jasno kukurikahu. Iz palače i salona čuo se pravilni i težki korak, kojim se šetalo od jednoga kraja do drugoga, i čuo se marljivi razgovor majke i Brigite, prekidan svaki čas dolazkom sad Petra, sad Jurića, sad Pepe, koji dolažahu, da pitaju sad za ovaj, sad za onaj posao. A negdje iz zadnje sobe zamnievala Zlatičina zaljubljena pjesma: »Na te mislim, kada zora . . .;« pokraj Lavove sobe pak razabiralo se na slovke prosiecano čitanje Olge i Svetozara. Ah — Lavo bi zaklopio oči i bilo mu je, kao da ga zalieva val svježe krasne vode. A iz svega ćutio je, kako ga taj dragi dom sve više i više uza se veže, a te spone tako mu se nježno privijaju uz dušu. Čisto bi ga zaboljelo u srcu, kad bi pomislio, da ostavi taj život. I silomice bi tjerao takve misli od sebe, da se tronut pridruži majci i Brigiti ili da podje dolje k Petru, gdje bi bio stari Janko i vrtlar Martin i špan pa bi se pokrenuli dugi razgovori — tek pričanje o svem i svačem. Ili bi pak ostao u sobi — i uzeo opet omiljele knjige svojih negda milih pisaca. Oh — koja li uživanja nastaše za njega svaki put! Kao gourmand kakav — hvatao bi se knjiga i sladio duh i srce ljepotama, što ih unutra nalažaše. A u salonu bi prestao otčin hod — no svaki čas ga je čuo, kako živahno lista i on u knjizi kakvoj i glasno skandira ljubljenoga Vergila. I šum života u dvoru kao daleko prolažaše mimo njega

Digitized by Google

— čisto kao zvuk onih tajnih harmonija, što ih diete misli slušati s jutra u visinama nad sobom.

Sav je ugreznuo u slast i razkoš onako, kao što ju nekoć za mladih dana uživaše te sva njegova nutarnjost odsievaše od žarke zahvalnosti i ljubavi k domu. I nije sada tek srce njegovo i čuvstvo samo bilo u tim uzbudjenim, zadovoljnim njegovim porivima duše, sada je i razbor sudjelovao kod toga. Kao da je stari dom djelovao i na logiku. Tko bi mogao uhoditi slied i razvoj misli i uvjerenja kojega čovjeka? Ta — tko je još vidio i gledao, kako bilina od časa do časa raste? Lavo u uvjerenjima svojim ne samo srcem no i duhom postao je posve ini. Nije baš ni sada gledao sve na svietu u sjajnu, ružičastu svjetlu; on je dobro i sada uvidjao, kako je sav život težak, kako su ljudi nemilostivi, kako čovjek mnogo mora patiti. Ali dok prije nije mogao opravdati pred razborom svojim vasionо bivstvovanje, dok mu se sva ta muka i bieda životna pričinjala bez svrhe i nigdje ni u čemu nije mogao naći, da bi čovjeku utjehe bilo, on je sada u duši svojoj nosio čvrsto uvjerenje, da sviet mora da postoji i da se čovjek nikada oteti ne će moći tomu obstanku i da mora s toga život podnositi. A dom mu je pokazivao, kako će ta zadaća biti laglja. On je u pojavama doma i njegovim čarima pogodio djelovanje ljubavi. Ljubav je, koja obasjava milotom sav dom i ladanjski taj život i podaje ove stokratne divotne časove, što ih je proživio od prvoga svoga koraka preko rodjenoga praga. On je uživao — a ta činjenica bila mu je dostatna, da vjeruje u realnost ovih ljepota, i da vjeruje, da čovjek može doživjeti zadovoljnih časova. Tek — ljubav — ljubav potrebna mu je k tomu. Lavo je sada naslućivao, odakle sva bieda današnjeg koljena. Ono je izgubilo ljubav i zatajilo srce, podajući se izključivo klanjanju razbora, a zaboravilo je, da ljudska duša ne sa-

Digitized by Google

stoji tek od duha već i od srca. Zato je ovo koljeno tako sebično, tako nizko — tako bez poleta — tako nesretno. Sve slasti čovjeku podaje samo srce, ono ga čini dobrim, nježnim, pravednim, nesebičnim, — ono i samomu duhu pomaže, da dalje radi, kad mu se neprejazivi ponori pokazuju, jer izpunja dušu ljubavlju k stvari, za kojom duh čezne i teži.

I Lavo je sada uvidjao, da mu nastojanje mora da bude pokoriti se — poniziti se pred veličanstvom neumoljnih zakona prirode, da mora nastojati čuvati srce biti dobar i požrtvovan. Bio je uvjeren, da će samo onda biti zadovoljne i mirne duše, ako stane čeznuti za dobrotom ovom i ako s ljubavlju primi u svoju nutarnjost sve, što živi i što se kreće — i samu grudu, na kojoj stoji. Uvidjao je, kako je sve drugo ništetno i slabo. I moć u svietu, i sjaj zlata — i slava medju ljudima — sve — sve tek je povorka neprekidne muke, jer ne odvisi od vlastitoga srca, već odvisi sve od vanjštine i od prigode. Zato sada nije tek slušao glas srca nego i razbor mu govorio, da on može svoje udovoljstvo tek naći, ako se posve odrekne dosadašnjega nastojanja u svietu pa se zakopa ovamo na selo — ovamo u dom svoj. Oh — kako divne sanje vrzle mu se glavom o budućoj sreći — o svom rabotanju na rodjenoj grudi — u rodjenom domu. Sa strahom pomišljaše, da bi otac prodao imanje i sad je svakom zgodom i kod stola i na šetnjama — ma svagdje pred otcem razvijao tvrdnju, da prodaja nema smisla. Starac bi ga slušao i nikad ne reče ništa. Lavo pak ne bi se dao time ustrašiti ili ozlovoljiti, on i dalje govoraše isto, a govoreći tako, njemu je pred dušom jednako lebdjela slika divno savita gnjezdašca svoga u domu, pokraj roditelja, u sriedi svojte — a sa golubicom u slici i prilici Vjere. Nju je ljubio i snagom i ozbiljnošću čovjeka, koji je prevalio prvu mladost i koji osjeća, da

Digitized by Google

će mu sve propasti — propadne li mu ljubav izabrane duše. Dolazila je Vjera sada gotovo svaki dan u Lipnjak, da pomaže Zlatici šijući opremu. Lavo taj čas nije izčekivao njena dolazka s nestrpljenošću dvadesetgodišnjega mladića, no svaki put, kad je čuo pred dvorom sanice sa praporcima i onda brzi korak preko stuba i napokon njezin ugodni, dragi alt-glas, — on bi ocutio silnu radost i nije više imao mira u svojoj sobi. Morao je da podje k djevojkama te bi ondje onako i ostao. Svako jutro tvrdo bi nakanio, da će joj sve objasniti i odkriti joj svoju ljubav. Koji put dapače smišljaše, kako bi mogao i prešutjeti svoju povjest s Blanšom. Dašto odmah mu se sve poštenje uzprotivi tome, pa onda uzme sam sebi dokazivati, kako je njegova bojazan skroz neopravdana, da bi se Vjera od njega odvrnula poradi prošlosti. »Ako me ljubi — zašto bi?« A da ga ljubi, gotovo nije sumnjao. Njezina otvorena, kao bistro vrelo jasna duša ne mogaše se prikrivati, on čitaše iz krasnih joj očiju, iz uzbudjena i zarumenjena lica, iz svake kretnje, da mu ono tamo pod nježnim grudima srce klije žarkim ognjem — ognjem za njega. Mislio je takodjer, da i Vjera pogadja njegovu ljubav, dapače siguran je bio, da znade za nju. Cieli njihov saobraćaj medjusobni govorio je za to. Pa ipak svake večeri odlazila je Vjera a opet do nikakve izjave nije došlo. A kako divni časovi bijahu uza sve to — ovo skupa probavljeno vrieme u uzkoj, cviećem izkićenoj sobici Zlatinoj!

XXXI.

Nekoliko dana prije Božića otišao je stari Blinjević na veliki godišnji sajam u Medjumurje. Tako je radio svake godine. Taj put morao ga je Lavo pratiti. Bilo mu je težko, da će nekoliko dana izbivati od doma. Dašto najviše mu bilo za Vjerino družtvo. No nije mogao otcu odbiti.

Digitized by Google

Izostali su osam dana, jer su tom prilikom pošjetili bili stare prijatelje u okolici. Nešto ih zadržalo i zlo vrieme. Lavo je čisto već nestrpljiv bio za domom i kad napokon stigoše kući, on je bio u blaženstvu.

Odmah sutra dan pošao je u Dragance. Našao je djevojku zaplakanu i tužnu u svojoj sobi. Kod njegova dolazka časkom joj je lice zasjalo veseljem i protiv volje možda kliknula je: — No — hvala Bogu, da ste došli!

— Evo — čitajte! — i ona podje do stolića, odakle uzme nahrbteno izpisani poluarak pa ga pruži Lavu. — Mikolaš je zamolio prodaju — i evo je odredjena dražba. Liep mi se Božić sprema! — i Vjera duboko uzdahne. Onda, dok je Lavo ljutito i zapanjeno čitao odluku, nastavi: — Pa molim Vas, kako to može biti — dražba je početkom siečnja odredjena a meni su u Mikolaševoj pisarni kazali, da se do proljeća odgadja!

— Može biti — što ne bi moglo biti! Ali — pokažite zadnju odluku, što ste primili i potvrdu za plaćene kamate. Dakako — ovrha nije obustavljena nego tek odgodjena — a nije ni rok utanačen bio. On čuje sada, da ga kanite izplatiti — pa hoće, da Vam ne ostane dosta vremena za to, jer ako mu se i novci polože, on može praviti neprilika.

— Al Vi ste rekli, — prekine ga Vjera sva prestrašena.

— Ma ne bojte se. Sve ćemo urediti. Ja ću još danas brzojaviti u Beč, — ugovor će doći odmah, novci će se podignuti, — pa ako ih ne bi on htio da primi, predat ćemo sudu — i tužbom urediti predmet još prije dražbe. Molim Vas, ne bojte se ništa.

Lavo se odmah oprostio i odjahao do obližnje brzojavne postaje. Još istu večer dobio je odgovor, da je zajam već prije više dana prošao kroz upravno vieće, i da je ugovor na podpis na poštu predan. Ma da je bila na-

Digitized by Google

polju gadna snježna mećava, on je sa brzojavom pohrlio u Dragance i Vjeri priobćio dobru viest. Dašto sam nije bio posve miran. Do dražbe jedva je bilo toliko vremena, da se tužbom predmet uredi i obustava dražbe izhodi. Mogao se tek nadati uspjehu, ako novci iz Beča eto na stignu, a bilo je moguće sto slučajeva, da ne bude tako. Priposlanje ugovora moglo je već zadocniti, zatim prije izplate zajma trebalo je odmah u gruntovnici urediti predmet a tu je bilo sijaset mogućih neprilika; a tek — kad već i novci stignu, trebalo je dostatna vremena za tužbu. Da se posvema osigura za što skoriju izplatu kod banke, pomislio je na mjenicu, koju bi otac njegov i stari Kirinčić izdali. Ali — velika je svota! — Pred Vjerom dakako činio je, kao da nema nikakve više pogibli. Ona nije više ni sumnjala, da joj Lavo ne bi pomogao. Nije mu se umoljnim riečima zahvalila, tek stisla mu je čvrsto ruku i u očima pokazala se suza zahvalnica. Kad je htio da ode, nije ga pustila i morao je ostati u nje. Bijahu cielu večer sami. Higin nije iz svoje sobe izašao, već se sa Krticom piketovao, ležeći u krevetu, jer se tužio, da mu nije posve dobro. I kod večere sjedili su Vjera i Lavo sami u palači. Razgovarali su najviše o zajmu. No kao da njemu i njoj ne bijaše ovaj predmet poglavito na misli. Pa i zbilja — razgovor je prekidano i slabo napried tekao. Lavo je jednako smišljao, da joj se odkrije, da joj sve izkaže — i onda zamoli njeno oproštenje i — njenu ljubav. Vjera nagadjaše, da bi on rado poveo rieč o nečem drugom i neprekidno izčekivaše, da će joj sve kazati. Često bi je zalievao topli razkošni val, kad pomisli, da će joj priznati svoju ljubav. Gotovo da je postajala nestrpljiva i srdila se, što ipak ništa ne veli, već jednako dalje govori o zajmu i o svem, što će učiniti, da Mikolaševe mreže razdere. »Ah — kakovi su ti muževi! — mišljaše djevojka u sebi, — vidim mu — gotovo

Digitized by Google

čitam mu na licu, da mi želi kazati što to, — a on se ne usudjuje. Tako plah!«

I malo te nije ćutjela neku premoć nad njim. Htjede već da ga navede na izjavu, no niti se znala čemu dovinuti niti je mogla započeti. Već prvi pokušaj pričini joj se nedostojan. Ah — a tako bi bila željela, da saznade on za njenu ljubav, pa ma ne došlo do ničesa — ne — ne — ako je i ne uzme — ne traži ona od njega žrtve kakve — al tek da mu razgali dušu svoju! — Sirotici bude tako najzad, da bi bila najvoljela zaplakati i onda plakati — samo plakati.

Lavo se takodjer kolebao u svakakvim osjećajima. Gledajući je čelo stola, naslonjenu na krasni lakat, on je jednako u sebi govorio, da ne može ništa ljepšega biti na svietu. I ciela njegova duša gorjela je od silne želje, da je privine k sebi, da joj milu ovu glavicu obaspe cjelovima, — oh — da je svojom — svojom može nazvati! No — pomisao na Blanšu uguši odmah svaki poriv da se izjavi. On se osjećaše prokletim i nesretnim i čisto je po koji put sujevjeran bio i govorio u sebi, kao da su njegove biedne muke Blanšina odmazda. Kako da izadje iz toga? Da joj se odkrije i da zašuti Blanšinu povjest, — pomisli opet kao već jedared. No — isti mah uzprotivi se čisto njegovo poštenje tome, ma da mu je razbor govorio, da to ne bi bilo nepošteno. On ne mogaše — a u drugu ruku bojao se izpričati svoju prvu ljubav. Nešto mu govorilo, da bi onda Vjeru za uviek izgubio, ma da mu je opet nešto šaptalo, neka se ne plaši, jer — ako ga Vjera ljubi, onda će znati i oprostiti.

Prošlo je već deset sati a oni su još uviek tako za stolom sjedili.

— Velite dakle, da bi se kod gruntovnice moglo otegnuti? — upita ga nakon podulje šutnje Vjera.

— Da — može se — ali ja sam se upravo do-

Digitized by Google

mislio, — poći ću sam u grad — i nadam se — onda će se odmah urediti.

— Vi ćete sami ići? O — hvala Vam, gospodine Lavo — kad ću ja moći i kako, da Vam svu vašu dobrotu naplatim! Vi ste naš spasitelj!

— Ne govorite tako, — prekine je on živo i u licu probliedi, — ja bih za Vas i više učinio; — što je to napokon? Ja to lako činim. Bilo mu već, da kaže svoje osjećaje, no opet nije mogao. A Vjerine oči zasvietliše se blaženim i silnim sjajem.

— Nemojte sami da umanjujete, — uzme poslije male stanke djevojka, jer ju je šutnja stješnjivala.

— Ne umanjujem ja ništa, — gotovo se otresne Lavo, koji se ljutio na se, da je takav i opet nije rado slušao hvalu. I onda u jedared kao u nekoj vrućici nastavi: — Da ja eto ruku svoju postavim u plamen za Vas, još ne bih dosta uradio. — Ja ne bih popravio svoga grieha, — ja sam — velik krivac prema Vašim, — izlane muklo najzad Lavo.

— Kako? — zapita ga Vjera u čudu. Kod prvih rieči poveselila se bila i uzela ih kao početak izjave, no zadnjih rieči naprosto nije razumjela. Lavo je već požalio, što je rekao, — no sad više nije htio uzmaknuti. Još bljedji no prije i sa neobičnim nekim sustalim mirom uzme iz početka prekidano, nejasno, gotovo srditim glasom sve najedanput pripoviedati.

— Ubio sam je — a ljubljasmo se — ostavio sam je za volju sjaja — za volju svoga egoizma! — navaljivao je sam na se kao u nekoj bezsvjestici Lavo.

— Ali kako — kako? Ja Vas ne razumijem — prekidala ga Vjera, blieda u licu poput njega i hvatajući se objema rukama stola. Njoj sirotici čisto se maglilo i crnilo pred očima i u istinu ona ga nije pravo razumjela. On pak nastavljaše svoju izpovied. Bilo mu je

Digitized by Google

kao zločincu, koji se nestrpljiv od izpitivanja u jednom času neoprezno izdade, a onda redom sve izpriča. Njemu je bila potreba, da sve izkaže, da ništa ne zataji, ništa ne uljepša i ne oslabi — već sve — sve izpovjedi. Nije taj čas mislio na svoju ljubav — ni na što, tek je želio, da dušu oslobodi od svoje tajne. I gotovo s nekim fanatizmom još je crnje povjest svoju risao no što je po sebi crna bila. Vjera ga sa zadržanim dahom, razrogačenim očima i bez gibanja slušaše, i ruke joj se u stol tako zatisnuše, da su nokti posve pobliedili.

— I onda njezin krasni list — a ja ga ne htjedoh cieniti — i onda majčin list. Znao sam, da umire a ja sam ostao tvrd — oh — u snieg je sirotica pošla, da ohladi vruće svoje boli — i ohladnjele su boli i ona s njima, — dovrši muklim i drhtavim glasom Lavo.

— Ta — to je strašno! — klikne za čas Vjera i pogleda ga čudnim pogledom, a isti tren i bolnim i žarkim i hladnim pogledom — gotovo ludim. I onda se u jedared približi licem k njemu i rekne: — Što ste mi išli kazivati — oh Lavo? Ne — ne — Vi nieste takvi bili, — Vi tek govorite tako! Bože — Vi ste je dakle ubili — u grob stjerali! Zar je nieste ljubili? Oh — Lavo — Lavo — zašto uradiste tako? A ja — ja sam — jao Blanšo — oprosti mi! — i Vjera nije izdržala u istoj sobi. Gotovo teturajući provuče se u bližnju tamnu sobu i odatle je Lavo čuo biedni joj plač i težko jecanje uz nerazumljivo mucanje glasna govora.

On se neopazice kući odšulja. »Sve je izgubljeno — sve je izgubljeno!« — šaptao je neprestance kao u ludilu. Nije pazio, da ide po utrtim stazicama u sniegu, nije zamietio oštra sjevernoga vjetra — bio je posve kao izgubljen. Mukla, težka bol slegla mu se na dušu. Očaj ga se hvataše, i strah, da njegov jedva dostignuti na ladanju mir opet ode, mučio ga silno. Nu — ipak nije

Digitized by Google

žalio, što se izpovjedio. Sve mu je bilo i pričinjalo se, kao da je to moralo biti. On se tek žalio, da nesretna ova povjest stoji izmedju njega i Vjere i da kroza nju gubi divnu djevojku. Tek za sat stigao je kući vas u znoju od hodanja po sniegu. Kod kuće je već sve spavalo. On i ne bi bio nikoga potražio. Nije u krevet legao, već onako mokar i znojan bacio se na kanape i zapao u bolne — težke misli. A plač Vjerin kao da mu je neprestance oko ušiju ječio. Ni časkom nije usnuo i tek što se nešto stalo daniti, on se digao i izašao napolje. Sa tronućem gledaše na rodjeni kraj, koji je još jučer izpunjao bujnim slikama svoje buduće sreće na Vjeru, — i njega zahvaćaše smilovanje sa samim sobom.

Išao je tako bez cilja cielo jutro okolo. Najzad se nadje u blizini Topolja. Elegantni, otmeni dvor sa sniegom po krovu čisto izazivaše spomen na napudranu glavu rokoko-kavalira. Lavo se u svojoj žalosti zlovoljno okrene i zaputi u ravnicu — k livadama. Tu ga iz misli prene veseo hohot u neposrednoj blizini njegovoj. Našao se pred sklizalištem, što ga je Vanda dala urediti i na kojem se vrzlo veliko družtvo — većinom mlade elegantne gospode. No — tek Rittera von Beben i grofa Bárkovića prepoznade. Htjede već da se udalji, no bijaše prekasno. Vanda ga je opazila i strelovitom brzinom dojurila do njega i stala pred njim — vješto čuvajući ravnovjesje gibkim nihanjem tiela, i držeći ruke u silnu mufu od biela krzna. Bijaše prekrasna u svom posve bielom uzkom kostimu za sklizanje. Od sklizanja i studeni lice joj bilo nježno zarumenjeno a pûti vrata dražestno je pristajala gusta biela dlaka široka krznena ovratnika.

— Dobro jutro! — pozdravi ga po englezki. — Gdje ste molim Vas sve vrieme, da Vas ne vidimo, — nastavi po njemački, — eto a mi — ovdje — sklizemo se vas dan! — Zar Vi nieste sklizač?

Digitized by Google

— Niesam, — odpovrne on dosta dosadno. No da popravi svoju neuljudnost, upita je odmah, kako to, da nije već u gradu.

— Ah! neki dobrotvorni bazar kane o Božiću udesiti. Iz početka htjela sam i privoljela, da prisustvujem, ali onda smo saznali, da će se pozivati dame iz svih slojeva — i da je neka demonstracija u tome, — i odrekoh. Sve otmenije gospodje iz »družtva« tako učiniše. Eto tako Vam je to, da sam još ovdje. A napokon — sezona još nije počela. I Vi ostajete preko sve zime ovdje?

Lava smete ovo pitanje. On nije znao, što da odgovori. Može li reći, da će još ostati kod kuće? Hoće li izdržati ovdje — pokraj svoje biede?

— Ja još ništa ne znam, — odpovrne napokon.

— Ah — Vi gospodin Lavo! Al bar na jednu zabavu u grad morat ćete doći. Moj otac dat će ples. Ne — ne — Vi ćete svakako doći.

On joj se tek nakloni i uzme se praštati.

— Pa ostanite još malko ovdje. Sad na — doniet će dejeuner — pa ćemo na ledu doručkovati. Bit će prava slast! — i ona ljubaznim pogledom ravno i pozovno upre krasne tamne svoje oči u njega. Lavo je morao priznati, da je taj čas dražestna, no ipak tek se suho nasmieši i odbije poziv.

— Ne mogu — nikako ne mogu!

Vanda u prvi čas nezadovoljno strese glavom — a onda pritisnuvši bliže muf k sebi, pogleda ga dugim — dugim pogledom, koji je zablištio iskrenom, pravom boli i nježno-prikornim bljeskom, da se od njega Lavu na žao dalo. I htjede već da opozove svoje rieči. No u taj tren sa silnom vikom dojuri k Vandi ciela četa gospode i okruže je.

— Slava — slava! — vikahu svi. — Eno — idu

Digitized by Google

muzikanti, Barković ih pozvao na led — plesat ćemo četvorku il menuet.

S protivne strane spuštahu se na sklizalište putujući seoski muzikanti i cielo družtvo pojuri im u susret.

Lavo je ostao na svom mjestu i gledao za strojnom i čarobnom pojavom Vande. I protiv volje zavjesiše mu se oči o njoj nekim nježnim pogledom. »Ovoj ne bih postao strašan!« — šaptaše sam sebi, — i narine mu se zlobna pomisao, da joj se približi i da je osvoji — da zaboravi Vjeru. No u isti mah ućutio je i bol i stid. On je taj čas osjetio, da su spone, koje mu dušu k Vjeri vežu, za uviek zauzlane i da u njegovu srcu drugoj više mjesta ne će biti. »A ja sam je izgubio!« — očajno vikaše mu sva nutarnjost. Strašna bol uzvitla mu se dušom. »Al ne — ja se tužiti ne smijem. Sâm sam kriv. Za grieh učinjen Blanši moram da trpim« — govoraše napokon Lavo i neko pravo kršćansko čuvstvo zalije mu se nutarnjošću, od kojega mu je čisto dobro i blaženo — nekako smireno postajalo. »Sve treba okajati!« — glasno klikne i zapuți se kući.

Sa sklizališta nosio se zvuk starinske neke četvorke — i mrmor velike trublje daleko — daleko je krajem šumio. A Lavo na sve to nije pazio, nego žurnim — žurnim korakom hitio dvoru. Do sada gotovo nije mogao u pamet dozvati kobnu jučerašnju večer. I ponajmanje sjećanje zatjeralo bi mu krv prama glavi i srcu te od boli nije mogao da dalje misli. Sada pak dozivaše sve u pamet. »Ta — ja joj se niesam odkrio. Ona ni ne zna, da je ljubim. Ah — da sam se barem izjavio! Ali — ona me ne bi bila ni slušala! Kakav joj je čudan — nesretan pogled bio.« I Lavo ućuti, kako mu srsi tielom prolaze. »No — možda s vremenom! Ona će uvidjeti moju ljubav.« — Dašto u isti čas raztjerao mu očaj svaku nadu.

Digitized by Google

Na pogledu staroga doma opet mu se nametahu drage slike maštanja o zajedničkomu životu s Vjerom. I svlada ga težka bol. Gotovo mu i zidovi očinskoga doma bijahu neugodni. Ah — odbjeći — odbjeći svemu! Sa drvocjepa čuo je vikanje biroša i vidio četveroprežna kola s volovima, nakrcana drvom, dovezenim sada iz šume. Na pragu sjedili psi i gledali kao stražari svud na okolo, — sa buništa se javljao kokot. Lava ugrize nešto za srce. On je ćutio vjernost, suvislost niemoga ovoga svieta k starome domu te ga bude čisto stid i prekoravao se sa malodušja.

Gore u sobi nadje list od Mikolaša. Taj mu je pisao iz Zagreba, da je o njemu govorio s veoma uvaženom — gotovo odlučnom ličnosti pa kao iskreni prijatelj ne može, nego da mu odmah javi sadržinu razgovora, da se zna ravnati. Po tome kazivala je ova »uvažena, gotovo odlučna ličnost,« da bi Lavo odmah došao u grad i prekinuo svoj dopust, jer ga čeka upravo sjajno promaknuće. »Dodjite dakle odmah — da ne promašite. Što sam ja rekao? Pouzdajte se Vi u prijatelje, kao što je vaš stari Mikolaš. Sutra ću pisati gospodinu otcu, da mi javi, kad ćemo učiniti prodajni ugovor.« — U prvi čas zakolebao se Lavo. Gubitkom Vjere on je mislio, da je sve izgubio i nije više pravoga mjesta kod kuće nalazio. No onda segne očima po stienama svoje sobe, po slikama iz djetinjstva, po svojim knjigama i uzme prisluškivati ljubljeni šum doma, pa baci Mikolašev list od sebe na pod i zanosno klikne: »tvoj sam — tvoj sam, dome moj!«

Sjeti se istom za čas lista iz Beča. Brzo otvori pošiljku. Bio je zajmovni ugovor. Ah — a on nije smio da ga Vjeri ponese. Kako će joj ga odpremiti? Možda bi joj i njegovo pismo bilo neugodno. Pomisli na majku i podje k njoj, da je zamoli, neka Vjeri piše i pošalje

Digitized by Google

ugovor. »Ne bi se pristojalo, da joj ja pišem. A sam ne mogu onamo, boli me nešto glava«.

Majka, zabrinuta već od njegove jutrašnje šetnje, pogleda ga zastrašeno i zadivljeno, no izpuni mu želju i pošalje špana u Dragance, da osobno predade list gospodjici.

XXXII.

Špan ipak nije mogao osobno predati lista Vjeri. Rekli mu, da je bolestna i da ne može k njoj, jer je u krevetu. Povratio se tako kući, no Lavo ga smjesta povrati u Dragance, napisavši na omotu velikim crvenim slovima rieči: »Zajam — ugovor« veoma silno — i naloži španu, da preda list ma komu, samo neka pazi, da se list odmah gore preda pa neka na odgovor čeka. Špan tako učini. Djevojka je odnesla list Vjeri i kad joj je rekla, da špan čeka odgovor i povratak pošiljke, Vjera reče, da će sama poslati još večeras. A sam list ostavi na stolu ni ne obazrievši se na nj. Silna duševna i tjelesna sustalost vladaše njom. Jučerašnja bura bolnih osjećaja još je uviek u njenoj nutarnjosti bjesnila. Ah — tako nesretna — tako nesretna bijaše ona! Suze joj se samo odkidahu iz zacrvenjenih od plača i nesna očiju. I sa prestrašenim i očajničkim pogledom gledaše svaki čas na Blanšinu bliedu fotografiju.

»Biedna moja sestra!« — uzdisala bi bolno te bi joj neprekidno pred očima lebdjela slika nesretnice, kako očajno bludi po sniegu i nariče za Lavom i silomice traži smrt. Vjera bi se od užasa i smilovanja — od žalosti za rano izgubljenom sestrom čisto trzala kao u grčevima i tielo bi joj se od časa do časa potresalo. Upravo — kao da još jednom doživljuje njezin gubitak — ah — pa koliko strašnije nego prvi put; sad je znala, da nije moralo da bude tako. Svu noć joj te misli križale glavom. Uz to ne bi mogla pojmiti, da je Lavo — njezin ljubljeni,

Digitized by Google

u njenim očima savršeni Lavo — mogao takav grieh počiniti. Pogaziti vjeru djevojci — pa takvoj djevojci — takvomu angjelu, kao što je Blanša bila! Ne — ne — ona nije mogla vjerovati. »Ali kad sâm priznaje —!« i glavica bi joj se tužno spustila k njedrima. »A ja ga ipak ljubim — ja ga ljubim silno, — vječno ga ljubim!« — odkidala bi joj se svaka rieč očajničkim vapajem i u takav čas osjetila bi dapače neki poriv ljubomora protiv sestre — pokojnice i sva duša pobunila bi se protiv misli, da bi Lavo komu drugome pripadao. Nu onda joj bude griešno i stidno. »On je moju sestru ljubio — po pravu on bi danas morao biti kao moj brat — ja ga ne smijem ljubiti! Ah — pa kako? Zar sam izgubila svu ljubav za svoju dragu Blanšu? Zar mogu zaboraviti?» U drugu ruku razbor joj govoraše, da je ono njeno umovanje pretjerano, da Blanše više nema — pak kršćanska joj je dužnost, da znade opraštati.

Već je vrieme k objedu bilo, — dva sata poslije podne, a Vjera još ne bješe iz sobe izašla. I nije ni mislila, da podje što prigledati. U jedared skoči u sobu Krtica, sav blied i prestrašen u licu.

— Gospodjice Vjerice — za Boga, nesreća! Gospodinu zlo. U nesviesti su — kap ih udarila.

— Jaoh — vrisne Vjera i poskoči iz sobe.

U sobi svojoj ležao je Albanić na krevetu bez sviesti sa spuštenom glavom i posve obamrlim rukama pruženim k podu. Karte mu iz njih izpadoše. Lice je bilo modro kao šljiva, oči staklene i izbuljene sa razširenim zjenicama i na pô zaklopljenim ili više zapalim vedjama. Usta se na lievu stranu izkrivila i zapjenila. Disao je težko i polagano a hripljivim zvukom.

— Otče — tato — što je tebi? — zavikne Vjera i baci se k njemu, sva drhćući od straha i žalosti. Onda se brzo prene iz svoje biede te sama podigne težko

Digitized by Google

ogromno tielo otčino, pridigne ga, da se izpravilo, svuče mu haljetak i skoči napolje pa za časak eto je opet kod bolestnika i stane mu metati gorušične obloge. Krtica je medjutim bio poslao po liečnika i po svećenika.

— Dobro će biti, da mu noge vise. Vidio sam već doktore gdje tako rade, — rekne Krtica, no nije se usudio da se bolestnika dotakne. Vjera je odmah učinila tako, premjestivši jastuke. I opet je s prekorednom snagom sama težko kao olovo tielo pridizala i smještala.

— Ah — je li pogibeljno? Što mislite, Krtica? Možda će Bog milostiv biti. Ta — šta ću ja bez otca svoga — oh — dragi mili dobri moj tatica, — govoraše djevojka, gledajući na bolestnika, komu se lice sve više preobrazivaše i nekako raztezaše. Tielo se stalo trzati. Na čelu se pokaže znoj. Vjera ga golom rukom obriše.

— Ah — Krtica — znoj mu je tako hladan, — zavapi Vjera i crne slutnje nalete joj na dušu i silom htjedoše ugušiti nadu, kojom ju djetinjska ljubav jednako hrabrila. A u sobi bijaše gluho — i tiho — užasno. Samo hripanje bolestnikovo i tik-tak ure zamnievaše.

Napolju zavijao pas, — i Vjeri se pričinjalo, da čuje žalobni glas ćuka — negdje u vrtu. Ona se strese. Došao je župnik Dijaković a Vjera brizne u silan plač, kad ga je vidjela. Župnik je obavio sveti obred i tješio djevojku kod odlazka. Ona tek bolno kimaše glavom, a ne mogaše ništa reći.

— Samo da liečnik dodje! — uzdahne za čas djevojka. U isto doba pokuca netko na vrata. Bio je špan iz Lipnjaka; došao je po ugovor, ako su ga »gospodin« podpisali.

Vjeru probije hladan znoj. Zaboravila je. »Sada je sve kasno. I otca i rodjeni dom gubim!« — izgovori bolno

Digitized by Google

i uhvati se za čelo. Krtica je upita, što je. Ona mu grozničavo na dušak izpripovjedi.

Starac nije bio glup. Odmah je sve shvatio.

— Neprilika — neprilika! A što niesu odmah donesli ugovor na podpis? Još jutros govorili su gospodin sa mnom o tome — malo prije, no što im je ono u jedared došlo. Ta — ta — ta — to je neprilika! Ali — ja sam čuo gospodina, gdje je rekao, da će podpisati — a evo on još živi — pa dajte ovamo ugovor, ja ću mu voditi ruku.

— Ali on nije kod sviesti!

— Nije, istina — ali napokon — to je samo formalnost.

— Dakle Vi mislite, da je to dopušteno?

— No da — zašto ne — tko će znati?

— A — ne — ne onda ne! — prekine ga Vjera.

— Nemojte! — Vi ćete tako spasti imanje! Budite pametni.

— Ne — ne — to ne bi bilo pošteno. Ja ne bih smjela kazati, da sam mu dala ugovor podpisati, kad je bio u nesvjestici. I s toga ne ću da Vas slušam. Nesreća nas progoni — oh! — i Vjera zapadne u težki grčeviti plač.

Liečnik je došao tek kasno, posve za mraka. S njim je u isti čas dohrlio i stari Blinjević sa Tomicom, koji je ponio sobom homeopatične liekove.

Najperger pogleda bolestnika i slegne tek ramenima. »Apoplexia cerebri — sanguinea —« nema više pomoći. Sjedio previše naš Higin — a mnogo jeo i pio. Pravo čudo, da se nije već prije deset godina tako šta dogodilo s njim, — govoraše latinski prema Blinjeviću.

— Da mu krv pustite — eto gledajte — kako su mu žile nabrekle — tu po vratu! — javi se slabim izmučenim glasom Vjera.

Liečnik se opet približi bolestniku i stane ga raz-

Digitized by Google

gledati. Sada je siromah već posve težko disao. Trzanja su bivala sve jača.

— Je li ugovor podpisan? Lavo je kao na iglama, — on se sprema na put u grad, da ugovor u gruntovnicu ponese, — obrati se Blinjević k. Vjeri.

— Ugovor nije podpisan, — plaho odvrati djevojka.

— Uh — uh — ta to je prokletstvo — per amorem Dei! — gotovo zavikne starac.

Krtica mu uzme sada pripoviedati »o svojoj propoziciji«. — Al što ćete, magnifice domine — gospodjica ne će.

Starac je pogleda zadivljeno, no onda — potrepta je po ledjima i pohvali je.

— Napokon — nije ništa izgubljeno. Podpisat ćete vi djeca. Lavo neka ide odmah u Beč i neka prema tome uredi.

Vjera htjede nešto da reče, ali nije mogla izustiti Lavova imena.

— Svieću — svieću dajte! — vikne liečnik.

Krtica, koji je bio na to već mislio i priredio voštanicu, skoči onamo i utisne je u ruke umirućemu. Za pô časa bila je Vjera bez otca.

* * *

Lavo nije znao, što da učini i kako da se Vjeri približi sutra dan iza pogreba. A srce mu je nalagalo, da joj priskoči u tuzi njenoj, pa i posao radi zajma iziskivaše, da podje u Dragance, gdje su sva djeca Albanićeva još na okupu bila. A opet — bojao se, da će djevojci njegova prisutnost težka biti i da će i onako velike njene boli još povećati. Ta — vidio ju je na groblju, kako su je više nosili no što je do rake išla, kako je bila strašno blieda, kako nije ni riečce mogla nikome na sažalnice odvratiti. A sada da joj on svojim dolazkom i svojom

Digitized by Google

prisutnosti izazove još uspomene na Blanšinu propast! Al nije bilo odlaganja — pa i otac mu nije dao mira.

Podjoše skupa onamo. Nadjoše braću u prvoj sobi — samo Vjere nije bilo. Lavo se nadao, da će u obćenitu susretu prvi čas proći manje težko. Zato mu je neugodno bilo, da je nema ovdje. Danijel, kao najstariji, ponašao se kao kućedomaćin. Veselo je poskočio k Blinjeviću i k Lavu i radovao se njihovu dolazku pa odmah zapovjedio, da se donese vina. Stjepan se dosta hladno izrukovao s obojicom i dok je Danijel vesela lica naklapao, da je ljetošnje vino veoma slabo, a pokojni otac — istina dobričina, ali loš gospodar — ni kapi starogà vina nije ostavio, — Stjepan se mračna obraza šetao po sobi i postrance priezirno namigivao Otiliji, neka gleda Danijela, kako se vlada, kao da je on sam gospodar Draganaca. Otilija, kojoj se još sada vidjela negdašnja liepa vanjština, tek se sažalno podsmijavala.

— Gdje je Vjera? — prekine Blinjević brbljavog Danijela. — Treba da ste svi ovdje, jer mi dodjosmo u poslu.

Otilija skoči po Vjeru, koja je bila u donjem spratu u poslu, Vjera dodje. Bila je u licu blieda i gibanje odavaše turobnost; — od nje ciele pršilo je neizrečnom tugom. Ona je jedina svjedočila, da je u kući žalost. Blinjević je ogrli, a Lavo iz svoga kuta mučke joj se pokloni. U prvi tren bude joj nekako sigurno i ugodno, kad ga je spazila. Boli za otcem kao da su učinile, da je zaboravila na svoju zgodu sa Lavom. I ona je jednako sve ove dane čeznula za njegovom blizinom. Koji put upravo je pomišljala, kako bi je Lavo znao utješiti u njenoj boli — i srce joj je od čeznuća brže zakucalo. Onda joj opet bude, da se sa sumnjom pita, da li je on ljubi? Pa — kad je Blanšu ostavio, zar bi mogao nju jače ljubiti? I pomisao na pokojnu sestru učini, da je svaki put misli svoje na Lava tjerala od sebe.

Digitized by Google

Sad joj se opet poslije prvoga trenutka živo stavi Blanšina povjest pred dušu — i ona se bolno trgne, no ipak — bijaše zadovoljna, što je Lavo ovdje. Ta — ona ga je ljubila!

Blinjević uzme prvi govoriti o zajmu. U prvi čas i Danijel i Otilija povladjivahu. Stjepan tek koji put prekine svoju šetnju po sobi, no ne reče ništa. Poslije uzme Lavo da im raztumači i da ih nagovori. Ponudi se, da će sam poći u Beč i predmet svakako urediti.

— Dašto, nije dosta, da se zajam sklopi i tako imanje od ovršne prodaje obrani, već treba takodjer da se dogovorite glede skupnoga gospodarenja. Jer barem prvo vrieme treba u tome nekoga, koji će gospodariti, dok se nadje kupac ili se kako drugačije uredi. Bit će ipak nešto spaseno. Na ovrsi proći će — bud zašto — a preprieèite li prodaju, može se poslije kupac naći.

— Ja mislim — stvar je očita i jasna: ja sam najstariji — ja i dosele nemam drugoga zanimanja, — dakle ja ću primiti gospodarstvo, — javi se Danijel prvi. —

I Stjepan i Otilija prasnu u smieh. — Pa ćeš za dva mjeseca sve propiti, — liepa li mi gospodara! — vikaše oboje.

— Moj dragi — uzme Otilija — samo meni pripada gospodarenje i preuzeće dobra. Ja sam sirota »udova«, — za mene nema više ništa u svietu — braća mogu uviek naći obstanak, Vjera je mlada, može se udati, — dakle pravednost zahtieva, da ja uzmem imanje.

Sada zapadnu Danijel i Stjepan u grohotan smieh. Nastane vika i svadja. Otilija je gotovo bjesnila.

— Umirite se, djeco, — uzme Blinjević, — bez sloge ne će biti ništa. Treba da podpišete ugovor s bankom. A što se u napredak tiče, ja mislim, za prvo vrieme ostajete skupa — a gospodarstvo neka vodi dalje Vjera

Digitized by Google

kao dosele! — Dobro će biti, da Stjepan dade ime — jer on — kako da kažem — zauzima ipak u svietu sigurno mjesto. Njega bi i u ugovoru kao glavnoga punomoćnika ostavine stavili.

— Ne — ne! — vikahu Danijel i Otilija, govoreći, neka svakomu svoje bude.

Vjera je šutila cielo vrieme. Njoj je bilo veoma težko i stidno.

Stjepan je stajao kod prozora i mrko gledao u kut. »Istina, samo na moje ime može se štogod postići. Samo ja mogu spasti što to. A koja mi korist od toga? Da Danijel i Otilija dobiju koju stotinu, da je mogu prorajtati a Vjera da dobije štogod za miraz! Koja hasna meni od toga?« — govorio je u sebi i njegova stara nenavist i njegov jal svom silom se probudi. Čisto je trpio bol, da bi njegovom ma kako neznatnom pomoći imali »oni drugi« kakvu korist.

— Vi vidite, da to ne može biti, — obrati se k Lavu, tu nema pomoći. Ako sada i podpišemo zajam, što hasni? Za pô godine opet smo na bubnju. Zato — ja bih se težko odlučio, da podpišem štogod.

— Ali Stjepane — da spasemo dom! — zavapi Vjera.

— Ne ćemo ga spasti! — odvrati on hladno,

— E — pa dobro — kad ne ćete, da ja preuzmem, ni ja ne podpisujem. Meni Mikolaš daje moje! — izlane u jedared Danijel.

— Pa i meni, — barem ću dobiti odmah ma koju svoticu, izdade se i Otilija.

— Ali dom naš! Braćo — dom naš! — opet se javi Vjera.

Na vratima se pokaže Mikolaš sa Rakocijem. Pregledali su već bili vrt i sve gospodarske zgrade prije no što su pošli u dvor. Ljutim pogledom omjeri Mikolaš Lava i staroga Blinjevića.

Digitized by Google

— Valjda radi zajma? — uzme bez svakog okolišanja. — Ja sam gospodinu Danijelu već govorio, da od toga nema ništa. Tek će se ovrha otegnuti. Ako i dobijete zajam, što u ostalom sumnjam, — okrene se k Lavu srdito, — ne će biti imanje spaseno. Za pô godine tjerat će banka mak na konac. A da ne mislite, da silom hoću vašu propast — ja sam pripravan da se naredim s vama — i odustajem od ovrhe te kupujem imanje. Uz dug, što ga imam na imanju uknjižen — ja rado dajem povrh toga koju hiljadu. Zar ne, gospodin Dančeк, i Vi, milostiva?

— Da — da! — odvrati oboje.

— Ali ja sam protiv toga! — skoči Vjera.

— Vi? Gospodja i gospoda braća ne podpisuju vašega ugovora — doći će dakle do ovrhe. Za mene bolje! —

— Ah — i Vjera se spusti bez snage na stolac. Uzalud nagovarahu i zaklinjahu Blinjevići Albaniće, da sklope zajam — oni se još u njihovoj nazočnosti narede s Mikolašem, da mu dobro prodavaju za svotu uknjiženoga duga i tri hiljade k tome.

I Vjera — izgubila je svoju ljubljenu roditeljsku kuću — svoju svetu rodjenu grudu!

* * *

Bio zadnji dan veljače. Vjera je klečala na grobu svojih milih. Došla im je reći s Bogom, jer — sutra unilazi u Dragance Mikolaš i njoj je odseliti u grad k Otiliji.

U zraku već strujalo toplijim zadahom, zemlja se izpod sniega pokazivala i odisala jakom, svježom vlagom. Do mraka je Vjera ostala na groblju. Tako joj je težko bilo ostaviti ovo mjesto — sada jedino, koje spada njoj i njezinima i koje jedino predstavlja negdašnji dom. Nije plakala, — kao da su joj suze presahle. Bilo joj, kao da se istom sada u istinu dieli od svojih. Na Blanšinu grobu

Digitized by Google

najdulje je klečala. Još joj se uviek činjaše, kao da svojom ljubavlju za Lava otimlje štogod Blanši. A u molitvama svojim vruće je molila sestru, neka mu oprosti.

I poslije molitve bude joj, kao da ćuti, da Blanša oprašta — i pred dušom zalebdi joj slika, da vidi Blanšu, gdje dolazi i vodi je k Lavu. Ona se zastidjeno prene iz svojih maštanja i zagleda se u ptičicu, što je na križ Blanšin sjela.

Bio već mrak, kad je kući došla. Na dvorištu je vidjela Mikolaševe ljude. Bude joj, kao da ju je štogod u srce ubolo. U sobi su već bili sanduci i košare, da spremi svoje stvari. Služinčad je sva otišla, samo je još ostao mali šepavi dječarac. Vjera uzme odmah spremati, no usred posla morade stati: od boli joj je smrklo pred očima i obnemogla spusti se na pod uz otvoreni sanduk. Nije čula, da dolaze koraci.

— Gospodjice — Vjero! — javi se plahim glasom Lavo, koji je to bio i koji je već čitavo poslije podne čekao, da je barem još jednoć vidi.

— Lavo! — krikne Vjera i poskoči u vis. Lice joj zasvietli silnom radosti, ali se isti mah smrkne s bljedila i tuge.

— Ja niesam mogao — ja sam morao da Vas još jednoć vidim. Moja me majka šalje, da Vam javim, da biste došli u Lipnjak.

— Ah — vaša je majka dobra, ali — — djevojka se zbunjeno odvrati od njega.

— Gospodjice — molim Vas — poslušajte. Vjero zar zbilja — ? — i on nije dalje mogao.

Vjera podje do prozora. i zagleda se u tamnu večer. Lavo nije znao, kako da joj se približi i kako da zamoli oproštenje, — kako da joj svoje srce odkrije. Ovo zadnje barem htio je da izvede.

— Ako sam i velik grješnik — uzme napokon, ho-

Digitized by Google

dajuć po sobi, — ako i ne zaslužujem vašega smilovanja, a ono vjerujte mi, ja sam se ovih dana, što daleko bijah od Vas, — dovoljno napatio i sve okajao. Molim Vas dakle — Vjero — ne ljutite se — i ako vam je strašan pogled na mene — ja ću otići od doma — samo mi obećajte, da idete k mojoj majci. Vjero — ja Vas zaklinjem — ne odbijajte mi prošnje! —

— Vama je oprošteno! — rekne nekako svečano Vjera i sjeti se svoga osjećaja na grobu Blanšinu.

— Vi mi praštate! — klikne i skoči do nje k prozoru, hvatajući obje njene kao led hladne ruke.

— Ja nemam praštati — ali ona gore!

— Vi — Vi mi oprostite! O — hvala Vam — ta Vjero — ja Vas toliko ljubim.

A Vjera od radosti, tronuća, česa li zapadne u plač. Njoj bijaše neizrečeno sladko i drago a opet i tužno. I sama nije znala, da joj se glava naslonila na njegove grudi i da joj on ljubi kosu i da je k sebi još bliže vuče, tek ćutila je drhtaj njegovih vrućih ruku.

— Vi idete sa mnom! Ajdemo — ajdemo! Vjero, hoću li smjeti roditeljima pokazati Vas kao njihovu kćerku?

— Lavo! — i ona mu se ovjesi oko vrata burnim ogrljajem a sve druge rieči izgubiše se u blaženu mucanju. Sad je znala i ćutila, da joj je na ovim njegovim grudima i dom i rod — sve — ma sve. I kad je on prignuo glavu do njezina lica, usta im se nadju u bujnu, žarku — prvome cjelovu.

— Idemo! — i s rukom u ruci ostaviše staru kuću. Vjera se tužno na pragu okrene i dugim pogledom zahvati cieli dom, no onda pogleda na Lava i duša joj se potrese od blaženstva, razkoši i sreće, ali se isti čas prekoravala s nevjere prama rodjenom domu, no — opet uzvine pogled na Lava i opet bude sva blažena. »Ja

Digitized by Google

sam sada njegova — i ničija više!« — zanosno u sebi kliktaše. Lavo je u svojoj sreći jedva izčekao čas, da dodje pred roditelje. I kad je iz daleka vidio crveno svjetlo od prozora i oko lica mu šuštio vjetar, noseći miris trave i zemlje iz starog vrta, — on u zanosu posve mlada čovjeka potrči k dvoru, više noseći Vjeru nego vodeći sa sobom — te otvorivši velika vrata uzklikne:

— Vjero — evo, tu ti je sada dom!

* * *

Godinu dana kasnije u domaćoj kapelici vjenčao se Lavo s Vjerom — on sada, kako se sam nazivao: »rabotnik rodjene svoje grude«.

24. V. 1929

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

oogle